

1968/28

UNIVERSITATEA REGELE FERDINAND I, CLUJ.

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ

I

43871

TOPONIMIE ȘI ISTORIE

DE

NICOLAE DRĂGANU

PROFESOR UNIVERSITAR,
MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

CLUJ

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL”

1928

Inscr. A. 20.187

UNIVERSITATEA REGELE FERDINAND I, CLUJ.

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ

I

TOPONIMIE ȘI ISTORIE

DE

NICOLAE DRĂGANU

PROFESOR UNIVERSITAR,
MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

CLUJ

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL”

1928

CONTROL 1953

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
Cota 43871

1956

B.C.U. Bucuresti

C45141

Prefață

Direcțiunea Institutului de Istorie Națională de pe lângă Universitatea Regele Ferdinand I. din Cluj, însuflețită de dorința de a înlesni colaboratorilor săi publicarea studiilor și monografiilor, menite să lămurească chestiuni încă puțin cercetate în raport cu trecutul poporului românesc, a luat inițiativa de a publică o Bibliotecă specială a acestui Institut.

Pe lângă Anuarul, a cărui apariție va continua și în viitor, oricât de mari ar fi dificultățile de ordin tehnic, ce întâmpină, — Biblioteca Institutului de Istorie Națională este destinată să sporească mijloacele necesare pentru stimularea și intensificarea cercetărilor istorice, îndeosebi a celor privitoare la dezvoltarea și afirmarea elementelor autohtone în diferite domenii ale vieții publice sau particulare.

Studiul D-lui profesor universitar Dr. Nicolae Drăganu, intitulat „Toponimie și Istorie“, cu care inaugurăm această nouă publicațiune a Institutului nostru, se va învrednici, nădăjduim, de întreagă atențiunea specialiștilor nu numai prin tenacitatea, cu care urmărește problemele adeseori foarte dificile ale toponimiei, prin metoda solidă și circumspectă, care onorează pe neobositul cercetător, ci și prin concluziunile de netăgăduită valoare istorică și filologică. Atât indiciile, pe cari ni le oferă prin textul grecesc din Ana Comnena relativ la Pecinegii din apropierea centrului ardelean (Apulum—Bălgrad), dând posibilitatea unei explicări plausibile pentru numirea de proveniență mai recentă: Alba-Iulia, cât mai ales reflexiunile instructive asupra numirilor de riuri sau părți de hotar (Streiu, Târnava, Fata, Bistrița, Turda) și de localități diferite din valea Someșului, au darul să arunce câteva raze de lumină asupra celei mai întunecate epoce din istoria poporului nostru și asupra chestiunii mult discutate a autohtoniei lui în aceste regiuni.

Din felul cum se succedează, geografic și istoric, numirile de diferite proveniențe: române, slave, maghiare și germane, păstrându-și cele dintâi dominațiunea în regiunile muntoase și lăsând pe cele din urmă să alterneze la câmp, se vede clar vechimea respectabilă a elementului românesc, împins neconținut spre munte și spre pădure atât de cătră elementele numeroase de invazie slavă, cât și de către cele dispartate de târzie penetrațiune maghiară sau germano-maghiară.

Intelectualii din partea locului, citind studiul acesta, vor putea fi îndemnați a sporî numărul monografiilor de sate și orașe, pentru care autorul le dă așa de prețioase indicațiuni istorice atât în textul lucrării, cât și în notele numeroase și instructive, adaose la fiecare pagină.

De dorit ar fi, să se afle și pentru alte regiuni cercetători pricepuți, cari să ne poată da într'un viitor apropiat o serie întreagă de monografii similare.

Cluj, 15 Febr. 1928.

I. Lupaș.

TOPONIMIE ȘI ISTORIE

(ORIGINEA NUMELOR SATELOR DE PE VALEA SOMEȘULUI
DE SUS ȘI VECHIMEA LOR)

Fiind urmaș de grănicer năsăudean, de mult mă muncește gândul de a face o monografie toponimică a Văii Someșului de sus, până la *Mocod* inclusiv. Dar cu prilejul adunării materialului m'am convins că numele apelor, ale munților și ale părților de hotar din această regiune trebuie urmărite în legătură cu toate numirile similare din întregi Carpații. O lucrare atât de vastă reclamă mult timp și îndelungate cercetări de documente. Ocupat cu alte lucrări, de o cam dată a trebuit să renunț la alcătuirea ei. O cercetare cu cadre mai reduse se poate face însă asupra numelor de sate. Rod al acestei preocupări a fost o scurtă comunicare făcută incidental la Muzeul Limbii Române din Cluj¹⁾, care alcătuește partea a doua a articolului „*Toponimie și istorie*“, publicată, cu subtitlul „*Vechiul castru de la Rodna și toponimia Văii Someșului de sus*“, în *Anuarul Institutului de Istorie națională* din Cluj, II, pe 1924, pp. 246—259. De aceste nume s'au mai ocupat însă și alți cercetători, precum și o seamă de amatori, începând cu A. D. Xenopol, continuând cu G. Kisch, G. Czirbusz, V. Meruțiu, Nestor Șimon, I. Martțian, Șt. Buzilă, V. Motogna etc., și încheind cu Ioan S. Pavelea²⁾. Cei mai mulți sânt amatorii. Dar „*La linguistique des amateurs est chose dangereuse... Le premier venu se croit en mesure de dissenter linguistique, parce qu'il connaît au moins une langue, la sienne, tout comme il se permet de parler médecine, parce qu'il connaît la maladie et la santé*“³⁾. Și deoarece amatorul nici odată nu face muncă temeinică și continuă, iar cunoștințele incoherente pe

1) In 22 Noemyrie 1922, cf. *Dacoromania*, II, 900.

2) Titlurile lucrărilor acestora se vor găsi citate la locul lor când va fi vorba de singuraticile etimologii.

3) Marouzeau, *Le latin*, Paris, 1923, p. 37—38.

care le are și-le datorește mai mult întâmplării, nedându-și seama de propria sa insuficiență, vorbește de sus și cu dispreț despre cercetările științifice muncite ale altora¹⁾. Ar fi fost împotriva felului de a fi al amatorilor dacă cei care s'au ocupat de numele satelor din Valea Rodnei s'ar fi comportat altfel.

Deoarece am găsit că o seamă din aceste nume ne-au venit din ungurește, comunicarea cu titlul menționat n'a avut norocul să fie pe placul unora dintre cei ce se ocupă cu trecutul mai vechiu al acestei părți a românismului și care uită că adevărul științific nu poate fi nici odată rodul patriotismului rău înțeles, ei rezultă în mod firesc din cercetări obiective. Nu m'aș fi ocupat de loc de ceea ce spun aceștia, dacă ei ar fi numai amatori. Dar sânt între ei și cercetători serioși, cel puțin în alte domenii decât cel al filologiei. Și atunci, vrând-nevrând, în interesul adevărului sânt dator să reiau chestiunea.

¹⁾ Un exemplu recent: Dl învățător Ioan S. Pavelea, care ne spune singur: „nu mă ocup ex professo nici cu filologia, nici cu istoria...“, „nu sânt limbist (*sic*) mare, pricep cât bine, perfect (!), cât mai slab limba magiară (*sic*), germână (*sic*), rusă, latină (d. p. dl P. scrie consecvent *per tangentam!*), franceză și de tot puțin italiană“ (p. 9), într'adevăr însă n'are nici cea mai elementară pregătire filologică (nu este în stare să deosebească cuvintele de sufixe etc.), e lipsit de ori ce metodă în cercetare și expunere, nu știe cel puțin să scrie românește cât de cât acceptabil, totuși se apucă în cărțulia d-sale „Istorie și fantazie, noue (*sic*), evoluții (*sic*) în istoria Românilor, Cluj, 1924, să deslege „nodurile gordiane“ ale istoriei și filologiei românești (p. 7), să lărgească „câmpul de cercetări și în alte direcțiuni până acum neutilizate sau rău utilizate chiar de istorici de mare renume la națiunea românească“ (p. 3), de o camdată mărginindu-și câmpul cercetărilor („Socotind mulțimea faptelor, părerilor, scrierilor — pe care din mulțime (!) numai per tangentam (!) le-am amințit — ni sé prezentează la părere un mozaic incurcat, ale cărui material, colori, linii și compoziții într'un noroc (!) vom cercă a le analiză și defini batâr câte ne vin în minte“, p. 6). Intr'adevăr ceea ce îngaimă dl Pavelea este numai „fantazie“ și de loc „istorie“, iar „constatățile“ d-sale sânt mai mult decât „naive“, ca să-i întrebunțez cuvântul. Aceasta nu-l împiedică însă ca să scrie despre marele „Mikloschits“ (*sic*), din care n'a cetit nimic și al cărui nume nici nu-l știe scrie măcar, că „își arată numai colții și prostia“ (p. 27). Și tot așa și despre alți învățați.

De ce nu rămâne d-sa la dăscălia, pe care a învățat-o și o pricepe, ori, dacă are vreme, de ce n'o întrebunțează pentru lucruri pe care le poate face (colecționare de poezii populare, basme etc.), fără să se expună ridicolului?

Unul dintre cei nemulțămiiți cu comunicarea mea este dl V. Motogna, care, publicând „*Un document necunoscut privitor la istoria Românilor din Valea Rodnei*“ în *Revista istorică*, XI, Nrele 7—9 pe Iulie—Septemvrie 1925, pp. 196—201¹⁾, cât se vede mai

¹⁾ Într'adevăr însă documentul nu este „necunoscut“ și, mai ales, n'a fost „descoperit“ de dl M. (cf. „am avut norocul să-l descopăr în Arhiva Muzeului Ardelean din Cluj“, „Documentul descoperit...“, p. 197). Se știe doar că încă în 1889 a publicat C. Szabó un „*Extras al documentelor originale ale Muzeului Ardelean*“ (*Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonata* (1232—1540), Budapest 1889), iar la Nr. 302 al acestuia, pp. 63—64, găsim descris și documentul în chestiune astfel: „14 Dec. 1450. Conventul din Cluj—Mănăstur înștiințează pe regele Ladislau V că, după porunca judei țării Ladislau de Palócz, a prețuit din ochi posesiunile din Rodna și pe celelalte care se țin de aceasta, „Maior, Szentgyörgy, Rebró, Nyirmező, Naszad, Telcs, Zágor, Szálva și Makoth“ ale lui Gheorghe Jakcs de Kusaly și ale fratelui mort al acestuia Ladislau și le-a predat lui Nicolae de Kómer ca zălog cu dreptul de a fi răscumpărate; iar după aceea a prețuit din ochi posesiunile amintitelor Jakcs din „Erked, Göröcsön, Debren(d), Kuczó (Kucsó), Mojgrád, Paptelke, Berend, Aranyező, Kussal, Nagy-Écs, Széplak, Horváth, Aranyasalja, Sülelmed, Bösháza“ și din alte multe localități, dar Gheorghe Jakcs nu l-a lăsat să le ia în primire pentru Nicolae de Kómer, atât ce privește contrarul, cât și judele, iar văduva lui Gheorghe Jakcs de Kusaly numai ce privește judele. Originalul pe hârtie cu pecetea pe verso în colecția contelui Ios. Kemény“.

Ni se dă deci chiar și conținutul părții a doua a documentului, asupra căreia dl Motogna se mărginește să ne spună că „vorbește de niște posesiuni ale familiei Jakcs, în părțile Sălagiului“ (p. 200).

Documentul este atât de „cunoscut“, încât a fost utilizat și de Dr. M. Petri în *Szilágy vármegye monographiája* (cf. d. p. vol. III, 1902, p. 737 s. v. *Kusaly* etc.)

E cu puțință totuși ca dl Motogna, un asiduu cercetător al lucrărilor lui C. Szabó (cf. mai pe urmă articolul „*Familia nobilă Cănde în documentele veacului al XIV—XVI*“ din *Revista istorică*, XII, N-le 4—6, April—Iunie 1926, pp. 68—80, făcut, cu câteva întregiri de date, pe baza unuia mai vechiu al lui C. Szabó cu titlul *A Kendefiek a XIV. és XV-dik században*, publicat în *Századok*, 1868, pp. 22—43, a articolului Kende din D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, vol. V, Budapest, 1913, pp. 189—194, a părerii repetate a d-lui N. Iorga, precum și a lui Csánki, despre românitatea familiei Cănde), să nu cunoască tocmai catalogul amintit al lui C. Szabó, fără de care cu greu ar fi putut descoperi documentul despre care e vorba?

Deodată cu acest document și tot așa a mai descoperit dl Motogna în „Arhiva Muzeului Ardelean din Cluj“ un document, pe care-l pu-

mult pentru ca să aibă ce scrie în introducerea de care avea nevoie (altfel nu se poate explica excursul polemic, fără a da o solu-

blică cu un comentariu sub titlul „*Urmasii lui Dragoș (Un document necunoscut)*“ în același număr din *Revista istorică*, pp. 201—204. E vorba de Nr. 135 din „*Extrasul*“ lui Szabó, care pe p. 31 e descris astfel: „1368 Iulie 27. Zólyom—Lipcse. Regele Ludovic I dăruiește voevodului Balk și fraților acestuia Drág, Dragomér și Ștefan pământul deșert Senye din comitatul Sătmarului, care a aparținut odinioară la Beych-ul stăpânit de voevodul român Balk și de fratele său Drág, retrăgându-și diploma de dănie de la Ladislau Gacsai, fiul lui Ellös, care a câștigat-o dela el prin șiretlic“.

Am amintit că dl Motogna se oprește numai la partea întâiu a documentului dela 1450, despre care ne spune că o publică „în original“ (l. „transcriere“). Nu înțeleg de-ajuns motivele care l-au îndemnat să facă acest lucru, dar din punct de vedere istoric românesc nu poate fi mai importantă Valea Someșului de sus decât ținutul Sălagiului. Tot așa nici din punct de vedere economic și cultural.

Documentul într'adevăr se citește numai cu mare greutate din pricina că, „în mai multe locuri, e deteriorat de umezeală“.

Totuși dl Motogna face unele greșeli de citire care, cu mai puțină grabă, puteau fi evitate. Astfel, cum se poate constata din facsimile pe care-l dau ca dovadă, citește: r. 2 *reverentia qua debuit* în loc de *decuit* (*decuit* este termenul obișnuit, cf. *honore quo decuit* la Barabás Samu, *A római szent birodalmi gróf Széki Teleki család oklevéltára*, vol. I (1206—1437), Budapest, 1895, p. 103); *adiucatoriis* în loc de *adiudicatoriis*; *deliberationis sue... exponentibus* în loc de *deliberationis sue in se exponentibus*; în r. 3 se mai poate citi după *directis* și *inque earundem*; în r. 5 citește *regie peragenda* în loc de *regie fideliter peragenda*; în r. 7 *in cadem* în loc de *in eadem*; în r. 8 după *cum tribus partibus* s'a omis *turris seu Castellum in eadem habiti et in tribus partibus*, deci tocmai partea cea mai importantă din punct de vedere istoric („turris lapidea la Rodna se amintește și în a. 1268, Hurmuzaki, I 336, și Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I 100); r. 9 *Georgius Th...* în loc de *Georgius Ch...* (poate *Chonka*); în r. 10 citește *quarte partis Aranyospathaka* în loc de *quarte partis fluvii Aranyospathaka*; în r. 11 *hiemalibus* în loc de *iemalibus*; *accurrentis* în loc de *decurrentis* (cf. acest termen tehnic în „*in aquis... decurrentibus molendinum*“ ap. Barabás, o. c., I, p. 236; „*in fluvio de Rodna decurrente*“, ap. Zimmermann-Werner, o. c., III, 536 etc; *Iohannes Thonca* în loc de *Iohannes Chonka* (litera inițială este la fel cu aceea din *capellam* uneori, etc.; dacă ar fi vorba de *T* ar trebui să avem deasupra linioara orizontală pe care o găsim în inițiala lui *Thelch*); în r. 14 trebuie citit (*F*)ewldrew în loc de *Fendrew*; în r. 16 dl Motogna citește *Solea* în loc de *Golya* (inițiala este aceeași ca în *Georgius* etc.); în r. 18 *Zeples* în loc de *Zeples* și din nou *accurrentis* în loc de *decurrentis*; după *Ladislai Jakch* din r. 23 s'au amestecat rândurile, etc.

ție, cu privire la originea *Telciului*, deci numai a unuia dintre numeroasele nume de localități ale documentului), a găsit prilejul să desaprobe, foarte sumar, toate etimologiile din comunicarea mea amintită, asociindu-se d-lui I. Marțian care, în broșura sa „*Ardeal, constatări și lămuriri*“, Bistrița, 1925, pp. 15—16 și 19, făcând același lucru, numindu-le „superficiale“ și făgăduind că „va reveni asupra puvoiiului de etimologii ungurești“ pe care le-aș fi dat și „le va reduce (tocmai d-sa pe care, cu cea mai mare bunăvoință, nu-l putem considera decât „amator“ în filologie)¹⁾ la valoarea reală“.

În filologie, poate nicăieri nu este mai ușor de greșit ca la explicarea numelor proprii, unde adeseori, pentru a da etimologia unui nume, sânt posibile mai multe apropieri, iar jocul fantaziei este destul de la largul său. Am putut deci să greșesc și eu în privința unora dintre numele de localități pe care le-am studiat. În general însă am avut în vedere evoluția istorică și fonetică a acestora, așa încât greșelile nu pot fi decât prea puține. În orice caz ele nu sânt intenționate, cum se pare că încearcă a-mi atribui cu rea voință onorării mele adversari amintiți mai sus. Am căutat adevărul cu bună credință. Uneori l-am găsit, altă dată mi-a putut scăpa din vedere. Mai ușor am putut greși în concluziile istorice. Și acest lucru este explicabil. Se știe doar, după vorba dintr'o conferință a d-lui Iorga, că istoria nu este decât „atenție și interpretare“. Interpretarea presupune „imaginație²⁾“, iar imaginația adeseori se depărtează de realitate. „Să scrii istoria e lucru cu desăvârșire greu. În faptă, nu știi nici odată cum s'au petrecut lucrurile; și încurcătura istoricului crește odată cu bogăția documentelor. Când un fapt nu-i cunoscut decât printr'o singură mărturie, e admis fără multă ezitare. Nedumeririle încep atunci când evenimentele sânt istorisite de doi sau mai mulți martori, căci mărturiile lor sânt vecinic contradictorii și vecinic peste puțină de împăcat. Fără îndoială că motivele științifice de-a prefera o mărturie pentru alta sânt uneori foarte puternice. Nu sânt însă nici odată suficiente spre a ne birui pa-timile, prejudecățile, interesele... Tare deșert trebuie să fii ca să

¹⁾ Dovezi de-ajuns am dat în *Societatea de mâine*, II—1925, Nr. 4—5, 19, 20, 21—22, 23—24 și 38 în polemica privitoare la *Ardeal*.

²⁾ Asupra acestei chestiuni cf. A. D. Xenopol, *L'imagination en histoire*. Extras din *Revue de Synthèse Historique*, X, Paris, 1909.

scrii istoria : îți trebuie imaginație . . . Dacă ai vreo vedere nouă, vreo idee originală, dacă vei înfățișa oamenii și lucrurile sub un aspect neașteptat, vei surprinde pe cetitor. Și cetitorului nu-i place să fie surprins. El nu caută într'o istorie altceva decât tâmpiunile pe care le știe deja. Dacă ai să încerci să-l instruești, nu vei face altă decât să-l umilești și să-l superi. Nu te gândești să-l luminezi, are să sbiere că-i ponegresti credințele . . . Un istoric original este obiectul neîncrederii, al disprețului și desgustului universal¹⁾.

Având în vedere tocmai aceste motive, cu riscul de a nu plăcea tuturor, nu m'am lăsat călăuzit de sentiment, căci acesta de obicei este rău sfătuitor în știință. Aceasta însă nu este o greșală de cercetare științifică. Dimpotrivă.

Am amintit că comunicarea mea în chestiune nu cuprinde decât o schiță a rezultatelor unor cercetări mai îndelungate. Această schiță, cât se vede, n'a fost de-ajuns de convingătoare. Afară de motivul arătat mai sus deci m'a îndemnat să revin acum amănunțit asupra numirilor de sate de pe Valea Someșului de sus de o parte dorința de a înlătură îndoelile și de a-mi îndreptă singur unele greșeli (stimabilii miei adversari s'au menținut la afirmații generale cu calificative tari ca „netemeinicie“, „superficial“ etc., fără a contribui însă cu nimic nou), de altă parte aceea de a da astfel, pentru cercetătorii tineri, un model de monografie toponimică ardelenască, de care e nevoie să se serie cât mai multe înainte de a se putea alcătui marea lucrare de sinteză asupra toponimiei Ardealului, pe care dorim să o vedem cât mai curând în interesul rezolvirii chestiunii atât de mult discutate a continuității noastre în Dacia.

¹⁾ Anatole France, *Insula pinguinilor*, trad. de Seb. Leonard, Prefața, pp. 5—7.

Telciu.

Mă voi ocupa mai întâiu de **Telciu**, întru cât acesta a prilejuit pe una dintre ieşirile îndreptate împotriva comunicării mele.

Pentru a explica originea acestui nume, combătând părerea lui N. Densuşianu (*Dacia preistorică*, Bucureşti, 1913, p. 486), după care ar putea deriva din acel al străvechilor „Telchini“ = „topitori“, dau ca posibile două etimologii : < slav. *telhčik* adj. *μολοχου*, „vituli“ (cf. și slav. *teleck* „vitulus“) și ung. *telki* (= *telek* „praedium“ + suf. posesiv *-i*), întrebuințat adeseori în toponimie în această formă în legătură cu nume proprii de persoane sau de familie.

Deoarece în documentul de la 1440¹⁾ numele *Telciului* este dat în forma *Chech*, credeam la început că acest *Chech*, cetit *Čeh*, — o cetire posibilă alături de *Čeč* — ar fi putut fi numele de persoană după care s'a pus ungurescul *telki*, din care s'ar fi putut naște românescul *Telciu* (cf. *Teliciul-de-sus* în jud. Hunedoara, *Telechiu* în jud. Bihor etc., care corespund unui ung. *telki* s. *teleki*), aceasta cu atât mai mult că *Csehtelek* fusese odinioară foarte obișnuit în toponimia ungurească²⁾, iar *Cistelec* (jud. Cojocna) și *Ciutelec* (jud. Bihor) sânt toponimice românești rezultate din ung. *Csehtelek*. În concluzie spuneam deci : „Cu dispariția „domnului“ a putut să dispară partea întâie a lui *Csehtelki*, ca în alte numeroase cazuri, rămânând numai cea din urmă care dă în românește *Telchiu* sau *Telciu*, *Celciu* în rostirea populară din ținutul Năsăudului. Cum apare din documentele citate, muierea lui *c* înainte de *i* în graiul de pe Valea Someșului eră făcută încă în secolul XVI“.

Di Motogna se înșeală deci când crede că forma *Thelch* din documentul de la 1450 infirmă din punct de vedere formal posibilitatea derivării *Telciului* din ung. *telki*. Doar tocmai aceasta este singura formă care-i poate corespunde acestuia, în urmare

¹⁾ *Transilvania*, 1873, p. 65, iar de-aici reprodus în *Hurmuzaki*, I² 669, Nr. DLXVI.

²⁾ Cf. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, I 606, II 477, V 432 ; Lipszky, *Repertorium* etc., Budae, 1808, II, s. v. ; Czuczor-Fogarasi, *A magyar nyelv szótára*, s. v. și Gombocz-Melich, *MEtSz.*, col. 907.

de la ea porniam, iar *Celciul* îl socotiam provincial și ulterior, deși destul de vechiu. Mai mult decât atât, citam tocmai forma care se găsește și în documentul de la 1450 din acte din sec. XVI, 0 dau din nou cu oarecare completări: *Telcz* a. 1525¹⁾, a. 1533²⁾; *Teelch* a. 1547, *Teltsch* a. 1548, 1552, *Telsch* a. 1550, 1576, *Teltcechy* a. 1576³⁾, *Thelcz* a. 1560⁴⁾; *Teltsch* a. 1562⁵⁾; „popa de *Teolcz*“

¹⁾ *Hurmuzachi* XV, 271.

²⁾ *Ibid.*, XV, 306.

³⁾ Fr. Kramer, *Beiträge zur Geschichte der Militärisierung des Rodnaer Thales*, în *Programm des ev. Obergymnasiums A. B. zu Bistritz 1879/80*, p. 10—12 și Dr. V. Onișor, *Istoria dreptului român*, ed. I, Cluj, p. 219. — Observ aici că nu înțeleg de ce mă trimite dl Motogna pentru înșirarea „documentelor cunoscute”, privitoare la satele din Valea Rodnei, la ale dsale „*Articole și documente*”, când articolul meu, cum voi arăta mai încolo, s'a scris și cules înainte de apariția acestora și când citam altă carte care a făcut această înșirare înainte de dl Motogna (Onișor, o. c., unde se reproduc după altă lucrare mai veche a acestuia și după P. Grapini, *Monografia comunei Rodna-nouă*, Bistrița, 1903, p. 21 ș. u., care iarăși lucrează după „Notele” lui Fl. Porcius, de la care s'a strecurat greșala că toate satele de pe Valca Someșului de sus ar fi pomenite mai întâiu într'un document de la 1263) și citam însăși documentele. Articolul mai vechiu al dlui Motogna, *Contribuți la istoria Românilor din Valea Rodnei*, publicat în *Transilvania*, XLVI—1915, N-rele 1—6, pp. 13—32, nu are nici o înșirare de acest fel și pomeneste numai documentul de la 1440. Când se lucrează științific, știu doar că se urmărește izvorul original, căci acesta poate fi susceptibil de deosebite interpretări, iar datoria cercetătorului serios este să nu primească de bani gata interpretările altuia, fără controlul originalului. Ș'apoi în *Articolele și documentele* d-sale d-l Motogna se mărginește, afară de *Urkundenbuch* ul lui Zimmermann-Werner, numai la Dr. Albert Berger, *Regesten aus dem alten Bistritzer Archive* din *Programm des evangelischen Obergymnasiums zu Bistritz*, anii 1893, 1894 și 1895, și la N. Iorga, *Documente românești din Arhivele Bistriței*, vol. I și II, și-i scapă din vedere, istoric fiind, că d-l Iorga a publicat în volumul XV din colecția *Hurmuzaki* (partea I apărută în 1911, iar a doua în 1913) în întregime mare parte din documentele rezumate de Berger (și, mai ales din punct de vedere istoric, e mare deosebire între utilizarea unui document complet și aceea a unui rezumat al acestuia!) și și-a retipărit și *Documentele românești din Arhivele Bistriței*, cu numeroase îndreptări și întregiri (d. p. s'au adaus documentele publicate în *Studii și doc.* V, pp. 379—385 etc.), iar în *Studii și doc.*, I—II, pp. 1—53, a publicat extrase din „Socotelile Bistriței (Ardeal)” dintre anii 1524—1692. Nu vorbesc de ediția documentelor românești bistrițene făcută de d-l Al. Rosetti: *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début de XVII-e siècle tirées des archives de Bistritz (Transilvanie)*, Bucu-

a. 1600⁶⁾); „Walachi *Teolczyensis*“ a. 1601⁷⁾); *Telsch* a. 1602⁸⁾); *Tłłč̣a*, *Tłłč̣a*, *Tłłč̣* 1602—1617⁹⁾); *Telcz* a. 1641¹⁰⁾), a. 1659¹¹⁾); *Telciul* a. 1723¹²⁾); *Telciu* a. 1691 și 1693¹³⁾); *Telts* a. 1717¹⁴⁾); *Tölcs* a. 1733¹⁵⁾ și 1750¹⁶⁾); *Telts* a. 1760—62¹⁷⁾); *Telsch* a. 1762, *Teltsch* a. 1764, *Telts* a. 1766¹⁸⁾); *Telsch*, *Telcs*¹⁹⁾); *Tyelts*²⁰⁾ etc.²¹⁾).

rești, 1926 (Extras din revista *Grai și suflet*, vol. II și III), care a apărut în urmă, deci nu putea fi utilizată de d-l Motogna.

⁴⁾ *Hurmuzaki*, XV, 552.

⁵⁾ *Ibid.*, 580, nota 2.

⁶⁾ N. Iorga, *Studii și documente*, I—II, *Socotelile Bistriței*, p. 25.

⁷⁾ *Id.*, *ibid.*, p. 31.

⁸⁾ *Hurmuzaki*, XV, 791 și 792.

⁹⁾ Al. Rosetti, o. c., p. 72—73.

¹⁰⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1076.

¹¹⁾ *Ibid.*, XV, 1554.

¹²⁾ *Ibid.*, XV, 1605.

¹³⁾ *Ibid.*, XV, 1445 și 1455.

¹⁴⁾ V. Șotropa, *Anuarul Inst. de Ist. nat.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

¹⁵⁾ N. Togan, *Statistica Românilor din Transilvania în 1733 făcută de Inocențiu M. Klein*, în *Transilvania*, XXIX—1898, Nr. IX—X, p. 173.

¹⁶⁾ Dr. A. Bunea, *Statistica Românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicariul episcopesc Petru Aron*, Sibiu, 1901, p. 35.

¹⁷⁾ Dr. V. Ciobanu, *Statistica Românilor ardeleni din 1760—62 făcută de Br. A. de Buccov, L. B. De Möringer și Fr. L. Dietrich*, în *Anuarul Inst de Ist. națională*, Cluj, III—1924/25, p. 692.

¹⁸⁾ Kramer, o. c., pp. 37, 38, 41.

¹⁹⁾ Lipszky, *Repertorium etc.* Budae, 1808, II, s. v.

²⁰⁾ Ignaz Lenk von Treuenfeld, *Siebenbürgens geographisch, topographisch, statistisch Lexikon*, Wien, 1839, vol. IV, p. 250.

²¹⁾ Cum apare din cartea lui Dr. C. Schrauf, *Magyarország tanulók a bécsi egyetemen*, Budapest, 1892, p. 13, 89 și 57, la universitatea din Viena erau înscriși: *Mathyas de Telcz* a. 1391, *Iohannes Lupacionis de Telcz* a. 1423; Schrauf în nota de pe p. 13 se întreabă dacă e *Teltsch* (*Telcz*) din Moravia și Boemia (Cehoslovacia) ori *Telciul* din Ardeal. Cred că mai curând este vorba de cel dintâiu. Aceasta se pare că o indică alte nume cu înfățișare nemțească ori slavă pe care le întâlnim la Dr. C. Schrauf, *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*, Budapest, 1902, p. 48, 61, 82, 96, 99, 155, 156, 170, 258, 420 și 482: *Iohannes Ohamt ex Telczs* a. 1503, *Iohannes de Toeltsch* a. 1456, *Iohannes ex Telsch s. Telczs* a. 1503 și 1504, *Matheus de Telczs* a. 1514, *Venczeslaus de Thewcz* a. 1458.

Apoi nu atât pentru că, cum crede dl Motogna, acel presupus „*Csehtelki*“ nu se întâmpină nici într'un document pentru *Telciul* nostru (el¹ ar fi putut exista și aici, cum a existat în altă parte, după mărturia documentelor), ci din alte motive am abandonat etimologia ungurească pentru cea slavă a *Telciului*.

Mai întâiu, vorbind de celelalte etimologii ungurești pe care le-am dat pentru o seamă de localități de pe Valea Someșului, am scris în nota 1 de pe p. 66 a „*Societății de mâine*“, Cluj, II—1925, No. 4—5 (25 Ianuarie și 1 Februarie 1925), următoarele: „Indoeală avem numai în privința *Telciului* < ung. *telki*, care ar putea fi și din adjectivul *telč* μόσχου „vituli“ (p. 253)¹) Această îndoeală mi-o potențează faptul că și în Boemia găsim forma *Telč*, iar în Moravia *Teltsch*, cf. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, p. 27“, unde se admitea tocmai etimologia la a cărei posibilitate mă gândisem și eu independent și înainte de dl Kisch pe urma faptului că asupra întrebunțării în toponimie a v. bg.-ului *tele* „vitulus“ și a derivatelor lui a atras atenția însuși Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, Nr. 673, în *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften* (Philosophisch-historische Classe), XXIII. Band, Wien, 1874, p. 246, unde se citează n.-slov. *Telče* (Carintia), rut. *Tel'ače* (Galiția), ceh. *Telce*, *Teleč*, *Telecí* (Bohemia), n.-srb. *Šelnica* (germ. *Schellnitz*).²)

Cercetând apoi documentele latino-ungurești scrise de Sași și Unguri m'am convins că diecii lor adese ori omit în grafie

¹) Pentru v.-sl. *telč*, *telč*, adj., μόσχου „vituli“, cf. Miklosich, *Lexicon palaeo-slovanicum — graeco-latinum*, Viena, 1862—65, unde se mai dă și forma *telčii*, adj., „vituli“, apoi *telčina* „caro vituli“, *teleč* μόσχου „vitulus“ etc. Cf. apoi și rus. *telčii* = *teločii* „vom Ochsenkalbe“ (Pawlowsky, 1603) și rut. *tel'ačii* „vom Kalbe, Kalbs-“ (Želechowski, II, 955).

²) Dl Motogna știă foarte bine de nota amintită mai sus. Articolul dsale, pe care n'a putut să-l scrie înainte de Aprilie 1925, a apărut numai în N-rele pe Iulie—Septembrie 1925 ale „*Revistei istorice*. Și i-am atras atenția și personal, întâlnindu-l. Totuși combate etimologia la care renunțam în ea, fără să amintească cu un cuvânt barem de această renunțare.

pe *l* gutural confundat cu *u*¹⁾. De altă parte litera *C* o făceau aproape la fel cu *T*, cu singura deosebire că la acest din urmă puneau o linioară orizontală în partea deasupra. În documentul original de la 1440 deci după toată probabilitatea se scrisese *Thech* în loc de *Thelch*²⁾. Nu știm unde se găsește acum documentul original ca să putem dovedi această presupunere. Forma *Chech* care ni se dă în *Hurmuzaki*, I² 669, este numai după un extras dintr-o copie a contelui Ios. Kemény, publicat în *Transilvania*, 1873, p. 65. Copia lui Kemény se găsește și acum la Muzeul Ardelean din Cluj și o reproduc în anexă. În ea se găsește într'adevăr scris *Chech*. Cetirea greșită și înlocuirea lui *T* cu *C* vine așa dar aproape cu siguranță de la Kemény, căruia i s'a întâmplat („Quandoque bonus dormitat Homerus“!) să citească pe *Thelch* tocmai invers decât cum a cetit dl Motogna pe *Chonka* în documentul de la 1450.³⁾

În sfârșit acum mai pot adăuga trei motive.

Mai întâiu cred că numele munților **Ineul** (*Inoul* a. 1638, *Hurmuzaki*, XV, p. 1050; *Inoul* a. 1638, *ibid.*, p. 1052; *Ineu* a. 1698, *ibid.*, p. 1465, și de atunci încoace vârful *Ineuț*, înregistrat și *Ineuța* (*Injoutza*, pe țărnul dreptat al Someșului, o. c., vol. II, p. 172) și *Piatra-Ineului* (*Piatra-Injoului*, *ib.*, p. 173); apoi *Valea-Ineului* (*Valea Ineoului*, *ib.*, p. 172) și *Valea-Ineuțului* s. *Ineuța* (*Valea-Injoutza*, *ib.*, p. 172); precum și numele localităților *Inău* (ung. *Inó*, jud. Sălăgiu, pl. Jibău; *Ino*, *Ineu* a. 1387, 1423, 1438, 1472, 1475 etc., Dr. Petri Mór, *Szilágy vármegye monographiája*, vol. III, 1902, p. 576; Csánki, I 577); localităților *Inău* (ung. *Inó*, jud. Sălăgiu, pl. Jibău; *Ino*, *Ineu* Lenk, o. c. vol. II, p. 175); *Ineu* (ung. *Kisjenő*, jud. Someș, pl. Gherla, și jud. Bihor), din punct de vedere al înțelesului și al originii nu sânt decât pendante ale *Telciului*. Abandonând deci derivarea Ineului din ung. *ünő* „vițea, junincă“ ori din numele

¹⁾ Cf. d. p. *Bad Mo(ł)nar* = „Badea Molnár“ s. „Morarul“, *Hurmuzaki*, XV 306; (*oves*) *mu(ł)igibiles*, *ibid.*, XV 546—7; *Mo(ł)dau*, A. A. R., s. II, t. XXI ist., p. 165. Asupra acestei chestiuni cf. articolul meu „Despre *t* > *u* și dispariția acestuia în românește“ din *Omagiu lui I. Bianu*, București, 1927, pp. 137—154.

²⁾ Cf. și forma intermediară *Thewcz* de la a. 1458 citată mai sus în care *w* = *u*.

³⁾ Cetirea d-lui Motogna („*Chech*... după ortografia timpului trebuie cetit: *Csecs*, p. 96“) după cele expuse nu se mai poate accepta.

de persoană *Jenő*¹⁾ (cu toate că aceasta este posibilă ca formă²⁾ și înțeles și se impune la cea dintâiu vedere), îl deriv acum din slavul *junz* „jung“ + suf. topic *-ovz*, care a putut să însemne „muntele sau locul junincii și juncului“ (cf. v.-bg. *junack* „junger Stier“, bg. *junec*, *jüne*, slov. *junac* „junger Ochse“, s.-cr. *junac* „Bullenkalb; junger Stier“, rut. *jun*, *junj*, *junak*, *junosa* „junger, rüstiger Bursch, Jüngling“, *junec* „Bullenkalb“, ceh. vechiu *junec*, *jinec* „junger Stier“, rus., bg., slov., s.-cr. *junica* „junge Kuh“, ceh. *jinoch*, vechiu *junoch* „Jüngling“ pol. *junosza*, vechiu *junoch* „Jüngling“, dial. „junges Schaf“, s.-cr. *junad* „junge Ochsen oder Kühe“, slov. *junád* „Jungvieh“, ap. Berneker, *SEW.*, I, 459 etc.)³⁾. Ungureștile *Ūnő*⁴⁾, *Unökö* și säs. *Kuhhorn* pentru muntele *Ineu*, *Unömezö* și *Kisjenö* pentru celelalte, sânt așa dar traduceri verbale ori etimologii populare ale *Inoului* slavo-românesc mai vechiu⁵⁾.

Pentru trecerea lui *iu-* inițial în *i-*, care, cum arată exem-

¹⁾ Vezi „Societatea de mâine“, 1925, N-rele 4—5, p. 67.

²⁾ Singura observație ce se poate face este că evoluția istorică a numelui ne arată că forma cu *-ou* final e mai veche, în vreme ce, dacă cuvântul ar deriva din ung. *ünö*, forma cu *-ou*, *-ău* ar trebui să fie cea ivită ulterior.

³⁾ In numele de localități ar putea să însemneze numai „jung“, „nou“, cf. *Ino-wrostaw* = „Jung-Breslau“ ori *Noa* și *Nou* (jud. Brașov), *Noul-român* (jud. Făgăraș), *Noul-săsesc* (jud. Sibiiu și Târnava-mare), *Noiștat* < *Neustadt* (jud. Târnava-mare), *Uifaldu* < ung. *Ujfalú* (passim) etc. — Derivarea din v.-bg. *in ja*, rut. *inėj* etc., ‘Reif’, cu toată posibilitatea unui *décalque* în *Rotunda* s. *Poiana rotundă*, nu este admisibilă din punct de vedere fonetic, formele mai vechi ale *Ineului* arătând *-ou* final.

⁴⁾ Cuvântul unguresc este de origine bulgaro-turcă < *iney*, cf. ciuv. *inä*, osm. *inek*, ap. S. Simonyi, *Tüzetes magyar nyelvtan*, I, Budapest, 1895, p. 165; Z. Gombocz, *Magyar Nyelv*, XII—1916, p. 280.

⁵⁾ Deși forme slave ca bg. *junák* ‘Held; junger Ehemann; Gattin’, s.-cr. *junak* ‘Jüngling; Soldat; Gatte; Diener, famulus’; slov. *junák* ‘Jüngling, Bräutigam; Held’ (Berneker, *SEW.*, I, 459) ne arată că *Inoc* (ung. *Inakfalva*, jud. Alba, mai nainte Turda-Arieș, pl. Vințul-de-sus; și *Inoka*, cf. Lenk, o. c., vol. II, p. 171), *Inoc* s. *Inuc* (ung. *Inaktelke*, jud. Cluj, pl. Nădășel; cf. Lenk, vol. II, p. 172) se pot explica și din slavonește, totuș aceste nume sânt considerate de Z. Gombocz, *Magyar Nyelv*, XI-1915, p. 435—436, venite din turc. *inak*, *inax*, *inay*¹⁰⁾ „herrlich, schön“, ²⁰⁾ „Freund“, care a fost la început nume de dignitate și apoi de persoană.

plele citate, este posibilă în slavonește, cf. și : *iuşor*, mod. *uşor* < *levis*, -e + suf. -*uşor*, > -*işor*; † *io* < † *iuo* < lat. *ūbi*, vulg. *ūbī*; *iboste* < *īboste* < slav. *ljubost*; *ibī* < *iubī* < slav. *ljubiti*; probabil și *iți* (a se ~) < *iuți* (a se ~) < *ute* < slav. *ljutŭ*, adv. *ljutě*; *izbașe* < *iuzbașă* < turc. *jüz-bašý*; *izluc* < *izluc* < turc. *jüz-lük*. Pentru -*ou* final <-*eu* cf. ung. *halastó*> *heleşteu*, *mállasztó* > *meleşteu* etc.).

Ca dovadă a probabilității acestei derivări a *Ineului* ar putea să ne servească numele **Cubășelului** s. **Cobășelului**, care izvorește din Ineu, și anume tocmai din partea opusă aceleia din care izvorește *Valea Ineului*, vărsându-se pe dreapta Someșului în dreptul satului Șanț. Dar, firește, numai în cazul că acesta este un *décalque* al *Văii-Ineului*, făcut de populația de origine germană așezată în Rodna și n'împrejurimea ei¹⁾, și derivă din *Cubav* < *Cubah*, iar acesta < germ. *Kuhbach* „părăul vacii” (în-suși *Ineul*). Partea întâiu a acestui nume însă ar putea să derive și din vgs. *kuocho*, mgs. *kuoche* (mod. *Kuchen*), care a dat pe ung. *kohó* și vechiu *koh*, cu însemnarea de „topitoare de metal, cuptor”. „Tradiția susține că în Ineuț (pe coasta Dealului Vârtej) să fi fost oarecând cea mai bogată baie de aur din ținut. Pietrile să se fi transportat în vale pe cai în dăsași de piele. Fapt e că pe Cobășal au fost topitori de metal, ceea ce o dovedește zgura cea multă ce se vede și azi”²⁾. În acest caz actualul săs. *Kuhhorn* ar fi rezultat prin etimologie populară. Ori ce ar fi în partea întâiu a cuvântului (din punct de vedere al fonetismului e mai probabil *Kuh*), în partea a doua e sigur că avem de a face cu germ. *Bach*. Pentru -*bav* < germ. *Bach* cf. *Beșimbav* < *Beschenbach*, *Crisbav* < *Krissbach*, *Ilimbav* < *Weidenbach*, *Widembach*, *Holbav*, *Holbab* < *Holbach*, *Ilimbav*, *Ilembac*, *Ilembav* < *Eulenbach*, *Rodbav* și *Rotbav* < *Rohrbach* și *Rotbach*³⁾, iar pentru trecerea lui *h* (uneori < *f*) în ș înainte de *î* final și *ie*

¹⁾ Un astfel de *décalque* românesc este *Valea Boilor* pentru care cf. Lenk, o. c., II, p. 205: „Kápu-Benes, ein Berg im Bistritzer Militär-Districte auf einem die *Válye-Bojlor* und *Válye-Inoutzi* scheidenden Höhenzweige“.

²⁾ Șt. Buzilă, *Monografia comunei Sânosif sau Poiana*, Sânosif, 1910, I, 319.

³⁾ I. Borcia, X. *Jahresbericht*, pp. 225, 228, 230, 231, 232, 235, 236.

cf. *Feldrișel* alături de *Feldrihan*, despre care va fi vorba mai încolo; *burdușel* < *burduh*, *burduș*, *burduv*, *burduu*; *vătășel*, plur. *vătăși* < *vătah*, *vătaș*, *vătav*; plur. *duș* < *duh*; plur. *patriarși* și *patrierși* < *patriarh* etc.

Și numele **Cubav** este întrebuițat în toponimia comunei Șanț, și anume pentru a numi un părauaș și o parte de hotar din jurul acestuia, așezată în partea stângă a Someșului, din sus de Șanț¹⁾.

1) De origine germană este și numirea **Cârțibavului mic și mare** (ap. Lenk, o. c., II, 263: *Válye Kirtzibábi*), care izvoarește din muntele *Cucurcusa* și se varsă pe stânga Someșului în dreptul *Cubășelului*. Și în *-bav*-ul acestuia este evident germ. *Bach*. Partea întâiu ne reamintește „rivum qui dicitur *Kurchz*“ (a. 1223, ap. Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, 28), după care s'a numit *Cârța* (ung. și săs. *Kertz*, *Kerz* „Candela“, „Monasterium Candelae“, evident, prin etimologie populară, cf. A. Schuller, *Nyelotudomány*, I—1906, p. 93). Și această parte, ca și *-bav*, trebuie să cuprindă un element nemțesc sau săsesc. E greu de spus însă care este acest element. Dacă este vorba de o apă cu curs „scurt“ ar putea fi vorba de germ. *kurtz* (cf. săs. *kirtsch*, luxemburg. *kirtz*) „scurt“. Dar tot așa de posibil ar fi și n. pr. *Kurtz* în sfârșit, ca și *Cârța* (despre aceasta A. Bunea, *Incercare de ist. Rom.* până la 1382, București, 1912, p. 208, crede greșit că a fost numită așa fiindcă Românii care au întemeiat-o își aveau obârșia din *Kerzo*, în Dalmația; după W. Scheiner, *Balkan-Archiv*, II, p. 76, *Cârța* ar fi un cuvânt săsesc, imitat poate după slav. onomat. *krzcam*, *krzcati* „knirschen, knarren“ și apropiat prin et. pop. de germ. *Kerz* „lumânare“; cf. și rom. *cârțai*), care a fost o mănăstire cistercită, și *Cârțibavul* ne poate reaminti de așanumiții *Kreuzbrüder*-i (minorități franciscani), care au locuit odinioară în Rodna (la 1268 județii și jurații Rodnei scriu: „coram nobis et viris religionis fratribus Minoribus et domino cruciatio fratre Detrico“, Zimmermann-Werner, o. c., I, 100). Deoarece acești călugări nu erau Sași, am putea porni, pentru a explica *Cârțibavul* și *Cârța* de la o formă metatezată (cf. sued.-dan. *kors*) a gms. *krūze*, *krūzi* „cruce“, întru cât mănăstirea putea fi închinată „Sfântei Cruci“ (pentru *Cârța* cf. și *Criș* < săs. *Kreiz*, propriu „Kirche zum heil. Kreuz“, posesiunea abației din *Cârța*, ap. Borcea, l. c., p. 228 și *Balkan-Archiv*, III, 80, iar pentru *Cârțibav* cf. *Dealul Crucii*, care se găsește ceva mai în sus de *Cârțibav*). La metatezarea cuvântului german a putut contribui și apropierea de româno-slavele *cârst*: *cârstitel* „botezător“, *cârstnic* propriu „Kreuzträger“, *cârstov* „ziua crucii“, n. pr. *Cârstea* = *Cristea* < p.-sl. *krstz* „Kreuz“. Ba s'ar putea și ca în partea întâiu a *Cârțibavului* să fie chiar numele româno-slav *Cârste(a)*, gen. *Cârstii*. O dovadă că rom. *Cârstii*, gen. lui *Cârste(a)* a putut da în săsește *Kirts*i, avem în *Luska Kirts*i = „Lușca Cârstii“, ap. Kramer, o. c., p. 32. (cf. *Lușca Cârstii* a. 1758, *Arhiva So-*

Al doilea motiv este că numele unui „fluvius *Teltsa* (*Telscha* cet. *Telča*)“, pe care-l găsim într-o stabilire de hotar între Apol-

meșană, Nr. 3, p. 73). Pentru posibilitatea acestei numiri cf. *Cristea*, pârâu (jud. Vaslui), *Dealul-Cristei* (jud. Teleorman), *Mucea-de-la-Cristea* și *Valea-de-la-Cristea* (jud. Buzău) etc., în *Marele Dicț. geogr. al Rom.*, I, p. 770 ș. u.; *Pârâul-Cârstei*, mic afluent pe dreapta Putnei, în *Dicț. geogr. al Bucovinei*, p. 163, etc.

Deși G. Weigand, *Die Dialekte der Bukovina und Bessarabiens*, Leipzig, 1904, p. 9, și XXI—XXIX. *Jahresbericht*, Leipzig, 1921, p. 85, interpretează pe **Cârlibaba** „recte *Gârla Babei*“, iar G. Kisch, *Zur Wortforschung* în Prinosul adus lui Sievers, p. 44, „*Kirlibaba* (Ludwigsdorf, Bukowiner Grenze) = rum. *cârliġ*... + *baba* Alte“, și în aceasta partea din urmă, cum am arătat mai întâiu într-o comunicare făcută la „Muzeul Limbii Române“ din Cluj în 13 Martie 1922 (cf. *Dacoromania* II, 900), este evident din germ. *Bach*. Această ne-o dovedesc formele mai vechi ale acestui nume de pârâu, apoi de munte și sat: *Crzlibaholx* cet. *Cârlibahulă* a. 1595: „de rândulx a nește izvoare ce sâmțtu la munțte, anume *Crzlibaholx* și *Țibaulz*, și *Negrișoara* și *Coșana*“, N. Iorga, *Revista Istorică*, VI—1920, p. 51, și Al. Rosetti, o. c., p. 49), *Crătibav* cet. *Cârlibav* a. 1629, Hurmuzaki, XV, 1342), *Kirlibabul*, *Valye Kirlibabuluj* a. 1839, ap. Lenk, o. c., II, 262. Forma *Cârlibaba* este cea mai nouă și este născută prin etimologie populară din forma intermediară *Cârlibab* (prin asimilație din *Cârlibav*).

În partea întâiu a cuvântului dl Lacea crede că avem de a face mai curând cu numele propriu *Karl*, din *Karli*, decât cu rom. *gârlii* în rostire nemțească, cum se pare că afirmă Weigand (cf. *Dacoromania*, III, 938—939). Totuși nici această explicare nu este cu totul mulțămitoare. Dacă în limba noastră *-a-* sau *-q-* aton ar fi putut trece în *-ă-* și apoi înainte de *-l-* în *-â-*, el ar fi trebuit să se păstreze însă în gura Germanilor și Sașilor (cf. *Carl*, parte de hotar în Bistrița, ap. G. Kisch, *Nordsieb. Namenbuch*, p. 26; *Karlsberg*, comună în jud. Rădăuți, etc.), firește, în cazul că forma, pe care o au, au moștenit-o. Dar în rostirea lor este *Kirli-*, nu *Karli-baba*. Acest fapt ne face să presupunem în partea întâiu a *Cârlibavului* germanul *Kirchlein* „bisericuță“. Deoarece sufixul *-lein* nu este propriu dialectului sășesc, și în acest caz trebuie să avem de a face cu un nume dat de „minorii“ sau „franciscanii“ de la Rodna, care nu erau Sași. Dar Sașii au redus pe *-lein-* s. *lin* la *-li-*, întocmai pe *klein* „mic“ la *kli*, iar *-ch-* a dispărut ca și în *Chirpăr* (< *Kirchberg*, cf. sâs. *Kirichbiarich*, *Kirprichràich*, ap. G. Kisch, *Nordsieb. Namenbuch*, p. 69, unde se mai înșiră și alte compuse săsești cu *Kirchen-*, și I. Borcea, X. *Jahresbericht*, 288). *Kirli-* a fost modificat de Români în *Cârli-* probabil sub influența lui *cârliġ*, care a provocat mai târziu și apropierea de *babă* a lui *-bab* (< *-bav* < *-bab*).

De altfel însăși comuna bucovineană *Cârlibaba* (*Ludwigsdorf*) este de proveniență mai nouă: „La 1776, nu există această comună.“

dul-de-sus și Aciliu (*Tetscheln*) de la a. 1378¹⁾ și care trebuie să fie identic la origine cu *Telciul* de pe Valea Someșului de sus, are la sfârșit pe -a care este obișnuit în toponimia slavă și în cea românească de origine slavă, iar în urmare nu poate derivă din ung. *telki*.

Iar al treilea : numirile topice, mai ales cele de munți, date după animalele care trăesc sau au trăit odinioară pe acolo, ori cu care se aseamănă, sânt foarte dese la noi, ca și la Slavi²⁾, la Nemți³⁾ și la alte popoare. Sânt numeroase și în regiunea munților Rodnei (cf. d. p. *Zimbrul*, *Dosul Zimbroaia* în ținutul *Bâr-gaelor*, *Tăul Zimbrului* în hotarul Rebrii, *Zâmbrița* în hotarul Zăgrii⁴⁾), *Cerbul*, *Cerbucul*, *Colun* (munte) < *colun* „Waldesel“ (venit prin slav. *kolunъ* din turco-pers. *kulan*, *kulun* „Füllen“, *Tiktin*, *DRG.*, 393), *Iedul*, *Țapul*, *Piciorul Țapului*, *Izvorul Oii*, *Valea Caprii*, *Valea Guzului* (ung. *güz* ; cf. *guzgan*), *Valea Viezunilor*, *Fluturica*, *Vârful Omului*, *Dealul Cucului*, *Dealul și Valea Ursului*, *Vârful Gâstei*, *Piciorul Vulpiei*, *Măgura Calului*, *Vârful Stârcului*, *Măgura Porcului*, *Herciul*, pentru care cf. *hâr-ciog*, *harce*, *hârț*, *hârte*, ung. *hörce(ög)*, srb. *hrč(ak)*, *Strechea* etc.⁵⁾ ; ca și în Bucovina învecinată (*Boul*, *Bursucul*, *Blahurul*

Ea a fost înființată la 1797, când descoperindu-se în acest loc mine de argint și de plumb, un oarecare Manz a întemeiat aci o colonie de mine numită „Mariensee“, unde s'au stabilit îndată numeroase familii de Germani. Aceste mine sunt părăsite astăzi“ *Marele Dicț. geogr. al Rom.*, I, p. 68). Minerii erau Germani veniți din Zips, nu Sași (cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 84). Originea germană a *Cărlibabei* o dovedește și *Tripul*, vechiu cătun pendinte de această comună *Dicț. geogr. al Bucovinei*, p. 227), care împreună cu *Trip* din Țara-Oașului pare a fi identic cu germ. *Trieb* s. *Trift* „Weide“, propriu „Ort wohin getrieben wird“.

¹⁾ Zimmermann—Werner, *Urkundenbuch*, II, 483.

²⁾ Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, I, Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philologisch-historische Classe. XXI. Band. Wien, 1872, pp. 84—85.

³⁾ Ios. Feldmann, *Ortsnamen, Ihre Entstehung und Bedeutung Unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Ortsnamen*, Halle (Saale), 1925, pp. 99—105.

⁴⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 4, Năsăud, 1926, p. 89.

⁵⁾ Aceste nume le-am cules din : V. Meruțiu, *Bukovina hercegség, Máramaros- és Besztercze-Naszód megyék határvidékének (vagyis a radnai havasok) földrajzi leírása*, Cluj, 1904 și *Munții Rodnei*, Bucu-

= „Balaurul“, *Cobăla, Cobela, Cobilă* „Iapa“, *Cocoșul, Cocorul, Falcău* < *falcău* „vultur mare“ < prob. < *falcă* + suf. -ău), *Găina, Șoarec, Șoldan, Sturz, Vârful Caprei*, etc.)¹⁾, în Maramureș (*Breb, Breboia*²⁾, *Holduș*³⁾, *Dealul-Dzămburului, Zimbroslov, Lupoaia, Ursoiu, Ursoaia, Fața* ~, *Valea* ~, *Vârful-Ursoii, Stârci, Iedzunii, Zezunii, Măgura-Oii, Piciorul-Caprii, Pietrițele-Șoimului, Piatra-Gliganului, Piciorul-Calului, Pietrițele Corbului, Valea-Boului, Cerbului, Iepeii*, etc.)⁴⁾, în Secuime (*Hodoșa, Valea Corbului, Dealul Caprii, Bourul, Gura Ticoșului* < ung. *tyúk* „găină“, *Golomba* < ung. *galamb* „porumb“, *Iedd, Gainasza, Csoré, Rácza, Bócs, Vulturul, Dealul Lupului, Keruly* < ung. *karoly* „coruiu“, *Herecz* etc.)⁵⁾ și în alte părți ale Carpaților (*Bou-*

rești, 1904; Dr. Nestor Șimon, *Munții Rodnei*, Brașov, 1904; Dr. V. Onișor, *Legile grănițelor născădute*, Bistrița, 1905; *Majestäts-Gesuch der Bevölkerung des bestandenen II Romanen = 47. Grenz = Regimentes, nunmehrigen Nassoder Districts = Gebietes in Siebenbürgen, in der Grundbesitz-Regulierungsfrage, überreicht durch eine eigene Deputation in der Audienz am 5. October 1865, Wien, 1865* și *Verteidigungs-Schrift der Bevölkerung des bestandenen II. Romanen = 47. Grenz = Regimentes, nunmehrigen Nassoder Districts = Gebietes in Siebenbürgen, in Betreff des im Jahre 1851 über die Waldungen dieser Bevölkerung widerrechtlich verhängten politischen Sequesters, eingereicht im amtlichen Wege an das k. königl. siebenbürgische Landesgubernium, Wien 1865*. Foarte multe nume am găsit în: *Jelentése a nászód-vidéki 44 községnek és azon vidék központi iskola-ösztöndij-alap meghatalmazott képviselőivel 1872. március hó 12-én Kerkapoly Károly, mint volt m. kir. pénzügyminiszter ur által a magyar kincstár nevében kötött szerződés, illetőleg egyezés megvizsgálására kiküldött bizottságnak (No. 859)*“, precum și în o seamă de monografii ale satelor, în special: *Monografia comunei mari Rodnănouă* de P. Grapini, Bistrița, 1903; *Monografia comunei Sănosif sau Poiana* de Șt. Buzilă; *Monografiile manuscrite ale comunii Zagra* de D. Chitul și Macedon Maniu și în *Arhiva Someșană*.

¹⁾ Cf. *Dicționarul geografic al Bucovinei*.

²⁾ Cf. *bach* în toponimia slavă ap. Miklosich, o. c. I, p. 85 și II 151, iar în cea germană Feldmann, o. c., p. 101, Nr. 50.

³⁾ Cf. numele de localități *Hodiș, Hodișa, Hodișel, Hodoș, Hoghtlag* (ung. *Holdvilág*, săs. *Hallwelagen*), care toate derivă din ung. *hód, hoid* > *hold* „breb“, *hódos* „cu brebi“.

⁴⁾ Cf. T. Papahagi, *Graiuul și folklorul Maramureșului*, București, 1925, pp. 203—211.

⁵⁾ Cf. S. Oprean, *Contribuțiuni la toponimia din ținutul Săcuilor*, în „*Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*“, vol. II, Cluj, 1920, pp. 153—189.

rul, Buori; *Tur* < slav. *turz* „Auerochs“; *Ciahlăul* < *cealhău* < ung. *csahló* „un fel de vultur“¹⁾, *Rarău* < ung. *ráro* „un fel de șoim“²⁾ sau din slav. *raroh*, din care este și cuvântul ungiuresc, *Cioara, Corbi, Corbești, Apa Corbului, Valea Corbului* și sinonimele acestora *Vrancea, Vrancești* < slav. *vrana* „corb“, *Vorona, Voroneț, Voronca, Voroncova, Voronovița*, < rus., rut. *vorona* „corb“³⁾; *Șoim, Șoimuș* < ung. *solym* „șoim“, *solyomos*; *Beica* < ung. *béka* „broască“; *Cârcedea* < ung. *Kerecsed*, iar acesta < *Kerecsset* „Falke“; *Lăunul* s. *Lăunele* = „leul“⁴⁾; *Soroca, Soroceni* < rus. *soroka* < p.-sl. *svraka* „coțofană“, „țarcă“⁵⁾; *Galita* și *Halița* < slav. *galica*, rut. *halica* „*Corvus cornix*“⁶⁾, *Vălcău, Vălcan, Vulcan* < slav. *vľkľz* „lup“,⁷⁾, etc.

Telciul, cum arată slav. *telč-*: *telčĭk*, *telčĭi*, adj. *μóσλου* „vituli“, precum și *telčĭna* „caro vituli“, alături de *telek* *μóσλος*, a trebuit să servească la început ca atribut, probabil în legătură cu corespondentul slav (*voda* s. *rěka*) al cuvintelor *Apa* ~, *Valea* ~, numind mai întâiu *Valea Telciului* (cf. și diminutivul *Valea Telcișor*), iar numele satului este ulterior, formându-se din cel al văii.

Aceasta este ceea ce, în stadiul actual al cercetărilor, poate să spună filologia cu privire la *Telciu*. Numele *Telciului* este relativ greu de explicat, dar totuși el nu este un exemplu potrivit să ne arate că în explicarea numelor topice „filologii nu se pot dispensa de concursul istoricilor“, cum afirmă dl Motogna (p. 197). Dl Motogna, în comentariul documentului pe care-l publică, în această privință n'a contribuit decât, cu cetirea greșită a numelui pe care filologul avea nevoie să-l culeagă din documentele publicate de istorici. Fără îndoială colaborarea istoricilor cu fi-

¹⁾ S. Pușcariu, *Dacoromania*, III, 673—5; G. Czirbusz, în *Erdély*, a. XVII—1908, Nr. 1—2, p. 140, îl derivă din slav. *čahľuj* „pleșuv“, care însă din punct de vedere fonetic nu ne-ar fi dat *ciahlău*.

²⁾ Tiktin, *DRG.*, 1299.

³⁾ Asupra acestora cf. mai amănunțit o notă care urmează.

⁴⁾ cf. I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, Bonn u. Leipzig, 1924—1926, p. 141, 274; pentru „nume feminine de animale“, p. 142—147.

⁵⁾ M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXVIII—1921, p. 221.

⁶⁾ Id., ib., XXIX—1922, Nr. 1, pp. 67—68.

⁷⁾ Cf. mai pe urmă V. Bogrea, *Dacoromania*, IV, 871—872.

lologii în cercetările toponimice poate fi folositoare, dar cu două condiții: fiecare să respecte munca și terenul de muncă al celui alt și să facă lucrul pentru care este pregătit. Altfel este expus să greșească.¹⁾

Și acum să trecem la numele de origine ungurească ale satelor de pe Valea Someșului de sus.

Di Motogna, pornind din singurul caz al *Telciului*, generalizează și scrie:

„Di Nic. Drăganu, profesor la Universitatea din Cluj, în studiul „*Toponimie și istorie*“, publicat în Anuarul al II-lea al Institutului de istorie națională (din Cluj), susține că unele numiri de localități din Valea Rodnei sânt de origine ungurească, ceea ce s'ar explica prin legătura cu castrul regal de la Rodna.

Cu alt prilej am atras atențiunea autorului²⁾ asupra netemeinicii unora din dovezile dsale³⁾. Sânt de părere⁴⁾ că deși cas-

¹⁾ Mi s'a întâmplat să greșesc și eu când, ca filolog, am încercat să intru prea afund în domeniul istoriei, cf. *Anuarul Inst. de ist. națională*, Cluj, II—1923, p. 516.

²⁾ *Anuarul al II-lea al Inst. de ist. naț.*, p. 516. — N. A. — E vorba de o notă făcută de mine după citirea unui articolăș al d-lui Motogna pe care mi l-a trimis în manuscris și pe care nu știu să-l fi publicat după observările pe care i le-am făcut. Această notă eră singura observare justă din întreg articolășul.

³⁾ Fără a insista asupra tăriei expresiunii, observ numai că di Motogna, pe cât este de exigent față de „temeinicia“ dovezilor date pentru etimologiile mele, pe atât de indulgent este față de etimologiile dsale proprii, care se reduc de obicei la două cuvinte cu dovezi cu tot, căci iată tot ce spune di Motogna cu privire la numele satelor din Valea Rodnei (*Articole și documente*, p. 10 și 11): „Presupunem origine străveche (probabil dacică) la „Salua“ = Salva, râu ce curge pe lângă satul cu același nume — întrucât tulpina „sal“ în indogermană înseamnă apă (cf. „sala“ în sanscrită: apă, insula = insala)“, iar în notă se citează „Cappeler: *Sanskrit-Wörterbuch*“, și „Pe lângă numiri curat românești: Sângeorz, Runc, Mititei, Salua (în notă: „Vezi p. 18“ în loc de „Vezi p. 10“; nu s'a modificat adevă nota originală din *Transilvania*, XLVI—1915, Nr. 1—6, p. 20), aflăm: Ilua sau Ilova = pământ lutos, Leș = „aluniș“, Zagra (Zagora) = subt munte, Răbra = colină (rebro în paleosl.) (în *Transilvania*, l. c.: „Răbra = apă cu pești (?“), Hordou (Hordov) = loc închis (pentru Ilua, Leș și Hordou se citează: „Berneker, la cuvintele respective“, ca și în *Transilvania*, l. c.), Mocod, Năsăud și Telciu, cu etimologie până acum necunoscută“.

Mai amintesc aici numai două exemple dintre etimologiile dsale mai întinse. În *Articole și documente*, p. 35—42, fără a ști de etimolo-

trul de la Rodna a fost de mult ridicat, totuși, aici, la cursul superior al Someșului Mare, nu se poate adeveri existența unei influențe ungurești care ar fi putut impune numiri pentru localități, dintre cari multe existau de sigur și pe timpul cuceririi maghiare“ (p. 196).

gia sigură a *Vrancei* < *vrana* „corb“, dată mai întâiu de V. Bogrea în „*Neamul Românesc*“ din 10 Iulie 1917 și dovedită amănunțit de Margareta Ștefănescu în *Arhiva*, XXVIII—1921, Nr. 2, pp. 218—220 (cf. și *Vrănești*, *Vorona*, *Voroneț*, *Voronca*, *Voroncova*, *Voronovița* etc. și numirile românești *Corbul*, *Apa Corbului*, *Valea Corbului* etc., iar pentru derivate cr. *Vranče* < *vrančak* < *vrana* ap. Miklosich, *Die slav. Ortsnamen aus Appellativen*, I, 91 și II, 256; altfel P. Papahagi, *Dunărea*, I, 31—38, care, ca și pe *Isaccea* < *Isac* și *Tulcea* < *Tulji*, *Tulja*, îl derivă din n. pers. *Vrană* + *-cea*), etimologie, pe care o admite acum și I. Iordan, *o. c.*, pp. 222—223 și 279, cu condiția că trebuie să pornim de la un nume de persoană (cf. și etimologia lui Hasdeu < sanscr. *vrana* „Berg“ și a dlui Iorga < *vřna* „Spundloch“, *Bull. Inst. Europe sudorient.*, X, p. 116), dl Motogna amestecă acest nume cu acel al *Branului* (< slav. *branъ* „lucta“, „pugna“, Cihac, II, 26—27), al *braniștei* „pădure oprită“ (< slav. *branište*, idem, Cihac, ibid. și *Dict. Acad. Rom.*, I, 640) și acel al *vrancei* „gaură“, „urdiniș“, „poartă“ (< bg. *vřana*, idem, Cihac, II, 465) și al *vranitei* (< srl. *vřatnica* < v.-bg. *vřata*, Cihac, II, 465), uitând să ne explice trecerea lui *v* în *b*. Și mergând astfel „drept pe terenul atât de lunecos al filologiei“ ajunge la „rezultatul surprinzător“ că din aceste cuvinte, născute din radicale atât de deosebite, prin acest amestec magic și prin inserțiunea unui *d* adițional, am fi ajuns la un *vran-ik* < *bran-ik* < *vřon-ik* < *bron-ik* < *brod-ik* (cu toate că în acesta din urmă este evident sufixul slav *nik*, iar „terminațiunea“ (?) slavă *-ik*, adausă de dl Motogna, rămâne ne-explicată). Ori care din explicările date numelui *Brodnicilor* (*Borotnic-*, *Borohtnik*, *Borodnic-*, *Brodnic-*, *Prodnic-* și *Bordoni*) până acum (< *brod* + *nik* „podar“, Miklosich, *o. c.*, I, p. 87 și II, p. 147, Nr. 31, iar după acesta D. Onciul, *Originile principatelor române*, București, 1899, p. 90—91; *brdo* + *nic* „muntean“, A. Bunea, *Incerare de istoria Românilor până la 1382*, București, 1912, p. 130—1; *Berendici*, numele unui neam turcesc, în rostire rusească cu *o* în loc de *e* și cu metateză și sincopă, Dr. I. Ferentiu, *Cultura creștină*, XII—1923, No. 6—7, p. 59) este mai „acceptabilă“ din punct de vedere filologic decât a dlui Motogna, care este „foarte puțin probabilă“ (Pușcariu, *Dacoromania*, III, 1070).

Tot în *Articole și documente*, p. 33—34, în legătură cu două forme documentare (*balto* a. 1261 și *balata* a. 1271 și 1274) dl Motogna se ocupă de etimologia cuvântului *baltă*, citând părerea lui Miklosich (*Die Slav. Elem. im Rum.*, p. 15) după care rom. *baltă* derivă din p.-sl. *blato* și a lui G. Meyer, *AEW.*, s. v. *halty*, după care poate fi alba-

Am fost și mai „sânt de“ altă „păreră“ decât dl Motogna, nu pornind dintr'un singur fapt, ci dintr'o serie de fapte și, până ce nu se vor dovedi toate aceste fapte ca „neîntemeiate“, „păreră“ mea rămâne și ea „fapt“.

Aceste fapte sânt :

1. Numirile topice nu le dă totdeauna poporul însuși, ci, adesea, stăpânitorul (domn sau proprietar) și administrația. Numirile vechi, date de popor, sânt de multe ori înlocuite de noul stăpânitor și de organele administrative ale acestuia odată cu cucerirea sau pe urma ei ; stăpâniții se mulțimesc să reprimească de la stăpânitor și să păstreze stălcirea formei originale pe care pe încetul o uită¹⁾. În cursul lucrării se vor întâlni numeroase exemple de acest fel. S'apoi n'avem decât să privim în jurul nostru și vom găsi că și astăzi, în toate țările care au câștigat teritoriu nou ori în care relațiile politice s'au schimbat după războiul mondial, se întâmplă la fel.

Administrația în ținutul Rodnei la începutul stăpânirii ungurești a fost, după toată probabilitatea, latino-ungurească, de vreme ce s'a găsit un castru la Rodna, care a fost făcut curând după năvălirea Tătarilor²⁾, căci e pomenit la 1268³⁾, iar în

neze ori slav, dar insistând prea puțin asupra celei a lui Berneker, SEW., 70, și necunoscând ce s'a scris despre *baltă* (chiar și despre formele documentare amintite!) în *Dicț. Acad. Rom.*, I, 468 și II^{III}, 227 și Gombocz—Melich, *MEtSz.*, 252, *Magyar Nyelv.*, VIII, p. 247 și M. Wertner, *Magyar Nyelvőr*, XLIV—1915, pp. 245—246, unde putea găsi expus mult mai bine, mai complet și mai documentat (avându-se în vedere toate dialectele românești, limbile romanice, slave, ungurească și albaneză) tot ce crede că ne dă dsa ca lucru nou (cf. acum și Th. Capidan, *Dacoromania*, II, 461; Gr. Nandriș, *Les diptongues à liquides dans les éléments slaves du roumain*, Extras din *Mélanges de l'École Roumaine en France*, II, pp. 5—13, și S. Pușcariu, *Studii îstro-române*, II, București, 1926, p. 278—279).

4) Intemeiat pe ce ?

1) Asupra acestei chestiuni cf. mai pe urmă S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, 1346—1353.

2) Cf. M. Rogerii canonici *Miserabile Carmen*, ap. I. G. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum*, Viena, 1766, P. I, c. XX, p. 381, unde ni se spune că locuitorii Rodnei au căzut pe mâinile Tătarilor, „... cum fossata, muros et munitiones aliquas non haberent...“

3) Cf. *Hurmuzaki*, I, 366 și Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, 100, unde se înșiră posesiunile cumpărate de comitele Heinrich de la comitele Rotho astfel : „Nomina vero ipsarum possessionum haec sunt, primo turris lapidea et domus lignea apud turrim et curiam

secolul XV, cum arată documentul de la 1440, eră părăsit ¹⁾. Se știe doar că întăriturile de la hotare (*vég*; cf. *Végardó*, nume de localitate) au fost făcute de regii arpadieni ai Ungariei. Ingrijirea și administrarea lor priviă pe regele ungar. Și, într'a-devăr ele au ținut numai atâta timp, cât le-a putut face însuși regele, adecă câtă vreme regele a avut în mână pădurile și râurile și a dispus de numărul necesar de păzitori ²⁾. Din secolul XIII însă începură în măsură mai mare investițiile cu domenii, pădurile au început să se împuțineze și păzitorii granițelor și-au pierdut terenul de sub picioare. Pe timpul Anjueștilor și al lui Sigismund domeniile și pădurile regești ajunseră în cea mai mare parte în mâinile magnaților care n'aveau nici un interes pentru păstrarea *prisecilor* (ung. *gyepü*, lat. *indagine*) ³⁾.

Cât privește în special Rodna și ținutul ei, se știe că pe la 1264 pe aceasta, împreună cu minele ei, o stăpâniă regina Maria, soția regelui Béla IV, tot așa cum o stăpâniseră „et ceterae reginae Ungariae quae praecesserunt eandem“. Papa Urban IV invită pe Ștefan, ducele Transilvaniei, ca să-i restituie reginei acest ținut ⁴⁾. Dl Motogna adaogă că acest fapt do-

circumunitam cum fundo, sicut quondam comes Henchmannus possedit, item molendinum ultra aquam Zhomos cum omni utilitate; sicut fuit comitis Henchmanni, item casam integraliter et duas curias; et omnes agros sub castro, quos ad comitem Henchmannum novimus pertinere, item medias partes argenti fodinarum undique locorum quas ad comitem Rothonem novimus pertinere“.

¹⁾ Cf. „in Castrum desertum, sive locum castrı desolatı Radna nuncupati, *Hurmuzaki*, I², p. 669. Oameni aparținători la „pertinențiile“ castrului din Rodna sânt amintiți și în a. 1410. (Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, III, p. 487).

²⁾ Dovezi de existența unor astfel de „păzitori“ în legătură cu cetatea Dejului și a Ungurașului sânt numele satelor *Uriul-de-sus* (ung. *Felőr*) și *Urișor* (ung. *Alőr*), precum poate și *Teolțur* (ung. *Tőtör* < *tót-ör*, D. Pais, *Magyar Nyelv*, XII—1916, p. 16; cf. însă J. Kádár, *Szolnok-Doboka várm. mon.*, VIII, p. 32: < slav. *tetrev, teterev, tetera*, „fasan“). Un deal și pădure cu numele unguresc *Gyapal*, care ni se spune că se găsește lângă *Dicea*, ar putea corespunde ungurescului *gyep-alj* „partea din jos a prisăcii“ sau chiar *gyep-el* „partea de dincolo de prisacă“ (cf. *Ghepüserdő* în jud. Someș).

³⁾ K. Tagányi, *Alte Grenzvorrichtungen und Grenz-Ödland: gyepü und gyepüelve* în *Ungarische Jahrbücher*, a. I, Berlin u. Leipzig, 1921, p. 112.

⁴⁾ *Hurmuzaki*, I¹, p. 319—320; *Fejér*, IV. 3, p. 216—217; Teutsch und Firnhaber, *Urkundenbuch*, I, p. 80; Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, II, 92.

vedește „interesul deosebit al Regelui Béla al IV-lea față de acest ținut“, căci „eră datină veche la regii maghiari, că dădeau reginelor, ca apanagiu, unele cetăți și provincii înfloritoare, din ale căror venituri acoperiau cheltuielile împreunate cu întreținerea curții lor proprii“¹.

Tot în anul 1264 ducele Ștefan dăruiește comitelui Hazos „*terram Nazowd* (copiat greșit: *Nazwod*)... *vacuam tamen, et habitatoribus carentem cum omnibus utilitatibus et pertinentiis*...“²).

În 1268, cum am amintit, sânt pomeniți ca proprietari ori foști proprietari comiții Henchmann, Rotho și Heinrich³).

În 1310 voevodul ardelean Ladislau, care susținuse pe pretendentul Otto, se obligă „*restituere et remittere argentifodinam de Rodna*“ regelui Carol căruia i se supune.⁴).

În 17 Martie 1409 regele Sigismund poruncește să se rentoarcă oamenii care aparțin „*pertenențelor*“ la „*castrum fidelis nostri Petri dicti Crechmer, Radna*“⁵).

Între 1412 și 1414 posesor al „*tributurilor și tricesimelor*“ Rodnei este un anume Procopiu⁶).

În 26 Iulie 1414 Sigismund dă dreptul de pescuit în Someș, Bistrița și în alte ape „*magnifico Michaeli Salomonis de Nadas Siculorum nostrorum comiti necnon castellanis vel vicecastellanis vestris in dicto castro Rodna nunc constitutis et in futurum constituendis*...“⁷).

La 1440 satele din dreapta Someșului (*Rodna, Maieru, Sângeorz, Feldru, Rebra, Rebrisoara, Te[li]ciu. Năsăud, Salva, Zagra și Mocod*) au fost dăruite de regina Elisabeta lui Michael

¹) *Articole și documente*, p. 15.

²) *Hurmuzaki*, I, p. 321—322; *Fejér*, IV, 3, p. 202—203; *Teutsch und Firnhaber, Urkundenbuch*, I, p. 81. La Zimmermann-Werner acest document nu este reprodus după edițiile anterioare, probabil fiindcă nu-l crede autentic; cf. vol. I, p. XXIV, unde autorii nu iau răspunderea nici pentru alte documente reproduse din acestea. În ori ce caz raportul dintre cele două documente din 1264 nu este destul de clar.

³) *Hurmuzaki*, I, 336 și Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, 100.

⁴) Zimmermann-Werner, *o. c.*, I, 295—6.

⁵) Zimmermann-Werner, *o. c.*, III, 475.

⁶) Zimmermann-Werner, *o. c.*, III, 527, 528, 529, 613.

⁷) Zimmermann-Werner, *o. c.*, III, 613—614.

Iakch „filius quondam Stephani Iakch de Kusal“¹⁾ și predate „apud manus antelati Michaelis Iakch, ac Petri filii Ladislai similiter Iakch, item Ladislai filii Georgii, ac alterius Ladislaus, et Georgii filiorum quondam Ioannis modo simili Iakch de prae-fata Kusal, fratris ipsius...“²⁾.

Cum arată documentul de la 14 Decembrie 1450, aceste sate sânt tot în posesiunea familiei Iakch din partea căreia sânt zălogite cu drept de răscumpărare lui Nicolae de Kémer.³⁾

Documentele din acest timp fiind rare, nu ne-au păstrat mai multe nume de proprietari pentru satele din dreapta Someșului. Ele sânt totuși deajuns pentru ca să ne arate că și în această regiune slăbise puterea regală și începuse investirea cu domenii a magnaților, care a trebuit să aibă ca urmare și reducerea privilegiilor și libertăților locuitorilor foști iobagi regali.

Aceste documente ne mai dovedesc că mai bine de 200 ani înainte de 1475 lucrurile au trebuit să se întâmple pe malul drept al Someșului la fel cu pe cel stâng, unde întâlnim numiri slavo-românești alături de numiri ungurești, căci din punct de vedere administrativ Solnocul interior cuprindeă și comunele din dreapta Someșului de sus⁴⁾. Din punct de vedere istoric nu este iertat să ignorăm acest lucru. Iar în privința satelor din stânga Someșului avem lămuriri mai numeroase.

Astfel Conventul din Cluj-Mănăstur raportează în 22 Februarie 1392 vice-voevodului ardelean Ladislau că Ștefan de Világosberek (Vireag), cei doi Ladislau de Somkerék (Șinte-reag), cu Ioan, mai departe cu Ioan de Nemegeye (Nimigea),

¹⁾ Dl Motogna, *Articole și documente*, p. 18, interpretează astfel: „Fiica lui Sigismund... dăruiește Rodna și dependența ei lui Ștefan (*sic*) Iaks (*sic*) de Kusal, fost comite al Săcuilor“ și citează *Hurmuzaki*, II, p. 23, ca și în *Transilvania*, XLVI—1915, Nr. 1—6, p. 27.

²⁾ Vezi anexa reprodușă din Ios. Kemény, *Appendix Diplomatarii Transsylvani 1421—1449*, pp. 183—184; cf. și *Hurmuzaki*, I², p. 669.

³⁾ Cf. C. Szabó, o. c., p. 63—64 și Motogna, *Revista istorică*, I. c. și doc. anexat în facsimile.

⁴⁾ Cf. înșirarea satelor din dreapta Someșului în documentul de la 1440 (anexa IV), despre care se spune „omnino in comitatu Szolnok Interiori partium nostrarum Transylvanarum habitas“; de asemenea și următorul pasaj din diploma de la 3 Iunie 1475 a regelui Matiaș: „oppidum nostrum Radna vocatum, cum suis pertinenciis Radna welgye vocatis, in comitatu de Doboka habitum et existens“ (*Hurmuzaki*, II², 329 și XV, 83).

în sfârșit cu Antonie și cu Martin de Somkerék (Șintereag) au împărțit posesiunile *Somkerék* (Șintereag), *Vilagusberk* (Vireag), *Alsó- și Felső-Nemegye* (*Nemegye inferior et Nemegye superior*, Nimigea-din-jos și Nimigea-din-sus), *Németh* (Nimtiu), *Prozlop* (Prislop), *Luchka* (Lușca), *Magasmorth* (Mogoșmort), *Kach* (Cociu), *Alsó- și Felsew-Brethe* (Bretea-din-jos și Bretea-din-sus), *Egres* (Agrieș), *Vdvarhely* (Odorheiu) și *Chepan* (Cepan) și pertinențele acestora din comitatul Solnocul interior ¹⁾.

În anul 1468 regele Matiaș împreună cu voevodul Ardealului Ioan de Bazin dăruiește „pro fidelibus servitiis sui egregii Ladislai Erdely dicti filii Nicolai Erdely de Somkerek totales portiones possessionarias in possessionibus Somkerek predicta, Wdwarhel, Zazberethe, Zechorberethe, Kach, Magasmarth, Wiragoskerek (*sic*, = „Wiragosberek“), Nemegye, Felsewnemegye, Nemethy, Chepan, Prezlop, Lwchka, Zenthandras in de Zolnok interiori, ac Rewch, Farago, Gerebenyes et Welker vocatis in Thordensi comitatibus...“²⁾.

Cum arată documentele, aceste sate rămân și mai departe în posesiunea familiei Erdélyi. Le găsim în următorii ani și în următoarele forme :

În 31 Oct. 1505 : „Somkerek ac Zeker Berethe, Kach, Magasmarth, Wyragosberek. Zaasnemegye, Olahnemegye, Lwchka, Prezlap, Chepan, Nemethy, Wdwarhel et Egres“³⁾. Tot așa în 5 Noembrie 1505 ⁴⁾.

În 29 Iunie 1507 : „Zekerberethe, Kach, Magasmarth, Wyragosberek, Zaznemegye, Olahnemegye, Lwchka, Prezlop, Chepan, Nemethy, Wdwarhel, Zaazberethe et Egres“⁵⁾.

În 29 Ianuarie 1514 : „in Somkerek predicta, necnon Wdwarhel, Zazberethe, Egres, Zeker Berethe, Kach, Magasmarth, Wyragos Berek, Nemege hungaricali alio nomine Nemege saxonicali, Nemege volachali, Lwchka, Prezlop, Chepan et Nemethy nominatis in Zolnok interiori, necnon Zaah, Lekencze, Gerebenyes, Nema, Kok et Bewl in Thordensi ac Thwsson, Mehes et Welker appellatis...“⁶⁾

¹⁾ S. Barabás, *o. c.*, vol. I, pp. 235—256.

²⁾ *Id.*, II, 193.

³⁾ *Id.*, II, 280.

⁴⁾ *Id.*, II, 283.

⁵⁾ *Id.*, II, 299.

⁶⁾ *Id.*, II, 320—321.

În 29 Martie 1514: „in Somkerek predicta ac Wdwarhel, Zaz Berethe, Egres, Zeker Berethe, Kach, Magasmarth, Wyragosberek, Nemege hungaricali alio nomine Nemege saxonicali, Nemege volachali, Luchka, Prezlop et Chepan vocatis...“¹⁾,

Dacă însăși documentele nu ne spun mai mult în privința posesorilor de până în secolul XV ai satelor de pe Valea Someșului de sus și chiar și a Bârgăului, ne dau o seamă de lămuriri însă numele unor munți care le aparțin acestora, precum și ale unor sate învecinate.

Astfel muntele **Beneș**, care e proprietatea comunei Rodna-veche, a fost numit așa după un comite *Benus*, cet. *Benus* (lat. *Benedictus*; săs. *Benəš* sau *Beneš*; cf. și ceh. *Beneš*), care avea posesiune în ținutul Rodnei între a.1296—1313²⁾. *Beneš* ca nume de familie se întâlnește și astăzi la Sașii din Bistrița și Reghin, iar în toponimie ca nume al unei părți de hotar în Waltersdorf și Bistrița în formele *Behnisch*, *Behnesch*³⁾, iar de localitate în Secuime⁴⁾.

Heniul, aparținător Bârgăuanilor, a fost numit după „Iohannes dictus *Henul* de Bystricia“, săsește *Henul*, care în a. 1334 și 1336 avea posesiuni în apropierea *Iadului*, comună din jud. Năsăud, deci tocmai unde se găsește muntele *Heniul*⁵⁾.

La muntele *Heniul* ajungi din Bârgău mergând în sus pe **Păraul Stiborului** (< n. pr. ung. *Stibor*, lat. *Stiborius*) cam $\frac{1}{2}$ oră până la **Dealul Sfiborului**⁶⁾ și apoi continuând drumul încă 1 oră și jumătate.

Călimanul (săs. *Keliman*, ung. *Kelemen*) învecinat cu Munții Rodnei (cf. și *Izvorul Călimanului*) corespunde numelui de persoană și familie unguresc *Kelemen*. Intr'adevăr *Munții Călima-*

¹⁾ Id., II, 334—335.

²⁾ Zimmermann—Werner, *Urkundenbuch*, I, 203—5; G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, Sibiu, 1907, p. 55.

³⁾ G. Kisch, *o. c.*, p. 15.

⁴⁾ Cf. S. Opreanu, *o. c.*, p. 178.

⁵⁾ Zimmermann—Werner, *Urkundenbuch*, I, 459, 460, 461 și II, 270; G. Kisch, *o. c.*, p. 55.

⁶⁾ Ar putea fi vorba de voevodul Ardealului *Stibor* care a fost și „comes Bistriciae“ în 1412, cf. Zimmermann—Werner, III, 523, 527, 529, 541, 543, 545. — Amintesc că *Dealul Stiborului* se mai găsește pe Valea Oituzului, lângă Grozești și Marginea, cf. C. Chirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916—1919*, ed. II, București, schița XXX.

nului sânt numiți în a. 1228 „Alpes Clementis“¹⁾). Forma cu *a* în silaba ultimă *Kelleman* = „Clemens“, „Kelemen“ se întâlnește într'un document din anul 1415²⁾). Dar ea se poate explica și ca fiind desvoltată în limba română (cf. ung. *ellen, beteg, sereg, hitlen, nemzet, szekeres, terhet* > rom. *alean, beteag, șireag, hitlean - hiclean - viclean, nemzat, sechiraș, târhat* etc.³⁾).

Probabil tot un nume de persoană este și enigmaticul nume al **Tibleșului**, rostit *Țăbles* (munte și apă, dim. **Tibleșel**): „ad montem *Zepleshauasa*“ a. 1373⁴⁾, „ad alpem *Czybleshawasa* gradiendo“ a. 1435⁵⁾ „*Fluvii Zeples*“ a. 1450 (cf. documentul anexat în facsimile), deci cu redarea grafică a rostirii streine a diecilor care au scris documentele respective. Sufixul posesiv *-a* din *hauasa* ne arată că *Zeples* a trebuit să fie posesor. Păstrarea grupei *-bl-* și terminațiunea *-eș* ne trimit la o origine asemănătoare cu aceea a lui *Beneș*⁶⁾. Ca și *Beneș*, și *Tibleș*-ul (*mare și mic*; *Ciblișiu* = *Tiblișiu*) se găsește și în Secuime în regiunea Bilborului și a Ciucului⁷⁾.

1) Zimmermann—Werner, *Urkundenbuch*, I, 49; G. Kisch, *o. c.*, p. 67.

2) Zimmermann—Werner, *Urkundenbuch*, III, 664 și 666.

3) Cf. *Căliman*, deal (Cuhe) și *Căliman*, pădure (Dragomirești) în Maramureș, ap. T. Papahagi, *o. c.*, p. 203; *Călimana* în Secuime ap. S. Oprean, *o. c.*, p. 162; *Valea lui Căliman* în Zagra, jud. Năsăud, apoi *Călimănești* etc. Pentru acestea nu se potrivește explicarea dată de G. Weigand, XXVI—XXIX. *Jahresbericht*, p. 162, pentru apele bulgare *Kalimana* și *Kalimanica*: < *Kalimana*, *-nka*, *-nēica* „Anrede an die Taufpatin“.

4) I. Mihályi, *Diplome maramureșene din secolul al XIV-lea și al XV-lea*, Sighet, 1900, p. 66.

5) Id. *ibid.*, p. 292.

6) Din pricina rostirii cu *-b-* cred că nu este nici o legătură între *Tibleș* și între numele familiei maramureșene *Tiplea* (cf. și *Tipleș* relevat de Bogrea, *Dacoromania*, IV 860—861), care, având în vedere vechimea lui, nu știu dacă poate fi derivat din *tiplā* „getrocknete Tierblase“, „Zellulosehaut“ pentru care cf. gr. *ταίπα* „Häutchen des Eis, Haut auf der Milch etc.“ Mai curând trebuie adus în legătură *Tibleșul* cu maramureșanul *tebeș* „teapăn, puternic“ (v. T. Papahagi, *o. c.*, p. 82/72 și 235; cf. și *Țegheș* ap. Bogrea, l. c.), pentru care cf. rad. slav. *ceb-* cunoscut în toponomastică (ceh. *Cebiv, Cebevo, Ciboušov, Ceblovice*, ap. Fr. Miklosich, *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, p. 70, Nr. 348). O familie nobilă *Czébél* este atestată din Visk pe la 1752, cf. Mihályi, *o. c.*, p. 517. Cf. și *Tibău*.

7) Cf. G. Opreanu, *o. c.*, p. 156, 157, 178.

Cel dintâiu proprietar după care a putut fi numit *Țibleșul* a trebuit să fie tot așa de vechiu ca și acel al muntelui **Basarabă** aparținător comunei Runc, care probabil a fost stăpânit de familia *Bozarad* = „Basarab“ pomenită tot în documentul de la 1450 ca având posesiuni în regiunea Telciului apropiat („item in possessione Thelch quatuor sessiones iobagionales, in quibus Bozarad, Dragmer, Golya ac Johannes resident“¹⁾). Un munte *Besarabă* este atestat la hotarul dintre județul Năsăud și Maramureș în apropierea Bătrânei²⁾.

Fără a le putea fixa data apariției, mai avem și alte numiri de munți și dealuri născute din numele proprietarilor, unele de origine evident streină, altele românească : *Piatra lui Orban* (cf. ung. *Orbán* = „Urban“), *Dealul Ormului* (cf. ung. *orom* „pisc, vârf“), *Dealul Bancului* (cf. n. pr. *Bánk*), *Dealul Vremeș* (cf. *vreme* + suf. -eș, dar și ung. *vermes* „gropos“ < *verem* „groapă“, din care derivă săs. *Wermesch*, rom. *Vermeș* < *Vermeșan*, și din care, sub influența lui *vreme*, s'ar fi putut metateza *Vremeș*), *Mărișel*, *Dumitreț*, *Crăciunel*, *Muntele Gruii*³⁾, *Dealul lui Ivan*, *Piciorul Oncului*, *Dealul Candrenilor*, *Bâtea Brănenilor*, *Olisim*, *Poiana lui Toader* etc.⁴⁾.

¹⁾ Cf. Documentul anexat în facsimile și *Rev. ist.*, XI—1925, Nrele 7—9, p. 199. — Observ că în acest timp se găseau în părțile ardelenе și ungurene mai multe familii Basarab. Doi „Sebastianus Bezeraab de Sali“ (= *Sályi*) sânt pomeniți ca studenți la universitatea din Viena în a. 1440 și 1487 (Dr. Schrauf Károly, *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*, Budapest, 1902, I, p. 67, 134 și 403). S'ar putea că tot „Basarab“ să fie și „Ioannes Vid Bassaracius“ (poate „Ioan Vodă Basarab“), înscris la universitatea din Wittenberg, în *Magyar történelmi tár*, VI, pp. 215—228, precum și în *Archiv f. siebbg. Landeskunde*. Neue Folge, II—1855, pp. 134—141, unde se înșiră numai studenții considerați Sași. Ce privește pe Litway din același document, amintesc că într'un document maramureșean de la 1419 (Mihályi, o. c., p. 437) este vorba de „filii Lythway de Uglya non Thathol“. Mihályi (o. c., p. 238, n. 5) îl explică ca fiind identic cu *Hyppolit* + slav. -voi (cf. *Radivoi*, *Branivoi*, *Lucavoi* etc.). Firește, aceeași trebuie să fie și explicarea munteanului *Litovoi*.

²⁾ Mihályi, o. c., p. 67 și 379; a. 1815, *Arhiva Someșeană*, Nr. 1, p. 53; T. Papahagi, o. c., p. 203; cf. și *Bărjabă*, ap. T. Papahagi, l. c.

³⁾ Poate fi n. pers. *Gruia*, dar și fem. lui *gruiu* „Kranich“, cf. I. Jordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 163.

⁴⁾ Numit după proprietar ar putea fi și muntele *Galaț* (cf. *Galacz* < *Glatz* adeseori în documente), căci nu este probabil ca numele

Adese ori proprietarii au fost femei, mai ales văduve: *Lucăciasa* (< ung. *Lukács* = „Luca“), *Mihăiasa* (cf. ung. *Mihály*, rom. *Mihai* alături de *Mihail*, *Mihăilă*), *Cucureasa* (a. 1762, *Arhiva Someșană*, Nr. 4, p. 55; cf. *cucură* 1. „tolbă“; 2. „cormană“), *Drăgoiasa* (< *Drăgoiu*), *Voivodeasa* (< *voevod*)¹⁾, *Ivăneasa* (< *Ivan*), *Negreasa* (< *Negru* s. *Negrea*; cf. *Negrileasa* < *Negrilă*, în Bucovina, *Dicț. geogr. al Buc.*, p. 150)²⁾; *Botoaie* (cf. n. pr. *Bota*), *Bugșoaie* (cf. n. pr. *Bucșa*), *Bruhoaiie* (prob. din n. pr. germ. *Bruch*), *Porcoaiie* (*Porcu* este un nume de familie cunoscut pe Valea Someșului; *Porcius* nu este decât forma latinizată a lui *Porcu*)³⁾; *Șândroaia* (< ung. *Sándor* „Alexandru“ > rom. *Sandru*; cf. *Sandru*, părau, afl. al Moldovei și *Sandrul-Mare*, munte, *Dicț. geogr. al Bucov.*), *Poiana Săvoaiei* (Zagra)⁴⁾ *Buhăiasca* (< *Buhaiu*, dar ar putea fi și din apelativul *buhaiu*), *Oprișasca* (mai vechiu *Oprișa*, cf. *Arhiva Someșană*, Nr. 1, p. 58, a. 1815) etc.

Măriile: *Măria mică* și *mare*, *Izvorul* și *Valea Mărilor*, ung.

unui munte să ni se fi păstrat din pluralul *Galati* < *Gallatae* s. *Gallati* „Kelten“, cf. G. Kisch, *Zur Wortforschung*, în *Prinos* lui Sievers, p. 47, și G. Weigand, *Balkan-Archiv*, I—1925, p. 5. Intru cât din acest munte se scot și minerale, cf. și *galaț* din *galațcău* (< ung. *galackó* s. *gálickó*). Dl Iorga, *Rev. ist.*, XIII—1927, Nrele 4—6, p. 196, vede în *Galati* „un nume de persoană cu sufixul -aț din *Romanaț*, *Crușovaț*, *Craguevaț*“.

1) Nume topic foarte important, căci, împreună cu *váj* „moșneag, bătrân“, la început „conducătorul satului“, — pentru care cf. rut. *vižk* „dux“ într'un document de la 1467 (I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 297) și rus. *vožk*, idem, cu sensul degenerat ca și în *jupan-jupán* etc., — este o rămășiță prețioasă din organizația militară și administrativă slavo-română a Românilor din Nord. Instituțiunea *cnezilor* se mai găsește pe Valea Someșului în sec. XVI, cf. *Hurmuzaki*, XV, 271 (a. 1523), 681 (în Feldru, a. 1580), 792 (în Telciu, Feldru, Sângeorz, a. 1602); *Korrespondenzblatt*, V—1882, p. 86 (în Rebra, a. 1589), etc.

2) Cf. și *Hopâneasa*, parte de hotar în com. Zagra, < *Hopan*, nume de familie atestat în *Arhiva Someșană*, Nr. 1, p. 67; în aceeași comună se mai găsesc *Dălbâneasa*, *Gordâneasa* etc.

3) Cf. însă și *porcoaiie* „căpiță“, cuvânt cunoscut pe Valea Someșului de sus.

4) Cum voi arată într'o notă ulterioară, aici ar intra și *Cormaia*, nume de apă, în cazul că avem de a face în el cu un derivat cu suf. -oaiie, trecut în -aie după labială.

Máriavölgy; *Pe Mării*; izvoarele *Măriuț* au putut să-și ia numele ori de la regina *M a r i a*, soția lui *Bela IV* care a stăpânit *Rodna*, ținutul și minele ei pe la 1264, ori de la colonia de mineri numită „*Mariensee*“, întemeiată de Germanul *Manz* la *Cârlihaba* (cf. *Marele Dicț. geogr. al Rom.*, I, p. 68). Intr'adevăr iată ce se constată din însuși terenul acestei regiuni: „Băi, după mapa geologică au fost cu zeci de ani înainte și în obârșia izvoarelor *Măriuț*! În multe locuri în stânci se află caverne subterane sau peșteri. Așa în *Pietrile Gurgoi*, în stânca vis-à-vis de *Stanca Stegilor* de la *Rodneni*. (Aici zice geologul *Rozdosnyik* că a fost tău subteran) și pe coasta *Dealului-vârtej*, etc“¹⁾.

Satul săsesc **Cepan** (acum botezat fără prea multă chibzueală *Cepari* < *ceapă*; săs. *Tschippndraſ*, *-draſ*; ung. *Csépán*) este la origine din ung. *Csépán*, iar acesta corespunde slavului (ceh., slov.) *Ščepan* = „*Ștefan*“²⁾. Acesta eră numele posesorului atestat întâiu în a. 1332—37 în forma conruptă *Cupim*³⁾, apoi în a. 1380 ca „*possessio Chepan*“⁴⁾, *Chepan* a. 1392, 1468, 1505, 1507 și 1514⁵⁾, *Czypan* a. 1590⁶⁾ etc.

Tot așa **Dumitreă** (săs. *Mättärschdraſ*, *Mättäschdräſ*; ung. *Nagy-Demeter*) și **Dumitrița** sânt derivatele lui *Dumitru*, însemnând satul acestuia, „*Dorf des Demeter s. Metter*“, cum ne arată clar cel dintâiu document în care este pomenit acest sat: *Demetrii villa* a. 1317—20⁷⁾.

Ardanul de „după târg“ (*Bistrița*), săs. *Gördn*, *Görn*, ung. *Árdán*, cum se vede din cele dintâiu documente în care se întâlnește acest nume (a. 1319 *Iordanfalua*, *Zimmermann—Werner*, o. c., I, 339; a. 1332 *villa Jordani*, *Mon. Vat. Hung.*, I, 111), este din numele de persoană *Jordan*, *Jordanus*, *Jordanes*⁸⁾.

Tonciu (săs. *Tonch*, mai vechiu *Tonich*, *Tonig*; ung. *Tacs*,

¹⁾ Buzilă, o. c., p. 319. — Derivarea lui *N. Șimon* < sanscr. *mar* „apă“, ap. *Pavelea*, o. c., p. 11, nu se poate admite.

²⁾ G. Kisch, o. c., p. 135; *Gombocz—Melich*, *MEtSz.*, 941—943.

³⁾ *Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae illustrantia*, I. Budapeștini, 1887, p. 97.

⁴⁾ *Zimmermann—Werner*, o. c., II, 514.

⁵⁾ S. Barabás, o. c., I, p. 236, II, p. 193, 280, 283, 299, 321, 322, 335.

⁶⁾ G. Kisch, o. c., p. 135.

⁷⁾ *Zimmermann—Werner*, o. c., I, 327; cf. G. Kisch, o. c., p. 88.

⁸⁾ Cf. G. Kisch, o. c., p. 64; *Gombocz—Melich*, *MEtSz.*, 128.

Tatsch; cf. și *Tonciu*, ung. *Tancs*, în jud. Mureș) este din *Antonich*, diminutivul lui *Anton*, lat. *Antonius*¹⁾.

Dejul (ca și *Dejul*, părăiaș în jud. Vrancea; *Dejoiu*, deal și pădure în jud. Vâlcea; *Dejești*, com. rur., sat și deal în jud. Olt, cf. *Marele Dicț. geogr. al Rom.*, III, 95; *Deaș*, ung. *Dés-háza*, jud. Sălăgiu; *Dejani*, ung. *Dezsán*, jud. Făgăraș; *Dejani*, ung. *Dezsánfalva*, jud. Timiș, cf. S. Moldovan și N. Togan, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Transilvania, Crișana și Maramurăș*, Sibiu, 1919, p. 64; *Dés(zs)* în com. Bács-Bodrog, Sopron, Veszprém, *Désyda* în com. Somogy, cf. Csánki, II, 199, III, 227, 269, 605, Gombocz—Melich, *MEtSz.*, 1342—1343) derivă din n. pers. *Deš* (și *Dešo*, *Deša*, *Desjo*, *Desja*, *Desoje* etc.), ipocoristicul lui *Desimir*, *Desislav*, *Desirad*, *Desiroj* < rad. *desiti* „antreffen, finden“, deci propriu „Friedensfinder“, „Rhumesfinder“, „Freudenfinder“ etc.²⁾, cu trecerea obișnuită a lui *š* final în *j* (cf. *bruj* < *bruși*, plur. lui *brus* < slav. *brus*; *Lugoj* < ung. *lugas* etc.). Pentru cea dintâiu formă completă a acestui alintător cf. **Dezmir**, ung. *Dezmér*, jud. Cluj, tocmai pe linia dintre *Dej* și *Cluj*³⁾.

Gherla, rostită popular și *Gerla* și *D'erla* este numită așa probabil după proprietar care a putut să se cheme *Gerlach*⁴⁾. În documente se întâlnește *Gerlahida* încă în a. 1291⁵⁾.

¹⁾ G. Kisch, o. c., p. 133; *Vergleichendes Wörterbuch der Nösner (siebenbürgischen) und moselfränkisch—luxemburgischen Mundart*, p. 224.

²⁾ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, v. II, Zagreb, 1884, pp. 345, 359, 360, 367; Gerov, *Rěčnik na bl garskyj jazyk*, v. I, p. 286; G. Weigand, XXVI—XXIX. *Jahresbericht*, Leipzig, 1921, p. 133.

³⁾ Părerea lui Melich (*Magyar Nyelv*, II—1919, pp. 125—127 și *MEtSz.*, 1342—1343), pe care el însuși o credeă la început ridicolă (*Magyar Nyelv*, II—1906, p. 98) și după care *Dej* derivă din ung. *Dés* < *Deus* (< lat. *deus*), întrebuințat ca nume de persoană (cf. *Deusteluke*, *Deushida* etc.), ca și ung. *Isten*, după ce cunoaștem exemple citate mai sus care nu se restrâng la Ungaria, nu mai poate fi susținută. Altfel G. Kisch, *Vergl. Wb.*, 54, unde se compară cu n. top. de pe Rin *Dees-en*, arătându-se că în forma ungurească cea mai veche *Désvar* (a. 1291) poate fi vorba de o cetate (cf. și săs. *Burgloz* a. 1534) numită după o persoană, și Br. Gustav Bedeus, *Ortsnamendeutung*, 1906, p. 28 (ap. Kisch, *Nordsieb. Namenbuch*, p. 28): „*Deés* ist wohl dies = *davit*“ (zu dak. *dava* „Burg“).

⁴⁾ G. Kisch, *Nordsieb. Namenbuch*, p. 43, 94; *Zur Wortforschung* în *Prinosul* lui Sievers, p. 43.

⁵⁾ Zimmermann—Werner, o. c., I, 170. Totuși cf. și *Derla* (pe Nistru) ap. N. Iorga, *Doc. Bistr.*, I, 34 și *Hurmuzaki*, XV, 871.

Ne oprim în acest loc, cu toate că numai în Valea Someșului până la Dej am putea spori mult numele de localități date după proprietari.

În tot timpul până la dispariția castrului (chiar și dacă populația Rodnei a fost alcătuită din Germani și Sași, alături de Românii băștinași din împrejurime), administrația civilă și mai ales cea militară, în care au fost după toată probabilitatea numeroși Unguri alături de Sași, a trebuit să fie, ca și în alte părți, latino-ungurească. Iar această administrație, în frunte cu conducători și „comites“ de Bistrița unguri și sași, „a putut impune“ numiri ungurești și germano-săsești privitoare la așezările militare, băeșit, hotărnicie și originea populației unor sate, alături de cele românești sau slavo-românești mai vechi.

Situația satelor din dreapta Someșului n'a putut să se schimbe prea mult prin dăruirea Bistriței lui Ioan Huniade de odată cu titlul de comite perpetuu care, după moartea acestuia, a trecut asupra cumnatului său, M. Szilágyi. Cei doi „*parcälabi*“ (< ung. *porkoláb*, iar acesta < germ. *Burggraf*) sau administratori ai orașului și „pertinențelor“ acestuia erau Unguri. Așa au fost Székely Mihály, Héderfai István, Ramoha Zsigmond de Szeretfa, Zob Péter etc. „*Vitejii*“ (*vitézek*) din noua cetate a lui Huniade, „Flestenburg“, menită să înlocuească vechea cetate de pe „Burgberg“ a Bistriței, erau și ei în cea mai mare parte Unguri. Deși eră salutat latinește, cântecul cu care eră primit comitele se numia cu cuvântul ungurese „*hajnal*“. Administrația lui Szilágyi, împotriva căreia au fost nevoiți să se revolte țărani sași conduși de Engelbrecht, nu putea fi deci decât latino-ungurească¹⁾.

Cu timpul însă anexiunea sau încorporarea financiară a satelor someșene la orașul Bistrița, făcută mai întâiu pe timpul lui Ioan Huniade²⁾ și continuată și definitivată de Matiaș³⁾, a intro-

¹⁾ Cf. asupra acestor împrejurări, afară de Kramer, o. c., pp. 6—12, și expunerea populară și cam tendențioasă a lui Oskar Kisch, *Die wichtigsten Ereignisse aus der Geschichte von Bistritz und des Nösnergaues von der Zeit der Kolonisten = Einwanderung bis zur Gegenwart*, I, (1141—1699), Bistritz, pp. 20 ș. u.

²⁾ *Hurmuzaki*, II², 37.

³⁾ Pentru diplomele de la 30 Sept. 1469 și 4 Noemvrie 1472, cf., afară de A. Berger, o. c., la data respectivă, și V. Motogna, *Articole și documente*, p. 19, și „*Vertheidigungs-Schrift*“ și „*Majestäts-Gesuch*“, în care se insistă în special asupra pasagiului „*Ut praefatum* (s.

duș, alături de forma de administrație latino-ungurească, și pe cea germano-săsească. În acest timp adecă, cum ne arată documentele și socotelile orașului Bistrița, începuse să întrebuinteze și limba germano-săsească. În privința numirilor topice, deși era conservativă și păstră de obicei numirile ungurești, noua administrație ne-a dat, cum vom vedea, și numiri germano-săsești.

2°. Analogia celor mai multe sate din stânga Someșului până la Mocod, unde, cu toate că în împrejurimea *Becleanului*¹⁾ viața romană pare să fi fost tot așa de intensă ca și la Rodna, cum dovedesc rămășițele arheologice, și deși nu s'a găsit în această parte un castru unguresc (afară de cetatea Ciceului și de întâ-

idem) oppidum (i. e. Rodna) cum suis pertinentiis, hospitesque et incolae earundem universis juribus, libertatibus, consuetudinibus, gratiis et privilegiis, quibus [ipsa] Civitas Bistriciensis, Civesque et Communitas ejusdem ab antiquo usa existit, uti perpetuo et gaudere valeat atque possit. (Interim ipsum Oppidum et pertinentiae eiusdem civitatis connumerantur)"; din care se vede că încorporarea la orașul Bistrița făcută prin diploma de la 1472 era numai jure jurisdictionis, nu și jure dominalis, iar la p. 4 se anexează cunoscuta „Deductio historica“ de la Nr. 248 din 18 Februarie 1764 a cancelariei aulice din Viena prin care aceasta recunoaște că de la 1472 până la 21 Maiu 1639, când Gheorghe Rákóczi hotărăște într'un proces de delimitare dintre ținutul Bistriței și Maramureș, locuitorii Văii Rodnei au fost liberi: „Clare deducitur ex praemissis documentis, quod Oppidum et Vallis Rodna inde ab anno 1472 usque 1639 in pacifica possessione civicae libertatis perstiterit“. Asupra documentului din urmă cf. acum Șt. Scridon, *Arhiva Someșană*, No 3, Năsăud, 1925, pp. 21—30; asupra continuării procesului amintit până în 1815, cf. Al. Ciplea, *O delimitare de graniță între Maramureș și districtul Năsăudului*, în *Arhiva Someșană*, Nr. 1, Năsăud, 1924, pp. 46—60. Diploma de la 3 Iunie 1475 se găsește publicată în *Hurmuzaki*, II², 329, și XV, 83—84; cf. și Motogna, l. c., pp. 20—22 și Șt. Scridon, l. c., p. 25 ș. u.

¹⁾ Nume derivat din forma ungurească a *Vifleim*-ului; luat apoi și de familia proprietară *Bethlen*; cf. *Bethlem* a. 1305, Zimmermann—Werner, o. c., I, 230; *Bethlen, Bethleem, Bethlem* a. 1342—1390, id., ibid. II, 672 (indice); *Bethlen, Bethlem* a. 1408, id., ibid., III, 452, 453; *Bethen* 1413, *Bethlen, Bethlehem* 1438, *Bethlen* 1858 ap. G. Kisch, *Bethlen* 1413, *Bethlen, Bethlehem* 1438, *Bethlen* 1858 ap. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 16, care observă: „Bethlem = Bethlehem; ein biblischer Name bei einem von Christen gegründeten Orte ist nichts Auffallendes. Eine Vorstadt von Bethlen heisst bezeichnenderweise *Jerusalem*. Vgl. O. N. *Bethleem* im nordöstlichen Frankreich (Kanton Clamecy) und O. N. *Jerusalem* in den Vereinigten Staaten von America“.

ritura din sec. XVI a Becleanului) și mine lucrate de streini, totuși avem o lungă serie de numiri ungurești, unele foarte vechi. Nu citez în acest loc *Nimigea*, *Nimtiul* s. *Mintiul* și *Tăurea*, de care mă voi ocupa mai încolo, dar ungurești sânt: *Vireag* < *virág* „floare“ (cf. *Vylagus-* și *Wyragos-berek* în documentele citate mai sus, apoi *Vylagusberek*, *-berk*, a. 1380, Zimmermann-Werner, o. c., II 515; a. 1394, *ibid.*, II 102; a. 1402, *ibid.*, III, 287, 288 etc.; cf. și *vileag* „lume“ < *világ*); *Mogoșmort*, acum numit *Mogoșeni*, < *magas* „înalt“ + *mart* „țärm“ (cf. *Magasmarth* în documentele citate); *Odorheiu* < *udvar* „loc“ + *hely* „loc“ (cf. *Wdvarhel*, *Wdvarhely*, în documentele citate); *Cociu* < *kacs* „branche, tige longue, flexible et grimpante“ (cf. *Kach*, *Kaach* în documentele citate); *Agriș* < *egres* „agres, agriș“ (cf. documentele citate mai sus), *Curtuiș* < *Körtvélyes* „loc cu peri“; *Nireș* (rostit: *Mñireș*) < *nyires* „mestecăniș“; *Diug* < *dög* „hoit, stârv, leș“; *Chiuza* < *köz* „mijloc“ (cf. *Középfalva*, numele unguresc al satului); *Săsarm*, acum botezat *Săsarul* < ung. *Szé-száma*, iar aceasta, cum arată traducerea săsească (*Weisshorn*) și formele documentare vechi (a. 1296—1313 *Weizhorn*, *Seoizorma*; a. 1332—37 *Zevzarma*; a. 1355 *Zeyzorma*; a. 1439 *Zezarma*; a. 1611 *Szeszerma* etc.), < ung. *sző* „grau, weisslich, blond“ sau chiar *szép* „frumos“, întrebuintat ca nume propriu, + *szarv*, *szarm* „corn“ și vârf, pisc“ + suf. posesiv *-a*¹); *Uriu* și *Urișor* < *őr* „păzitor“²); *Cuzdrioara* (cf. *Izdrail-Izrail* etc.) < **Cuz(ă)-rioara* < *Kozárvár*, mai vechiu *Kazarvar* (a. 1261, Zimmermann-Werner, mai vechiu *Kazarvar* (a. 1261, Zimmermann-Werner, o. c., I, 85)³); *Arpașteu* < *Árpástó* (a. 1408 *Arpastow*, Zimmermann-Werner, o. c., III, 452, 453) < *árpa* „orz“, adj. *árpás* + *tó* „lac“; *Ambriciu* < *Ambrifiu* (cf. Bunea, *Statistica Românilor din Transilvania în anul 1750 făcută de vicariul episcopesc Petru Aron*, Sibiu, 1901, p. 34) < *Emberfő* „cap de om“⁴) etc.

¹) Cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 143, și I. Melich, *A honfoglaláskori Magyarország*, Budapest, 1925, p. 11.

²) Altfel G. Kisch, o. c., p. 137, care le derivă din n. pr. germ. *Uf*.

³) I. Karácsonyi, *Orosz-szláv lakosok Erdélyben*, p. 5, vede în partea întâiu a acestui nume slavul *kozar* „căprar“, „Păstor de capre“, nu numele de popor *Cazar*.

⁴) Cf. totuși și germ. *Ambricho* > *Embrico* > *Imbricho* > *Ambrich* > ung. *Imbreh*, *Embreh* (> cr. *Imbrihova*, *Jambrešič* etc.), ap. I. Melich, *Szláv jövevény szavaink*, Budapest, 1905 II², 144, și *Magyar Nyelv*, II—1906, 51.

Și toate acestea alături de nume curat românești ca *Piatra*, *Păltineasa*, *Larga*, *Negrilești*, *Măluț*; ori slavo-românești ca *Săta* < v.-bg. *sito* (cf. și ung. *szita*, idem), *Ilișua* < slav. *jelucha* „arin“ (cf. rut. *jil'cha*. s.-cr. *jelša*, slov. *jolša* etc.; din același radical avem *Ilfovul*: < bg. *elhov* „d'aune“, cf. G. Pascu, *Arch. Romanicum*, 1927, p. 480) + suf. *-ova*¹⁾, *Târlișua* < *Intr'* (= *între* < a n t e ori *întru*) + *Ilișua*²⁾; de derivate românești din nume proprii ca *Borleasa* (< *Borlea*, iar acesta din *Borilă*, n. pers., cf. Miklosich, *Lexicon palae-slov.-graeco-lat.*: *Borilz* „nom. propr. viri“ < *boriti* „pugnare, bellum gerere“, de unde sânt și *Borlești* în jud. Argeș și Neamț, *Borleana* în Bacău, *Dealul Borlei* în Argeș³⁾ și *Borlești*, jud. Sătmar.

3°. Analogia Văii Șieului, care este în situație identică cu aceea a Văii Someșului de sus și unde însuși **Șieul** și **Șieutul**, ca și sâs. *Schogen*, sânt de origine ungurească, derivând, cum a arătat mai întâiu P. Hunfalvy din ung. *só* sau *sov*, *sav*, *saj* „sare“ + *jó* „fluvius“⁴⁾. Un *Șieu* (ung. *Sajó*) găsim și în județul Maramureșului. *Sajó* se găsește în comitatul Gömör și Borsod. Pe cel din urmă Slovacia din Dobșina îl numesc *Slana* „apă sărată“, iar Germanii numesc comunele *Alsó-* și *Felső-sajó: Unter-Salzach* și *Ober-Salzach*, deci tot „apă sărată“ s. „râu sărat“. Evident, este vorba de *décalque*-uri dintr'o limbă într'alta.

Ung. *Sajó* ca nume de apă este atestat încă la Anonymus, 17, în forma *Soyu* (cet. *Sovjou*): „Ad fluvium Soyou et usque

1) Dr. M. Petri, o. c., v. III, p. 551; S. Simonyi, *Ilosva és társai*, în *Magyar Nyelvőr*, XLVI—1915, pp. 241—242.

2) Dr. A. Bunea, o. c., 34.

3) I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, t. II—III, Bonn u. Leipzig, 1926, p. 12. — *Borla* (ung. *Balla*), jud. Sălăgiu *Borlova* (ung. *Borlova*), *Borloveni*-noi și *vechi*, jud. Caraș-Severin, trebuie derivate de-a dreptul din slav. *bordlo* „propugnaculum, turris, murus“.

4) *Magyarország ethnographiája*, Budapest, 1876, pp. 381—384; Cf. și G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 117.

Mai pe urmă vezi I. Melich, *Magyar Nyelv*, XX—1924, p. 32—33, XXI—1925, p. 53 și *A honfoglaláskori Magyarország*, p. 31; Horger Antal, *Magyar Nyelv*, XXIII—1927, pp. 497—501.

Alte nume de acest fel sânt: *Berettyó* > rom. *Bereteu*, *Hájó* (*Bihar*), *Héjó*, (*Borsod*), *Meregyó* > rom. *Mirigeu* (*Cluj*), *Disznajó* (rom. *Gisnău*, *Disnăieu*, în *Mureș-Turda*), *Székelyjő* (*Cluj*) și *Jód* > *Ieud*, *Iodișor* (*Maramureș*).

ad castrum salis“.¹⁾ Satele *Șieul-mare* (*Șieul* de mai nainte) și *Șieul-mic* în formele *Nogsoyou*, *-sayou* și *Soyou*, *Sajo minor* sânt atestate în documente începând cu anul 1228.²⁾

Cât privește ungureșul *Sajó*, din care s'a dezvoltat *Șieul* nostru și sășescul *Schogen*, dl G. Kisch³⁾ observă că el nu este decât traducerea unei numiri mai vechi, „rum. *Sărățel* = sl. *Solk* (*sic*, = „soln“ = „sărat“?). Intr'adevăr lângă râul *Șieu* se găsește și acum satul *Sărățel* sau *Seretel* (ung. mai vechiu *Szereczel*, acum *Szeretfalva*; săs. *Tseretsel* și *Reussen*). Deși în forma românească cea mai obișnuită astăzi găsim numai *-e-*, totuși considerând explicarea de mai sus a originii numelui râului *Șieu*, s'ar putea să avem de a face în *Seretel* cu *Sărățel* derivatul participiului *sărat*, cunoscut în toponimia românească (cf. Weigand, XXVI—XXIX. *Jahresbericht*, p. 82), > prin asim. *Sărățel* > *Seretel*. Această explicare este posibilă numai dacă pornim de la forma diminutivă. Documentele cele mai vechi însă ne-au păstrat forma simplă *Zereth* a. 1296—1313 (Zimmermann—Werner, o. c., I 204), a. 1358 (ib., II, 107), a. 1414 (ib., III, 623), etc. În harta lui Honterus de la a. 1532 găsim forma *Zareth*. G. Kisch, *Nordsieb., Namenbuch*, p. 106 și *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, p. 32, afirmă că între valea *Seretelului* și *Dorolea* se găsește un deal numit săsește *Zâret*, ung. *Szeret*. Săsecul *Zâreth* s. *Zâret* este dezvoltat normal din *Seret* (cf. *Záköl*, *Zäcköl* < ung. *székely* etc.). Forma săsească ar putea redă și un rom. *sărèt*. Dar asimilarea colectivului *săret* în *Seret* nu e posibilă în limba românească cât timp se simte legătura dintre el și *sare*, *sărat*, *sărătură* etc. Un diminutiv *Seretel* din co-

¹⁾ Szarvas—Simonyi, *MNytSz.*, vol. II, col. 42. După părerea lui E. Iakubovich, *Adalékok okleveleink és krónikáink iróihoz*, în *Magyar Nyelv*, XXI—1925, pp. 26—32, *Anonymus* a fost „Paulus“ „regalis notarius“ s. „aulae regis cancellarius“ de pe timpul lui Bela III, iar lucrarea lui „păstrează urme istorice foarte importante“, cu date „tot așa de sigure ca și cele ale documentelor de la mijlocul secolului XII ori chiar de la începutul secolului XII“, în urmare, mai ales după cercetările din urmă ale lui Melich, reprezentanții punctului de vedere „ipercritic“ nu-l mai pot „desprețui“. Cf. și cele ce spune despre *Anonymus* I. Melich în *Magyar Nyelv*, XVII—1921, pp. 77—78.

²⁾ Zimmermann—Werner, o. c., I, 49; G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 70—71.

³⁾ *Korrespondenzblatt*, 1921, p. 46 ș. u. și *Zur Wortforschung* în *Prinos* lui Sievers, p. 46.

Iectivul *săret* este și el neobișnuit. Din aceste pricini, precum și pentru că satul *Serețel* încă de la 1412 se numește și *Revsyndorff* (ibid., III, 530), ungurește de la 1414 *Orozfalu* (ibid., 623), astăzi săsește *Reissn* s. *Reistn* = „Reussen“, „Ruși“, e mai probabil că e vorba de o colonie de Ruși s. Ruteni veniți de pe *Siret* s. *Seret*, care și-au păstrat aici numirile de-acasă¹⁾. Derivarea acestui *Seret*, românesc acum, din slav. *srěda*, cum propune mai pe urmă G. Kisch, modificându-și părerea anterioară în *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, p. 32, este exclusă din punct de vedere fonetic în românește: *d* ar fi rămas neschimbat, nu s'ar fi schimbat în *t* ca în săsește, ceea ce i-a scăpat dlui Kisch din vedere; pentru *Siret* (Ταραντός, Τέρσος, *Gerasus*, peceneg Σαρτζ, ung.-biz. Σέρτος) cf. V. Pârvan, *Considerațiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice*, Buc., 1923, p.10—11, care-l interpretează scitic *Čarañt* „repede“; geto-scitic, *Getica*, p. 235.

¹⁾ Cf. și *Tărățal*, ung. *Czereczel*, jud. Hunedoara, cu *t* < *s*, deci = *Serețel*.

²⁾ Un pendant interesant ar fi în acest caz numele *Târnavei*, ung. *Küküllő*, săs. *Kokkel*, pe care Hunfalvy (o. e., p. 384) îl traduce „Dornbach“, derivându-l din v.-bg. *trъnъ* „spin“ + suf. *-ava*, din care s'ar fi decalcat numele unguresc: *kükül* (= „kökény“) + *jó*, iar aceasta ar fi dat săsescul *Kokkel*. Admițând această explicație, *Târnavă* slavo-românească e cea mai veche dintre aceste trei numiri. Românii au putut-o moșteni numai din contactul nemijlocit cu Slavii, căci altfel ei n'ar fi putut iscodi o numire străină de limba lor, în care totuși mai au pe slav. *tárn* alături de lat. *spin* (cf. satul *Spini*, jud. Târnavamică, pl. Hususău). Explicat în acest chip numele unguresc al *Târnavei* este primejdios pentru teoria lui Rösler, pe care o susține, împreună cu Hunfalvy, întreagă știința ungurească. De aceea slavistul I. Melich, *A honfoglaláskori Magyarországnak*, pp. 30—36, revine asupra acestei explicări. Arată mai întâiu că nu găsim nici o formă veche pentru *Küküllő*, în care am putea vedea pe *jó* „fluvius“, deci trepue să pornim de la alt radical, nu de la ung. *kükül*. Pe acesta îl găsește în bulgaro-turcul *kükülek(*γ*) (cf. cuman. *kukel*, cet. *kükel*, „gramen“; khirg. *kögöl* „Enterich“; tob. *kügälcin* „wilde Taube“, mong. *kügül* „le prunelieri, buisson épineux“, *küke* = ung. *kék*) care, însemnând „spin“, ar da în ungurește tocmai *Küküllő*, cf. bg.-turc. *beseney (turc. com. *beçenek*) „peceneg“ > ung. *besenyő* etc. Populația bulgaro-turcă de la care le-ar fi rămas Ungurilor numele *Küküllő* ar fi trăit în Ardeal între 824—827 (p. 17). În sec. IX—X ar fi locuit pe cursul *Târnavei* Slavi sudici (p. 35). Aceștia ar fi decalcat pe limba lor *kükelek(*γ*)-ul bulgaro-turc. De la ei ne-a rămas *Târnavă* românească, cum a rămas și *Bălgrad*-ul < sl. *bělъ* „alb“ + *gradъ* „cetate“ (lat. *Alba Iulae* s. *Gyulae*, adecă a lui *Gyula* — la început numele unei autorități, apoi

Dintre numirile de origine ungurească ale satelor de pe Valea Șieului relev: *Șieu-Odorheiu* < *Sajó* + *Udvarhely* numit așa cu siguranță după „curtea“ boerească care a putut să se găsească în acest loc; *Șieu-Cristur* < *Sajó* + *Keresztur* (săs.

nume de persoană, astfel al celui de-al treilea cuceritor al fostei Ungarii —, care, cu prilejul unei vânători, a dat de o mare cetate romană, iar *Alba-Iulia* este o greșală ulterioară; ung. *Gyulafehérvár*, săs. *Weissenburg*). Pusă astfel chestiunea însă are un mic cusur. S'ar putea ca Slavii să fie mai vechi (Slavi au început să vie peste noi încă din sec. V—VI, cf. p. 2). Ei au stat aici mai mult decât populația trecătoare bulgaro-turcă pe care o amintește Melich. Și atunci numirea slavă e mai veche: ea a fost decalcată de Bulgaro-Turci (cf. E. Moor, *Ungarische Flussnamen*, în *Ungarische Jahrbücher*, VI—1926, pp. 434—437, mai ales p. 471, care combate pe Melich cât se poate de convingător). Dar dacă cuvântul este cuman (cf. cum. *kukel*, cet. *kükel* „gramen“) ori peceneg? Atunci este cu siguranță ulterior, căci cu Pecenegii și Cumanii nu ne-am întâlnit în Ardeal înainte de sec. X (Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. I, ed. I, Iași 1888, p. 516 ș. u.; ed. II, vol. II, București, 1914, p. 247 ș. u.). Iar Ungurii au început să străbată în Ardeal numai în sec. XI (cf. Bunea, *Incercare de istoria Românilor până la 1382*, București, 1912, p. 126—127; N. Iorga, *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, București, 1915, p. 31—32). Și să nu se uite că Ana Comena; VIII, 5. (ed. Bonn I, p. 404) amintește: „Σκώδας (Pecenegii) τοῖς Κομάνοις ὁμογλώττους“; apoi că un trib al Pecenegilor, chiar cel mai apropiat de Turcia sau Ungaria („τὸ ἔθνος τῆς ἁγοῦν πλησιάζει τῆ Βολγαρία, τὸ δὲ ἔθνος τοῦ κάτω Γόλα πλησιάζει τῆ Τουρκία“, Const. Porphyrog., *De adm. imperii*, c. 38, ed. Bonn; p. 166), se chemă *Ghiula* (cf. *Alba Julae* s. *Gyulae*, *Gyulafehérvár*); în sfârșit că tocmai în județul Alba se găsește un *Beșindău* (ung. *Besenyő*, săs. *Heidendorf* iar altul (ung. *Buzásbesenyő*), în jud. Târnava-mică, care, ca și *Beșă* (ung. *Bese*, săs. *Peschendorf*) și *Hendorf*-ul din jud. Târnava-mare, atestă traiul în această regiune a Pecenegilor „păgâni“ (cf. *Beșeneu*, s. *Beșimbav*, ung. *Ujbesenyő*, săs. *Heidendorf* în jud. Năsăud; *Beșimbac* ung. *Besinbák*, săs. *Beschenbach*, *Besenbach* în jud. Făgăraș; *Beșenova-nouă*, ung. *Ujbesenyő*, jud. Timiș și *Óbesenyő*, jud. Torontal; *Pecenișca* s. *Pecenicica* ung. *Pecsenyeska*, jud. Caraș, *Pișineaga*, vale, Hațeg (cf. O. Denssianu, *Grăul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 65 și 69); *Pecenesia*, *Picineaga*, *Picinegul*, jud. Buzău, Brăila, Tulcea și Muscel; poate *Lacul-Cepeneagului*, cu metateză din *Peceneagului*, jud. Teleorman (v. Bogrea, *Anuarul Inst. de Ist. Naț. Cluj*, III—1924—25, p. 387) *Pečenoge*, *Pečenjevci*, Iugo-Slavia, etc.) Din ung. *Kökényes* avem numele de apă *Cuchiniș*, despre care Weigand, XXXI—XXIX. *Jahresbericht* spune: „die Bildung ist offenbar rumänisch, aber das Etymon ist unklar“.

Kreuz)¹⁾; *Şieu-Măgheruş* < *Sajó-Mogyorós* (săs. *Angərsch*, *Ungərsch*, deci *Ungersdorf*)²⁾; *Şintereag* < *Somkerék* (săs. *Simkruagn*), propriu „Rondeau, wo Kornelkirschen wachsen“ (cf. *Mescreac* < *Megykerék* „rondeau de vişini“; *Mălăncrav*, *Mălăncrog*, *Melingrav*, jud. Târnava-mare; săs. *Malenkrôch*, *Malmkrəf*, *Malmkrog* < *Almakerék* cu *m* inițial secundar născut din sintagma *zem* (mgs. *ze dem*) *Almkrôch*); *Arcalia* (săs. *Kallesdorf*) < *Árokajla* „partea din jos a şanţului s. canalului“⁴⁾; *Caia* < *Kajla* (cf. ung. *kajla* „strâmb” şi rom. *Strâmba* = *Romuli*)⁵⁾; *Crainimăt* s. *Cranimăt* (săs. *Baidrəf*, *Baierdorf*) < *Ki-*

¹⁾ *Villa de sancta cruce* a. 1332—37, *Keresztur* a. 1364, *Magyar-Keresztur* a. 1411, *Sajó-Keresztur* a. 1580, *Alsó-Keresztur* a. 1615, *Sajó-Keresztur* a. 1700, ap. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, pag. 75.

²⁾ Vechiu *Mungerochs*, cet. „Mungerosch“ a. 1296—1313, *Zimmermann—Werner*, *Urkundenbuch*, I, 204; *Monorous* a. 1332—37, G. Kisch, *ib.*, p. 137, *Monyoros* a. 1355, *Zimmermann—Werner*, o. c. II, 107—8; *Monyorows* a. 1358, *ibid.* 150; *Monyoros* a. 1414, *ibid.*, III, 623; *Mogyoros* a. 1597; *Mogioros*, *Magyaros* a. 1621; *Magyaros* a. 1830; *Ungres* a. 1830, ap. G. Kisch, o. c. p. 137. Satul a însemnat deci la început „aluniş“ (cf. ung. *manyaró*, *monyoró*, *mogyoró* „alună“) şi numai mai târziu a fost făcut prin etimologie populară sau administraţie în *Magyaros* „unguresc“ (cf. săs. *Angərsch*, *Ungərsch* < *Məngərsch* = *Maniersch* în sintagma *zem* (= *ze dem*) (*M)əngərsch*), G. Kisch. *Schullerus-Festschrift*, 1924, p. 157—8.

³⁾ G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 122 şi *Schullerus-Festschrift*, p. 148—9; I. Borcia, *XI. Jahresbericht*, p. 233. Atestat documentar în formele: *Sumkerek* a. 1327; *Zumkerech* a. 1332; *Somkerek*, *Sumkerek*, *Swmkerek*, *Swmkrek*, *Chonkareghy* a. 1347, 1380, 1392, 1407, ap. *Zimmermann—Werner*, o. c. II, 43, 45, 514, 516, 518, 527 şi III 38 şi 427 şi Kisch, *l. c.* Pentru *somkerék*, „rundes Kornelkirschengehölz“ cf. şi Szamota—Zolnai, *MOklsz.*, 856. Tot așa se zice şi *bükk-*, *füz-*, *mogyoró-*, *nyár-*, *rekettye-*, *szil-*, *kerék*, cf. *id.*, *ibid.*, 479, 99, 287, 663, 692, 804, 925.

⁴⁾ *Arukajla*, *Arukalya* a. 1355, *Zimmermann—Werner*, o. c., II, 107—8; *Arokalya* a. 1388; *Arokallja* a. 1615, ap. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 65.

⁵⁾ A. 1344, *Zimmermann—Werner*, o. c., II, 19, 20; a. 1355, *ibid.*, 107, 109; a. 1356, *ibid.*, 129; a. 1380, *ibid.*, 514, 515, 518; a. 1394, *id.*, *ibid.*, III, 98, 99, 101, 102; a. 1415, *id.*, *ibid.* III, 655, 662. Pentru etimologie cf. Szamota—Zolnai, *MOklsz.*, 437.

*rálynéme(i)*¹⁾; *Beşineu* (săs. *Heidendorf*) < *Besenyö*²⁾; *Şomfalău* (săs. *Salz*) < *Sófalva*³⁾; *Nuşfalău*, acum numit *Mărişelu* (săs. *Grüssndraf, Grüsssdraf, Gross(en)dorf*) < *Nagyfalu* „satul mare“⁴⁾; *Bileag* (săs. *Billak* şi *Attelsdr f, Attelsdorf*; ung. *Bilak* s. *Billak*) < *Bivalyakol* „ocol de bivoli“, cu omisiunea ulterioară a silabei din urmă considerată ca articol românesc⁵⁾; *Chintelnic* (săs. *Kindeln* s. *Kinteln*) < *Kendtelek, Kendtelke* „moşia s. proprietatea lui Căndea“, cu epenteza lui *-n-* sub influenţa formei săseşti şi a derivatelor cu suf. *-nic*;⁶⁾ *Sebişul*-(rostit *Săbdgişul*)-*de-jos* (s. *Ruscior*; ung. *Alsó-sebes*, săs. *Niddarst-Schês*) şi *Sebişul-de-sus* (ung. *Felsősebes*, săs. *Owar-Schês*, ca şi valea *Sebişului* (*Săbgiş*), de la care şi-au luat numele, < ung. *Sebes*, pe care cei mai mulţi îl identifică cu ung. *sebes* „iute“, cu disimilaţia lui *ş* iniţial în *s*, dar poate fi tot aşa de bine din n. pers. *Sebes* (vechiu *Sebus*), modificarea fonetică a lui *Zavis, Szavis, Szávis* = germ. *Zewisch, Zawisch* = lat. *Zavissius, Zawissius* = gr. *Sabbas* = slav., rom. *Sava* (cf. M. Wertner, *Magyar Nyelvőr*, XLIII—1914, pp. 255—256);⁷⁾ poate *Monariu* s. *Monora*

¹⁾ Cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, 12; „in vulgo Hungarico *Nemty*, Theutonico vero *Beyerdorff* vocata“, Zimmermann—Werner, o. c. III, 623; „*Beyerdorff* alias *Nemty*“, id., ibid., 623; e vorba de populaţia germană, oaspeţii „regelui“.

²⁾ Cf. cele spuse despre Pecenegi într'o notă anterioară.

³⁾ Cf. G. Kisch, o. c., 112; *Vergl. Wb.*, 190; *Salz* a. 1412, Zimmermann—Werner, o. c., III, 530. Acum a fost numit *Sărata*.

⁴⁾ Cf. G. Kisch, o. c., p. 49.

⁵⁾ Cf. această explicare („*stabulum boum buffelorum, stabulum bubalinum*“, „*Büffelstahl*“ ap. Szamota—Zolnai, *MOKLSz.*, 75 şi Gombocz—Melich, *MEtSz.*, 417. Atestat în formele: *Byolokol* a. 1246, Zimmermann—Werner, o. c., I 72; *Bylokul* a. 1282, id., ibid., I, 143; *Byolok* a. 1246, id., ibid., I, 102, a. 1341, p. 519; *Byolok* a. 1343, id., ibid., II, 8; *Bylak, Belak, Bilak, Attelsdorf*, id., ibid., III 150, a. 1395; 278, 279, 285, a. 1402; 297, 299, 300, a. 1403; 340, 341, 383, a. 1405; 503, 510, a. 1411. Altfel G. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, p. 3, care-l explică din slav. *bil-ak* < *bělъ, bil* „alb“; cf. *Bielak, Bilek* (Herzegovina) etc.; şi I. Lázár, *Alsó-Fehér várm. mon.* I, 2, 591, care-l explică din germ. *Viehlag*.

⁶⁾ Interpretat astfel de G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, 68 şi *Schullerus-Festschrift*, 146. Atestat în formele: *Kenteluk, Kendteluk* a. 1279, Zimmermann—Werner, o. c., I, 136, 137; a. 1296—1313, id., ibid., I 204; *Kendtelek, Kentelek* a. 1355, id. ibid., II, 107 etc.

⁷⁾ În cazul din urmă rom. *Săbiş* ar putea deriva direct din rostirea *Sabisch a germanului *Zawisch*, în vreme ce săs. *Schês* tre-

pentru care cf. ung. *Malomárka* < säs. *Minarken*, vechiu *Mwe-norken*, *Mvelnarken* „canalul morii“ și *molnár*, rostit *mòunár* și *mônár* „morariu“¹⁾ etc. *Sfântul* s. *Șieu-Sfântul* este traducerea românească a ungurescului *szent* din *Szent-András*²⁾. *Frișul* (rostit de țărani *Frij*)¹⁾, säs. *Fräisndrʒ*, în documente atestat mai întâiu în forma *Greseph* (Zimmermann—Werner, I 339, 340, a. 1319; 375, a. 1323), acum numit *Lunca*, poate fi din ung. *Friss*, nume de pers. < *friss* „proaspăt, rece“ (pentru trecerea lui *ș* în *j* cf. ung. *lugas* < *Lugos* < *Lugoj* etc), dar și din v.-rom. *frijī* (*farīj*), plur. lui *friz* „Friesländer (Pferd)“ < pol. *fryz* (Tiktin, DRG., 649; și *Frijoaia*, jud. Buzău⁴⁾).

Alături de acestea avem o seamă de numiri de origine săsească: *Bretea* (ung. *Bréte*, *Berele*, *Beretlye*, cu atributele *Szász-*, *Magyar-*, *Oláh-*, *Alsó-*, *Felső-*, *Zeker-*, cf. documentele citate mai sus) < säs. *Brêt (dispărut) = „breit“, „larg“ (cf. rom. *Larga*, jud. Someș)⁵⁾; *Pozmuș*, împreună cu ung. *Paszmos* < säs. *Pôs-*

bue să fie ung. *Sebes*, ca și rom. *Șebeș*. Atestat în documente în formele *Sebus*, *Zebus* încă din a. 1319, 1323, 1332 (*Mon. Vat. Hung.*, I, p. 111), cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, 115. Pentru fonetism cf. *Săbișa* (ung. *Sebespatak*), jud. Sătmar; *Sebeș* (ung. *Szász-sebes*, säs. *Mühlbach*), *Sebeșel* (ung. *Sebeshely*), *Sebeșul-de-jos* (ung. *Oltalsósebes*, säs. *Unterschebesch*), *Sebeșul-de-sus* (*Oltfelsősebes*, *Oberschebisch*), jud. Sibiiu; *Sebeșul-mare* (ung. *Nagysebes*), jud. Cluj; *Munții Sebeșului*, jud. Hunedoara etc., alături de *Șebeș* (ung. *Sebes*), jud. Făgăraș, *Șebîș* (ung. *Borossebes*); jud. Arad; *Șebîș* (ung. *Sebes*), jud. Bihor, etc. Din punct de vedere semantic cf. numele *Humor-ului* s. *Homor-ului* < ung. *hamar*, *Repedele* (afluent pe partea stângă a Bistricioarei), *Răpedea-mare* și *Răpedea-mică* (lângă Ieud, Maramureș) < lat. *rapidus*, -a, -um; *Bistrița* < slav. *bystrica* < *bystra* „iute, repede“ etc.

¹⁾ Cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 89, unde se citează ca cea mai veche formă databilă *Molnark* (*Mon. Vat. Hung.*, I, 118). În Prinos episcopului Dr. Fr. Teutsch revine asupra acestei etimologii și derivă numele săsesc din *mulinae arca* „Mühl-rinne“.

²⁾ Cf. doc. *Igalia villa* a. 1173—96, *Zenthandras* a. 1288, *Sancto Andre* a. 1340, *Zenthanduryas* a. 1345, *Sajó-Szent-András* a. 1615. Săsește se numește *Leresdorf*, *Lérészdr̄f* = „Lorenzdorf“, după Laurențiu (ung. *Lőrincz*), un fost proprietar atestat la 1288, cf. G. Kisch *Nordsiebenbürgischer Namenbuch*, p. 81.

³⁾ Cf. *Frizzs*, ap. Bunea, o. c., p. 43.

⁴⁾ I. Iordan, o. c., p. 145.

⁵⁾ G. Kisch, o. c., p. 21—22, unde se înșiră și alte documente afară de cele citate în acest articol.

pesch (*Passbäch*) = *Pössbäsch = „Busch des Pöss“¹⁾; *Şir-ling*, împreună cu ung. *Serling* s. < *Serleng* < ss. *Schi^orlänk* (*Scherling*)²⁾, un derivat cu suf. *-ing* al germanului *Scherl*³⁾; *Chirales*, împreună cu ung. *Kerlés*, probabil < săs. *Kirj^ol^os*, *Kirjälés* (cf. fr. mos. *Kirjälöison*) < gms. *Kirjelëison*, *Kirieleis*, iar acesta < gr. *κέρει ἐλέησον*³⁾ deşi forma românească şi ungurească, cu *ş* final, este mai aproape de slav. *ker^olěš^o*; ⁴⁾ etc.

Bârla (ung. *Berlád*, săs. *Birdl^or^of*, *Biereldorf*), pe care G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, 16 şi 24, îl aduce în legătură cu lux. *Birel*, *Bierel* (*Hof*, *Bach*, *Gront*) şi-l derivă din n. pr. *Bullhard*, cu metateză, cred că nu poate fi despărţit de rom. *bârlă* = *brâglă*, *Bârla* s. *Bârlea* nume de munte în jud. Nă-săud şi de familie în Maramureş etc. La aceasta ne trimite şi forma cea mai veche a documentelor: *Barla* a. 1319, Zimmermann—Werner, o. c., I, 339, 340; a. 1323, id., ibid., I, 375. Despre *bârlă* = *brâglă* ştim că derivă dintr'un mai vechiu *bârdlă (cf. arom. *bârdilă* alături de *bârdă*, idem), iar aceasta din slav. *brdlo (cf. ceh. *brdlo* „spata războiului“), un derivat prin suf. instr. *-lo* din *brdo*, idem, răspândit în toate limbile slave⁵⁾. Acelaşi *brdo* slavon înseamnă însă şi „Hügel, Anhöhe“⁶⁾. Ar putea deci să fie vorba de o *bârlă* cu sensul din urmă; cf. şi slav. *berla* *Zweig*, *Rute*; *Stab*; *Krücke*⁷⁾ şi *barilo* „Fass, Tonne“⁸⁾. Intru cât numele de persoană *Bârlea* ar putea fi identic cu *Borlea*, cf. cele spuse despre acesta în legătură cu numele satului *Borleasa*, precum şi faptul că ung. *Barla* poate fi un diminutiv al lui *Barnabás*⁹⁾. *D* din ung. *Berlád* poate fi sufixul topic unguresc *-d*, care s'a adaus ulterior.

¹⁾ G. Kisch, o. c., p. 98, unde se citează următoarele forme documentare vechi: a. 1319 *Pozpus*, a. 1332—37 *Pazpus* (*Mon. Vat. Hung.* I, 93), a. 1339 *Pozmus* (ibid., 138).

²⁾ G. Kisch, o. c., p. 119. Atestat în forma *Serleng* a. 1319, Zimmermann—Werner, o. c., I, 339; *Serleng-potok* a. 1372, id., ibid., II 384.

³⁾ G. Kisch, *Vergl. Wb.*, 126 şi *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, 17, unde se dau formele documentare: *Kyrelis* a. 1332—1337, *Kyreleys* a. 1345, *Kereles* a. 1452, *Kereules* a. 1462, *Kireles* a. 1492, *Kerles* a. 1616, *Szász-Kerlés* a. 1863.

⁴⁾ Berneker, *SEW.*, 502.

⁵⁾ *Dict. Acad.*, I, 638.

⁶⁾ Berneker, *SEW.*, 118—9.

⁷⁾ Berneker, *SEW.*, 50

⁸⁾ Berneker, *SEW.*, 44.

⁹⁾ I. Melich, *Magyar Nyelv.* X—1914, p. 354 şi *MEISz.*, 297—298.

Bichigiu.

Numele satului **Bichigiu** (ung. mod. *Bükkös*, vechiu *Bichiss*), așezat pe *Apa Bichigiului* și *Bichigelului*, este atestat mai întâiu în a. 1523 ¹⁾ și în a. 1533 ²⁾ în forma *Byrkes* care este, evident, o coruptelă în loc de *Byckes*. Această formă este deci identică cu *Bykes*, *Bykesch* din „Teelch et *bykesch*“ a. 1547, „Teltsch et *bykes*“, a. 1548 ³⁾, și reproduce ori pe ung. *Bükkös* ori rostirea săsească a formei oficiale vechi *Bikis* sau chiar a celei românești *Bichigiu*, singura formă pe care o întâlnim și în documentele mai vechi scrise de Români care nu țin socoteală de forma oficială, cf. *Bechigiani* a. 1691 ⁴⁾, *Bechigi* a. 1723 ⁵⁾ etc., alături de numirea oficială *Bikiss* a. 1576 ⁶⁾, 1695 ⁷⁾, 1733 ⁸⁾, 1760—62 ⁹⁾, *Bikis* a. 1717 ¹⁰⁾, 1750 ¹¹⁾, 1764 ¹²⁾, 1766 ¹³⁾; *Bikisch* a. 1762 ¹⁴⁾; *Büji* a. 1803 ¹⁵⁾ etc.

Impreună cu *Bichigiu*-l (ung. *Bikis*) din jud. Caraș-Severin, pl. Făget, *Bichigiul* nostru nu poate fi explicat din formele oficiale ung. *Bikiss* s. *Bükkös*, cu toate că în partea întâiu recunoaștem ușor ungurescul *bükk* „fag“ (vechiu *bik*), el însuși probabil din germ. (franc.) med. *böck*; cf. și sl. *buk* / idem, Gombocz-Melich, *METSz.*, 591—2). Dar sufixul *-ös*, *-is* n'ar fi putut da nici odată *-ig*, ci numai *-is* ori, în cazul cel mai bun, *-ij* (cf. ung. *lugas* < rom. *Lugoș*, *Lugoj*, *Logof* etc.).

Explicarea lui *-igiu* (*-iğ*) se poate face în două chipuri.

¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 271.

²⁾ *Ibid.*, XV, 366.

³⁾ Kramer, o. c., p. 10. La această dată, cum se vede din legătura cu „et“ a *Telciului* și *Bichigiului*, acestea formau o unitate administrativă. Intr'adevăr în anii următori se vorbește iarăși numai de *Telciu*.

⁴⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1435.

⁵⁾ *Ibid.*, XV, 1605.

⁶⁾ Kramer, o. c., p. 12.

⁷⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

⁸⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

⁹⁾ Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

¹⁰⁾ V. Șotropa, *An. Inst. Ist. naț.*, Cluj, III, 1924—25, p. 268.

¹¹⁾ Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 36.

¹²⁾ Kramer, o. c., p. 38.

¹³⁾ *Ibid.*, 41.

¹⁴⁾ *Ibid.*, 37.

¹⁵⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 7 (1927), p. 54.

Mai întâiu poate fi vorba de sufixul *-gy* (< *-j*), care este foarte des în toponimia ungurească (cf. *Nyárád, Nyirád, Szilád, Borsód, Árpád* etc. alături de *Nyaragh, Nyárágy, Harsagh* s. *Hárságy, Száldobágy, Szilágy, Szilvágy, Somogy* etc.¹⁾ Cum arată forma *Fizigy* (*Fyzyg*) alături de *füzegy, fizeg, fizegy*²⁾ „răchitiș“, derivarea **bükkigy, *bikigy*, care nu e atestată, este cu puțință în limba veche ungurească. În acest caz *Bichigia* ar putea fi o decalcare oficială a unui *Făget* românesc mai vechiu sau a unui slav *bukov* „fagi, de hêtre“, din care ne-au rămas în alte regiuni toponimicele *Bucov* (Prahova, Teleorman), *Bucova* (Hunedoara), *Bucovașul* (Dolj, Mehedinți, Caraș, Timiș), *Bucovelul* (Prahova), *Bucoveni* (Ilfov), *Bucoviciorul* (Dolj), *Bucovina* (provincie, deal în Fălciu) etc.³⁾

Sufixul unguresc *-gy* se schimbă des cu sufixul *-s*, cf. *Szilvagy-Szilvás, Árpád-Árpás, Egregy-Egres, Füzed, Füzegy, Fizegy, Fizigy-Füzes* etc. El a putut fi înlocuit deci ușor și în *Bikigy* pe care administrația ungurească a început să-l întrebuițeze în forma mai nouă și mai obișnuită pentru Unguri, în vreme ce forma veche a rămas în gura poporului român care nu era la curent cu moda din vorbirea ungurească.

o) interesantă analogie în privința aceasta ne dă în ținutul grăniceresc năsăudean numele muntelui **Mireșul** (rostit *Múireșul*), *Mireășul, Mırașul* s. **Miragiul**, care-i aparține Monorului. Acesta corespunde cu siguranță ungurescului *nyires, nyirás, nyirágy* „mestecăniș“; cf. și *Mireasa, Mırașia*, un munte al comunei Sângeorz.

Cum am arătat altă dată⁴⁾ sufixul ung. *-gy* trebuie să-l recunoaștem și în numele **Sălagiului** < ung. *Szilágy* „ulmet“, „ulmiș“, întâlnit în documente încă din secolul XIII (cf. „*districtus Zylag*“ în a. 1331, Zimmermann-Werner, o. c., I 447; „*provincia Zilagh*“ în a. 1380, id., ib. II, 532, etc.).

Une-ori *-gy* este redat prin *-ă* românesc. Astfel în județul Sălagiu *Egregy* „armis“ (< *éger, eger* „arin“) numit astăzi

¹⁾ Cf. I. Balassa—S. Simonyi, *Magyar tüzetes nyelvtan*, I, 596; I. Melich, *A honfoglaláskori Magyarország*, Budapest, 1925, p. 11.

²⁾ Szamota—Zolnai, *MOKISz.*, 287.

³⁾ I. Iordan, p. 183; S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 31.

⁴⁾ *Anuarul Inst. de Ist. naț.*, Cluj, II—1923, p. 236, și *Societatea de mâine*, II—1925, Nr. 4—5, p. 65.

Agrij și *Agris*, ung. *Felegregy*¹⁾, are următoarele forme documentare vechi: *Egreh* a. 1440, *Felegreg* a. 1459 etc., *Magyar-Egreh* a. 1460²⁾, *Agriczul* a. 1460³⁾, *Magyar Egrehy* a. 1760—1762⁴⁾, *Agris*⁵⁾, *Agrij*⁶⁾. Forma *Agrij* poate fi considerată atât ca desvoltată din -ș, cât și ca o rostire regională a lui -giu.

A doua explicare poate fi cea pe care am dat-o în *Anuarul Inst. de Istorie națională*, Cluj, II—1923, p. 252: < ung. *bükk* „fagus“ + *ügy* „fons“, cf. *Bykig* „fons metalis“, a. 1263, ap. Szarvas-Simonyi, *MNytsz.*, III, 887.

Ungurescul *ügy* (vechiu *vid*, *vigy*; cf. vg. *vit*, *ujt*) îl mai întâmpinăm și în *Fechetig* < ung. *Feketeügy* = germ. *Schwarz-Wasser* s. *Schwarz-Bach*, slav. și slavo-rom. *Črna-Voda*⁷⁾, pen-

¹⁾ Dr. D. Stoica și Ioan P. Lazar, *Schița monografică a Sălașiului*, p. 186.

²⁾ Dr. M. Petri, o. c., p. 329.

³⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 197.

⁴⁾ Dr. V. Ciobanu, *Anuarul Inst. de Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, 647.

⁵⁾ Dr. M. Petri, o. c., p. 329.

⁶⁾ Dr. D. Stoica și Ioan P. Lazar, I. c.

⁷⁾ Cf. P. Hunfalvy, *Magyarország Ethnographiaja*, p. 385. — Din punct de vedere istoric merită deosebită atenție *ügy* sau -gy din *Sztrigy* (*Strig*, *Strigh*, *Strygh*, *Ztrygh*, *Ztryg*, *Ztryd*, *Istrigh*, *Izthrig*, *Sztrik*, *Hiztrygh* etc., cf. Csánki, o. c., V, 137, 140, 149, 237—8; Zimmermann-Werner, o. c., III, 158 etc.), numele unguresc al râului **Streiu** (*Sztrej*, *Strie*, *Stry*, Lipszky, *Repertorium*), germ. *Strehl*, *Strel* (Miller, *Itin. Rom.*, 547—548), chiar și *Strolla* (Lipszky, *Repertorium*). Pentru acest râu ni s'a păstrat de la cei vechi numirea *Sargetia*, în grafie grecească *Σαργέτια* (Tocilescu, *Dacia înainte de Romani*, p. 614). V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 230—231, 252—253, și 745 consideră acest nume de origine scitică-iraniană. Melich, *Magyar Nyelv*, XI—1915, p. 245, a admis pentru ung. *Sztrigy* originea tracică, adăugând că cuvântul românesc este din ungurește. În *A honfoglalási Magyarország*, fasc. 2 și 3, Budapeșt, 1926, pp. 160—163, îl consideră de origine rusească: < rus. *strěl-vodá, rut. *stril'-vodá* „pușcă-apă“, deci „apă-repede ca săgeata“ (cf. slav. *strēla* „săgeată“. Din această formă s'ar putea explica atât germ. *Strehl*, *Strell*, cât și ung. *Sztrigy* (cu -l > -j > -gy; cf. *bojó* — *bogyó*, *Poieni*, *Poienita* > *Pogyen*, *Pogyenicza* etc.). Dar, lăsând la o parte ciudătenia unei astfel de numiri geografice, evident, numele *Streiului* nostru nu-l putem despărți, cum îl desparte Melich, de galițianul *Stryj*, afluentul Nistrului, de la care este numirea orașului *Stryj* (cf. satul rom. *Streiu*, jud. *Hunedoara*, pl. Hațeg) și pe care-l uită cu totul. Radicalul lui, fie tracic, traco-slav ori slav, este identic cu al vechiului *Στρόμων*

tru care cf. și numirile românești *Negrul* sc. „părăul“ s. „râul“, *Neagra* s. „apa“ etc. Cu sufix posesiv se găsește în *Nimigea* etc., despre care va fi vorba mai încolo.

Dacă *Bichigiul* derivă din *bikigy* „făget“, trebuie să pornim de la pădure al cărei nume s'a extins asupra satului și văii s. apei *Bichigiu*, dim. *Bichigel*. Dacă însă etimologia cea adevărată este < *bükk* „fagus“ + *ügy* „fons“, s'a procedat invers: numele apei s'a extins asupra hotarului și satului.

nume de râu, *Στρούμη*, nume de oraș (cf. bulg. *Struma* și *Strumița*), al vechiului *Istru* (transcris grecește *Ἰστρος* și latinizat *Hister*), al *Dnistrului* (*Danastru* s. *Dana-istru* transcris grecește *Δάναστρος*, iar pe latinește *Danaster*). Toate acestea derivă din **s(e)reu-*, cu inserțiunea lui *-t-* obișnuită la Traci, Slavi și Germani (cf. gr. *ῥέο* sancr. *sravati* „a curge“, lit. *sruta*, v.-isl. *sruaim* „râu“ etc., dar v.-bg. *struja* „flumen“, *ostrovъ* „insulă“, propriu „das umflossene“, s. *strujati* „wallen“, germ. *strauma > v. germ. *strom*, mod. germ. *Strom* „râu“ etc.). *Streiu* românesc n'a putut veni din ungurește, cum afirmă la început Melich. *Bichigiul*, *Fechetig* etc. ne arată că trecerea fonetică *Strigy* > *Streiu* nu e posibilă. Forma românească e cea simplă și, firește, cea mai veche. Ea ne-a păstrat forma originală la care s'a adăos ung. *ügy* sau în care s'a schimbat *-i* în *-gy* pentru a formă pe *Sztrigy*. Nemțescul *Strehl* pare a fi o reconstruire după modelul unor cuvinte românești în care *i* corespunde unui mai vechiu *l'* (cf. *fiu* < *fil'u* < *filius*). Nici acesta nu se poate explica din ungurescul *Sztrigy*. *Streiu* trebuie să fie de aceeași origine cu *Țărățulul* (ung. *Czereczel*) apropiat. Ce privește numele german este de observat că el se găsește în toponimie și în alte regiuni, cf. *Strehle*, *Strehlen*, *Strehlitz*, *Strelitz* (< slav. *strěla* „Pfeil“, *strělnič* „Schütze“), Ios. Feldmann, o. c., p. 98. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 240, Nr. 628 și 629, dă următoarele toponimice slave născute din *strěla* și *strělnič*: rut. *Strilky*, *Strilkov*, *Strilyska* (Galiția), n.-sl. *Strělac* (Craina), *Stročja* = *Strělčja* (Stiria), cr. *Strelec*, *Strelečko*, rut. *Stril'ci*, *Stril'čja*, *Strilcyska* (Galiția). Aici intră probabil și *Strelța*, apă care „cură despre Maramureș spre Tisa“ și care a fost identificată de D. Cantemir (*Hronic*, p. 189) cu Sargetia (cf. I. Minea, *Despre Dimitrie Cantemir*, Iași, 1926, p. 116). Nici una din aceste forme nu arată pe *-i* sau *-l'* final pe care-l cere forma românească și-l așteaptă Melich.

Nimigea.

Avem două sate cu acest nume: *Nimigea românească și ungiurească* (ung. *Oláh- și Magyar-Nemegye*, săs. *Nindraf*). „Dealul Nimigii” e pomenit mai întâiu într’un document din 1261, împreună cu niște sate din părțile Solnocului, lângă Dej, în forma *Nimigeholma*¹⁾. Se pomenește apoi un „Nicolăus filius Ladizlai de *Nemige*” în a. 1367²⁾ și 1380³⁾. Însuși numele satelor e atestat în formele următoare: „*Nemeghe inferior et Nemeghe superior*” a. 1392⁴⁾, „*Nemegye*”, a. 1468⁵⁾, „*Zaaznemeghe, Oláhnemeghe*” a. 1505⁶⁾, „*Zaznemeghe, Oláhnemeghe*” a. 1507⁷⁾, „in *Nemeghe hungaricali alio nomine Nemeghe saxonicali, Nemeghe volachali*” a. 1514⁸⁾. „*Nimigea-românească*” este amintită într’o însemnare de la 1647 de pe o *Cazanie* a lui Varlaam de la 1643⁹⁾; „*M.-Nemegye*” într’un act de la 1691¹⁰⁾. În statisticele secolului XVIII găsim: *Oláh-Nemegye și Magyar-Nemegye* a. 1733¹¹⁾, *Oláh Nimicze și Magyar nimicze* a. 1750¹²⁾, *Magyar Nemegye și Oláh Nemegye* a. 1760—62¹³⁾. Într’un act în posesiunea mea, după o înșirare de nume, se scrie: „până au fost la noi juratul Popa Ion de la *Nimige-ungurească*, Meseta Martu în 9 zile veletu 1754”. La Lipszky, *Rep.* II, s. v.: ung. *Magyar-Nemegye*, rom. „*Nemissem vel Nimissa ungiureszk*” și ung. *Oláh-Nemegye*, rom. „*Nemissa vel Nimicska rumunyeszk*”. La Lenk o. c. III, 14: ung. *Magyar-Nemegye*, rom. *Nyimisa-Ungureászke*; III, 216: ung. *Oláh-Nemegye*, rom. *Nyimisa rumunyeászka* etc.

Din înșirarea acestor forme și date se vede că cele două *Nimigi* au existat de la început alături. Cea din sus s’a numit mai întâiu „*Nemegye superior*” (*Nimigea-din-sus*), apoi *Oláh-Nemegye* s. *Ne-*

¹⁾ Zimmermann-Werner, o. c., I, p. 84—85; cf. și N. Iorga, *Ist. Rom din Ardeal și Ungaria*, vol. I, București, 1915, p. 59.

²⁾ Zimmermann-Werner, o. c., II, 305.

³⁾ Zimmermann-Werner, o. c. II, 513.

⁴⁾ S. Barabás, o. c., I, 235—6.

⁵⁾ Id. *ibid.*, II, 193.

⁶⁾ Id. *ibid.*, II, 280.

⁷⁾ Id. *ibid.*, II, 283.

⁸⁾ Id. *ibid.*, II 320—1 și 334—5.

⁹⁾ I. Bârlea, *Insemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909,

¹⁰⁾ *Hurmuzachi*, XV, 1440.

¹¹⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 192.

¹²⁾ A. Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 34.

¹³⁾ Dr. V. Ciobanu, *Anuarul Inst. de ist. naț.*, III—1924/5, p. 657.

megye volahalis, căci eră românească. Cea din jos s'a numit mai întâiu „*Nemegye inferior*“ (*Nimigea-din-jos*), apoi *Szász-Nemegye*, *Nemegye saxonialis* (*Nimigea săsească*) și l.ai pe urmă *Magyar-Nemegye*. Se pare deci că la început aceasta a fost colonie săsească, ca și *Nimtiul* sau *Mintiul* învecinat. Coloniștii unguri au fost aduși mai târziu.

Forma românească a fost totdeauna *Nimigea*, cum trebuie și *Nimicze* de la 1750, *Nemissa*, *Nimissa*, *Nimicska* de la 1808, *Nyimisa* de la 1839 etc. Aceasta e și forma cea mai veche documentară (cf *Nimigeholma* a. 1261, *Nemige* a. 1367).

Numele *Nimigii* este tot de origine ungurească. În partea a doua este evident ung. *ügye* < *ügy* „fons“ + suf. pos. *-e*, pe care îl găsim, d. p., în: *Medwyge* „fântâna s. izvorul ursului“ a. 1270¹⁾; *Valenigya* „fântâna s. izvorul lui Vălean sau al Vălenilor“ în Urbariul din 1600 al domeniului Beiușului²⁾ etc.

În numirea săsească lui *ügye* îi corespunde *Dräf* = *Dorf* „sat“. În fond însă și numele săsesc este compus.

Deoarece în *ügye* avem sufixul posesiv *-e*, partea întâiu a numelui trebuie să ne indice posesorul. Acesta a trebuit să se numească *Nim* s. *Nem* (cf. și *Nima*, ung. *Néma*, numele unui sat în jud. Someș). În numirea săsească *m* s'a schimbat sub influența lui *d* următor în *n*: *Nimdraf* > *Nindraf*³⁾.

Forma ungurească *Nemegye* a fost fără îndoială influențată din punct de vedere fonetic de *megye*, „comitatus“ (< serb. *med'a*) când *ügy* „fons“ a început să nu mai fie înțeles sau să dispară din limba ungurească vorbită.

1) Szarvas-Simonyi, *MNytSz.*, III, 887.

2) N. Iorga, *Insemnări și inscripții ardelenе și maramureșene* I, București, 1906, p. 274.

3) Cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 95.

Ordou, Hordou.

Numele comunei *Hordou* se întâlnește numai începând din sec. XVI și atunci uneori are forma *Ordo*. Astfel în 1523 „religiosi Mathe pap, Zandor pap et Peter pap, cum omnibus Knesiis Vallis Rodnensis“, unde începuse din nou exploatarea minelor, care aduceă bunăstarea populației, se gândesc la întemeierea unei mănăstiri în „vidic“ („praescriptis calloergis locum monasterio convenientem dare et assignare“), anume pe locul „in quo similiter annis elapsis monasterium fuisset“... „qui est inter villam *Hordo* et villam *Telez*, a via ad sinistram partem, versus occidentem, in quodam colliculo prope aquam *Byrches*“. Județul și jurații Bistriței admit cererea în 23 Septembrie 1523, dându-le petiționarilor locul cerut, „ut ibidem secundum ritum et consuetudinem eorum pacifice et quiete vivere valeant; ita tamen [quod] silvas circumiacentes sibi proprie [retinere] non debeant, aquam vero *Byrches* vocatam sub ipsorum prohibicione annuentes, usque ad fluvium *Salvam* dictum, — ex quo aliquando voluntatem dominorum invenire valeant et possint“¹⁾. Sfatul întărește apoi privilegiul acordat în mâinile călugărului „Layr Iowan“ („Larion“) în 14 Februarie 1533. Se pomenește din nou, că mănăstirea se va construi „in quo quidem loco eciam olim tale monasterium fuit, inter villas *Hordo* et *Telez*, a via ad partem sinistram, — versus Occidentem in quodam colliculo prope aquam *Byrches* existente“, că slujba se va face „iuxta graecam et antiquam ecclesiae normam“ etc.²⁾. În registrele asupra contribuției strănse de orașul Bistrița din comunele Văii Rodnei între anii 1547—1577 este înșirat, între altele, și *Hordoul* astfel: *Salva et ordo* a. 1547, 1548 ș. u.³⁾. În a. 1550 și 1552⁴⁾. *Salva* este pomenită iarăși singură, dovadă că din punct de vedere administrativ *Ordoul* se ținea încă de *Salva*, ca și *Bichigiul* de *Telciu*. Numai în 1576 și 1577 apare mai întâiu *Hordo* singur⁵⁾.

¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 271; cf. și N. Iorga, *Doc. Bistr.*, Partea I, p. XVI și CX, nota 88, unde se citează doc. din Bibl. Acad. Rom. și Dr. Al. Berger *Urkunden—Regesten aus dem alten Bistritzer Archiv*, Nr. 789.

²⁾ N. Iorga, *AAB*, s. II, t. XXVII ist., p. 18—20; *Hurmuzaki*, XV, 366.

³⁾ Kramer, o. c., p. 10.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 11.

⁵⁾ *Ibid.*, p. 12.

Numele acestui sat mai e pomenit în documente astfel: *Hordoani* a. 1691 ¹⁾; *Hordo* a. 1695 ²⁾, a. 1717 ³⁾; *Hordoul*, a. 1723 ⁴⁾, *Hordeu* a. 1733 ⁵⁾; *Hordou* a. 1750 ⁶⁾; *Hordó* a. 1760—62 ⁷⁾; 1808 ⁸⁾; *Hordó* a. 1762, 1764, 1766, 1839 ⁹⁾ etc.

Cât se vede din formele citate, cea mai veche dintre ele pare a fi *Ordo*. Această formă în secolul XVI eră în luptă cu forma aspirată *Hordou*. În secolul XVIII numele acestui sat luase definitiv forma *Hordou* ¹⁰⁾.

Având în vedere această împrejurare, cred că numele satului *Hordou* nu se poate despărți de topicele: *Ardou* (scris *Ardo*, *Ardó*, *Ardou* și *Ardow*), *Ordoŭ* (scris *Ordo*, *Ordó*, *Ordou*, *Ordow*) și *Ordù* (scris *Ordu*) din comitatele Abaujtona, Bereg, Gömör, Sáros, Ugocsa, Veszprém, Zólyom, județul Solnocul-interior (= Someș și Năsăud) și Sălăgiu ¹¹⁾ și împreună cu *ardău* „păzitor de pădure“, nu poate fi derivat în mod inexceptionabil decât, direct ori indirect (prin limba maternă) din ung. *ardó* < *erdő* < *erdő-ovó* „custos silvarum“, slujbaș care făcea parte din sistemul de întărituri, așa numitele *gyepű* (rom. *priseci*, lat. *indugines*) făcute la hotare (*vég*) de către regii arpadieni ai Ungariei (cf. *Végardó*, nume de localitate). De la Anjuești și de la Sigismund încoace, ajungând domeniile și pădurile regești în cea mai mare parte în mâinile magnaților, aceștia nu avură nici un interes pentru păstrarea *prisecilor*. Totuși timpul cât regii s'au îngrijit de întăriturile de la hotare a fost

1) *Hurmuzaki*, XV, 1436.

2) *Korrespondenzblatt*, XXI—1893, p. 128.

3) V. Șotropa, *An. Inst. Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

4) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

5) *Transilvania*, XXIX—1893, p. 173.

6) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 35.

7) Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

8) Lipszky, *Rep.* II, s. v.

9) Kramer, o. c. p. 37, 33, 41; Lenk, o. c. II, 138.

¹⁰⁾ Acum satul este numit *Coșbuc*, în amintirea marelui poet G. Coșbuc care s'a născut în el. Schimbarea nu-mi pare deosebit de fericită. Numele satului *Hordou* se făcuse cunoscut tocmai prin biografiile lui Coșbuc. Acum este așa de ciudat să spui: „G. Coșbuc s'a născut în satul Coșbuc de lângă Năsăud“. Eră mai bine *Coșbuceni* sau *Coșbucești*.

¹¹⁾ Csánki, o. c., I, 129, 237, 289, 341, 413, 431, 551; III, 245.

destul de îndelungat ca *ardăii* acestora să întemeieze în unele locuri aşezări numite după ei ¹⁾.

Relativ la etimologia numirilor topice *Ardou*, *Ordou* și *Ordù* reproduc cele ce se spun în Gombocz-Melich, *MEtSz.*, 129:

„După Karácsonyi *Ethn.* XIII, 347, *Vár. Reg.*, (din nou *Nyr.* XXXIII, 286) numele topic *Ardó* este vechiul ung. *erdő-óvó* (v. *OKlSz.* 1300/1323; „*terram Asgutherdewow* nuncupatam“; 1351: *Erdeuwootelek*; 1353: „super terris Custodum siluarum... *Erdeuwoou...* vocatorum“ „*custos silvarum, Waldhüter*“ scurtat și modificat ca formă. Pentru această presupunere vorbesc următoarele fapte: o diplomă din 1315 amintește un *Erdeuwootelek* (v. *OKlsz* și Csánki, III, 230) în comitatul Veszprém și acesta nu poate să fie altul decât pusta *Ordó*, *Ardó* de mai târziu: în comitatul Zolyom eră în sec. XV o localitate numită *Ardó*, pe care mai târziu și astăzi o numesc *Hajnik*, iar *hajnik* slovacăște (tăuțește) înseamnă „*custos silvarum*“.

Cu toate că pentru derivarea numelor topice *Ardó* din *erdő-óvó* în ultima analiză nu încapе îndoială, dezvoltarea formei cuvântului nu e clarificată și, că lui *erdő-óvó* i s'ar fi spus cândva în limba ungurească *ard*, nu e dovedit. După Karácsonyi (v. și Simonyi, *Ak. Ért.* XVII, 453) din *erdő-óvó* s'ar fi născut *erdő-ó* (cf. *OKlSz. erdewow*), apoi *erdó, și din acesta *ordó* > *ardó*. Forma *erdó e neobișnuită și nu se poate explica o născut din *e* deschis (din *erdó*). Nu trebuie să presupunem mai curând că din ungurescul *erdő-ó* s'a născut *ardov* pe buze străine? Cf. *Erdély*, *Erdőfalva* > rom. *Ardeal*, *Ardeova*, v. Lipszky, *Rep.*, Csánki, V, 87, 347, apoi că, afară de *Ard*-ul din com. Veszprém, toate celelalte *Ardó*-uri sânt pe teritorii de-ale naționalităților²⁾.

Imprejurarea că în limbile învecinate cu cea ungurească a intrat și apelativul *erdő-ó*, — acesta, după toată probabilitatea, înaintea numelor proprii amintite mai sus, — apoi având în ve-

¹⁾ De la sfârșitul secolului XIII au început să considere clădirea cetăților de munte ca o întăritură mai sigură decât prisecile. De aici încolo a început exploatarea pădurilor nu cu scop războinic, ci economic. Numeroase păduri sânt pustiite paralel cu clădirea cetăților, chiar și pentru a face cu puțință aprovizionarea acestora. În acest timp se nasc, pe urma acestor tăieturi, o mulțime de aşezări și cnezate cu numiri foarte variate în deosebite limbi *Ohabá*, *Seciu*, *Uric*, *Uricani*, *Lehota*, *Vájás*, *Huu*, *Volya*; cf. K. Tagányi, o. c. p. 112. — Observ în acest loc, că o pălure cu numele *Seciu* < slav. *sěč*, (slov. *sěč*, srb. *sječ(a)*) „Schlag“ se găsește și în hotarul Násáudului.

²⁾ Cf. și M. Kovács, *Magyar Nyelvőr*, XXXIII—1904, pp. 286—287.

dere faptul, că apelativul acesta se mai păstrează și acum în graiul românesc din Nord cu înțelesul de „custos silvarum“, „Waldhüter“, hotărește definitiv chestiunea originii numirilor topice citate mai sus. Ele nu sânt date de Unguri, ci de Slovaci (Tăuți), Ruteni și Români, în a căror rostire e ungurese inițial s'a putut schimba la cei dintâiu în *o* și la toți în *a*.

Ardelenescul și moldovenescul *ardău* ¹⁰ „păzitor de pădure“ și ²⁰ „Pădurean“ ¹⁾ ca și numirile topice derivate din ung. *erdő*, arată numai forma cu *a*, deci desvoltarea obișnuită în limba noastră (cf. *arădui* < *ered-*, *arăstui* < *ereszt-* etc).

Astfel, afară de *Ardeal* (*Ardel*, *Ardeliu*) „Transilvania“ < ung. *erde-el*, *erdő-el*, *Erdély*, „ținutul de dincolo de pădure sau codru“ ²⁾ și de *Ardeal*, munte la S. E. de Săliște, mai pot cită după *Marele Dicț. geogr. al României*, vol. I, p. 103—4, *Dicț. geogr. al Bucovinei*, p. 3: *Ardeoamul* (< *ardeu* < ung. *erdő* + suf. *-an*) „părău“, *Ardeoani*, „sat și moșie“; *Ardeiu* (< *erdély* sau *erdő*) „lac cu

¹⁾ Așa trebuie înțeles *Ardău*-l interpretat în *Șez.*, II, 22 b/2 și *Dicț. Acad.* II, 232: „ardelean, Român din Ardeal“.

²⁾ P. Hunfalvy, *Magyarország ethnographiája* p. 350 și *Korrespondenzblatt*, X, pp. 37—43 și 49—53; Gombocz-Melich, *MEtSz.*, 129. Dintre învățații români admit originea ungurească a *Ardealului*: Cihac, *Dict. d'ët. daco-romane*, t. II, p. 476 (< ung. *Erdély*); Tocilescu, *Dacia înainte de Romani*, București, 1880, p. 90; Hasdeu, *Et. Magnum*, vol. III, col. 1519—1520; Tiktin, *Dicț. rom.-germ.* fasc. II, București, 1896, p. 90; O. Densusianu, *Hist. l. roum.* I, p. 376; I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, vol. I (1413—1508), București, 1905, p. 32; Dr. A. Bunea, *Incercare de istoria Românilor până la 1382*, București, 1912, p. 119 (< *Erdő-el*); N. Iorga, *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, București, 1915, p. 31, ș. a. Celelalte etimologii propuse (¹< *Ardalus* s. „*Ἀρδαλος* „fiul lui Vulcan“, atestat la Pausanias, *Gr. Descr.*, lib. II, 31,3; *vicus Ardilenus*, C. I. L. nr. 2799; *ardchomum... natio*, Paedr., I. II, fab. 5, Martial, I, 80 și II, 7, rad. indo-eur. *ardhxa* „hoch“, *ardh* „erheben“, cf. lat. *arduus*, v.-ir. *ardda* „emporragend“; lat. vulg. *ardeus* și *Ardea* etc.) nu sânt acceptabile din punct de vedere fonetic (cf. cele ce am scris în *Societatea de mâine*, II—1925, Nr. 4—5, 19, 20, 21—22, 23—24. Cât privește numele *Ardil* dintr'o epistolă a regelui Iosif al Cazarilor către rabinul Chasdai din Cordova, el n'are de a face nimic cu *Ardealul* nostru, cum crede dl I. Martian, *Ardealul nu derivă din ungrește*, Bistrița, 1925. Cum am arătat amănunțit în *Societatea de mâine*, II—19.5, Nr. 38, mai întâiu această epistolă nu a fost scrisă în „anul 712 al erei creștine“, deci înainte de venirea Ungurilor, cum afirmă dl M., ci numai „pe la 960“ (Harkavy, *Rus. Revue*, VI, p. 70—71; Dr. S. Kohn, *Héber kulforrások és adatok Magyarországi történetéhez*, Budapest, 1881, p. 25). Apoi *Ardil*-ul regelui Cazar nu este decât orașul *Ardil* sau *Ardebhil* din Armenia, care există și astăzi (Kohn, o. c., p. 33, nota 7; Selig Cassel, *Magyarische Alterthümer*, Berlin, 1848, p. 208).

izvoare, pl. Tazlăul-de-sus, jud. Bacău, pe teritoriul satului Ardeoani, de unde își are obârșia pârâul Ardeoanul“; *Ardelei* (< *erdö-elö*) „vârf de deal“ și schit ruinat pe moșia Tarcăul, pl. Bistrița, jud. Neamțu“; *Ardelei* „cea mai mare poiană de lângă râul Teleajăn, în comuna Măneicii Ungureni (!), pl. Teleajenul, jud. Prahova“; *Ardița*, deal (453 m.), deasupra com. Tereblecea, distr. Siret, „complex de livezi și păduri, la V. de localitatea Sinăuții-de-jos, distr. Siret“, care ar putea fi explicat mai curând dintr'un corespondent al ungurescului *erdö* și suf. *-iță*, decât în legătură cu verbul *arde*; *Argelul* „sat, jud. Câmpulung“, Bucovina, „nume ce-l are râulețul Moldovița“; *Ardalocia*, „afluent din stânga al pâr. Izvorul-Negru, care se varsă în Moldova“, la care mai adaugem *Ardeluta*, un confluent al Tarcăului (*Evoluția*, II—1922, No. 3, p. 4); *Ardelučna*, Name eines Berges bei Zielona“, „*Ardželuša* recte *Ardželuša*, Berg und Bach bei Zabie“, ¹⁾.

În S. Moldovan și N. Iorga, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909, p. 10 ²⁾, găsim: *Ardeova*, jud. Cojocna, pl. Huedin (care nu corespunde ungurescului *Erdőfalva*, ci unui *Ardeu* < *erd* + suf. *-ova*); *Ardeu*, jud. Hunedoara, pl. Geoagiu (< *Erdő*, nu din *Erdőfalva*, cum i se spune ungurește); *Ardihat*, jud. Sălagiu, pl. Cehul-Silvaniei (< *Erdőhát*, nu din *Egerhát*, cum se numește acum ungurește); *Ardud* și *Ardust* jud. Sătmar, pl. Baia-mare (< *Ardud* < *erd* + *id* + *sat*, ori *Ardu* < *erd* + *sat*, din care s'a făcut ulterior ungurescul *Erdőszáda*); *Arduzăl*, jud. Sălagiu, pl. Cehul-Silvaniei (care, deși ungurește se numește *Ardó*, trebuie derivat din *Ardul* < *Erdőd* + suf. *-el*).

Cele cu *o* par a fi mai vechi și mai curând de origine slovăcească (tăuțească) ori ruteană decât românească deoarece limba românească n'are trecerea lui *e* în *o*. Forma ungurească *ardó e o* redare după firea limbii ungurești atât a formei românești, cât și a celei slovăcești (tăuțești) și rutene, care, la rândul lor, sânt derivate din ungurescul *erdő-óvó*.

Ordoul s. *Hordoul* a trebuit să fie numit astfel după un „ardău“ de origine ruteană sau slovacă ³⁾, în vreme ce apelativul *ardău* în graiul țăranilor de pe valea Someșului de sus este dezvoltarea românească a ung. *erdő < *erdő-ó < *erdő-óvó*.

¹⁾ Prof. E. Kałużniacki, *Rumunisches im Kleinrussischen und polnischen*, în Fr. Miklosich, *Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 59.

²⁾ Citez intenționat această ediție mai veche, cu numele neschimbate.

³⁾ Pentru venirea Rutenilor în aceste părți cf. cele ce voi expune mai încolo.

Aspirația vocalei inițiale în elemente de origine străină, mai ales ungurească, nu-i este neobișnuită limbii românești (cf. *halcă, hălci, hălcer* etc., *Dicț. Acad.* II^v, 349, care, ca și *aciū* († *alcū*) și verbul *alcūi*, derivă din ung. *ács, ácsolni*, formele mai vechi ale lui *ács, ácsolni; hălciōzū* „a vorbi tare și mult”; „a mână vitele răcnind“, *Șez.*, III, 15, = *alcăzū* < ung. *alkuszni, alkudozni*; *harșău, harșeu* = *așău*, *Dicț. Acad.*, II^v, 369, < ung. *ásó*, ș. a. Ea a putut fi promovată mai târziu prin intervenția administrației ungurești, care l-a confundat cu *hordó* „bute“.

Cei mai mulți, specialiști și nespecialiști, s'au gândit pentru a explica originea *Hordoului* la ung. *hordó* „Fass“. Dar acest cuvânt nu prea este întrebuit în toponomia ungurească (cf. *Hordóvölgy* în com. Veszprém, unde însă ar putea să fie născut tot din *Ordou*, care se găsește și el în această regiune). E rar și ca nume propriu de familie. De altă parte un unguresc *Hordó* < *hordó* „Fass“ ar fi urmat evoluția apelativului din care derivă, de care n'ar fi putut fi despărțit. Acesta însă în regiunea Năsăudului are forma *hărdău, hordău* (cf. în alte regiuni: *ardău, ârdău, hărdău, hărdău, hardău*, iar cu schimb de sufix: *hărdăiu, hurdăiu, hurdoiu*, *Dicț. Acad.*, II, 364—365). Numele satului *Hordou* însă nici odată n'a fost rostit de localnici astfel.

Admițând această etimologie, originea primitivă a *Hordoului* ar fi deci tot ungurească.

Di Motogna nu rezolvă mai bine chestiunea gândindu-se (*Transilvania*, XLVI—1915, p. 20, și *Articole și documente*, p. 11) la slovenul *hordov*, căci Berneker, *SEW*, 385, la care ne trimite dsa, ne spune că slov. *hordov* (cf. s.-cr. *hardov*, bg. *vordov*, rut. *ord'iu*) derivă tot din ung. *hordó* „Fass“. Deci și în acest caz *Hordou* s'ar reduce, în definitiv, tot la un element de origine ungurească. Se adaugă numai greutatea că, în vreme ce influența ungurească și ruteană este explicabilă la Năsăud, cea slovenă nu se poate explica.

Tăure.

Sat relativ nou este *Tăurea*, (*Tăuri*; ung. *Tóhát*; săs *Nardorf* ¹⁾). L-am întâlnit în formele: *Tohat* a. 1693 ²⁾, *Taur*, [Archidiaconatus] *Taurensis* și *Theuriensis* ³⁾, *Tăure* într'o notă de la 1748 de pe o evanghelie slavonă de pe la 1550, proprietatea liceului din Năsăud ⁴⁾, *Tohat* a. 1750 ⁵⁾ 1760—62 ⁶⁾ *Tohat (Teuri)* ⁷⁾, *Tăurea* ⁸⁾ etc. Cum am arătat altădată ⁹⁾, numele satului *Tăure* este identic cu forma veche de plural a lui *tău* (< ung. *tó*) : *tăure* > *tăuri*. Formele citate confirmă acest lucru. *Taur* și *Taurensis* nefiind decât grafia obișnuită la streini, cu *a* în loc de *ă* și *ı* final omis (cf. *Theuriensis* în același loc). Satul și-a căpătat numele de la mlaștinile, „tăurile“ care-l încunjurau. Cu timpul ele au dispărut, așa încât numai niște mici băltoage le mai arată urma. Oamenii schimbându-se, au uitat pentru ce au numit satul cum i se zice. Numele s'a fixat acum pentru sat fără să se mai supună evoluției fonetice a „tăuri“-lor și și-a schimbat genul articulându-se *Tăurea* ¹⁰⁾. Pentru evoluția acestui nume cf. *Und'ură*, parte la hotar în Sălăgiu (V. Caba *Szilágy vármegye román népe nyelve és népköltészete*, Bécs, 1918, p. 32) alături de *Und'ure* (ibid. p. 49) și *Und'uri* „unghiuri“ insulă (ibid., p. 36).

¹⁾ G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 94.

²⁾ *Hurmuzaki*. XV, 1456.

³⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, 192 și 211.

⁴⁾ La N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardelenene și maramureșene*, II, București, 1906, p. 137, tipărit greșit „*Tearc*“.

⁵⁾ Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 34.

⁶⁾ *Anuarul Inst. de ist. naț.*, Cluj, III, 1924/25, 657.

⁷⁾ Lenk, o. c. IV, 262 și *A magyar korona országainak helységnévtára*, Budapest, 1877, col. 925; ed. din 1888, p. 688.

⁸⁾ S. Moldovan și N. Iorga, o. c., p. 179.

⁹⁾ *Dacoromania*, I, 134—5, nota.

¹⁰⁾ Dșoara M. Ștefănescu în *Arhiva XXIX—1922*, Nr. 3, p. 374, crede că ar putea deriva și de la *taur*. Pentru motivele arătate mai sus, precum și pentru că *-a* din *taur* ar fi trebuit să se păstreze, această derivare este greșită.

Nimtiu (Mintiu).

Cum arată -iu final < ung. -i, unguerească este și originea numelui **Nimtiului** sau (cu metateză) **Mintiului** < ung. *Németi*, mai vechiu *Nemty*, *Nemthy*, *Nempty* (indicând o populație mai veche de origine germană, dispărută acum în masa populației românești, care a trebuit să existe alături de ea ca s'o poată româniza) ¹⁾.

La 1332—1337 găsim forma *Nempcii* = „Nempty“ ²⁾, dar aceasta poate să fie *Mintiul-Gherlei*. În 1380 *Nimtiul* s. *Mintiul* nostru are forma *Nemeth* ³⁾. Tot așa în a. 1392 ⁴⁾; *Nemethy* în a. 1468 ⁵⁾, 1505, 1507 și 1514 ⁶⁾. Pe la 1650 găsim forma românească *Nimtiu* ⁷⁾, care redă întocmai corespondentele din documentele latino-ungaro-săsești ale lui *Németi* ⁸⁾, și din alte regiuni (*Crainimăt*, *Mintiul-Gherlei*, *Sătmar* s. *Satu-Mare* ⁹⁾).

Lenk, o. c., III. 216, afară de *Mintiu* și *Mintju*, ne dă, și forma derivată *Mintyasa* (cf. și S. Moldovan și N. Togan, o. c. p. 115).

Sașii numesc *Nimtiul* s. *Mintiul* *Bă⁴drăf* s. *blêsch Bă⁴drăf* (= Baierdorf) ¹⁰⁾.

Mănăstirea din *Mintiul-român* a fost arsă din ordinul generalului Buccov. O amintește Rednic în conscripția sa din 1765 ¹¹⁾.

¹⁾ Cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 93, și Ios. Feldmann, o. c., p. 121. Asupra deosebitelor numiri *Nemti*, *Nempti* (< ung. *német* „Neamț“ + -i) și a vechimii lor în documentele unguerești cf. și Col. Szily, *Magyar Nyelv*, I—1905, p. 234—235.

²⁾ *Mon. Vat. Hung.* I, 114. Faptul că în acest timp se găsește parohie catolică în *Nimtiu* s. *Mintiu* este și ei o dovadă pentru originea germană a populației.

³⁾ Zimmermann-Werner, o. c., II, 514, 516, 518, 527.

⁴⁾ S. Barabás, o. c., I, p. 236.

⁵⁾ II, p. 193.

⁶⁾ Ibid II, pp. 280, 283, 285, 299, 321, 322.

⁷⁾ *Hurmuzaki*, XV; 1182; *Nimtiu* a. 1750, Bunea, o. c., p. 34.

⁸⁾ Așa-l găsim în a. 1733; Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 192; în a. 1750, *Transilvania*, XXIX—1898, p. 192; *Oláh-Némethi* în a. 1760—62, ap. Dr. V. Ciobanu, I. c., p. 657.

⁹⁾ Cf. pentru *Sătmar* s. *Satu-mare*, ung. *Szatmár* — *Németi*: *Nemty*, *Nemthy*, *Nempty* a. 1389, 1399, 1400, ap. Zimmermann-Werner, o. c., II, 254, 255, 251 etc.

¹⁰⁾ G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 12, și *Vgl. Wb.*, p. 32.

¹¹⁾ Z. Păclășanu, *Vechile mănăstiri românești din Ardeal*, în *Cultura creștină*, VIII—1919, Nr. 7—8. p. 161.

Vărarea.

Nu putem presupune că *Vărarea* (ung. *Váralja*) ar fi un derivat hibrid din *var* (< slav. *varъ*) + suf. *-are* < lat. *-aria*, plur. neutru al lui *-arius*); cf. *viermănare* „loc plin de viermi“, < *verminaria, și *viermănos* (v. G. Pascu, *Sufixe românești*, București, 1916, p. 93); și *Văcarea*, munte, < *vaccaria (I. Galați și Câmpul-lui-Neag, din Țara Hațegului, cf. O. Densușianu, *Graiuul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 66 și 67 etc.). Aceasta cu atât mai mult, că nu se găsește *var* pe unde este și a fost așezată *Vărarea*¹⁾.

De asemenea nu ne putem gândi la un derivat abstract din verbul *vără*, căci în toponomia noastră, pentru a se numi locul unde se „vărează“ se întrebuițează *Văratie* (cf. și *Iernitic, Tomnatic*) Totuși această derivare nu este imposibilă.

Dacă ar fi atestată prin împrejurimea ei vre-o urmă de cetate romană, *Vărarca* ar putea fi derivată din lat. *vallāris*, -e (întrebuițat de obicei numai în *corona vallaris*, care se acordă celui ce urcă mai întâiu „valul“ dușmanului), care ne-ar fi dat *vālare și prin asimilație *vārare.

Deoarece însă despre o astfel de cetate, cum vom vedea îndată, nu poate fi vorba în apropierea acestui sat și, ca și „Burg“-ul Bistriței, nici „castrul“ de la Rodna n'a fost o întăritură romană, ci a fost făcut mai curând pe timpul regilor arpadieni, singura explatație satisfăcătoare, care i s'a putut da *Vărarci* din punct de vedere etimologic este derivarea ei din ung. *váralja* „partea din jos a cetății s. castrului, sub cetate“ > *vārălea > **vārāl'a* > *Vărarea*, prin asimilație sau după analogia srb., slov., rut. *vatralj*, bg. *vatral* > *vātraiu* și *vātrariu*; ung. *melegagy* > *mălegariu*, *măli-gariu*, poate *tolvaj* > *tălhariu* „hoț“ etc.²⁾.

¹⁾ Din *var* am așteptă mai curând *vărărie*.

²⁾ V. Bogrea, *Dacoromania*, III, 807, explică pe *tălhar*, *tălhiș* „pădure“, *tălhariș* „pădure mărunță, tufisuri“, *tălhareă* „susaiu-de-pădure“, s. „susaiu-pădureț“, *tălhu*, *tălhușag* ca derivate dintr'un radical *tălh-* „pădure“. Această explicare însă are defectul, că nu dă originea lui *tălh-* și apoi că *tălhiș*, *tălhareș*, *tălhareă*, *tălhu*, *tălhușag* pot fi explicate și din *tălhar* printr'o evoluție de formă și semantică inversă decât cum credeă Bogrea. — O *Varole* (= *Seini*, ung. *Szinyérváralja*) întâlnim într'o însemnare de pe un Apostol din 1795 (v. I. Bârlea, *Insemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909, p. 82). Cf. și *Varaiu* (*Varalyu*), *Oaraiug* (ung. *Köváralja*) care trebuie derivat din ung. *váralj*; *Orlea-sub-cetate* (jud. Hunedoara) și *Orlat* < *Váralja* + *-d*, rostit de Sași -t (cf. *Balkan-Archiv*, II, 103).

Numele satului *Vărărea* e pomenit mai întâiu în a. 1604–19¹). Dr. M. Roska, *Un vechiu cimitir românesc în fostul sat Vărărea din jud. Bistrița-Năsăud*, Cluj, 1924, p. 8, ne mai dă următoarele date cu privire la vechimea lui: „Tradiția spune, că pe timpul năvălirii Mongolilor (1241) existau în Vărărea numai patru case (*Istoria parohiei Nepos sau Vărărea* de I. Maiorean, preot, manuscris din 1840 (?) în colecția Marțian, Năsăud).. În socotelile Bistriței, Vărărea este menționată pentru prima dată la 21 Noiembrie 1631. Un Mineiu slavon manuscris, din biserica din *Vărărea*, ne-a păstrat o notiță din anul 1687 („Adică noi sătenii din Vărărea...“). La anul 1695 (*Korrespondenzblatt des Vereines für siebenbürgische Landeskunde* Nr. 11 din 1898, în articolul „Zustand des Sachsenlandes Ende des 17. Jahrhunderts“ se numește *Vărăira* [formă săsită!]...“). La anul 1763, figurează între primele comune militarizate²). În timpul proxim după militarizare [1779–1789] a urmat strămutarea comunei de pe locul pe care a existat până atunci pe țărmul drept al Someșului [spre Miază-Noapte de la satul actual, 5 sferturi de oră sau 2 Km., în bazinul din Valea Iedii], în Valea Someșului și adică pe țărmurile stâng al râului la confluența văii „Carelor“. Cu această ocazie i s'a dat numele latin „Nepos“, pe care îl poartă în prezent.«

În statistica de la 1733 numele satului e scris *Varare*³), la 1750 *Verare*⁴), iar la 1760–62 *Varaire*⁵), deci aproape ca și în tabloul de la 1717, alcătuit după năvălirea Tătarilor, unde e scris *Varajra*⁶). Lipszky, *Rep.*, s. v., are, alături de *Nepos*, formele rom. *Voraire*, ung. *Várorja*, *Vorária*, *Voraja*, iar Lenk, o. c., III, 175: *Nepos* și *Varara*.

Tocmai în dreptul satului *Vărărea*, pe țărmul stâng al Someșului spre *Dumitreă*, rostit de Sași *Dumitra* (săs. *Mëtteschdräf*, *Mätteschdräf*, ung. *Nagy-Demeter*), se află un loc numit și astăzi „Cetate“. Oamenii bătrâni spun apoi, că cea mai veche așezare a *Vărării* a fost lângă aceasta, iar mutarea pe țărmul drept s'a făcut sub presiunea Sașilor. Dacă este așa, explicarea numirii

¹) *Hurmuzaki*, XV, 807; Al. Rosetti, o. c., p. 77.

²) După actele privitoare la militarizare publicate de Kramer, o. c., p. 37, 38 și 41: *Waraire* a. 1762, *Varairo* a. 1764 și *Varajre* a. 1766.

³) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

⁴) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 35.

⁵) Dr. V. Ciobanu, o. c., p. 692.

⁶) V. Șotropa, *Anuarul Inst. de Ist. națională*, Cluj, III, 1824/25. p. 268.

váralja > *Vărarea* „partea din jos a cetății“, „sub cetate“, e și mai probabilă. Dar nașterea ei n’ar fi fost cu neputință nici în cazul, că cea dintâiu așezare ar fi fost pe țărmul drept al Someșului, dată fiind apropierea acestei „Cetăți“, precum și a „Cetății Bistriței“ și „castrului“ de la Rodna.

Anieș († Arănieș, Aninieș).

Documentul de la 1450 ne arată că la această dată numele unguresc al *Anieșului* eră *Aranyos* (*fluv. Aranyas, Aranyospathaka*). Într’un act dat slavonește de Grigorie, birăul Bistriței, în luna Aprilie 1564, vorbindu-se despre hotarul Sângeorzenilor și Iluanilor, Valea Arieșului este numită românește „Valea Aurarilor“¹⁾. Într’o delimitare de graniță între Maramureș și districtul Năsăudului din 1815 e vorba de „*Obârșiu Anieșului* sau *Nosul*“, „altfel *Busda*“ (meta XXV) și de „izvorul fluviului *Bistrița-Aurie* unde în dreapta, cam la 50 de pași de la izvor se află meta XXIX, numită *Aranieșul* sau *Bistricior*“²⁾. Lenk, o. c., I, 56 ne spune că la 1839 „*Válye Anyesului*“ se rostiă și „*Válye-Anyinyesului*“. Di Motogna (*Revista istorică*, Nrele 7—9, p. 201) deci nu greșește identificând pe *Aranyas, Aranyospathaka* cu numele *Anieșului* dar, având în vedere formele intermediare citate mai sus, greșește când se gândește pentru a-l explica pe acesta la alt etymon decât la ung. *aranyos* când inversează lucrul și afirmă că »*Arieș* e forma rotacizată a lui *Anieș*“. Etimologia *Arieșului* a fost lămurită definitiv de Hasdeu, *Et. Magn.*, 1659—60: „În năsipul lui [al Arieșului] se găsește aur, de unde-i vine numele unguresc *Aranyos*, literalmente „auròs“, iar de aci forma românească mai veche *Arenieș* și apoi, prin numirea nasalei, *Arieș*. Fragment geografic din sec. XVII (Cipariu, *Archiv*, p. 434): „cură în jos o apă foarte frumoasă, carea se cheamă *Areniaș* și-i zic *apă-poliită* . . .“³⁾. Forma veche *Arănieș* și *Arinieș* < *Aranyos* ne-a mai păstrat-o și numele unui sat din jud. Hunedoara.

¹⁾ St. Nicolaescu, *Documente slavo-române cu privire la relațiile Terii Românești și Moldovei cu Ardealul* în sec. XV și XVI, București, 1905, p. 191—192. „*Waschberk bey Santjurgen*“, a. 1535, *Hurmuzaki*, XV, 371, probabil este tot *Anieșul*.

²⁾ Al. Cziple, în *Arhiva Someșană*, No. 1, p. 54.

³⁾ Cf. și A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia traiană* vol. I, Iași 1888, p. 377; ed. II, vol. II, București, 1914, p. 80; I. Melich, *Magyarország a honfoglalás korában*, p. 56.

Anieșul deci nu este decât o formă asimilată din *Arăniaș* > *Areniaș* > *Arănieș* > *Arenieș* > *Arinieș > *Aninieș* > *Anieș* (cf. d. p. *serenus*, -a, -um > *serin* > *senin*; pus, -ris + suf. -oneus -um > *puroniu* (> *puroiu*) > prin as. *punoniu* (> *punoiu*) etc., iar pentru trecerea lui *ny* ungurese în *ī*: *boszorkány* > *bosorcaie*, *bödöny* > *buddăiu* etc)¹⁾.

Precum așa dar *Valea Băilor* din apropierea *Anieșului* și *Rodna*, de care ne vom ocupa mai încolo, este o rămășiță a băieșitului slavo-român mai vechiu, tot așa *Anieșul* este o rămășiță a băieșitului ungurese de pe vremea când regii și reginele Ungariei aveau în stăpânire minele din ținutul *Rodnei*²⁾.

De încheiere observ că așezarea dela gura *Anieșului* au numit-o Ungurii în vremea din urmă *Donbhát*, nume care începuse să prindă.

Șanț (Rodna-nouă).

Asupra vechimei acestui sat ne lămurește părintele G. Grapini în *Monografia comunei mari Rodna-nouă*, Bistrița, 1903, p. 70 ș. u., astfel:

«Cea mai veche amintire cumcă lângă *Rodna* (veche) se mai află o comună se găsește în „*Archiv für siebenbürg. Landeskunde*“ în notele de la pag. 262—3 tom. II, unde se zice: *La anul 1766 se mai face amintire despre o comună Rodna, cu 73 bărbați și 82 femei...*». Aceasta nu poate fi decât comuna numită de la înființarea graniței, pe timpul împărătesei *Maria Terezia*, *Rodna-nouă*, nemțește *New-Rodna*, ungurește *Uj-Rodna*.

Populația numește această comună și „*Șanț*“³⁾. Numele acesta i l-a dat de la „șanțul“ cu parapet de 2 $\frac{1}{2}$ m. ridicat „din

¹⁾ Nu mă mir că dlui *Motogna*, fiind istoric, îi scapă din vedere aceste lucruri. De altfel el nici nu crede că a rezolvit chestiunea definitiv, ci o recomandă în „atențiunea filologilor noștri“. Dar mă mir că oameni care se pretind „filologi“ pot crede definitivă afirmația fugară a dlui *Motogna*. Astfel dșoara *M. Ștefănescu* în *Arhiva*, XXXIII-1926, Nr. 3 și 4, p. 266 și 372 afirmă cu tărie că a descoperit prin dl *Motogna* „încă o urmă de rotacism“ în *Arieș* (fi-rește ea vede rotacism și în *puroiu* < pus, -ris, + suf. -oneus, -um, care prin asimilație, în stadiul *puroniu*, a dat *punoniu* > *punoiu*, p. 272, ca și în *Sărune*, — născut regulat, cu trecerea lui -l-, nu -n-, intervocalic în *r* după modelul *salem* > *sare* —, care, tot prin asimilație a dat *Sămune*, p. 273, etc).

²⁾ Tot așa *Știol* este dat de băieși de origine germană (cf. germ. *Stollen*).

³⁾ Lenk, o. c., IV 349 are formele: ung. *Uj-Radna* s. *Uj-Rodna*, germ. *Neu-Rodna*, rom. *Rodna-nova* și *Sântzu*.

timpuri vechi“ de-a-lungul podereiului din Valea Cubăşelului pentru apărarea pasului Rodnei și controlul trecătorilor. Pe acest podereiu aveau pământuri și fânațe locuitorii din Rodna înainte de a se statornici la „șanț“. Aceștia, de câte ori mergeau la lucru în această parte de hotar, ziceau că merg la „Șanț“. Numele acesta s'a păstrat și după așezarea statornică în acest loc a proprietarilor amintiți.

De la 1766 până la 1772 comuna Șanț s. Rodna-nouă a fost considerată ca un fel de cătun dependent de Rodna (p. 71). De la această dată încolo comuna Șanț ajunsese de sine stătătoare.

Evident, numirea are la temelie apelativul nostru șanț, care ne-a putut veni atât din săs. *Schônz*, cât și din ung. *sőnc* ori din pol. *szanc*, aceste două din urmă împrumutate din germ. *Schanze*¹⁾.

Originea polonă este cea mai puțin probabilă în cazul nostru. Alte elemente topice din hotarul Șanțului ne trimit la Sași și Unguri. Astfel am vorbit de originea nemțească a Cubavului, Cubăşelului și Cârțibavului. Am mai putea adauge *Bindereasa* și *Părâul-Bucnarului*. Totuși nume topice în imediată legătură cu însuși „șanțul“ ne arată, că acesta ne-a venit mai curând prin ungurește. Așa sânt: „*Tarnița hoiturilor*“ (cf. *hoit* < ung. *holt* „cadavru“), unde se mai văd temelilele unui „bastion“, în care de la 1763 erau comandați câte 78 grăniceri cu schimbul după 14 zile și *Coasta băștii* (*baște* < ung. *bástya* „Bastei, Bollwerk“; cf. și pol. *baszta*, rut. *bašta*, č. *bašta* etc. < it. *bastia*), unde se mai văd și acum urmele altui „bastion“²⁾.

Leș.

Deosebit de grea este explicarea etimologică a Leșului (apă și sat) din pricina că poate fi dată la fel de bine din deosebite radicale. Ori pentru care ne-am pronunțat, un eventual adversar ar putea să zică deci că una din celelalte este etimologia cea adevărată.

Satul a fost întemeiat la 1624³⁾. La 1696 îl găsim mai întâiu în grafia ung. *Less*⁴⁾. Într'un document românesc îl găsim în

¹⁾ Cf. și G. Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, Bistrița, 1900, p. 136: „nach den einstigen Verschanzungen benannt“; I. Borgia, *Deutsche Sprach-elemente im Rumänischen* în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, X, p. 207, și Tikin, *DRG.*, 1362.

²⁾ Grapini, o. c., p. 72.

³⁾ Cf. Șt. Buzilă, o. c., p. 1, nota 3.

⁴⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

forma *Leșul* în a. 1708¹⁾. În 1717 îl găsim iarăși în forma *Less*²⁾. E pomenit apoi în 1723³⁾. Statisticile din sec. XVIII ni l-au păstrat în următoarele forme: *Less* a. 1733 și 1766⁴⁾; *Lesch* a. 1750, 1762, 1764⁵⁾; *Lesz* a. 1760—62⁶⁾ etc. Într'un document dela 1746 are forma *Les*⁷⁾; la Lipszky, *Rep.*, II, s. v., ung. *Leses*, germ. *Lesch*; la Lenk, o. c., II, 426: *Les*, *Lyes* ș. a. m. d. .

Toate formele citate ca și cele ce se mai găsesc după această dată, trebuie cetite *Leș*. Observ însă că forma cea mai obișnuită în graiu este *Leșu*: țărani zic mai des *am fost în Leșu*, decât *am fost în Leș*. Ca și la alte nume topice, mai ales monosilabe (cf. *Brebul* în Caraș-Severin, alături de *Breb* în Maramureș, *Brețcu* în Murăș-Turda și Treiscaune, *Cibu* în Hunedoara, *Corbu* în Ciuc etc.), și aici forma articulată a putut ajunge uzuală (cf. însă *Someș*, *Arieș*, *Țibleș* etc.)

Un sat *Leș* (ung. *Less*) găsim în jud. Bihor⁸⁾. Un munte *Lessu* (cet. *Leșu*) se găsește în Secuime⁹⁾. Dl I. Moisil îmi comunică că *Leșul* e cunoscut și în toponimia Gorjului¹⁰⁾.

Dl Motogna (*Transilvania*, I, c., p. 20, și *Articole și documente*, p. 11) crede *Leșul* identic cu un slav *leš* = „aluniș“, trimițând la Berneker, *SEW.* (fără indicația paginii). Dar la Berneker nu se găsește nicăieri cuvântul *leš* cu sensul indicat de dl Motogna. Acest sens („Haselstrauch, Haselstaude“) îl are *lěska*, care însă nu ne-ar fi putut da forma *leš* (v. Berneker, *SEW.*, I, p. 713, unde se dau toate corespondentele neo-slave, precum și Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 194, unde se dau numeroase numiri topice derivate din *lěska*¹¹⁾).

¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1523.

²⁾ V. Șotropa, în *Anuarul Inst. de Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 263.

³⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1605.

⁴⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173, și Kramer, o. c., p. 41.

⁵⁾ Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 35., Kramer, o. c., p. 37 și 38.

⁶⁾ Dr. V. Ciobanu, I, c., p. 692.

⁷⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 2, p. 28.

⁸⁾ S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 103.

⁹⁾ S. Opreanu, o. c., p. 195.

¹⁰⁾ *Leșile* (*Creța-Leșile*, Ilfov, și *Leșile-Negracsi*, Argeș), *Măgura-cu-Leșile* (Râmnicul-Sărat), *Părăul-Leșilor* (Bacău), *Leșculeasa* (Buzău) probabil n'au nici o legătură etimologică cu *Leșul* nostru. Nu-mi este clar *Dealul Leșunțului* de pe Valea Oituzului, lângă Grozești și Marginea, cf. C. Chirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României* 1916—1919, ed. II, Schița XXX.

¹¹⁾ Astfel este și *Lescovița* din Banat și *Liscovăț*, mic afluent pe stânga Siretului, moșie, cătun (Bucovina, distr. Storojineț, cf. *Dicț. geogr. al Bucov.*, p. 130).

Dacă dl Motogna a seos pe *Leșu* prin reconstrucție din derivatele lui *lěska* (cf. bg. *lěšnik* < *lěščnik* > rom. *Leșnic*, în Hunedoara; srb. *leščina*; *lešje* < *lješte* < *lěštije* etc.), nu trebuia să-i scape din vedere că acestea nu sânt decât forme alterate prin derivație, pe care le-am fi putut primi așa cum se găsesc în limbile respective, dar n'am fi putut reconstrui din ele, chiar la primirea lor, și mai ales fără a le primi, un radical *leš*.

O explicare întru câtva similară, dar mai bună, a dat *Leșu-lui*, înainte de dl Motogna, G. Czirbusz în revista clujană *Erdély*, XIII-1908, p. 1447, derivându-l: „*Les* patak < sl. *les* = *erdő*“. Explicarea lui Czirbusz are greșala că cetește cuvântul slav ungu-rește, deci cu -š în loc de -s. Totuși acestei explicări i se poate face o corectură pe urma căreia ea mi se pare destul de acceptabilă.

Slavul *lěsz* „Wald“ ar fi putut da un rom. vechiu *leas (cf. slav. *lěkz* > *leac* etc.), plur. *leași „păduri. Din pluralul *leași apoi s'ar fi putut reconstrui un sg. *leaș* > *leș* (cf. *paș* < plur. *pași* al lui *pas*; *sturz* < plur. *sturzi* < lat. < *turdi* < *turdus*; *bruž* < *bruș*, plur. lui *brus* < slav. *brus* propriu „fărămă“, „frântură“, „bucată“ etc.). Trecerea lui *s* în *š* s'ar fi întâmplat deci în limba română, căci în limbile slave nu o găsim decât în derivate (cf. rus. *лѣшій* „Waldgeist“, ceh. *lešeni* „Gerüst“, pol. *leśnik* „Förster“, ap. Berneker, *SEW.*, 713; n.-sl., srb. *Lešani*, ceh. *Lešany*, ap. Mihlosich, o. c., II, p. 194. Nr. 304). Că schimbarea s'ar fi putut produce numai prin reconstrucția unui singular din plural, ne arată cuvântul someșan *lisniță* „poamă, fruct“ pentru care cf. rut. *лѣсныца*, slov. *lěsnica*, *lěsnika* „Holzapfel, Holzbirne“, derivate ale lui *lěsz*.

Dar în același chip s'ar fi putut reconstrui un singular *Leș* și din pluralul *Leși* al lui *leah* (< v.-bg. *lěhъ*, *ljahъ*) în cazul că cei ce au întemeiat satul ar fi fost *Leși* s. *Poloni*¹⁾. Pentru analogie cf. *Goțul* (Suceava), pe care dl Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 100, îl derivă din *Got*, iar forma cu *ț* i-o explică astfel: „*ț* statt *t* würde sich aus der Pluralform *Goți* (d. h. *Goten*) analogisch erklären, was bei einem Völkernamen, der vermutlich auch nur wenig gebräuchlich war, leicht zu verstehen ist“. Tot așa

¹⁾ La această etimologie pare a se fi gândit părintele Buzilă, o. c., p. 17, n. 5: „Spune tradiția că de aceștia [Ruși] au fost destui prin Sângeorz, — care a fost întemeiat de Ruși, și prin Leș, care s'a întemeiat de niște Poloni (Leși)“.

este *Ruscior* = *Sebeșul-de-sus* (Năsăud) alături de *Rusciori* (Sibiu și Olt), deci „Ruși“, cum vom vedea mai încolo.

Observ în acest loc că din acest *leh-* avem în toponimia cehă atât forma *Lehov*, cât și *Lešov*¹⁾ și s'ar putea ca forma noastră *Leșu*, despre care am amintit la început, să fie dezvoltată dintr'un *Lešov* > *Lešov* > *Lešov* > *Leșu*, deși sufixul slav *-ov* a trecut la noi de obicei în formele *-ov*, *-ou* și *-ău* (cf *Bârgău*).

Din *Leah* ne-au mai venit: *Leahul* (Botoșani, Dorohoiu), *Piscul Leșilor* (Vlașca) și *Dealul Leahului* (Bucovina).

Din punct de vedere fonetic n'avem nici o greutate la derivarea Leșului din *leș* „cadavru“ (< turc. *leš*). Dar această derivare nu este posibilă din punct de vedere istoric. Cuvântul *leș* „cadavru“ nu putea fi cunoscut în regiunea Someșului de sus la 1624, mai ales când nu este cunoscut nici astăzi (în locul lui se întrebuințează *hoitul* de origine ungurească²⁾).

Leșul ar putea fi considerat identic cu partea întâiu a lui *Lesch-kirch* (rom. *Nocrih*, ung. *Ujegyház*, jud. Sibiu), pe care W. Scheiner, *Balkan-Archiv*, II — 1926, p. 94, și Kisch, *Dacoromania*, IV, 1555, îl derivă dintr'un vgs. *lisca*, mgs. *liesche*, *lesc* „Riedgras“, mgn. *lêsch*, m. ol. *liesch* „Schnittgras, Schilf“, g. nord. *lesch*, deci de element săsesc. Dar împotriva acestei explicări este rostirea cu *ę* (*e* deschis) a *Leșului*, care s'a desvoltat din forma mai veche *Leaș* și eare n'ar fi posibilă din săs. *Lesch*.

În sfârșit, întru cât *Leșul*, ca și *Vărarea*, *Șanțul Bașca* și *Coasta Băștii* ar fi putut avea oarecare legătură cu sistemul de întărituri ale Rodnei, el ar putea fi identic cu ung. *les* „loc de pândă“, căci iată ce ne spune K. Tagányi, o c., p. 112, cu privire la acest cuvânt unguresc în toponimie: „Mit dem Begriff der *Grenzwach* hängen die Ortsnamen *Less* (*les* = lauern) und die hieraus gebildeten *Lesháza*, *Lesvár* (*háza* = Haus; *vár* = Burg) zusammen. Ferner die im Urkundenwörterbuch unter diesem Titelwort aufgeführten mittelalterlichen Berg, Tal- und Waldnamen, soweit sie nicht etwa auf die Jagd hinweisen. Besondere Erwähnung verdient unter diesen *Lesöhely* (*Lessuhely*) das im Jahre 1251 (*Hazai Okm.* VI, 59) als im Grenzbezirk Bregana — an der Grenze von Slavonien und Kärnten — gelegen, unter den *Grenz-gyepü*, erwähnt wird“³⁾.

¹⁾ Fr. Miklosich, *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, p. 41, Nr. 168.

²⁾ *Leșu* ca nume de familie la Aromâni probabil este din turcește

³⁾ De aceeași natură sânt și numirile *Straja* < slav. *straža*, *Orhei* < *orhely* ori *vărhely*, *Uriu* < *ör* (de-aici *Urișor* și probabil *Uroi*).

Situația *Leșului* nostru este foarte asemănătoare cu aceea a celor amintite de Tagányi: la graniță și în apropierea unei întări-turi. La marginile hotarelor lui se găsesc sau, mai bine, s'au gă-sit odinioară „Șanțuri“, căci iată cum ne descrie părintele Buzilă (o. c., p. 270) hotarul comunei Săn-Iosif sau Poiana, vecină cu *Leșul*: » Partea dinspre Sud începe în gura pârăului „Valea rea“ și sue în sus pe coama piciorului de cătră apus a Coastei Viore-lelor (spre răsărit de la Săcătura Marcului a Ilvei-mici) până în vârful Dealului-mare la Șanțuri. Aici este o movilă, în care se tâlnesc 3 hotare: Ilva-mică, Leș și Săn-Iosif. De aici merge meta spre răsărit pe coama Dealului-mare până în Vârful Beșineului, de unde coboară drept spre miază-zi până în drumul de hotar, ce vine de pe Opcină cătră Leș la locul numit „P o a r t a L e ș u l u i“ ». Pe p. 272 se adaogă: „*La Șanțuri*, în Dealul-mare, de la valu-rile de pământ sau șanțurile ridicate spre apărare (poate limes da-cicus) atunci, când comunicațiunea cu Bucovina și Moldova se făcea preste vârful dealurilor“, iar pe p. 17: „Înainte de 1800 drumurile, ce leagă azi Ardealul cu Bucovina nu existau¹⁾. Co-municația se făcea pe vârful dealurilor și anume de la Ilva-mică peste Dealul-mare, Vârful Beșineului, Opcină, Măgura-neagră etc.²⁾“.

Existența acestui drum o dovedesc gropile și șanțurile de apărare făcute de bună seamă foarte de mult. Atari se află și pe hotarul comunei Săn-Iosif și chiar și partea aceea de hotar se nu-mește după acestea „*La șanțuri*“³⁾.

În hotarul comunei Săn-Iosif s. Poiana se mai găsește *Valea Raitii*, afluent al *Văii-Popii*, care se varsă pe țărmlul stâng al Ilvei, și *Valea Raitii*, afluent pe țărmlul drept al Ilvei⁴⁾. Deoarece în înși-

¹⁾ Drumul de pe valea Bârgăului s'a gătat și dat circulațiunii abia în 1817. Vezi *Visszapillantás Besztercze-Naszód vármegye multjára* Kuales Godo-rédtől, Besztercze, 1896. Pasul Rodnei adecă drumul Schwarzenbergian s'a dat destinațiunii abia în 1859 (Vezi Grapini, *Monografia Șanțului*, p. 80, apoi N. Iorga, *Documente din arh. Bistriței*, I, p. 64, II, p. XLI), iar drumul de pe apa Ilvei s'a făcut după 1840. — N. A.

²⁾ Este în gura poporului o tradiție (adevărată ori ba?) cumcă la Mă-gura neagră ar fi fost cetate oare când și târg. — N. A.

³⁾ Poporul [le] mai zice la acestea și *Pătării* . . . Aceste șanțuri a bună seamă sunt resturi din *limes dacicus* despre care amintește George Barițiu în *Istoria Transilvaniei*, t. I, pag. 368. — N. A. [*Pătării* = „baterii“, cu fonetism german. A vedeă în ele chiar „limes dacicus“, mi-se pare exagerat. — N. D.]

⁴⁾ Buzilă, o. c., p. 271 și 279.

rarea numelor de familie de odinioară și de astăzi ale acestui sat nu întâlnim numele *Raita*, trebuie să presupunem că avem de a face cu o rămășiță de terminologie militară de aceeași origine și de aceeași vârstă cu a *Leșului* (< ung. *rajta* „pe el!“ „vorwärts“, de unde avem *raită* s. f. „Ruf des die Runde machenden Nachtwächters etc.“ și „Kurzer Besuch, Abstecher, Sprung“, Tiktin, *DRG.*, 1294) și a părții de hotar numite *Husadișul* și a *Părăului Husadișului*¹⁾, afluent al *Văii Strugarului* sau *Purcăreșului* de pe stânga Ilvei, care derivă din ung. *huszados* „vicesimarius“, „zur vicesima gehörig“ și ne reamintește timpul când se încasă dijma numită *huszad*, lat. *vicesima*.

Fără îndoială *Calca Leșului* s'a numit „pentru că pe aici trece [și, firește, a trecut și mai de mult!] drumul de picioare la *Leș*“. Dacă ar fi fost vorba de năvăliri polone, s'ar fi zis mai curând *Calca Leșilor* s. *Leahului*. Dar e vorba probabil de altceva: nume ca *Beșineul* (953 m. înalt, < ung. *besenyő* = *Peceneg*), *Vârful Beșineului*, *Dealul Beșineului*, *Sub Beșineu*, *Dealul robului*, *La Șanțuri* etc., alături de *Calca Leșului*, *Poarta Leșului* și *Leș însuși*, sânt cât se poate de semnificative atât pentru stabilirea vremii când, și a scopului cu care s'au făcut *Șanțurile* la care se putea alerga repede din *Leșul* a cărui „*poartă*“ trebuia apărată până la ultima suflare.

Numele *Leșului* poate fi explicat mai bine deci din ung. *les* „loc de pândă“, nume dat din timpuri vechi unei părți de hotar (cuvântul *leș* și *aleș* < ung. *les* „Lauer“, mai ales *stau a leș*, a se pune în leș, der. *leșu*, *aleșu*, *leașnic*, e vechiu: se găsește și în Noul Testament dela 1648, la Mitropolitul Dosofteiu etc, și cu siguranță circulă și mai înainte, cf. G. Alexics, *Magyar elemek az oláh nyelvben*. Budapest, 1888, pp. 20—21 și 78—79; S. Măndrescu, *Elemente ungurești în limba română*. București, 1892, pp. 35—36; Tiktin, *DRG.*, p. 905). Intemeietorii de la 1624 au păstrat neschimbat acest nume pentru așezarea făcută pe locul care odinioară serviă ca „loc de pândă“, de unde trebuia să se dea atacul (*raită*, cf. *Valea Raitii* mai sus!) merit să apere pasul. Ung. *les* ne-ar fi putut da atât forma veche *Leaș* (cf. exemple în legătură cu cele spuse despre *Căliman*), cât și pe cea actuală cu ę (*e* deschis).

¹⁾ Buzilă, *ibid.*

În acelaș chip și din aceeași pricină a fost numit și *Șătreul* (*Șătref, Șătreș*), cu radicalul slav *šatri-* (cf. pol. *szatruć*, ceh. *šetriti, šetřiti*) „beobachten“¹⁾ + suf. *-evz*: în acest caz eră vorba de locul din care „se observă“ s. „pândeă“ pasul dinspre Marămureș (cf. și cele spuse mai sus despre *Hordou* și mai jos despre *Bârgău*, precum și *Șolbog*, munte spre N. O. de Giurnalău și spre N. V. de Piatra-Stânci, în sistemul Rarăului, Bucovina, care ca și ardeienescul *șolboc* derivă din germ. *Schildwache*, ~ *wacht* „sentinelă“, „strajă“.²⁾

La explicarea *Leșului* din ung. *les* nu avem nevoie de nici-o reconstrucție și presupunere, în vreme ce derivarea dintr'un element slav presupune reconstrucții și schimbări fonetice neașteptate, căci un slav *leš*, afară de cel cu sensul de „cadavru“ (< ture. *leş*) și altul cu sensul „sämisch Leder“ (< gms. *lösche* „Art feinen roten Leders“), din care nu se poate explica numele *Leșului*, nu există³⁾. Firește, din pricina aceasta o formă *Leș* de origine slavă, cum am văzut, nu se găsește nicăieri în toponimia Slavilor.

Oricare dintre explicările date mai sus ar fi cea adevărată, mai întâiu a trebuit să se numească *Leș* locul sau așezarea, iar dela aceasta s'a extins apoi numele asupra *Văii Leșului*.

* * *

Nu m'am oprit decât la numirile de sate și râuri care mi se par de origine ungiurească. Dacă am cercetă și numirile părților de hotar (cf. *Zgău*, parte de hotar în com. *Zagra*, < ung. *zugó* 1. „cascadă“, „pișătoare“; 2. „mitra scroafei“, care ne-a dat în limba veche *zgăul* cu sens de „pântece“, com. *G. Giuglea*; *Varoșa* < ung. *vörös* „roș“, *La tău*, în *Zagra* și *Poiană*, < ung. *tó* „lac“; *Beșineu*, *Vârful Beșineului*, *Dealul Beșineului*, *Sub Beșineu* în *Poiană*, < ung. *besenyő* „Peceneg“; *La halauă* în *Zagra*, *Poiană* etc. < *viló*, *vdlü*, *vilyü*; *Valea Borcutului* în *Sângeorz*, *La Borcut* în *Poiană*; *Borcutul*, *Părăul Borcutului* în

1) Fr. Miklosich, *Et. Wb. d. sl. Spr.*, p. 337. — Derivarea acestui nume din slav. *šatrъz* „șatră“ + *-evz* este mai greu de explicat.

2) Cf. și numiri ca *Straja*, säs. *Hohenwarte*, jud. *Alba*; *Straja*, jud. *Timiș*. Exemple pentru numiri germane de acest fel vezi la G. Kisch, *Zur Etymologie landeskirchlicher Ortsnamen*, în *Prinos Episcopului Teutsch*, pp. 286—288.

3) Cf. *Berneker, SEW.*, 703.

Zagra, etc., < *borkút* ¹⁾ ș. a.) și ale munților, — d. p.: *Gura Haitii*, *Dealul Haitii*, pentru care cf. *hait*, *hăitaș* < ung. *hajt*: *Gagi s. Găgi*, *Prețucile Gagii* etc., probabil din ung. *gágy* „loc așezat“, „rât“, ap. Szinnyei, *MTsz.*, I 666, iar acesta din slav *gajъ* „Hain“, „mit Schilf bewachsener, sumpfiger Boden“ (cf. însă și slav *gad'ŏ*, *gaditi* „beschmutzen, besudeln, verderben“ > *gadъ*, *gadъnъ* „schädliches Tier“, „garstig“ > rom. *gad* și *gadină*, precum și alb. *gadže* 1. „Käfig“, 2. „Kniescheibe“, G. Meyer, *AEW.*, 117); *Corongiș*, pentru care cf. *Corond*, ung. *Korond* (Sălăgiu și Orheiu), *Korond* și *Korong* (com. Vas) < ung. *korong* „disc, cerc“, iar acesta din slav. *krŏg* „Kreis“, care ne-a dat pe *crâng*, sensul pe care-l poate avea *Corongișul*; *Ghergheleu*, care ca apelativ înseamnă pășune²⁾. Pare a fi identic cu *leghelcu* (Arad, Bihor, Sălăgiu) < ung. *legel* idem³⁾, modificat din punct de vedere fonetic mai întâiu sub influența lui *herghelic*, apoi prin asimilație⁴⁾; *Vârful Puzdrelor*

¹⁾ Etimologia lui *borkút* nu se poate despărți de aceea a lui *borviz* (< ung. *borviz*), deci trebuie derivat din ung. *borkút*, care înseamnă același lucru, cf. Cihac, II, 484, Alexics, *Magyar elemek*, 42 și Măndrescu, *Ung.*, p. 47-48. *Dicț. Acad. Rom.*, I, 618 îl derivă greșit din rut. *borkút*, *burkút*, care în înțelesul „aus der Erde sprudelnder Säuerling“ nu este un derivat al lui *bzrkajŏ*, *bzrkati* („wate durch eine Furt, schwirren, flattern, stolpern“) cum credeă Berneker, *SEW.*, 108 și după el Al. Bonkáló, *Magyar Nyelvőr*, XLI, 423-4, ci, cum a arătat I. Melich, *Magyar Nyelv*, V, 42, și VIII, 336, și O. Aszóh, *Nyelvtudomány*, II, 210, un imprumut din ungurește, deoarece din verbul amintit în rutenește nu s'ar fi putut formă acest substantiv accentuat pe silaba ultimă care se găsește atestat în documentele ungurești de la 1214 încoace. În forma *borkutka* (= „borviz“) cuvântul ungurec a străbătut, fără de românește și rutenește, și în limba s'ovacă. Dintre formele românești a putut fi influențat de rut. anul *borkút*, *burkút*, explicat astfel, numai bucovineanul *burkút*.

Însuși ungureseul *borkút* și *borviz* par a fi *décalque*-uri după românescul mai vechiu *vin*, cf. *Valca-Vinului* (ung. *Radna-Borberek*), *Lunca Vinului* = „Parva“, în jud. Năsăud, *Dealul-Vinului* în jud. Năsăud, lângă Coșna; *Izvoruzinului*, *Dealul-Zinului*, *Valca-Zinului* în Maramureș, ap. T. Păpahagi, o. c., p. 204, 205 și 209.

²⁾ Cf. *Dicț. Acad.* II-IV, 254; apoi *Buletinul Com. ist. a României*, IV, București, 1925, p. 137: „7 [parale] lui Gherasim de s'au dus cu cai la Ghergheleu“; C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*, I: *Comuna Corbi și locuitorii săi*, Câmpulung, 1922, p. CXVI, și V. Bogrea, *Anuarul Inst. de Ist. naț.*, Cluj, II—1924/25, p. 715.

³⁾ Cf. Alexics, *Magyar elemek az oláh nyelvben*, p. 78; G. Hetcou, *A berettyómenti román nyelvjárás*, Beiuș 1912, p. 48; V. Caba, *Szilágyvár-megye román népe, nyelve és költészete*, Bécs (Viena), 1918, p. 92.

⁴⁾ V. Bogrea, *Dac.romania*, II, 872.

(cf. și apa *Puștra* în Bucovina) poate fi explicat atât din ung *puștra*, cât și din slav *puștro* „Köcher“; pentru *Giumalău Dieț. geogr. al Bucovinei*, p. 102, dă următoarea explicație: „Vârful său rotunzit se compune din două ridicături gemene, de unde probabil i se trage și numirea (*Gemânău*)“, totuși am putea avea de a face și cu un nume de persoană s. poreclă (cf ung. *gyomál-* „a înfuleca“, *gyomáló* „foltea“, dar și *gyom* „buruiiană“, „bălărie“, precum și *Geomal* < *Dionál*, comună în jud. Alba, pl. Teiuș) ș. a. ¹⁾ —, am vedea că au o importanță deosebită, cele mai multe din ele fiind apelative de origine ungurească intrate de mult în limba noastră și putând să fie date ca nume de locuri și ape chiar de noi.

* * *

Relevând marele număr de elemente ungurești în toponimia Văii Someșului de sus însă nu înseamnă că tăgăduiesc existența unor așezări românești ori slavo-românești mai vechi decât cele vre-o două-trei de origine ungurească înșirate mai sus, așezări care „existau de sigur și pe timpul cuceririi maghiare“, cum se pare că mi impută dl Motogna, l. c., iarăși de acord cu dl Marțian (*Ardeal, istorie și toponimie*, Bistrița, 1924, p. 15-16), după care n'aș fi avut în vedere conservatismul poporului românesc în păstrarea numelor topice. „Numele“ unguresc nu înseamnă totdeauna „așezare“ ungurească: cum am amintit, el poate fi

¹⁾ Dintre numirile topice ungurești ale Bucovinei amintesc: *Vama*, târg, < ung. „*vám*“; *Hașu*, cătun, < *has* „pânteece“, „foale“; *Miclăușa*, afl. al Moldovei, < *Miklós* „Nicolae“; *Șandru*, munte și afluentul Moldovei, < ung. *Sánlor* „Alexandru“; *Demăcușa* s. *Valea Demăcușii* < *Domokos* „Domic“; tot așa poate *Barabușa*, înălțime, < ung. *Barabás* „Varava“; *Humor*, râu, < *hamur* „repede“; *Hilge*, munte, < *hölgy*, „nevăstuică“; *Botușul*, *Botușelul*, ape, *Botușana*, *Botușenița*, com. < *Botoș* (< ung. *botos*, „cu baston“), etc.

Mă opresc aci, pentru a nu trece dincolo de țintă, cu toate că numiri topice ungurești întâlnim în întreagă Moldova și chiar și în Basarabia, cf. apele *Hangul* < ung. *hang* „sunet“, *Fărăcaș* < n. pers. *Farkas* < ung. *farkas* „lup“, *Tarcăul* < ung. *tarka* „peștiș“, *Cuchiniș* < ung. *kökényes* „spinos“, *Agăș* < ung. *ágas* „ramificat“, *Asău*, < ung. *asszú* „uscat“, „sec“, *Șoimul* < ung. *solyom* „șoim“, *Foroșa* s. *Foroja* < ung. *forrós* „cald“, „fierbinte“, cf. *Toplița* (Weigand, XXVI—XXIX. *Jaresbericht*, p. 87, greșit: < *forrás* „izvor“ etc.; munți: *Ciahlău* < ung. *csah(o)ló*, *Lapoș* < ung. *lapos* „tâmp, tâmpit“, *Feredeu* < *feredő* „baie“, „scaldă“ etc.; localități: *Fărăuani* < n. pers. *Forró* < *fórró* „fierbinte“, *Săbăuani*, < n. pers. *Szabó* < ung. *szabó* „croitor“, *Suceava* < *suciu* < ung. *szücs* „Kürschner“, *Bacău* < ung. *bakó* „Henker“, *Agind* < n. pers. *Egyed* = *Aegidius*, *Orhei* < ung. *örhely* s. *várhely* etc., etc.

impus de administrație și proprietari unei populații de altă limbă decât a lor. Populație românească a trebuit să existe din cele mai vechi timpuri și în număr mare pe Valea Someșului de sus, căci altfel nu ne-am putea explica românizarea Slavilor, Sașilor s. Nemților și Ungurilor așezați în cursul veacurilor în acest ținut. În privința vechimii Românilor de-aici sânt potrivite să ne lămurască numirile topice de origine latină, tracă și slavă, nu cele ungurești.

Fără îndoială m'am ferit să generalizez și să trag concluzii asupra păstrării pe Valea Someșului de sus a unor numiri pre-slave, sau chiar preromane, „întemeiat“ pe etimologii greșite, cum face dl Motogna (*Transilvania*, I. c., p. 18 și *Articole și documente* p. 10) când scrie: »Presupunem origine străveche (probabil dacică) la „Salua = salva, râu ce curge pe lângă satul cu același nume — întrucât tulpina „sal“ în indogermană înseamnă apă (cf. „sala“ în sanscrită: apă, insula = insala)«¹⁾.

Chiar și numele *Someșului*, care pare a avea același radical trac ca și bg. *Osım* (< *A s a m u s*) și ni s'a păstrat într'o singură inscripție în forma *S a m u m*, ac. lui *S a m u s*, pentru a numi regiunea râului *Samus*, nu însuș râul²⁾, cum am arătat altă dată (*Dacoromania*, I, p. 132-133), din pricina că are *o* în radical (chiar și dacă Romanii „au latinizat numirile de râuri terminate în *-is*, alăturându-le sufixul *-ius*, d. p. *Marisius*, *Samisius*, *Crisius*“, ca să putem explica pe *Mureș*, *Someș*, *Criș*), nu prezintă fonetism românesc, ci slav ori unguresc³⁾. Formele păstrate

¹⁾ Capper: *Sanskrit-Wörterbuch*. — N. A.

²⁾ CIL. III 76³²; cf. Al. Philippide, *Originea Românilor*, vol. I. Iași p. 456 și 724, unde se combate afirmația lui Xenopol, o. c., ed. I, vol. I, p. 105 și 301 și ed. II, vol. I, p. 291 și 306, care, citând inscripția CIL., III, I, Nr. 827, după Akner și Müller, *Römische Inschriften in Dacien*, vede în *Samus* râul, nu regiunea, deși traduce bine cele cuprinse în inscripție; apoi V. Pârvan, *Getica*, p. 225, 229, 275 și 741, 751 și Motogna, *Rev. ist.*, XIII—1927, Nr. 10—12, p. 366

³⁾ Cf. și Philippide, o. c., p. 456 ș. u., unde se dau toate formele subț care s'au păstrat numele râurilor din Dacia. Pentru origine și redarea latină a sufixului *-is* din *Argeș*, *Mureș*, *Someș*, *Timiș* cf. acum și P. Skok, *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, I—1926, p. 85—86, și Pușcariu *Dacoromania*, IV, p. 1369. V. Pârvan crede pe ș de origine getică și redat numai grafic ca *s* de streini (*Considerațiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice*, p. 14—16, în legătură cu numele *Argeșului* și *Getica*, *passim*).

de documentele latino-ungurești¹⁾ nu pot fi interpretate decât în acest sens.

Cât privește vechimea numirilor topice slave sau slavoromânești de pe Valea Someșului de sus, ea nu se poate constata așa de ușor, cum se pare la cea dintâiu vedere.

În ori ce caz, fără vreo dovadă scrisă nu putem vorbi în această parte de urme slave preromane sau contemporane dominației romane, cum ar fi după părerea lui Niederle (contestată și ea!) unele în regiunea Banatului: *Tierna*, *Dierna*, *Zerna*, *Tsierna*, pe care o identifică cu *Černa*; *Bersovia* pe care o identifică cu *Brzava* (< slav. *brzŭ* „repede“) etc. pe care le întâlnim în forme atât de asemănătoare cu cele slave „depuis le commencement du IIe siècle de l'ère chrétienne“²⁾.

E greu să stabilim chiar și dacă în partea superioară a Văii Someșului avem nume topice care ar putea să ne fi rămas din timpul celor dintâiu năvăliri slave, deci din veacurile următoare celui al VI-lea³⁾. Aceasta mai ales din pricina că pe Valea Some-

¹⁾ *Zamus*, *Zamos*, *Zhomos*, *Samush*, *Zamus*, *Zomus*, *Zomos*, *Szamus*, ung. *Szamos*, sâs. *Thumesch*, *Thaemisch* începând cu a. 1236, Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, 66, 81, 85, 100, 143, 206, 208, 451, 452; II, 102, 243, 255, 362, 467, 468, 470; III, 63, 358, 529, 530, 539, 561, 613, 660; *Zomus* Anon., §§ 11, 19, 20, 21, 27, 28; *Samusius*, Fabr., B. Szikszai, *Latin-magyar szójegyz.*, a. 1590; *Somysius*, *Zumus*, T. Ortway, *Magyarország régi vizrajza a XIII-ik század elején*, s. v.; *Sumuszeg*, Csánki, I, 508; *Zamos*, *Hurmuzaki*, XV, 99, 115, 503; *Szamos*, ibid. 1114, 1400, 1577; *trans-samusianis*, ibid. 1774, Csánki, I, 485, 508; Szikszai, o. c., etc. După I. Melich, *A honfoglaláskori Magyarország* p. 51–52, toate aceste forme se pot citi ungurește: *Szamus*, *Szomus*, *Szomos*, **Szomis*, *Szamus*, *Szamos*, deci cu -o- medial și cu -ș final, și ar fi o dovadă că Românii au luat *Someșul* de origine tracă (traco-frigică sau dacă) prin ungurește, nu prin slavonește, căci în limbile slave -s final ar fi căzut și, venind prin acestea, în ungurește astăzi acest nume ar fi fără -ș final. El ar fi trecut mai întâiu în limba latină, unde -us, -is s'a păstrat, apoi în gotă, gepidă și vandală, de-aici la Huni, Avari și apoi la Bulgaro-Turci, la care de asemenea se păstră -s final, iar dela aceștia la Unguri. De dragul teoriei dsale bulgaro-turce, dl Melich, firește, nu se gândește la posibilitatea existenței unei forme traco-latine vulgare **Samusius* sau **Samisius* (cu ρ), care în limba Slavilor s'ar fi putut transforma în **Somuš* sau *Someș*, iar de la aceștia l-ar fi putut reprimi Românii direct, ori indirect, prin mijlocirea Ungurilor (cf. Drăganu, *Dacoromania*, I, 137–138, iar acum în urmă la fel Motogna, *Rev. ist.*, XIII—1927, Nr. 10–12, p. 366–370).

²⁾ Lubor Niederle, *Manuel de l'antiquité slave. Tome I: L'histoire*. Paris, 1923, p. 57–58. — După V. Pârvar, *Getica*, pp. 245 și 265, amândouă aceste numiri sânt de origine geto-tracică.

³⁾ Cf. cele ce spune în privința unor astfel de numiri dl N. Iorga în *Histoire des Roumains* Ed. II, București, 1922, p. 15: „Nous croyons que les Slaves, qui dès lors étaient un peuple essentiellement agricole, parurent pour

şului s'au aşezat colonii de Slavi şi mult mai târziu. Numirile topice slave someşene ar putea veni deci şi de la acestea. Această vedere o susţinut mai întâiu P. Hunfalvy în *Magyarország etnogrăphiája*, p. 464—465, apoi G. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, pp. 32—33, şi mai pe urmă şi tendenţios istoricul I. Karácsonyi în *Orosz-szláv lakosok Erdélyben* şi filologul I. Melich în *A honfoglaláskori Magyarország*, pp. 154—166, care, în special despre numirile de care ne ocupăm în această lucrare, spune următoarele: „Nume ruseşti născute după cucerirea ţării [de Unguri] sânt în comitatul Bistriţa-Năsăud, în Valea Someşului-mare. Că numele slave care se găsesc aici sânt de după cucerirea ţării, o dovedesc între altele numele râurilor. Astfel apa *Bistriţii*, ung. *Besztercze*, este primită din rus. *Bystrica*. Da, dar *Bistriţa* se varsă în *Şieul (Sajó)* de origine ungurească. Din aceasta urmează, după noi, că *Şieul (Sajó)* este mai vechiu, iar *Bistriţa (Besztercze)* < rus. *Bystrica* este un nume de dată mai recentă“. Numiri ruseşti s'ar fi ivit în fosta Ungarie atât înainte, cât şi după năvălirea Tatarilor. „A considera ca fiind de dinaintea cuceririi ungureşti astfel de numiri topice slave, dovada pentru existenţa unei populaţiuni ruseşti, este o greşală ştiinţifică“ (p. 165; în nota 24 de pe p. 166 arată că această afirmaţie priveşte cele scrise de mine despre „originea slavă veche a unor numiri de pe Valea Someşului“ în *Anuarul Inst. de Ist. naţ.*, Cluj, II—1923, pp. 253—259).

Cel ce greşeşte într'adevăr însă este chiar dl Melich, şi anume pentru următoarele motive:

1. În privinţa *Bistriţei* şi a *Şieului* (ung. *Sajó*) lucrurile s'au petrecut din punct de vedere istoric tocmai invers decât cum şi le închipue dl Melich. Stăpânirea ungurească s'a statornicit mai întâiu la şes şi de-aici s'a întins apoi spre munte. În urmare ea a impus la şes numiri care sânt ulterioare celor dela munte. Dacă deci *Bistriţa* slavo-românească are pe cursul său superior un afluent numit cu numirea de origine latină *Repedele* (sc. „păraul“) sau *Valea-repede* (< lat. *rapidus*, -a, -um) şi se varsă în *Şieul*

la première fois dans l'histoire comme un des éléments de la confédération sarmate. On ne pourrait pas s'expliquer autrement le caractère slave, très ancien et tout à fait particulier, de la nomenclature] ne peut être rattachée au passage, plutôt rapide, de l'invasion slave du VIe siècle de l'ère chrétienne. Nous nous demandons même si le nom de Sarmisagethusa, la Capitale des Daces, qui leur succédèrent dans cette même Transylvanie, ne conserve pas dans sa racine le souvenir de ces Sarmates. première couche superposée aux autochtones“.

de origine ungurească, avem o dovadă că populația cea mai veche, împinsă de Unguri spre munte eră slavo-românească sau mai bine, românească și slavă. Dl Pușcariu care a relevat acest fapt (*Daco-romania*, IV, 1350) citează următorul exemplu caracteristic pentru acest punct de vedere: „Intr'o comunicare făcută la Muzeul Limbii Române, C. Lacea a demonstrat că *Tibinul*, pârâul ce curge prin *Sibiin*, e reflexul săsesc al numelui românesc (de origine slavă) *Sibiñul*; în momentul când apa, izvorând din regiuni românești a trecut hotarul orașului săsesc, i s'a dat această numire, care a fost adoptată și de locuitorii români ai orașului“ (*Daco-romania*, IV, 1439).

2. Nu se pot trage concluzii generale din exemple izolate, alese după plac cu omiterea celor ce ar dovedi contrarul sau ar turburà teoria (cf. d. p. *Fata* < lat. *feta*, -a m, care este atestată cu vreo 20 de ani înainte de *Bistrița*; *Zagra* etc.). Trebuie cercetat tot blocul de numiri, comparându-le cu numirile similare de pe întreg teritoriul locuit de Români, precum și cu cele ale vecinilor. Altfel am putea ajunge la etimologii greșite, ca cea dată de Melich *Dejului*, cum am arătat mai sus, iar concluziile clădite pe astfel de temelii trebuie să fie tot atât de greșite ca și temelii înșăși.

3. Nu putem ajunge la rezultate adevărate din punct de vedere științific pornind din idei preconceptuate. Pe Melich îl călăuzește o singură idee, și aceasta preconceptută: că Ungurii sânt mai vechi în Ardeal decât Românii. Pentru a-și afirmă această idee, este gata să dovedească ori ce: odată că *Bistrița* este de origine ungurească (*Magyar Nyelv*, XIX-1923, pp. 97-98), acum (*A honfoglaláskori Magyarorszáig*, p. 165) că este rusească, cum a făcut și cu *Streinul* etc., despre care a fost vorba într'o notă anterioară. Dacă ar putea, ar admite o origine bulgaro-turcă, cum a făcut în cazul *Târnavei* etc. (cf. mai sus nota privitoare la aceasta), numai să nu fie slavo-românească veche.

Dar să urmărim chestiunea în amănunte. Fie că principatul de Halič, întemeiat de Vladimirco pe la mijlocul veacului XII (1141), s'ar fi întins cândva și asupra unei părți a Moldovei, ori nu¹⁾; fie că „Ruscia“ din propozițiunea „deinde progreditur ad alpes Clementis (= „Căliman“) et inde ad Rusciam“ dintr'un document dela 1228²⁾ se rapoartă la Moldova de sus și Bucovina, cum

¹⁾ Vezi I. Nistor, *Românii și Rutenii în Bucovina*. Studiu istoric și statistic, București, 1915, p. 5 ș. u.

²⁾ Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I. 49.

crede Korduba ¹⁾ și I. Karácsonyi ²⁾, ori la satul „Ruscior“ (Sebeșul-de-jos) din jud. Năsăud, cum crede cu mai puțină probabilitate dl Nistor ³⁾; e sigur că numeroase colonii de Ruteni s'au așezat sub numele de Ruși, începând din timpuri destul de vechi, nu numai în Bucovina și în Moldova de sus, ci și într'o seamă din ținuturile fostei Ungarii, chiar și în Ardeal.

Cum a relevat Hodinka, cea dintâiu amintire despre colonii rutene în „Pannonia“ o avem dela Anonymus (§ 10): „Similiter etiam multi de Ruthenis Almo duci adhaerentes secum in Pannoniam venerunt, quorum posteritas usque in hodiernum diem per diversa loca in Hungaria habitat“. Iar mai încolo spune că li s'a dat „castrum construere Ruthenis, qui cum Almo duce avo suo in Pannoniam venerunt“. ⁴⁾

Dar nu mă voiu opri decât la Rutenii colonizați în Ardeal. Numele *Orosfaja*, ung. *Oroszfija*, săs. *Reisswält* = „Reusztwald“ (jud. Cluj), care se întâlnește scris: *Oruzfaya* a. 1297, 1391, 1393, *Wrufzaya* a. 1335, 1381, *Wrufza* a. 1349, 1369, *Orozphaya* a. 1397, *Horozfaya* a. 1404, *Orozfaya* 1426, 1464, Poss. *Orozy* predictate a. 1429 etc. ⁵⁾, e dovadă că aici este vorba de o veche colonie de Ruși sau Ruteni.

De aceeași natură este și numele pustei *Oroszi* (Bihor), atestată de la a. 1220: villa *Vruz* ⁶⁾, *Wrusy* a. 1284—1348, *Orozy* a. 1462, 1485 ⁷⁾.

Intr'un document de la 1290—95 ⁸⁾ *Miercurea* (ung. *Szerdahely*) este numită *Ruhemark*, iar în alte două de la 1291 ⁹⁾ *Ruzmark*, evident, tot pentru că populația acestei „villae“ fusese alcăuită din Ruteni. Numirea *Rūzmarkt*, *Ruzmargt*, *Rusmark*, *Reusmark* alături de „Forum Ruthenorum“ pentru *Miercurea* sau *Reuss-*

¹⁾ Dr. Miron Gorduba, **Молдавсько-польська Граница на Покуття до смерті Стефана Великого** (Hotarul moldavo-polon spre Pocuția la moartea lui Ștefan cel Mare), p. 2, ap. Nistor, o. c., p. 6.

²⁾ *Orosz-szláv lakosok Erdélyben*, p. 3—4.

³⁾ O. c., p. 7.

⁴⁾ Hodinka Antal, *A munkácsi görög-katholikus püspökség története*, Budapest, 1909, p. 61; I. Melich, *A honfoglaláskori Magyarországnak*, p. 155.

⁵⁾ Csánki, V, 390.

⁶⁾ *Vár. Reg.* 23, 55, §§ 368, ap. Melich, o. c., p. 156.

⁷⁾ Csánki, I, 618.

⁸⁾ Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, 168.

⁹⁾ *Ibid.*, I, 186 și 189.

markt-ul săsească și *Szerdahely*-ul ungurească de astăzi o întâlnim și în secolele următoare ¹⁾).

„*Villa Ruthenica*“, adică *Rusciori* (săsc. *Reussdörfel* s. *Reussdörfchen*, ung. *Roszesür*) de lângă Sibiu, e pomenită mai întâiu în a. 1380 ²⁾, având mai târziu formele *Ruzdorffkin*, *Rywsdorfken* a. 1493, *Reisdorf* 1532, *Reissdorfken* a. 1657 etc. ³⁾. Satul *Ruși* (ung. *Rüsz*, săsc. *Reussen*) din același județ este pomenit în a. 1403 sub numele „*Villa Ruthenorum*“ ⁴⁾.

Solovástru (ung. *Görgényoroszfalu*, săsc. *Reussischdorf* și *Reissan*) este atestat încă din 1381: Poss. *Oruzfalka a parte ville Monorou* ⁵⁾.

Populație rusească indică *Chișoros*-ul (ung. *Kisorosz*, Lipszky, *Rep.*, s. v.; S. Moldovan și N. Togan, p. 46) și ung. *Nagyorosz* din Torontal (Lipszky, *Rep.*, s. v.). „*Rutinorum villa superior*“ de la 1393 ⁶⁾ nu este decât *Urishiul-de-sus* (ung. *Felső-Oroszi*), jud. Mureș-Turda, l. Reghin, și dovedește că în acest timp trebuia să existe și „*Ruthenorum villa inferior*“, adică *Urishiul-de-jos* (ung. *Alsó-Oroszi*) ⁷⁾. Poss. seu villa *Alsooroszi et Felseworozzy* se țineau în 1453 de cetatea Gurghiului ⁸⁾.

Una villa ruthenorum in... Idechpataka existens de la 1393, deosebită de *Urishiul-de-sus*, pare a fi *Orosz-Idec*-ul (rom. *Potoc*) de mai târziu ⁹⁾. Într'un document de la 1604 se vorbește clar despre populația ruteană din aceste părți: „Az elmúlt ejel is nagi Oroszfalut mivel hogni Oroszok nem Olahok Oroz-Ideczet zaz Also Idecziet fel vertek“ (= „Și în noaptea trecută au sculat satul mare rusesc pentru că sânt Ruși, nu Români, Idecziul-rusesc, adică, Idecziul-de-jos“) ¹⁰⁾.

¹⁾ Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, II, p. 60; III, p. 325; *Monumenta Vat. Hung.* I, p. 123; cf. și Karácsonyi, o. c., p. 7, și Melich, o. c., p. 56. La Lipszky, *Rep.*, găsim și forma latină *Mercurium*.

²⁾ Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, II, 530.

³⁾ G. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, p. 32—33; așezată lângă *Reuszbach*, săsc. *Reissbâch*, doc. sec. XV: *Ruessbach*, *Reysbach*, ibid.

⁴⁾ Zimmermann-Werner, o. c., III, 294.

⁵⁾ Csánki, V, 723.

⁶⁾ Zimmermann-Werner, o. c. III, 63.

⁷⁾ Cf. și Csánki, V, 723.

⁸⁾ Csánki, V, 723.

⁹⁾ Zimmermann-Werner, o. c., III, 63; Csánki, V, 723; S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 140.

¹⁰⁾ *Hurmuzaki*, XV, 813.

Am amintit că *Serețelul* (vechiu *Seret*, scris *Zereth*, săs. *Reussen*, ung. *Szeretfalva* din jud. Năsăud este atestat în forma *Zereth* a. 1296—1313 ¹⁾, a. 1355 ²⁾, a. 1414 ³⁾, *Zareth* a. 1532 ⁴⁾, *Rewsyndruff* a. 1412 ⁵⁾, *Orozfalu* a. 1414 ³⁾ etc.

Rusu-de-jos și *de sus* din jud. Someș (ung. *Oroszmező*) pentru care avem date încă din 1366, sânt numite la 1410 „*utraque villa Ruthenorum*“ ⁶⁾.

Locuitorii *Ilizeii* (ung. *Alsúlosva*) din același județ sânt numiți în conscripția cetății Ciceului dela 1405 „*Rutheni*“ și sânt deosebiți de Unguri și Români, dovadă că vorbeau încă rutenește ⁷⁾.

Fără a preciza când se întâlnesc mai întâiu, din aceeași categorie sânt *Borgo-Rus* s *Rușii Bârgăului* (jud. Năsăud), *Ruscior* (*Sebișul-de-jos*, ung. *Alsósebes*, jud. Năsăud), *Rușii-Munți* (ung. *Maros-oroszfalu*, jud. Murăș-Turda), *Rus* (ung. *Kékesoroszfalu*, jud. Sătmar), *Ruși* (ung. *Russ*, jud. Hunedoara), *Rusova-nouă* și *veche* (ung. *Új- și Óruszova*, jud. Caraș); *Ruska* (ung. *Ruszka*), *Ruschța*, *Padeș-ruska*, *Rusca-montană* = *Ruscberg* (ung. *Ruszkabánya*) ⁸⁾, *Poiana-Rusca* (ung. *Polyina Ruszka*) păraul și piscul *Rusca* (1359 m.) ⁹⁾, toate în jud. Caraș, pe care Melich, *A honfoglaláskori Magyarország*, p. 163, le derivă din rus. *russkij*, *russkaja*, *ruskoje*, sc. *gora* s. *rěka* etc. sau rut. *ruškij*, *ruška*, *ruške* sc. *hora* s. *fika* etc.; poate *Rușor* (ung. *Rózsapataka*, jud. Someș) etc.

În legătură cu *Rușii-Bârgăului* amintesc că după tradiție odinioară între *Aldorf* și *Iad* se găsea un sat *Reussdorf*, săs. *Reissdräf* ¹⁰⁾. *Reussenkaul* (săs. *Reßkaul*) este un râț în hotarul Tecii; *Reussgasse* (săs. *Reßgass*) o stradă a Bistriței ¹¹⁾.

¹⁾ Zimmermann-Werner, o. c., I, 204.

²⁾ Ibid, II, 107.

³⁾ Ibid, III, 623.

⁴⁾ Harta lui Honterus.

⁵⁾ Zimmermann-Werner, o. c., III, 530.

⁶⁾ Kádár, *Szolnok-Doboka vármegye monografiája*, vol. V, p. 310 și 323; cf. Karácsonyi, o. c., p. 4 și Melich, o. c., p. 157.

⁷⁾ Arhiva familiei Bánffy de Losoncz, 483, ap. Karácsonyi, o. c., p. 5.

⁸⁾ Cf. S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 149.

⁹⁾ Cf. C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, t. III, p. 629.

¹⁰⁾ G. Kisch, Vgl. Wb., 183, și *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, 106. Asupra originii acestora cf. și Iuliu Csernátóny, *Besztercze-Naszódmegye*, în *Az osztrák-magyar monarchia irásban és képen*, vol. VII, Budapest, 1901, p. 245: „Între comunele din Valea Bârgăului și de pe cursul Someșului sânt mai multe și de origine rusească, care însă cu timpul s'au romanizat cu totul”; N. Iorga, *Neamul Românesc în Ardeal și Țara Ungurească*, vol. II, București, 1906, p. 519: „... Bârgaiele [Bârgăul-Bistriței, B. Țiha, B. Murășani, B. Joseni, B. Mijloceni, B. Suseni, B. Prund], dintre care într'unul care se chiamă „rusec” până astăzi, am contopit pe Ruteni...”

¹¹⁾ G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 106.

Deoarece aceste sate rusești s. rutene la origine sânt așezate departe unele de altele, este evident că ele n'au fost colonizate în același timp și în masse compacte, ca d. p. Rutenii din Maramureș, ei izolat și în deosebite timpuri. Fiind mici insule în marea de Români, cele mai multe din ele s'au românizat.

Afară de acestea sânt numerose nume topice de proveniență evident slavă care, deși nu ne indică cu însuși numele lor ramura slavă dela care ne-au venit, pot să fie de origine ruteană (cf. d. p. cele spuse despre *Ilișua* < rut. *jelšova* s. *jilšova* < v.-bg. *jelčha* „alnus“, „Erle“; *Solovăstru* = „Silvestru“; *Idecu* < slav *idq* „iti“ „gehen“ + -suf. -eč < slav. -eče, propriu „apă mergătoare s. curătoare“ ¹⁾ ș. a.). Numai recunoașterea în acestea din urmă a unor particularități caracteristice din limba Rutenilor (cf. *Hovrila*, jud. Sătmar; *Havrilești*, moșie, Bucovina, în distr. Coțman; *Halița*, complex de locuri arabile și pășuni, Bucovina, în distr. Storjineț, etc.) ar putea să ne ajute la o stabilire mai mult ori mai puțin sigură a originii lor din această limbă slavă.

Cercetările filologice au dovedit neîntemeiată afirmațiunea că „toponimia slavonă a Moldovei nu este de origine ruteană“ ²⁾, cel puțin în parte. „Nomenclatura geografică“ ruteană în Moldova este destul de multă ³⁾. În Transilvania, în mod firesc, ea este mult mai neînsemnată. Margareta Ștefănescu stabilește 12 radicale de proveniență ruteană în Transilvania (jud. Murăș-Turda, Târnava-

¹⁾ Cf. vbg. *prěditeča*, srb. *Godeč*, rus., rut. *maleča* „unmundiger Mensch“, rut. *idyčii* „gehend“; top. rom. *Berheci*, *Buceci* (> *Bucegi*). *Tigheci*, *Măneci*, *Moeci* etc., apoi derivate ca *zgărăciu*, *zgăreciu* < *zgâră*, *sforoeci* < *sforă*, *drumeci*, *iăguciu*, *Stoicheci*, *loneci*, etc., ap. W. Vondrák, *Vergleichendeslavische Grammatik*, v. 1, ed. II, Göttingen, 1924, p. 612; S. Pușcariu, *Die rumänischen Diminutivsuffixe*, Leipzig, 1899, p. 65; G. Pascu, *Sufixele românești*, București 1916, p. 307—308. — Observ că *Idecu* se cheamă și un afluent al Someșului care trece pe lângă Runc și se varsă în Someș în apropierea Mititeiului. În acesta se varsă *Idecelul*.

²⁾ Nistor, *o. c.*, p. 8.

³⁾ Vezi Margareta Ștefănescu, *Cuvintele Grădiște și Horodiște în toponimia românească*, în *Arhiva*, XXVIII—1921, Nr. 1, pp. 76—80; *Elemente rusești în toponimia românească*, în *Arhiva*, XXVIII—1921, Nr. 2, pp. 218—228; *Alte cuvinte rusești, de nuanță ruteană, în toponimia românească*, în *Arhiva*, XXIX—1922, Nr. 1, pp. 64—75; *Cuvinte rusești de nuanță ruteană în toponimia românească*, în *Arhiva*, XXIX—1922, Nr. 3, pp. 372—384; *Toponimice românești cu terminațiunea -ăuși*, în *Arhiva*, XXIX, Nr. 4, pp. 499—514; *Rusismele rutenismele din toponimia românească*, în *Arhiva*, XXXI—1924, Nr. 3—4, pp. 119—206; *Ilie Bărbulescu. Teoria despre limba rusească în constituirea individualității române*, în *Arhiva*, XXX—1923, Nr. 2, pp. 1—19. — Articolele dsoarei Margareta

mare, Someș, Cluj, Bihor, Sătmăr, Trei-Scaune, Maramureș, Arad)¹⁾. Chiar dacă în această statistică ar trebui să se facă oarecare modificări, documentele dovedesc că afirmația dlui I. Bărbulescu că „nici un nume din «nomenclatura geografică» a Transilvaniei... nu e sigur de origine rusească“ cuprinde o exagerare²⁾. De asemeni când documentele vorbesc latinește de „Rutheni“, iar ungurește de *orosz* (cf. *Miercurea, Serețel, Ruscior, Rus, etc.*), nu mai putem spune că „Numele cu *Rus* din ținuturile Transilvaniei, în deosebi unde sunt vechi colonii de Sași, poate fi mai curând un derivat (sub forma *rus* și *reuss* s. ex. în *Reussbach*) din participiul *runs* luat ca substantiv al verbului vechiu german *rinnen* care înseamnă: curgere, izvor, râu, patul râului; în limba Alimanilor acest cuvânt sună chiar *rûs, russe, ruese*“³⁾, cum face dl Bărbulescu⁴⁾. Ceea ce a susținut Wolf la 1881, nu mai susțin filologii sași de-acum⁵⁾. Rămâne în schimb deplin constatat că elemente specifice rutene „nu au putut veni Românilor mai înainte, ci numai cu începere din sec XII“⁶⁾, cu toate că „existența“ unor fonetisme vechi „de nuanță rusă-ruteană în toponimia românească“ (d. p. *č, ž* pentru *șt, žd* în câteva numiri) „ne arată că Rușii Ruteni au putut să se așeze chiar din veacul al IV-lea pe aceste locuri (chiar numiri ca *Cernăuți*, în care radicalul *čern-* are fonetism sud-slav, ar putea fi socotite ca rusisme, dar vechi de tot, anterioare prefacerii lui *e* în *o*)“⁷⁾. „Afară de Moldova, găsim cele mai multe numiri de origine sudslavă; numărul rusismelor-rutenismelor fiind extrem de redus“⁸⁾.

Ștefănescu, ca începuturi, merită atenție. Le lipsește însă cu desăvârșire informația documentară, iar fără aceasta, mai ales în toponimia transilvăneană, nu se poate construi nimic sigur. Mai observ apoi că svarabhakti sau polnoglasiă nu este un fenomen sigur pentru stabilirea originii rusești a unor nume topice din Ardeal. Acest fenomen se găsește și în ungurește; cf. d. p. *Solnoc (Solnoc-Dobâca*, care la M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXVIII—1921, p. 223, s'a tipărit greșit: *Solona-Dobâca; Solnoc-Pătălușa*, Sălagiu) < ung. *Szolnok* (cf. suf. ung. *-nok* din slav. *-nik*) alături de *Slănic*-ul de origine sud-slavă și *Soloneț*-ul de origine rusească.

¹⁾ *Arhiva*, XXXI—1924, Nr. 3—4, p. 202 și 203.

²⁾ *Arhiva*, XXX—1923, Nr. 2, p. 9—10.

³⁾ I. Wolf, *Die deutschen Dorfsnamen in Siebenbürgen*, Hermanstadt, 1881, p. 83. — N. A.

⁴⁾ *Arhiva*, XXX—1923, Nr. 2, p. 9.

⁵⁾ Cf. articolul citat al dlui G. Kisch.

⁶⁾ I. Bărbulescu, *Arhiva*, XXX—1923, Nr. 2, p. 11.

⁷⁾ M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXXI—1924, Nr. 3—4, p. 205; cf. și I. Bărbulescu, *Arhiva*, XXX—1923, Nr. 2, p. 11.

⁸⁾ M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXXI—1924, Nr. 3—4, p. 205.

Cât privește în special nomenclatura satelor de pe Valea Someșului de sus, cele mai vechi nume de așezări păstrate în documente toate ne sânt venite (direct ori indirect) din slavonește. Din nefericire însă n'avem documente în care să se fi păstrat astfel de numiri decât dela sec. XIII incoace (1243, 1264, 1380, 1392, 1440, 1450 etc.) așa că ele ar putea fi și rutene. Rutenii s'ar fi putu t strecură din Bucovina peste pasul Suhardului în Valea Bârgăului sau Bistriței (cf. cele spuse despre *Borgo-Rus* sau *Rușii-Bârgăului și Serefel*)¹⁾,

1) Cf. afluenții Bistriței: *Valea Coșna* (probabil din *Cočna < rut. *kōču*, *kočyty*, *kočucáty* „hinwälzen, hinschaffen“ + suf. *-na* (cf. *muică* > *mușcă*, *večnic* > *veșnic*, *običnūi* > *obișnūi* etc.); *Teșna* (rece și împuștită) și *Teșnița* < *Tečna < rus., rut. *tečh* s. *tekati* „a curge“ + suf. *-na*; *Lala* < rus. *lala* „Schwätzer”; *Rusaia* < rus., rut. *rusaia*, fem. determinat al adjectivului *rusyž*, *rusyž* „flavus”; munții: *Miroslava*, mai curând din n. pers. *Miroslav* + *-a* decât deadreptul din rus., rut. *miroslava* „mărirea păcii“ (cf. și rus. *miroslavili* „den Frieden preisen“); *Muntele Crai* sau *Craia* < rus., rut *kraja*, g.n. *kraja* „margină“ (+ *-a* obișnuit în toponimia slavă); *Lopatna* (*Lopacna*, *Lopagna*), ca și părăiașul *Lopatnic* din distr. Storogineț al Bucovinei, pentru care cf. rus. *lopatsuī*, adj. < *lopata* „Schaufel“ și rut. *lopateā* „gelbe Teichrose“ (top. rus. *Lopatino*, cr. *Lopatinee*, srb. *Lopatnica*, *Lopatica* etc. ap. Miklosich, *Sl. Ortsn. aus App.*, II, p. 197, Nr. 316); *Vârful Prelucii*, pentru care cf. mai curând rus., rut *priluka* „Gegend an der Biegung eines Flusses“ decât n.-slov. *prelog* „Gereut, gelichtete Waldstelle“ (Tiktin, *DRG.*, 1242); *Vârful Ștegi* s. *Ștevi* < v.-bg. *šlaviže* s. rut. *ščava* > *ševie*, *ševavī* etc. 1. „Ämpfer“ (Rumex 2. Sterndolce“ (Astrantia). cf. Tiktin, *DRG.*, 1493; *Perșa* < rad. slav. *perch* „flattern, nieseln, regnen, stieben“ (cf. rut. *perchnyty* „moderig werden“, *perchaty* „flattern“, rus. *porchat*, „flattern“, n.-slov. *prhati* „flattern“, *pršeti* „nieseln“, ceh. *pršeti* „stieben, fallen, regnen“, pol. *perschać*, *pierszyć* „stieben“ etc. ap. Miklosich, *Et. Wb. d. sl. Spr.*, 241—242), deci având secul de „neguroasă“, „p'oiasă“, „noroiasă“; *Vâlfa* < v.-bg. *vlz, hvz*; *Chișa*, mai curând din rad. slav *kysnq*, *kysnqli*, *kyselī* (cl. rus. *kuša* < *kys-ja „Sauerteig“, bg. *kīša* „Schlackwetter“ s.-cr. *kīša* „Regen“, *kīšam*, *kīšati* „nass werden“, *kīšim*, *kīšjeti* „regnen“, slc. *kyša* „Säure“) decât din ung. *kis* „mic“ sau chiar din *késa* „parte de vie“ *Magyar Nyelvbör*, XI, 527; Szinyei, *MTsz.* 1113; *Magyar Nyelv*, X, 83; a. 1447: „terrarum arabilium et rubetorum *Kysafelde*, homokzyl et gemelchen, Muz. Tallián), ș. a. Afluentul Someșului *Cormaia* (*Karmanya* a. 1450, *Rev. ist.*, I c., p. 199, și doc. în facsimile), dim. *Cormăia*, ar putea fi identic cu *corman(ă)* < ung. *kormány*, din care avem și verbul *cormăni*, *scormoni* etc. (cf. Pușcariu, *Dacoromania*, I, pp. 239—241); pentru fonetism cf. *bosorcaie* < ung. *boszorkány*, *budăiu* < ung. *bödöny* alături de *adăman(ă)* < *adomány*, *părcan(ă)* < ung. *párkány* etc.). *Valea Surducului*, pe care o primește *Cormaia* pe stânga, este și ea din ung. *szurdok*, (*szurdok*, *szurdék*, etc.) 1. „colț, cot“, 2. „peșteră“, 3. „drum prăpăstios, vale între două coaste“ etc. (cf. Szinyei, *MTsz.*, II, 611—612). Am putea avea de a face însă și cu femininul determinat al unui adjectiv slav (cf. *Rusaia*, *Dolhaia* etc.), cu un feminin derivat dintr'un nume propriu, cum se obișnuște

peste *Coşna*¹⁾ şi peste *Opcina* (cf. n.-slov, ceh., rut. *občina* „gemeinschaftlicher Grund und Boden“ < *obč.št.* „communis“) dinspre *Dorna* (după Densusianu, *Gr. T. H.*, 57: < tema slavă *dor-* „a smulge, a despărţi“ + *-na*, însemnând „vârtej de apă“, „bulboană“) ²⁾, spre „Poarta Leşului“ şi în Valea Ilvei şi peste *Şătreu* (*Şătref*, *Şătreş*) din Maramureş în Valea Telciului şi a Sălăutei ³⁾.

în rus., rut. (cf. *Dobranskaja*, etc.; așa pot fi și: *Vlădaia*, *Negraia*, *Suraia*, *Stănaia*, *Bobaia*, *Hobaia* etc.); cu un derivat cu suf. *-aie* < slav. *olj* (cf. S: Pușcariu, *Contribuții la gramatica istorică a limbii române*, București 1911, p. 9—10, § 5, și G. Pascu, *Sufixele românești*, București 1916, p. 203—214. *călaie*, *brezaie*, *cheșaie*, *drăgae*, *murgae*, *mândrae*, *negrae*, *roșcae*, *rujae*, *surae*, *Lunae*, *Mărțae*, *Vinae*, etc.), ori cu suf. *-oane* (cf. *Imbroane* etc. în Barât) > *-oaiie* (cf. *Lupoaiie* etc. în Sângeorz-Băi) > *-aie*, mai ales după labială), cum ar fi după unii (Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 123, și V. Bogrea, *Dacoromania*, IV, 855—866) exemple ca **pițigoaiie* > *pițigaie*, poate *ciumăfoaiie*, > *ciumăfaie*, *ciumăfai*, pe care a putut să-l influențeze din punct de vedere fonetic și ung. *csudafa* (cf. Pușcariu, *EtWb.*, 32—33, Nr. 380, și Tiktin, *DRG.*, 367), apoi poate n. top. *Șerboaiia* > *Șerbaia*, **Negroaiie* > *Negraie*, **Suroaiie* > *Surae* etc.

Pentru explicarea din urmă, în care numele de persoană masculin ar putea avea la temelie pe rus., rut. *korm* „Nahrung, Futter, Viehfutter“ sau ung. *korom* „Russ“ (cf. csm. *kurum*, ciuv. *χorom*), vorbește și forma *Karmanya* din a. 1450, care ar putea fi celită *Kormoan'a* și ne-ar dovedi că pe Valea Someșului suf. *-oiu*, *-oaiie* în jum. I a secolului XV se mai rostea cu *-n*, deci *-on'u*, *-oan'te*. Posibilitatea reducerii lui *-oa-* după labială în această regiune ne-o dovedește *Căprăfaie* din *Valea-Koprafaja* (< *căprăfoaie*, cf. *căprifoaiie*, *cațrafoiu* etc. = *căprifoiu* < lat. *caprifolium*, *Dicț. Acad.*, II¹, 111), care izvoarește din *Lopatna*, cf. descrierea Munților Rodnei la Lenk, o. c., IV, 109—112.

La derivarea *Cormaiei* din slav. **kormaja* sau **kormalj*, pentru a explica pe *-ny-* din *Karmanya*, ar trebui să presupunem că în aceasta ar fi vorba de o reconstrucție falsă a dialectului, făcută după analogia lui *boszorkány* > *bosor-* *caie* etc., ceea ce este mai greu de admis.

¹⁾ *Coşna* a. 1592, Al. Rosetti, o. c., p. 46; *Coşna* a. 1593, N. Iorga, *Rev. ist.*, VI—1620, p. 5, și Al. Rosetti, o. c., p. 49; *Kosna* a. 1636, *Hurmuzaki*, XV, 1018; *Coşna* a. 1461, *ibid.*, 1078; *Coşna* a. 1650, *ibid.*, 1176; „dealul u *Coşna*“ a. 1626, *Codrul Cosminului* II, p. 441. Cf. *Dealul Coşna* pe Valea Oituzului lângă Grozești și Marginea, ap. Chirișescu, I. c.

²⁾ *Dorner* a. 1641, *Hurmuzaki*, XV, 1060; *Dorna* a. 1640, *ibid.*, 1064, etc.

³⁾ Cf. *Valea Prihodului* < v.-bg., rus., rut. etc. *prihod* 1. „adventus“, 2. „reditus“, 3. „advena“; *Prihodiște* < v.-bg. *prihodište* „reditus“; *Vârful Staniște* lângă Telciu < slav. *stanište* „Standort“, termen de păstorit; *Vârful Scredii* (cf. *Valea-i-Scredi* în Săcel, Maramureş, ap. T. Papahagi, *Gr. și folk. Mar.*, p. 209) < † *selad* „Holzstoss“, pentru care cf. n.-slov. *sklada*, rus. *sklad*, srb., bg., pol. *skład*, ap. Tiktin, *DRG.*, 1385, și v.-bg. *krada*, slov., ceh. *krada*, rut. *keroda* „Scheiterhaufen; Holzstoss“, ap. Berneker, *SEW.*, 605. *Bârta* s. *Bârlea* și *Vârful Bârlei*, a cărei etimologie am dat-o în alt loc, etc.

Am amintit o notă a părintelui Buzilă (o. c. p. 17) după care „tradiția spune“ că Ruși „au fost destui prin *Sângeorz*, — care a fost întemeiat de Ruși, și prin *Leș*, care s'a întemeiat de niște Poloni (Leși)“.

Di V. Șotropa, care cunoaște bine trecutul Văii Someșului de sus și actele arhivei bistrițene de la 1700 încoace, îmi mai comunică :

„1. Cum îmi spuneă tatăl meu, moșul Fl. Porcius, inv. Domide etc. și Solomon Haliță, se vorbiă mai nainte că Sângeorzenii, și dacă nu în întregime, dar în cea mai mare parte ar fi coloniști ruși, veniți în diferite etape din pricina foametei și bolilor.

2. I. Maiorean îmi spune că pe hotarul Vărării se află spre Rebra o vale „a Rusului“, iar lângă drumul spre Pintic „vatra lui Larion Rusul“.

3. Al. David îmi spune că în Mocod trăește și azi Trofim Rusu cam de 75 ani, care vorbește în jargon rusesc și că pe moșia lui de pe Anieș trăesc doi Ruși, Ioan Buț cu soția (cam de 60 ani). În sfârșit, cam pe la 1900 trăia în Feldru un Rus cu mai multe fete. Astăzi au dispărut cu toții, lăsându-și pustie casa și moșia.

4. Înainte de aceasta cu trei ani, făcând o excursie pe *Gerța* [o vale cu case, aparținând Rebrășoarei¹⁾], un bătrân mi-a

¹⁾ Numele acestei văi care, după cât știu, se rostește și *Gersa*, pare a fi identic cu acel al satelor românești *Gherța-mare* și *Gherța-mică* din Ugocea (cf. S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 60), ung. *Gércze* (*Alsogercze*, *Felsewgercze*, *Gercz utraque* a. 1405 și 1471; mai târziu *Nagy*- și *Kis-Gércze* cf. Csánki, I, 433) și poate cu *Valea-Jerza* din jud. Turda (ung. *Ezcepataka*, cf. Lenk, o. c., II, 160). N'am putut să stabilesc radicalul din care derivă. Nu cred însă că avem de a face în el cu ung. *jérce* „muerușcă, la paseri“, „puică“ < sl. *jarica*, deși acesta se rostește și *gerce* (Szinnyei, *MTsz.*, I, 988), ci mai curând cu un derivat al radicalului slav *ger* (cf. srb. *ger* „Erythraea centarium“ s. „Fierea pământului“; pol. *gier*, *gir* „Smyrnum olusatrum“; ceh. *heř* „Aegopodium podagraria“ s. „Piciorul caprei“, „Erythraea centaurium“ s. „Fierea pământului“) sau *gera* „Smaris vulgaris“ > *gerica*, ori și mai probabil, cu un nume propriu, d. p. germ. *Ger* (cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 43, și Lumtzer-Melich, *Deutsche Ortsnamen und Lehnwörter*, p. 35), din care am putea avea *Ger's-ă* „Geres Aue“, ca și *Rosă* „Rebra“ (cf. *Geresau*, *Girresau*, *Gieresau*, s. *Girelshau*, lat. *Gerhardi insula*, < *Gerhardtsau*, rom. *Brad*, ung. *Fenyőfalva*, jud. Sibiu, ap. Zimmermann-Werner, o. c., I, 302, 567, 569; III, 714 și W. Scheiner, *Balkan-Archiv* II, 57; S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 28). *Ghera* este cunoscut la noi ca nume de familie (cf. *Nicolae Ghera* din Caransebeș în testamentul lui M. Halici din 1674, *Dacoromania*, IV, 163). „Codrul *Ghera*“ este pomenit într'un document din a. 1629 (*Hurmuzaki*, XV, 969). — N. D.

arătat locul unde au stat odinioară case de-ale Rușilor. Acum confirmă și dl Mihalea faptul că mii de mult — înainte de 1848 — locuiau câteva familii rusești cam 1 km. din sus de biserica de pe Gerța, sub dealul „Gruiu“. Surpându-se fără veste dealul pe casele lor, i-a omorât și le-a nimicit așezările (cf. 5).

5 Într'o conscripție de populație de Ia 1711 — pe care o voi publica — aflu pe următorii proprietari de case, pământuri și vite :

Rebrișara : Ion, Andrei, Dănilă și Chifor Rusul.

Rebra : Vasile Rusului.

Feldru : Vlasă Rusoaie, Ion și Gavril Rusu.

Sângeorz : Lucuța și Pinte Rusul, apoi Rusoaie. (Aici se află numele caracteristice : Miria, Zamhiră, Haliță¹⁾). Sohorca, Lazurea, Bilica, Boznog s. Bâznog, Șorobetea etc.).

Maieru : Maxim și Lucu Rusul.

Rodna : Petru Rusul.

6. În fine într'un protocol judecătoresc din arhiva Bistriței aflu că la o investigație ținută în 1752 cu sătenii din Feldru aceștia depun că „la mănăstirea de lângă satul lor la început au fost călugări ruși“.

Mai adaug că, fiind mic copil, am apucat în Zagra, satul meu de naștere un Rus, fugit din pricina foametei, care trăia ca servitor la Grigore Zinveliu. Un alt bătrân, cu numele Ignat Rus sau Ignatu' Rusului, a întemeiat în jumătatea I a secolului XIX una din cele mai mari familii ale Zăgrii.

Familii cu numele Rus se găsesc și în Năsăud.

Dacă strecurări de singuratici indivizi sau chiar întregi familii de origine ruteană s. rusească au fost posibile în Valea Someșului de sus după 1700, ele s'au putut face mult mai ușor înainte de această dată.

Poezia populară ne-a păstrat și ea date interesante cu privire la aceste colonizări de Ruși printre Românii someșeni. În revista *Tudor Pamfile*, III—1925, Nr. 9—12 (Sept.-Dech.), p. 117, părintele Gavrilă Bichigean publică un „Stărostit“ cules din „Strâmba“ (Romuli), din care rețin următorul pasaj important din

¹⁾ Cunoscut și ca nume de sat (jud. Vaslui). Derivă din rut. *halica* (rus. *galica*) „Dohle“, întocmai cum numeroase toponimice *Galifa* derivă din bg. *galica* = *Corvus cornix* (v. M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXIX—1922, Nr. 1. p. 67—68. — N. D.

punctul nostru de vedere, raportându-se la împrejurări mai vechi :

Un „colăcar“ (chemător la nuntă) zice :

„Nu ne stropi pe costiță
Că suntem din mare giță ¹⁾ ;
Nu ne stropi pe suman
Că suntem din mare neam“.

Altul răspunde :

„Frunză verde de trifoi,
Mai din mare suntem noi.
Noi suntem din neam de Ruși
Din țara Moldovei aduși“.

Având în vedere faptele schițate mai sus, rămâne să constat încodată că, în lipsa documentelor, numai particularitățile de limbă ne pot arăta care din satele de pe Valea Someșului de sus au numiri slave vechi anterioare secolului XII și aveau, pe timpul venirii Ungurilor și colonizării Sașilor, locuitori români sau romanizați care, covârșind cu numărul, au asimilat pe urmă pe cei ce s'au așezat peste ei, căci, evident asimilarea s'a putut face în sens românesc numai fiindcă elementul de baștină eră românesc s'au românizat definitiv când s'a făcut suprapunerea.

Unele dintre aceste numiri slave vechi au fost schimbate de administrația ungurească, cum arată documentele, chiar de la început după firea limbii ungurești și au fost impuse locuitorilor băștinași în această formă schimbată. Dar chiar această schimbare a lor dovedește că ele existau în forma slavo-românească înainte de venirea Ungurilor.

Amintind acum că din formele slave citate cu privire la originea **Telciului** (< slav. *telčiči*) se vede că acesta poate fi vechiu slav ori rusesc (cf. rus. *telčiči*), dar nu rutean (cf. rut. *tel'ačii*) și că aceeași pare să fie și situația **Inelui** (< slav. *junz + -ovz*), vom trece la examinarea celorlalte numiri de sate de origine slavă de pe Valea Someșului de sus.

¹⁾ Viță.

Zagra.

Formă slavă mai veche decât din secolul XIII are Zagra pe care o avem atestată în formele: *Zagra* a. 1440¹⁾; *Zagor* a. 1450²⁾; *Zagra* a. 1533³⁾; *Sagra* a. 1547, 1548, 1550, 1552 etc.⁴⁾; *Zagra* a. 1576, 1577⁵⁾; *Zăgriani* (locuitorii) a. 1691⁶⁾; *Zagra* a. 1695⁷⁾; *Zegriani* (locuitorii) a. 1698⁸⁾; *Zagra* a. 1705⁹⁾; *Zagor* a. 1706¹⁰⁾; *Zagra* a. 1717¹¹⁾, 1723¹²⁾, 1733¹³⁾; *Zágra* a. 1746¹⁴⁾; *Zagra* a. 1750, 1762, 1764, 1766, 1803¹⁵⁾; *Zágra* a. 1760—62¹⁶⁾ etc. În sec. XVIII se află în *Zagra* o mănăstire părăsită¹⁷⁾. Amintirea mănăstirii acesteia o mai păstrează numirile topice *Câmpul*, *Dosul* și *Părăul mănăstirii*. În 26 Aprilie 1763 Vlădica P. P. Aron își scrisese în *Zagra* invitarea pentru canonicescul săbor din 29 Iunie a aceluiași an¹⁸⁾.

Un sat cu numele *Zagăr* (ung. *Zágor*, säs. *Rode*) se mai găsește în jud. Târnava-mică¹⁹⁾

Originea slavă a numelui *Zăgrii* a afirmat-o mai întâiu A. D.

1) *Hurmuzaki*, I², 669.

2) *Rev. ist.*, I. c.; cf. și doc. în facsimile.

3) *Hurmuzaki*, XV, 367.

4) Kramer, o. c., pp. 10—11.

5) *Id.*, *ib.*, p. 12.

6) *Hurmuzaki*, XV, 1436.

7) *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 127.

8) *Hurmuzaki*, XV, 1366.

9) *Arhiva Someșană*, Nr. 1, p. 24.

10) *Ibid.*, p. 27.

11) V. Șotropa, *Anuarul Inst. de Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

12) *Hurmuzaki*, XV, 1605

13) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 174.

14) *Arhiva Someșană*, Nr. 2, p. 28.

15) Bunea, *Statistica P. Aron*, p. 36; Kramer, o. c., p. 37, 38 și 41; *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 54.

16) Dr. V. Ciobanu, I. c., p. 692.

17) Z. Păclișanu I. c., p. 170.

18) Mac Pop, *Activitatea vicarilor foranei episcopoești gr. cat. din districtul Năsăudului*, ed Maxim Pop, Budapesta, 1875, p. 37—38; cf. și A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici*, p. 391; asupra răzvrătirii lui Tânase Todoran din Bichigiu și a soților lui cf. pp. 237—240.

19) Atestat în forma *Zagor* încă din a. 1412 (*Zimmermann-Werner, Urkundenbuch*, III, 525 și 536) și 1415 (*ibid.*, p. 682); apoi în a. 1495 și 1540 (A. Veress, *Fontes rerum Transylvanarum*, t. IV, p. 301).

Xenopol ¹⁾, fără a insistă mai amănunțit asupra ei. Evident, îi eră cunoscută din lucrările slaviștilor privitoare la acest nume, în special din Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 163—164, Nr. 118.

Atât documentul de la 1450, cât și cel de la 1706, ne indică clar că *Zagra* derivă din slav. *Zá-gora* (> *Zá-gura > *Zagra*) „peste“, „dincolo de deal s. munte“, „Hinterberg“ ²⁾, nu „subt munte“, cum traduce greșit dl Motogna, *Transilvania*, I. c., p. 20, și *Articole și documente*, p. 11. Orientarea se făcea dela Năsăud, centrul administrativ, iar dealul eră „Dealul Belei“ ³⁾.

Miklosich, I. c., citează următoarele forme slave ale acestui nume; precum și derivate din el: *Zagorje* (*Zagrjah*), germ. *Sager*; *Zagorica*, germ. *Sagritz*, în Carintia; *Zagora*, *Zagorica*, *Zagorje*, în Herțegovina; *Zagoričane*, în Serbia; *Zahôrje*, în Galiția (rut.); *Zagorz*, *Zagorze*, în Galiția (pol.); *Zhoř*, *Zhorec*, *Zhorny*, *Záhoři*, *Zahořičko*, *Záhorky*, *Záhorkov*, *Záhořice*, *Zahořany*, în Boemia; *Zagorisach*, *Göritz*; *Ζαγορίον*, *Ζαγόραννη*, *Ζαγόριτζα*, în Epir, etc. Adaug *Zagorački varoš*, *Zagorje*, *Zagorje dolnje* și *gornje*, *Zagorom* în Croația; *Zagorci* în Bulgaria; iar pentru fonetism amintesc balcanicul *Eski Zagra* alături de *Stara Zagora*.

Am spus că *Zagra* e formă slavă mai veche decât secolul XIII din următoarele motive. Slavii veniți pe Valea Someșului de sus e firesc să fi fost Ruși ruteni (A n t e s), dată fiind vecinătatea Bucovinei, Galiției și chiar și a Ucrainei. Dacă însă numirea *Zăgrii* a fost dată de Ruși ruteni, ea a trebuit să fie dată înainte de secolul XIII, căci altfel *g* s'ar fi schimbat în *h*. Se știe doar că guturalul *h* specific în limba ruteană „a început a se naște din anteriorul și rusesc general *g* în sec. XII“, iar „în veacul al XIV-lea predomniă *h* în loc de *g*“ ⁴⁾.

¹⁾ *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. I, vol. I, Iași, 1888, p. 375.

²⁾ Cf. Miklosich, I. c.; G. Czirbusz, *Erdély*, XVII—1908, p. 148; M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXIX, Nr. 1, p. 70; G. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, p. 33.

³⁾ *Belei* pare a fi de aceeași origine cu *Belei Plainu* din Secuime, v. S. Opreanu, o. c., p. 173, *Belei* fiind probabil proprietarul; cf. „Așijderea au mai vândut Axinte toată partia lui *Bealeai*“ într'un document din a. 1603 (Ruginești, jud. Putna), ap. I. Bianu, *Documente românești*, I, București, 1907, p. 7.

⁴⁾ M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXIX—1922, Nr. 1, p. 75 și XXXI—1924, Nr. 3—4, p. 205, după Sobolevskij, *Lekciji po Istoriji russkago jazyka*, Kiev, 1888, p. 89; cf. și I. Bărbulescu, *Arhiva*, XXX—1923, Nr. 2, pp. 11. Același lucru îl spune și W. Vondrák, *Vergleichende slavische Grammatik*, vol. I, ed. II, Göttingen, 1924, p. 360, § 287: „Das *g* wird *h*. In mehreren slav. Sprachen und zwar

O privire asupra numelor slave compuse din *za* + *gora* și derivatele acestora, pe care le-am înșirat mai sus, precum și cercetarea toponimiei Bucovinei, Moldovei și Basarabiei, ne întărește și mai mult această convingere. În acestea găsim adecă, cum apare din *Marele Dicționar geografic al României*, s. v., numai forme corespunzătoare cu *h*: *Hora* (colină, Buzău), *Horaița*, *Horăicioara* (Neamțu), *Horincea* (Covurlui), *Zahoreni* (Botoșani și Dorohoi), *Zahorna* (Iași și Suceava), *Zahoreni* (Orhei), *Zahorancea* etc.¹⁾

În schimb în Muntenia găsim forma sud-slavă cu *g*; *Goranul* (sat, pădure, schit în Argeș), *Gorjul* (< *gor* + *Jiu*), *Gorul* (Prahova), *Gornița* (Gorj)²⁾.

„Nimirile *Zagorna*, vale în jud. Soroca, și *Gorăști*, sat, jud. Chișinău, pot fi formații din rus. *gora*, dar tot așa de posibil și din sudslavele *gora*“³⁾.

Într'un cuvânt, *Zagra* din jud. Năsăud, întru cât își poate avea numele de la Ruși ruteni, a trebuit să fie numită de aceștia înainte de sec. XIII. Dacă numele *Zăgrii* ne-a venit de la Slavi sudici, el iarăși este vechiu, căci dovezi de colonizări de Slavi sudici în Valea Someșului de sus nu avem după secolul XII⁴⁾.

im Klr., Weissr. (in beiden Sprachen herrschte das *h* schon im XIV. Jhd vor, Sobolevskij S. 126), B. und Os. ging das *g* später in *h* über; im Ab. taucht es um die Mitte des XIII. Jhd. auf: *hora* ‚Berg‘ aus *gora* . . . Mann kann also annehmen, dass es in Wirklichkeit etwas früher auftrat (Gebauer I. S. 456). Im Slovak. in der Regel auch *h* . . . Auch im P. taucht *h* auf, aber es ist hier fremden (böhm. und klr.) Ursprungs . . .“ De asemenea și I. Melich: „Și *g* rutean vechiu s'a schimbat în *h* începând cu secolul XII. V.-rut. *gospodar*, *gospodinz*, „domn“, *Galč*, „oraș lângă Dnistru“ etc., după sec. XII s'au desvoltat în *hospodar*, *hospodin*, *Halič* etc.“ (*A honfoglalás kori Magyarorszag*, p. 5, unde se citează Sobolevskij, *Lekziji ruskago jazyka*, 2, p. 112).

¹⁾ „*Zaharancea* poate fi o formație rutenească care mai prezintă și fenomenul numit *akanie*, adică prefecerea lui *o* în *a* din cuvântul *hora*“, M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXIX—1922, Nr. 1, p. 70—71. Cf. și *Nahorna* ap. M. Ștefănescu, *ibid.*

²⁾ Asupra fonetismului numelor noastre topice derivate din slav. *gora* cf. și I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 16 și 207.

³⁾ M. Ștefănescu, *Arhiva*, XIX—1922, Nr. 1, p. 71.

⁴⁾ Deoarece între grănicerii amatori se atribuie origine franceză părții de sat *Burbulenii* și părții de hotar *Ruieni* din *Zagra*, amintesc că cea dintâi este, evident, un derivat din *Burbulea*, strămoșul *Burbulenilor*, iar *Ruienul*, ca și comuna *Ruieni* (ung. *Rujen*), l. Caransebeș, și srb. *Rujenz*, „un șes“, derivă din slav. *ruj*, „rhus cotinus“, „scumpie“ (cf. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, 228, Nr. 554). În sfârșit *Cașva*, cătunul *Zăgrii*, ca și *Cașva*, sat în jud. Turda, derivă dintr'un slav. *Kašova* < n. pers. *Kaša* s. < *kaša* „Grütze“, „alica“, apoi „Grützbrei, Brei“. „puls, polenta“, + suf. *-ora*. Pentru vechimea formei cf. cele scrise despre *Salva* mai jos.

Salva.

Nume vechiu slav trebuie să fie și **Salva**: *Zalva* a. 1440¹⁾; *Zalva* a. 1450²⁾; *Zalva* a. 1519³⁾; *Salva* a. 1547, 1548, 1550, 1577, *Salva* a. 1552, *Zalva* a. 1576⁴⁾; *Zalowa* a. 1574⁵⁾; *Zalva*, *Zalwa* a. 1601⁶⁾; *Salva* a. 1602⁷⁾; *Szalva* a. 1624⁸⁾; *Zalva* a. 1636⁹⁾; **Caasa**, cet. *Saluūa* a. 1672¹⁰⁾; *Salva* a. 1695¹¹⁾; *Szalva* a. 1717¹²⁾; *Salva dinccace*, *Salva dincolo* a. 1723¹³⁾; *Szalva* a. 1733¹⁴⁾, a. 1750¹⁵⁾, a. 1760—62, 1762, 1764, 1766¹⁶⁾ etc. Locuitorii se numesc: *Săloani* a. 1691¹⁷⁾, *Sălăūani* și *Sălveni*. Se cunoaște și numele de familie *Sălvan*. Un deal *Soloanu* se găsește în hotarul comunei Vad, Maramureș¹⁸⁾. *Salva* se numește odinioară (a. 1450) și râul ce trece prin *Salva* și care acum se numește *Sălăuța*¹⁹⁾. Rostirea actuală a satului este *Săluūa* și *Sălva*. Săsește (în Cepan) se numește acest sat *Zuabră*²⁰⁾.

Documentele ne arată clar cât de greșită este etimologia dlui Motogna care presupune pentru *Salva* un preroman și pre-slav *sal* „apă²¹⁾”, lângă care *-va* ar rămâne neexplicat. Radicalul

1) *Hurmuzaki*, I², p. 669.

2) *Rev. Ist.*, I. c., p. 199 și doc. în facsimile.

3) A. Veress, *Fontes rerum Transylvararum*, t. IV, p. 119.

4) *Kramer*, o. c., p. 11—12.

5) *Hurmuzaki*, XV, 661.

6) N. Iorga, *Studii și doc.*, I—II, p. 32 și 33.

7) *Hurmuzaki*, XV, 792.

8) *Ibid.*, XV, 940.

9) *Ibid.*, XV, 1020.

10) *Ibid.*, XV, 1340.

11) *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

12) V. Șotropa, *Anuarul Inst. Naț.*, Cluj, III, 1924/25, 268.

13) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

14) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

15) Bunea, *Statistica—P. Aron*, p. 35.

16) Dr. V. Ciobanu, I. c., p. 692; *Kramer*, o. c., p. 37, 38 și 41.

17) *Hurmuzaki*, XV, p. 1436.

18) T. Papahagi, o. c., p. 208.

19) Cf. și Lenk, o. c., IV, 108—109.

20) G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 111 și 149 (nu *Zagra* ?)

21) *Transilvania*, I. c., p. 18, și *Articole și documente*, p. 10. Dacă dl Motogna vrea să aibă numai decât o urmă pre-slavă pe Valea Someșului de sus, nu înțelege pentru ce nu s'a oprit la etimologizarea făcută de oșterii italieni, în frunte cu comitele Selviu Tannoli, care făceau instrucția militară a grănicerilor. „Acei oșteri, dedați și ei cu vieța cea aspră a locuitorilor munteni, ajutați de limba lor maternă italiană și de cea latină, descoperind spre

trebuie să fie slav, căci forma cea mai completă, *Salova*, cuprinde în sine sufixul topic slav *-ova*. Iar acest radical nu poate să fie decât *salo* (cf. rus. *salo*, *salo*, n.-sl. *sadlo* etc.) „adeps“, „pământ gras“. *Salova* înseamnă „cu pământ gras“, întocmai cum *Ilva* înseamnă „lutoasa s. cu lut“. Numirea deci pare a i se fi dat mai întâiu apei și dela aceasta s'a extins apoi asupra așezării. Ar fi vorba de un caz asemănător cu acel al *Ilvei*, cum vom vedea numai decât.

Presupunând că Slavii care ne-au dat forma primitivă *Salova* au fost Ruși ruteni (A n t e s), această formă trebuie să ne fi fost dată înainte de sec. XII, căci începând din acest secol și în cei doi următori se ivește trecerea lui *v* în *ũ* (vezi astfel de exemple în Evanghelia Dobrilov dela 1164, scrisă în galițio-voliniană)¹⁾.

Din *Sălova*, prin sincoparea lui *o* aton trecut în *ũ* (cf. *Zăgora* > *Zăgura > *Zagra*; *Craiova* > *Craiva*, Caraș-Severin și Alba, ș. a) s'a născut *Sălva*, formă în care, în cele mai vechi documente latino-ungurești, nu poate fi o simplă grafie a lui *u* cu

marea lor mirare mulțimea elementelor latine în limba noastră și comuniunea acesteia cu cea italiană, n'au ezitat un moment de a tracta pe Românii militarizați ca pe descendenții anticelor legiuni și colonii ale Romei, au început a-i studia din acest punct de vedere, a face relațiunile oficiale către comanda supremă tot în sensul acesta“. (G. B[aritiu], *Istoria regimentului al II românesc grănicer transilvan*, Brașov, 1874, p. 11). Ei au văzut în *Salva* femininul latinului *salvus*. La propunerea lor Impăratul Iosif al II-lea, cu ocazia vizitei sale făcute grănicerilor din ținutul Năsăudului (1773), a ordonat ca trei sate nouă să fie numite cu numele latinești *Romuli*, *Parva* și *Nepos*, care, împreună cu mai vechea *Salva*, alcătuiau versul *Salva Romuli parva nepos* și făgăduiau, „mântuirea tinerei nepoate a lui Romul“. După alții versul ar fi fost: *Salve, Romuli parva nepos* = „Fii salutată, mică nepoată a lui Romul“, deoarece în acest timp erau două „Salve“ (v. G. Barițiu, o. c., p. 11; Al. Odobescu, *Moșii și curcanii*, în *Opere complete* (ed. Minerva) vol. I, București, 1906, p. 302; N. Densusianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria* (1784—1785), București, 1884, p. 115, nota 1; M. Roska, o. c., p. 9, unde redactarea versului se atribuie maiorului Cosimelli). Cu acelaș prilej regimentul II grăniceresc primi pe steagul său deviza *Virtus Romana rediviva* (v. Densusianu, l. c.). Pe urma acestei mișcări se explică de ce marca districtului Năsăudului a ajuns să fie lupoanca cu Romulus și Remus, iar această marcă s'a păstrat în parte pentru comitatul Bistrița-Năsăud și după desființarea districtului năsăudean.

¹⁾ M. Ștefănescu, *Arhiva*, XXIX, Nr. 4, p. 514, unde se citează: F. Buslaev, *Istoričeskaja gramatika*, Moskva, 1891, *Etimologija*, p. 26 și 24, Nr. 1, nota 2. și Sobolevski, *Lekeij po istorii russkago jazyka*, Kiev, 1888, p. 87. Asupra dezvoltării lui *y* în *v* și a lui *v* în *y* în limbile slavice, cf. și Vondrák, o. c., vol. I, ed. II, p. 374, § 302 și p. 378, § 305.

r, de vreme ce ea este și astăzi forma cea mai obișnuită. *Săluia* e o dezvoltare ulterioară și paralelă cu *Salva* (cf. *Ilișuiușo*, *Târlișuiușă* < *Intr'Ilișuiușă* etc.).

Ilva.

Deși se găsește pomenit mai întâiu numai în sec. XVI, numele satului *Ilva* ca nume de apă trebuie să fi fost cunoscut și înainte de această dată. Acest nume trebuie să fie de aceeași vârstă cu al Zăgrii și al Salvei.

Formele atestate de documente sânt: *Ilva* a. 1552¹⁾; a. 1564²⁾; *Ilwa* a. 1576, 1577³⁾; *Ilova* a. 1601⁴⁾, 1620⁵⁾, 1622⁶⁾, 1623⁷⁾, 1628⁸⁾, 1650 ori c. 1623⁹⁾, 1684—1686¹⁰⁾, 1750¹¹⁾, 1762, 1766¹²⁾; *Illvz* a. 1687¹³⁾, 1695¹⁴⁾, 1760—62¹⁵⁾, 1764¹⁶⁾; *Ilva* a. 1700¹⁷⁾, 1717¹⁸⁾, *Iloa* a. 1750¹⁹⁾; *Illoa* a. 1733²⁰⁾; *Ilua* a. 1723²¹⁾, 1780²²⁾; *Ilova-mike*, ung. *Kis-Ilova* și *Ilova-mare*, ung. *Nagy-Ilova* a. 1808²³⁾; *Ilova-mica*, ung. *Kis-Ilva* și *Ilva-mare*, ung. *Nagy-Ilva* a. 1839²⁴⁾; *Ilova-mică* a. 1803²⁵⁾ etc.

1) Kramer, o. c., p. 11.

2) St. Nicolaescu, l. c.; cf. și *Hurmuzaki*, XV, 722, nota 3.

3) Kramer, o. c., p. 12.

4) *Hurmuzaki*, XV, 786.

5) *Ibid.*, XV, 887.

6) *Ibid.*, XV, 1015, nota 2.

7) *Ibid.*, XV, 931.

8) *Ibid.*, XV, 965.

9) *Ibid.*, XV, 1180.

10) *Ibid.*, XV, 1391.

11) *Ibid.*, XV, 1682.

12) Kramer, o. c., p. 37 și 41.

13) *Hurmuzaki*, XV, 1407.

14) *Korrespondenzblatt*. XXI—1898.

15) Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

16) Kramer, o. c., p. 38.

17) *Hurmuzaki*, XV, 1480.

18) V. Șotropa, *Amuzul Inst. de Ist. naf.*, Cluj. III—1924/25, p. 268.

19) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 35.

20) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

21) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

22) N. Iorga, *Studii și doc.* XIII II, p. 160.

23) Lipszky, *Rep.*, II, s. v.

24) Lenk, o. c., 2° și III, 146.

25) *Arhiva Someșană*, Nr. 7. p. 54.

Satul numit la început *Ilva* a fost actualul *Ilva-mică*, căci *Iva-mare* s'a format numai prin secolul XVIII din Maieru ¹⁾. Restirea actuală este *Ilva* și *Iluița*. În timpul din urmă al stăpânirii ungurești, prin influența administrației și a funcționarilor dela tren, începuseră să numească *Ilva-mică* și Românii *Chișilva* < ung. *Kis-ilva*. Locuitorii satului se numesc *Ivani*, *Iloani* și *Iluițani*.

Ilova, *Ilva* și alte forme înrudite cu ea sânt destul de dese în toponimia românească: *Ilova* (Caraș-Severin), *Poleși-Ilova* cu cătunul *Ilva* (Murăș-Turda), probabil și *Ilba* (ung. *Iloba*, în Sătmar); apoi *Ilovul* (sat și vale în Mehedinți), *Ilovăț* (sat și deal în Mehedinți), *Ilovița* (sat și trecătoare în Mehedinți), *Iluța* (iaz, lângă satul Păltiniș, în jud. Dorohoi) etc. ²⁾.

A. D. Xenopol a relevat mai întâiu originea slavă a *Ilvei* de pe Mureș, al cărui „tributar de nume slavon“ îl consideră ³⁾. Evident, el se gândia iarăși, ca și în cazul Zăgrii, la etimologia propusă de Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 172, Nr. 173, < *ilz* „lutum“ + suf. *-ovz* (cf. I, p. 96) ⁴⁾, la care găsim următoarele forme toponimice slave: n.-sl. *Ilovka*, *Ilova gora*; cr. *Ilova*, *Ilovac*, *Ilovik*, *Ilovčak*, *Ilovaček*; srb. *Ilovica*; rut. *Ihōv*; rus. *Ilovz*; ceh. *Jilové*, *Jilovice*, *Jilovka*, *Jilovište*; slov. *Ilové*, *Ilava*, *Ilavka*; pol. *Jitow*, *Itowiec*; v.-srb. *Jitocy* < *Itovicy*; n.-srb. *Višov* etc. ⁵⁾. Și I. Melich, *Magyar Nyelvőr*, XXIX-1900, p.

¹⁾ Șt. Buzilă, o. c., p. 4. — „*Majestäts-Gesuch*“—ul citat, p. 13, fixează organizarea oficială a acestei comune, împreună cu a altor cinci, la 1773. *Ilova-mare* o găsim pomenită mai întâiu într'un document scris în „Februarie“, dar trimis numai în „4 Noevrii“, nu ni se spune în care an, publicat în *Revist. X*—1923, p. 104—105, apoi la Lipszky, *Rep.*, II, s. v. — O dovadă de proprietari Nemți sau Sași în hotarul *Ilvei mari*, fost al *Maierului*, este *Dealul Frâii* (a. 1761, *Arhiva Someșană*, Nr. 3, p. 78) s. *Dealul-Frâii (Jelentése* etc., p. 20), cf. și *Valye Frây s. Fraj*, ap. Lenk, o. c., I 382, care derivă, evident, din germ. *Frau*, (cf. și numele satului *Frâua*, sâs. *Frândorf s. Frauendorf*, ung. *Asszonyfalva*, *Balkan-Archiv*, II, 52 și G. Kisch, *Dacoromania* IV, 1556: < vgs. *frouwa* „Frau“).

²⁾ Forma *Iloani* o găsim mai întâiu în 1564, ap. Nicolaescu, I, c, și *Hurmuzaki*, XV, 72°, n. 2; iar pe cea nemțească *Illwer* în a. 16°, N. Iorga, *Studii și doc.*, I—II, p. 46.

³⁾ Cf., afară de S. Moldovan și N. Togan, o. c., și de *Marele Dicționar geografic al României*, s. v., și I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 186.

⁴⁾ O. c., ed. I, vol. I, p. 376.

⁵⁾ Numirea s'a născut deci la fel cu *Valea-tinoasă* s. *Tinoasii* (Lenk, o. c., II, 109), *Valea-lutoasă*, Maramureș (cf. T. Papahagi, *Gr. și folk. Mar.*, p. 209, și *Dacoromania*, IV, 1070) etc.

⁶⁾ Cf. și *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. 3, 1887, p. 795 și Berneker, *SEW.*, p. 424, unde se dau deosebite derivate neo-slave ale lui *ilz*.

510, a interpretat ung. *Illava, Ilva, Iloba, Ilba* (chiar și insula *Elba* din Târgul-Mureș) ca „*Agyagfalva*“, deci „satul lutos“; cf. și Horger, *Nyelv. Füzetek*, LXV, 14, și I. Karácsonyi, o. c., p. 4. („Ilova“ = „iszapos“). Dl Motogna dă și el foarte sumar această etimologie, nerecunoscând sufixul *-ora*, trimitând numai la Berneker și interpretând: „Iluva, Ilova = pământ lutos“ (?), în *Transilvania*, l. c., p. 20, și *Articole și documente*, p. 11; cf. și Pavelea, o. c., p. 11: „după A. D. Xenopol numire slavonă = il = lut = lutoasă“.

Rebra (Răbra).

Și **Rebra (Răbra)** pare a fi veche. „Rivulus *Rebre*“ (astăzi *Răbra* s. *Răbrișorul*) se întâlnește mai întâiu în a. 1380¹⁾. În a. 1440 întâlnim satele *Felseö Rebra* (= „Răbra-de-sus“) și *Als-Rebra* (= „Răbra-de-jos“) ²⁾. În a. 1450 se vorbește de „*possessio Rebrew*“ ³⁾. Un „*Dorff, genannt Rebre*“ în regiunea Bistriței e pomenit în a. 1502⁴⁾. În registrele asupra contribuției strănse de orașul Bistrița din comunele Văii Rodnei sânt înșirate *Rebre minor* și *Rebre maior* în anii 1547, 1548, 1550, 1552⁵⁾, *Minor Rebre* și *Maior Rebre* a. 1576⁶⁾ și *Kl. Rebre Gr. Rebre* a. 1577⁷⁾.

Mai găsim *Rebre-minor* a. 1551⁸⁾; „in teritorio *Rebre minoris*“, „ad fluenta *Rebrae (Rebre) mayre*“⁹⁾, „*Klein Rebre, Klein Rebrer*“ (locuitorii), „flus *Rebre*“, „die zwe wasser des Times und *Rebre*, gewalt des wassers von der *Rebre*“ etc. a. 1589¹⁰⁾; *Klein-Rebre* a. 1601 și 1602¹¹⁾, *Rebrișoara* a. 1638—43¹²⁾, *Răbrișoara*

¹⁾ Zimmerman-Werner, o. c., I, 514.

²⁾ *Hurmuzaki*, I², 669.

³⁾ *Rev. ist.*, l. c., p. 190; cf. și doc. în facsimile.

⁴⁾ *Hurmuzaki*, XV, 158; Berger, o. c. Nr. 405.

⁵⁾ Kramer, o. c., p. 10—11.

⁶⁾ *Ibid.*, p. 12.

⁷⁾ *Ibid.*, p. 12.

⁸⁾ *Hurmuzaki*, XV, 481.

⁹⁾ Într'un document inedit din a. 1532 și în altul din 1563 în poses. Muzeului Ardelean (Bibl. Univ.), Cluj. În aceste documente găsim pomenit și „*montem Bô rle*“ (= „Bârla“).

¹⁰⁾ Într'o regulare de hotar (*Hattertvergleich*) între Dumitrea și Rebrișoara, *Korrespondenzblatt*, V—1882, pp. 86—89.

¹¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 780 și 792.

¹²⁾ *Ibid.*, XV, 1053.

a. 1691¹⁾); *Klein-Rabra* și *Gross-Rabra* a. 1695²⁾, *Răbrișoara* a. 1723³⁾); *Nagy-Rebra* și *Kis-Rebra* a. 1717⁴⁾, a. 1733⁵⁾, a. 1750⁶⁾, 1764⁷⁾ *Răbrișoara* a. 1743, *Răbra-Mare* și *Răbrișoara* a. 1803⁸⁾); *Kisrebra*⁹⁾, *Kis-Reblesz* (sic)¹⁰⁾, *Nagy-Rebre* și *Kis-Rebre* a. 1760—62¹¹⁾, 1762 și 1766¹²⁾ ș. a. m. d. *Rebra-mare* avea în 1733 o mănăstire așezată în „Lunca Vinului“. În 1762 și 1774 nu mai avea nici un călugăr. Dintr'un protocol de vizitație canonică a ep. Rednic din Dech. 1767 se vede că și în *Rebra-mică* se află o mănăstire în sec. XVIII; cf. Z. Pâclișanu, l. c., p. 164 și A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici*, p. 349.

Săsește (Dumitreă) se numește *Răbra-mare* și *Rosă* (= „Ross-au“) ¹³⁾.

Numele *Răbrei* și al *Răbrișoarei* ne reamintește pe acel al apelor *Rebricea* și *Rebricioara* din jud. Vaslui ¹⁴⁾.

Evident, *Răbra* noastră este identică cu slav. *rebrъ* „collis“, care este destul de des în toponimia slavă: *Reber* Carintia, Stiria, Carniolia; *Podreber* Carintia; *na rebrci kremnica* Carintia; *v dolgo reber* Stiria, *Križka Reber* Carintia; *Topla Reber* Carintia; *Brězovo Rebro*, ibid.; *Podrebar* Croația; *Řebří, Řebřtky* Boemia ¹⁵⁾. Mai adaug

1) Ibid., XV, 1439.

2) *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

3) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

4) V. Șotropa, *Anuarul Inst. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

5) *Transilvania.*, XXIX—1898, p. 173.

6) Bunea, *Statistica — P. Aron*, p. 35.

7) Kramer, o. c., p. 38.

8) *Arhiva Someșană*, Nr. 2, p. 24, și Nr. 7, p. 54.

9) Ibid., p. 28.

10) Ibid., p. 29.

11) Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 292.

12) Kramer, o. c., p. 37 și 41.

13) G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 108.

14) Vezi I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, 1913, vol. I, p. 27, 65, 265, 317, 462; II, p. 80 și 122 pentru *Rebricea*; I, p. 390, 391 pentru *Rebricioara* (a. 1459, 1462, 1482, 1488, 1491, 1495, 1497; 1490). Cf. și I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 15: «Dieselbe Bedeutung [movilă, holm. cupă = slav. kupъ „amas, tas, monceau“] hat der Name *Rebricea* (Vasluiu): vgl. nslov. *r(i)ebere* collis: „in Ortsnamen durch „Leiten, Berg“ übersetzt“ (Mikl., Ortsn. u. *Rebrъ*). Observa însă că *Copălău* (Botoșani) n'are de a face nimic cu slav. *kupъ*, srb. *kupa*, ceh., pol. *kopa* „cumulus“, cum crede dl Iordan, l. c., ci derivă din ung. *kapáló* „loc de săpat“.

15) Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 226, Nr. 532.

bg. *Rebro, Rebrovo, Rebreveci, Rebrovci* ¹⁾ și *Rebar, Rebra, Rebrović selo-Croația*:²⁾.

Cum a relevat G. Czirbusz, care a stabilit mai întâiu legătura dintre *Răbra* noastră și radicalul slav din care derivă aceste nume, trebuie să pornim dela numirea „muntelui“ (cf. *Vârful Răbrii, Obârșia Răbrii*) pentru a explica pe aceea a *Văii Răbrii* („râu de munte“) și a satului ¹⁾. Numele *Răbrii* noastre însă nu poate deriva din slov. *reber* „Anhöhe“, „Bergauf“, „Steigung“, la care se gândește Czirbusz, de o parte din pricina că influență slovenă nu s'a exercitat în Valea Someșului de sus, de altă parte pentru că din punct de vedere formal *reber* ar fi trebuit să dea în românește *răbăr. Din punct de vedere fonetic corespund mai bine rus., rut., bg., srb., slov. *rebro* și *rebrъ*, care, deși ca apelative au numai sensul de „coastă“ = „Rippe“, apoi pe acel de „margine“ și „seară“, cum arată toponimicele neo-slave formate din ele, odinioară au trebuit să aibă și pe acel de „Anhöhe“, „Bergauf“, „Steigung“. O dovadă pentru acest sens este și *Răbra* românească ³⁾.

¹⁾ *Liste des localités dans le royaume de Bulgarie depuis la liberation (1879) jusq'en 1910*. Sofia, 1291, p. 408, Nr. 3952—54.

²⁾ *A magyar korona országainak helységnévtára*, Budapest, 1888, II, p. 866.

³⁾ *Erdély, XVII—1908*, p. 144 și 147. Părerea lui Czirbusz a admis-o și părintele Buzilă, o. c., p. 4, n. 1. Necunoscând-o, dl Motogna în *Transilvania* l. c., explică: „Răbra = apă cu pești“. În urma unei comunicări verbale pe care i-am făcut-o în privința explicării pe care am găsit-o la Miklosich, dl Motogna, în *Articole și documente*, p. 11, și-a îndreptat această explicare astfel: „Răbra = colină (rebro în paleosl.)“. De odată cu dl Motogna am și tipărit explicarea, pe care i-o comunicasem, în *Anuarul Inst. de Ist. naț., Cluj*, II—1923, p. 257 (cf. și *Dacoromania*, III, p. 1089, din care se vede că articolul meu era gata la 1 Ianuarie 1923, iar dl Motogna numai cu câteva zile mai înainte, la 24 Decembrie 1922, se gândia să-și publice *Articolele și documentele* dsale). Ceva mai târziu a dat-o și G. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, p. 32. Dl Pavelea, deși cunoaște nota părintelui Buzilă (cf. o. c., p. 11), totuși derivă *Răbra* din lat. *rubra* = „râul roș“ (p. 13), care însă ar fi dat românește *riură > *rură (cf. *faber, fabrum* > *făur, subla* > *sîulă < *sulă* etc.).

²⁾ Cf. K. Štrekelj, *Vermischte Beiträge zum slavischen etymologischen Wörterbuch*, în *Arch. für slav. Phil.*, XXVIII—1906, p. 486—487, după care „Wir haben nämlich von *rebro* Rippe auszugehen“, cum arată și romanicele: it. *costa*, friul. *cuèste*, fr. *côte, côteau*, rom. *coastă, costiș*, „Rippe“, „Seite“, „Abhang, Hügel“.

Lușca.

În *Anuarul Institutului de Istorie națională*, Cluj, II—1923, p. 257—8 și 516 am considerat numirea satului Lușca de pe țărmul stâng al Someșului de relativ „nouă” și am explicat-o ca „un diminutiv al rusescului *lugz* sau ruteanului *luh* Wiesenland, Ufertrift, Ufergebüsch” < p. -sl. *logz* „Hain”; cf. slov. *loški* (**ložb'sk'v*) „Wald-, Wildgewachsen (von Früchten)“ ap. Berneker, *SEW.*, 739 ori ca rezultat din numele plantei *Lușcă* (< *bălușcă* < *băl*, *Dict. Acad.* I 470).

Acum însă am găsit că numirea e veche. O aflăm în a. 1392 în forma *Luchka*¹⁾, în a. 1468, 1505, 1507 și 1514 în forma *Lwchka*²⁾, în a. 1514 iarăși în forma *Luchka*.

Că *Lușca* lipsește din documentele bistrițene de până la 1700, este explicabil prin lipsa de raporturi dintre acest mic sat și Bistrița.

La 1733, 1750 și 1760—62, la Lipszky. *Rep.* II, s. v., și Lenk, o. c., II, 454, o găsim în forma ung. *Luska*³⁾. Formele cele mai vechi trebuie cetite *Lučca*, iar cele din urmă *Lușca*, forma dezvoltată normal din cea dintâiu (cf. *mucica* > *mușcă*, *običnu* > *obișnu*; *večnic* < *veșnic* etc.).

Deoarece forma cea dintâiu, are -č- în loc de -ș-, cred că explicările pe care le-am dat mai înainte trebuie părăsite.

Lučca este foarte obișnuită în toponimia ruteană și cehoslovacă, mai puțin obișnuită în cea sârbo-croată, și are sensul de „Wieschen”, derivând din p.-sl. *loka* „Tal, Wiese”⁴⁾: *Lučka* (com. Gömör, Zips, Ung, lângă Kremmitz); *Lyettjava-Lučka*, *Kotrzinna-Lučka*, *Lučka-Moiš*, com. Trenchés s. Strečno; *Harčar-Lučka*, *Tapli-Lučka*, com. Sáros; *Lučki* com. Liptó, *Lučki* com. Bereg; *Loučka*, *Loučky* Moravia, *Lučka* (cu t), *Lučka* Galiția etc. *Lučko* se numește un sat în Croația⁵⁾. *Lučca* > *Lușca* de lângă Năsăud este identică cu acest *lučka* „Wieschen”. Tot așa și *Lușca* din muntele *Lușca Cârștii* și *Dealul Luștii* lângă Telciu.

¹⁾ S. Barabás, o. c., vol. I, p. 235—6, Nr. CLXXVIII.

²⁾ Id., *ibid.*, II, 193, 280, 283, 321.

³⁾ Id., *ibid.*, II, 335.

⁴⁾ *Transilvania*, XXIX - 1898, p. 192; Bunea, o. c., p. 34; Dr. V. Ciobanu, o. c., p. 657.

⁵⁾ Cf. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, 193, Nr. 298

⁶⁾ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 24¹, p. 195.

Prislop.

Tot așa de vechiu ca și Lușca este **Prislopul**: *Prozlop* a. 1392¹⁾, *Prezlop* a. 1468, 1507 și 1514²⁾, *Prezlap* a. 1505³⁾, *Przyslop* a. 1687⁴⁾, *Preszlop* a. 1733⁵⁾, *Priszlop* a. 1750⁶⁾ și a. 1760—62⁷⁾ etc.

Prislopul este foarte des în toponimia românească⁸⁾ Mai apropiate sânt *Prisloapele* din Maramureș: *Prizlopu*, munte (Budești), *Prislopu*, muntă (Borșa), deal (Cuhea, Ieud), *Prisloapele* (Săcel), *Prislopașul*, deal (Borșa, Săcel)⁹⁾. Un sat *Prislop* se mai găsește în jud. Sătmar¹⁰⁾. Dl Iordan, o. c., p. 216 mai amintește: *Prislopul* (Argeș, Muscel, Prahova Vâlcea), *Muntele Prislopului* (Neamțu), *Prisloapele* (Gorj).

Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, 221, Nr. 492 îl găsește la Slavi în formele următoare, fără a le putea preciza înțelesul: *Prěslopъ* (Serbia), *Prystop* (Galiția), *Přislop* (Ceho-Slovia). I. Mačurek, *Toponimia românească din Valahia Moravică*, în *Buletinul Soc. Geogr.*, XLII-1923, București, 1924, p. 64 (cf. și *Arhiva Someșană* Nr. 7—1927, p. 85 și 88) amintește din Galiția formele: *Pryslp*, *Przislop* etc., din Slovia: *Prislopec*, *Prislop*, *Zlopusk* (râu), din Valahia Moravică: *Prislop*, *Prisklop*, *na Prischlopcei* etc.

Fiind „von unbekannter Bedeutung“ nu i s'a putut da o explicare sigură. În lucrarea citată Miklosich trimite la slav. *stop* „omni genere venandi“, explicare pe care o citează și Iordan, l. c. În *Et. Wb. der slavischen Sprachen*, p. 308, interpretează: *pristop* „steile Stelle“ și-l aduce în legătură cu slav. *slopici* „Art Thierfalle“, rut. *prystopyty* „mit einer Mäusefalle fangen“. G. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, p. 31 îl glosează „(Berg) Lehne“ și-l derivă din slav. *prizlopiti* (an)lehnem.

1) S. Barabás, o. c., I, 236.

2) Id., ibid., II, 193, 283, 299, 321, 335.

3) Id., ibid., II, 280.

4) *Hurmuzaki*, XV, 1407.

5) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 192.

6) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 34.

7) Dr. V. Ciobanu, o. c., p. 657.

8) Cf. un lung șir de *Prisloape* la Lenk, o. c., III, pp. 357—359 (numele satului, despre care vorbim, e pomenit pe p. 357 în formele *Prislop*, *Preszlop*, *Priszlop*).

9) T. Papahagi, o. c., p. 207 cf. și *Capul-Prislopului* și *Valea-Prislopului* ap. lg. Lenk, II, 106 și 207.

10) S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 141.

Cepan.

Despre originea numelui satului **Cepan** și vechimea lui am vorbit în legătură cu numele topice derivate din nume de persoane.

Poiana, Sân-Iosif.

Asupra vechimii comunei *Poiana s. Sân-Iosif*, părintele Buzilă, o. c., p. 3 ș. u., ne dă următoarele lămuriri: „Comuna *Sân-Iosif* este cea mai tânără, mai târziu fondată, dintre toate comunele de pe Valea Ilvei.¹⁾ La început s'a numit *Poiană* și nu *Sân-Iosif*. S'a format din comuna vecină *Maier* în secolul al XVIII-lea, din care s'au format tot în acel secol și comunele *Ilva-mare* și *Măgura*. Adevărat, că în *Sân-Iosif* s'au așezat și familii venite din alte părți²⁾, dar majoritatea familiilor a fost din *Maier*. Teritoriul, ce-l ocupă azi *Sân-Iosiful* și hotarul întreg până în jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea s'a ținut de comuna *Maier* sub numirea de *Poiană* („*En Pojana*“), pentru că era o poiană în mijlocul pădurilor. Oamenii din *Maier*, care aveau mai mult pământ aici la poiană, pentru înlesnirea economiei, s'au așezat pe el, făcându-și case și superedificate economice. Atari așezări au fost mai multe, dar până la înființarea graniței nu a fost sat sau comună regulată și cu administrație independentă, ci toți se considerau de *Măiereni* adecă locuitori ai comunei *Maier* și erau supuși autorităților acelei comune. Locuințele lor, deși erau multe, și deși aveau aici chiar și biserică și 2 preoți, totuși erau considerate numai ca locuințe de câmp a respectivilor proprietari din comuna *Maier*, chiar așa precum și azi mulți proprietari, afară de casa din sat, mai au case și în câmp în diferite părți ale hotarului“.

Intr'adevăr *Poiana* nu este pomenită nici în statistica lui

¹⁾ *Nyirmezö* de la 1440 (*Hurmuzaki*, I², 669), pe care dl N. Iorga, *Doc. din arh. Bistriței*, I, p. V, îl consideră identic cu *Poiana*, este *Feldrul*, cum vom vedea când vom vorbi despre acesta. — N. D.

²⁾ Observ aici că după o *Nemțoaică* de origine din *Rodna* s'a numit „*Coasta și Dealul Nemțoaiei*“, cf. Buzilă, o. c., p. 42—43.

I. Klein de la 1733¹⁾), nici în a lui Petru P. Aron de la 1750²⁾), nici în cea făcută de Buccov—Möringer—Dietrich în 1760—62³⁾). Lipsește și din listele cele dintâiu ale comunelor grănicerești. ⁴⁾

Un document de la 1758 păstrat în arhiva parohială a comunei de asemenea confirmă că până la 1760—62 *Poiana* făcea parte integrantă din *Maier*, căci se vorbește în el de „ein gewisses Wiesen Erb auf Mayorer Hattert **En Pojana** zwischen der Dotse Pasatoje ⁵⁾ und dem Fluss Illva innen gelegen“ ⁶⁾).

„Comună independentă, cu administrația proprie, a ajuns *Poiana* numai după militarizarea ținutului. Îndată ce s'a decretat înființarea graniței s'a început în comunele din Valea Rodnei a se face strămutări conform nouălor cerințe. Așa și în *Poiană* fiind așezați mulți oameni și fiind aici după prevederea militară loc suficient pentru fondarea unui sat, s'a dat mandat, ca toți proprietarii căsilor din *Poiană* să-și adune căsile la un loc, deoarece, până atunci au fost foarte împrăștiate, și să formeze o comună.“ ⁷⁾

„Pe lângă oamenii, care aveau deja case pe hotarul *Poienei*, s'a dispus ca să se mai așeze aici și alții de prin *Maier* și din alte părți, ca să se împopuleze noua comună și tot atunci s'a dispus, ca satul nostru să nu mai poarte numele *Poiana*, ci *Sân-Iosif* (*Sân-Iosef*) în onoarea împăratului Iosif al II-lea, pe atunci coregent al mamei sale, împărăteasa Maria Terezia, sau cum zicea dânsul „fiul ascultător al mamei sale“ ⁸⁾. În vorbă însă... până azi se folosește tot numele *Poiană*.“ ⁹⁾

Nu se știe precis la care an s'a ordonat această nouă organizare și numire a comunei. În „*Majestäts-Gesuch*“-ul citat, p. 13, se spune că: „im Jahre 1773 im Rodnaer Thale sechs neue Gemeinden, als: Ilvamare, Neu Rodna, St. Iosif, Mogura, Parva und Romuli gebildet wurden“. Într'adevăr însă se pare că la

¹⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, pp. 173—174.

²⁾ Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 35—36.

³⁾ Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

⁴⁾ Kramer, o. c. p. 37, 38 și 41.

⁵⁾ Deci *Dochia lui Păsat*. — N. D.

⁶⁾ Buzilă, o. c., p. 7, n. 4.

⁷⁾ *Ibid.*, p. 5.

⁸⁾ N. Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria (1784—1785)*, p. 102. — N. A.

⁹⁾ Buzilă, o. c., p. 5.

această dată numai s'au statornicit oficial o seamă de hotăriri ceva mai vechi, luate de conducătorii grănicerilor curând după înființarea graniței. Astfel comuna *Sân-Iosif* se găsește pomenită cu acest nume într'un proces verbal încheiat la 5 Noemvrie 1770 de cătră colonelul baron von Enzenberg cu reprezentanții tuturor comunelor grănicerești în privința impozitelor acestora, acum păstrat în arhiva Fondurilor grănicerești din Năsăud. O seamă de note de pe cărțile păstrate în biserica din *Poiană* dovedesc același lucru. Astfel pe un *Strastnic* s'a scris cu chiriliță: „Acest Strastnic s'au dat din vrerea sau (= „crăiască“?; cf. mai jos!) milă prin C. P. Iacob Aaron, vicarășul episcopiei Făgărașului pe sama bisericei celei unite din *Sân-Iosif*, Blaj, 1771 Martie 31“, iar pe un Triod: „Acest Triod s'au dat din crăiască milă prin C. P. Iacob Aaron, vicarășul episcopiei Făgărașului pe sama bisericei cele[i] unite din *Sân-Iosif*. Blaj, 1771 Decemvrie 12.“¹⁾

La delimitările din 1796 și 1807 i s'a fixat *Poenii* hotar separat de al *Maerului*). Totuși Lipszky și în 1808 mai scrie „Major cum Szent-Jósef“ (*Rep.*, II, p. 88) și „Szent-Jósef cum Major“ (p. 137). Numai Lenk, o. c., IV, 163, desparte „Szent-Jósef, Pojana“ de „Major, Mayer, Majer“ (III, 22).

Astfel deși *poiană* este un cuvânt românesc vechiu, derivând din p.-sl. *poljana*, în cazul acesta, ca nume de sat, este relativ nou.³⁾ *Poiana* este foarte obișnuită în toponimia românească (cf. *Marele Dicț. geogr. al României, Dicț. geografic al Bucovinei și Basarabiei*, S. Moldovan și N. Togan, o. c., s. v.).

Poeni (Poienile Zăgrii).

Deși mai vechiu, în același chip ca și numele satului *Poiana* sau *Sân-Iosif* s'a născut și cel al **Poenilor** sau **Poienilor Zăgrii**, atribut care ne arată clar care a fost comuna mamă.

Numele *Poienilor* sau *Poieniului* lipsește din documentele de la 1440 și 1450. Se găsește mai întâiu în sec. XVI în registrele asupra contribuției strânse de orașul Bistrița din comunele Văii Rodnei: *Poyen* a. 1548 și 1576, *Poien* a. 1550 și 1552⁴⁾.

¹⁾ Buzilă, o. c., p. 6.

²⁾ Buzilă, o. c., p. 269 și 270.

³⁾ Asupra numirilor de acest fel din vechea Ungarie, v. acum Melich, *A honfoglaláskori Magyarország*, pp. 186—187.

⁴⁾ Kramer, o. c., p. 10 - 12.

Satul acesta a trebuit să se nască deci pe la sfârșitul secolului XV ori începutul celui al XVI-lea. I-am mai găsit numele la următoarele date în formele: *Pojen* a. 1695 ¹⁾, 1717 ²⁾ și a. 1733 ³⁾; *Ponyi* a. 1750 ⁴⁾; *Pojén* a. 1760—62 ⁵⁾, *Poieni* a. 1723 ⁶⁾; *Pojén* a. 1808 ⁷⁾; *Pojén*, *Pojény* a. 1839 ⁸⁾ etc. În cele dintâiu liste ale comunelor grănicerești se menționează astfel: *Pojen a Zaegri* a. 1762, *Pojen a Zagri* a. 1764, *Pojana Zaegri* a. 1766 ⁹⁾. Pentru întinderea formei de plur. *Poeni* în toponimia românească cf. dicționarele geografice românești citate s. v.

* * *

Am amintit că mai avem o seamă de nume vechi slavone păstrate de populația de baștină din Valea Someșului de sus, pe care, existând la venirea Ungurilor, aceștia le-au primit și, modificându-le după firea limbii lor, prin administrație le-au impus mai târziu aceleiași populații în forma schimbată de ei. Mă voi ocupa acum de acestea.

Rodna.

Așa este mai întâiu **Rodna** (ung. vechiu *Rodna*, mod. *Radna*; săs. *Rodnə*, în iad *Rudnə*¹⁰⁾).

Etimologia *Rodnei* este cunoscută. În ultima analiză *Rodna* derivă din p.-sl. *rudna* (cf. p.-sl. *ruda* „Metall“, propriu „rotes Erz“, *rudznъ* „metallicus“), iar forma germană savantă *Rodenau* nu este decât o etimologie populară care o apropie de cuvântul *Roden* „deştelenire“¹¹⁾.

¹⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898 p. 127.

²⁾ V. Șotropa, *An. Inst. de Ist. naț.* Cluj, III—1924/25, p. 268.

³⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

⁴⁾ Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 36.

⁵⁾ Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

⁶⁾ *Hurmuzaki*, XV, p. 1605.

⁷⁾ Lipszky, *Rep.*, s. v.

⁸⁾ Lenk, o. c., III, 325.

⁹⁾ Kramer, o. c., p. 37, 38 și 41.

¹⁰⁾ G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 108; *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, Nr. 4—6, p. 33.

¹¹⁾ G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 108. Bunea, *Incarcare de istoria Românilor până la 1832*, p. 166, greșește când spune că „Rodna își are numele ei dela întemeietorul ei Roduna (Ratna și Radena), căci acest nume de persoană îl găsim și în Ragusa la 1278“ și trimite la Jireček, *Römer*, II, p. 76.

Slavul *Ruda*, precum și derivatele sale : n.-slov. *Rudna Gora*, s.-cr. *Rudno* ; rut. *Rudno* ; *Porudno* ; ceho-slov. *Rudina*, *Rudna* ; pol. *Rudna* ; srb. *Rudna*, care ne interesează în rândul întâiu, precum și n.-slov. *Rudnik* ; s.-cr. *Rudenice*, *Rudničko*, srb. *Rudnjak*, *Rudnik*, *Rudinice*, *Rudenica*, *Rudnica* ; rut. *Rudnyky*, *Rudenko*, *Rudenka*, *Porudenko* ; pol. *Rudnik* etc., sânt foarte dese în toponimie ¹⁾.

Dar nici noi, nici Sașii, nu o putem avea direct din slavonește, căci *u* slavon ar fi trebuit să se păstreze neschimbat, așa cum s'a păstrat, de pildă, în *Ruda* și *Rudabaia* (Hunedoara), în *Rudăria* (Caraș-Severin) și în *Ruda* (Torontal); cf. și *rudă* < sl. *ruda*, *rufž* < sl. *rufo*, *rujă* < sl. *ruža*, *Rus*, *rus* „rotbraun“ < sl. *rusz* etc.

Trecerea lui *u* în *o* și *a* (*o* deschis) nu s'a putut face decât în limba ungurească. Se știe anume că în limba ungurească vocalele vechi slave scurte de obicei au primit o nuanță mai deschisă cu un grad, în special *u* a dat *o* : *obrusū* > *abrosz*, *čudo* > *csoda*, *krupa* > *korpa*, *užina* > *ozsona*, *sluga* > *szolga* etc. ²⁾. Astfel în această limbă p.-sl. *Rudna* s'a putut schimba în *Rodna* cum și arată documentele încă din timpurile cele mai vechi : *Rodona*, cu „svarabhakti“ s. „polnoglasia“ caracteristică limbii ungurești, a. 1264 ³⁾ ; *Rudna*, *Rodna* a. 1296—1313 ⁴⁾ ; *Rodna* a. 1310 ⁵⁾ ; *Radna* 1409 ⁶⁾ ; *Radnya* a. 1407 ; *Rodna* a. 1412, 1475, 1492 ⁸⁾ ; *Radnabánya* a. 1520 ⁹⁾ ; *Ro[a]na* inc. s. XVII¹⁰⁾ ; *Rodna* inc. s. XVII¹¹⁾, *Rodna* și *Rodna* inc. s. XVII¹²⁾ *Rodna* a. 1552,

¹⁾ Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 228, Nr. 543.

²⁾ O. Asbóth, *A szláv szók a magyar nyelvben*, Budapest, 1897, p. 23 și 24 ; Z. Gombocz, *Magyar történeti nyelvtan*, III, 2, Budapest, 1925, p. 17, și k. Melich, *Magyar Nyelv*, XXII—1926, Nr. 1—2, p. 2.

³⁾ Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, 92.

⁴⁾ Id., ib., I, 204.

⁵⁾ Id., ib., I, 296.

⁶⁾ Zimmermann-Werner, o. c., III, 475.

⁷⁾ Id., ib., III, 487.

⁸⁾ Berger, o. c., Nr. 53, 279 ; *Hurmuzaki*, XV, 133.

⁹⁾ Id., XV, 247.

¹⁰⁾ Id., XV, 754 ; Al. Rosetti, o. c., p. 61.

¹¹⁾ Id., XV, 784 ; Al. Rosetti, o. c., p. 64.

¹²⁾ Al. Rosetti, o. c., p. 59.

1576, 1577 și a. 1602¹⁾; c. a. 1620²⁾; *Rothna-Bánya* a. 1733³⁾ etc.

Numele *Rodnei* se mai rostește popular și *Rogna*⁴⁾ și *Rocna*, iar locuitorii ei se numesc *Rodneni*, *Rogneni* și *Rocneni*. Pentru această transformare cf. *Zlatna* (< slav. *Zlatna* „Goldort“, *zlatknz* „goldig“) > *Zlacna* > *Zlagna*; *Sătmar* (< ung. *Szatmár* < rom. *Satu-mare*) > *Săcmar*; *Lopatna* > *Lopacna* > *Lopagna* etc.

Forma săsească *Rudnă* (Iad) ar putea fi și continuarea formei slave ori slavo-române originale, dar și o formă ulterioară, întru cât la Sași se schimbă adeseori *o* cu *u*, atât în poziție tonică, cât și atonă⁵⁾.

Numele satelor *Rogna*, *Rocna*, *Rona* din jud. Maramureș, pe care T. Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*, p. LXXVIII, îl derivă greșit din slav. *rodknz* „al neamului, de neam“, ar putea fi identice la origine cu numele *Rodnei* din jud. Năsăud numai întru cât în această regiune ar fi fost și băi de metal (se pomeneste *Salifodina Rona* a. 1431, *Fodine Rona* a. 1431, Csánki, I, 451). Altfel forma *Rona* ne face să avem în vedere, pentru a explica aceste nume topice, apelativul unguresc *róna* „șes, câmpie“, care derivă din slav. *ravknz* „eben“ (> rom. *ravân*, *ravân* „feucht“). Într'adevăr cele două *Rone* maramureșene se găsesc pe valea *Ronei*, care a putut să-și ia numele dela șesul pe care-l transversează. Formele intermediare mai vechi ale cuvântului unguresc au trebuit să fie **rovna* > **roŋna* > *róna*. Din **Rovna* a putut să se nască de o parte rom. *Rogna*, *Rocna* (cf. slav. *piwnica* > rom. *picniță*, *pimniță*, *pigniță*; slav. *otravna* > *troahnă* > *troacnă* > *troagnă* și *troană*; slav. *rkvknz*, rus., rut. *revno* „aemulans“ + suf. *-nic* > **Revnic* > *Rehnic*, *Răhnic* > *Regnic* > *Rednic*⁶⁾, de altă parte ung. **Roŋna* > *Róna* (cf. formele vechi *Rohina* a. 1373, *Felsorowna* a. 1390, *Alsorona* a. 1402, 1480,

¹⁾ Kramer, o. c., p. 11—12, și *Hurmuzaki*, XV, 792.

²⁾ Al. Rosetti, o. c., p. 90.

³⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

⁴⁾ Cf. și Lenk, o. c., III, 371.

⁵⁾ Cf. *bugatich* < *bogat*; *burdeiu* < *bordeiu*; *gulich* < *gol*; *kukesch* < *cocos*; *mușșirlă* < *mocirlă*; *purlagăr* < *pollogar*; *bojer*, *bujer* < *boier*; *drobm*, *drum* < *drob* etc., ap. Brenndörfer János, *Román (oláh) elemek az erdélyi szász nyelvben*, Budapest, 1902, și G. Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, Bistrița, 1900, s. v.

⁶⁾ Cf. I. Bârlea, o. c., p. 14, 18, 24, 103—104, 166, 116, 172, 181, 206—207.

Roknya a. 1411, ap. Csánki, I, 451). Aceeași evoluție o arată și ung. *Kisróna* (jud. Arad) < ung. mai vechiu *Ravna*, iar acesta din slav. *ravъnz*, din care se poate explica și forma românească *Romna*. De aceeași origine trebuie să fie și *Rogna* (ung. *Kornislaka*) din jud. Someș, *Romna* (ung. *Róna*) din jud. Sălăgiu și *Ramna* (ung. *Raffna*) din jud. Caraș-Severin. În această categorie poate intra și *Radna* (ung. *Máriaradna*) din jud. Arad, care se rostește de populație și *Ramna*. Observ că în formele românești cu -o- ar putea fi amestecată și influența lui *ròvină* (< slav. *rovŭ* „Graben“).

Mocod.

Sufixul topic ungurese -d se recunoaște clar în *Moco'd* (ung. *Makod* s. *Makód*; säs. *Mäkndraf*), care cred că derivă dintr'un mai vechiu *Macov* (< slav. *makъ* „mac“ + suf. topic -ovъ) + suf. ung. topic -d (cf. *Macova*, pădure, șir muntos și localitate, în Bucovina, distr. Storojineț, *Dicț. geogr. al Buc.*, p. 135).

Radicalul *makъ*, cum se știe, este destul de des întrebuintat în toponimia slavă. Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 199, Nr. 333, și *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, p. 44, Nr. 185, citează cr. *Makovišče*, *Makov hrib*; srb. *Makovišta*, *Makovište*; rut. *Makovysko*; pol. *Makov*, *Makowa*, *Makovice*. Mai pot adauge rus. *Makov*; slov. *Makoviec*, *Makovica*, *Makov*; ung. (< slav.) *Mak*; în com. Csanád, *Makó* > rom. *Măcău*, în jud. Cluj, *Makócz*, în com. Zemplén; *Makód*, în com. Szaboles.

Și sășescul *Mäkndraf* ne arată că în *Mocod* avem de a face cu un radical *mak*, iar în acesta nu trebuie să vedem numai decât germanul *Mack* (vechiu *Macco*), nume de persoană, cum crede G. Kisch¹⁾, ci mai curând slavul *makъ*, la care înțelegem mai ușor cum s'a putut alătură sufixul topic slav -ovŭ și apoi ungureșul -d.

Se știe anume că o seamă din numele de localități care în limba ungurească în timpurile mai vechi aveau sufixul -o sau -ou, -ov, mai târziu l-au schimbat pe acesta în -ód prin adaugerea sufixului toponimic -d, foarte obișnuit mai ales în legătură cu numele de plante (cf. *Baromou* la 1394 > mod. *Barmód*; *Magyaró* > *Magyaród*, *Sikló*] > *Siklód* ș. a.)²⁾. Unele numiri vechi terminate

1) *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 85; *Vgl. Wbuch*, p. 148.

2) Balassa-Simonyi, *Tüzetes magyar nyelvtan*, I, Budapest, 1895, p. 556. Szarvas G., *Magyar Nyelvör*, II (1873), p. 342-345.

în *-ou, ov* au primit chiar din timpul când au ajuns Ungurii în ele pe *-d*. Ungurescul *Makó* < slav. *Makov* (cf. oraşul *Makó* — *Măcău* din comitatul Cenadului) a putut deci să dea pe *Makód* chiar de la cucerirea Văii Rodnei de regii ungari, iar acesta, cum arată şi $a > o$, pe rom. *Mocod*. Pentru vechimea *Mocodului* găsim următoarele date: *Makold* (copiat greşit: *Maklod*) a. 1440¹⁾; *Makoth* a. 1450²⁾; *Makod* a. 1488³⁾; *Makod* a. 1547, 1577, *Mokodt* a. 1548, 1550, *Mokod* a. 1552, 1576, ⁴⁾; *Mokodt* a. 1549⁵⁾; *Makkod* a. 1615⁶⁾; *Mocod* a. 1691⁷⁾; *Mauod* (sic, = „*Maccod*“ a. 1695⁸⁾, *Maccod* a. 1717⁹⁾; *Mocod* a. 1723¹⁰⁾; *Mokodt* a. 1733¹¹⁾; *Mokod* a. 1750¹²⁾; *Maccods* (sic, = „*Makodt*“) a. 1760—62¹³⁾; *Mokod* a. 1762, 1764¹⁴⁾; *Maccod* a. 1766¹⁵⁾; *Mocod* a. 1803¹⁶⁾ etc.

Observ că un „*Johannes de Makod*“ s'a înscris în 13 Octombrie 1413 ca student la universitatea din Viena¹⁷⁾. Intru cât ar fi vorba de *Mocodul* nostru, nu de *Makod* din com. Szaboles acest „*Johannes*“ ar fi unul dintre cei dintâi studenţi universitari de pe Valea Someşului de sus. Deoarece nu ni se dă numele de familie, nu putem stabili neamul căruia i-a aparţinut.

1) *Hurmuzaki*, I², 669; cf. în acelaşi document „*Chech*“ în loc de *Thech* s. *Thelch*. *L* din *Makold* reproduce pe *t* (*l* gutural) care se confundă cu *u*, deci = *Macod*; cf. *temelturolt* = „*tömlöturót*“ a. 1413, *Hurmuzaki*, XV, 9; apoi *caută* = „caută“ în *Evangeliarul slavo-român* de la Petersburg, *Cartea de cântece* s. *psalmi* a lui P. Tordasi de la 1570 şi în Banat; *solduş* (*Rev. ist.*, X, Nr. 4—6, p. 104) = *soşuş = *sovďš*, *sodăš*, *sodăš* < ung. *szovados*, *szavatos*; *şalgău*, = *şaiğău*, *şarğău* < ung. *sóvágó*, Tiktin, *DRG.*; *tălnaciū* = *tălnaciū* „sfat“ < ung. *tanács*, *Hurmuzaki*, XV, passim, etc. Vezi mai amănunţit articolul meu citat „*Despre t > u* şi dispariţiia acestuia în româneşte“ în *Omagiu lui I. Bianu*; Bucureşti, 1927, pp. 137—154.

2) *Rev. ist.*, XI, Nr. 7—9, p. 199, şi doc. în faşimile. Scriitorul documentului pare să fi fost Sas sau Neamţ, căci serie nu numai *t* sau *th* = *d*, ci şi *p* = *b*, astfel *Zeples* = „*Țibleş*“.

3) *Bergér*, o. c., Nr. 334.

4) *Kramer*, o. c., p. 10—12.

5) N. Iorga, *Studii şi doc.*, I-II, p. 6.

6) *Hurmuzaki*, XV, 86².

7) *Ibid.*, XV, 1439.

8) *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 127.

9) V. Şotropa, *An. Inst. Ist. naş.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

10) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

11) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 174.

12) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 36.

13) Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

14) *Kramer*, o. c., p. 37, 38.

15) *Idem*, *ibid.*, p. 41.

16) *Arhiva Someşană*, Nr. 7, p. 54.

17) Cf. Schrauf, *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*, p. 38.

Năsăud.

De aceeași natură cu *Mocodul* pare a fi Năsăudul pe care-l găsim atestat astfel: *terram Nazwod* (*sic*, în loc de „*Nazowd*“) a. 1264¹⁾; *Nazod* a. 1440²⁾; *Nazad* (*sic* = „*Nazod*“, a. 1455³⁾); *Naszod* a. 1547, 1548, 1550, 1576, 1577⁴⁾; *Nazod* a. 1602⁵⁾; *Naszod* a. 1618⁶⁾; *Naszo* (*sic*, = „*Naszod*“) a. 1619⁷⁾; *Nazod* a. 1624⁸⁾; *Năsăud* înainte de a. 1631⁹⁾; a. 1635—45¹⁰⁾, cătră a. 1650¹¹⁾, a. 1682¹²⁾; *Naszod* a. 1695¹³⁾, a. 1717¹⁴⁾; *Naszeud* a. 1716 și 1733¹⁵⁾; *Neszeudienszi* a. 1736¹⁶⁾; *Neszeud* a. 1750¹⁷⁾; *Naszod* a. 1760—62¹⁸⁾, 1808¹⁹⁾; rom. *Neszeud*, ung. *Naszód*, germ.-săs. *Nuszendorf*, *Nuszdorf* a. 1839²⁰⁾ etc.

În cele dintâiu liste ale comunelor grănicerești îl găsim în formele: *Naszod* a. 1762 și 1766 și *Nassod* a. 1764²¹⁾; *Năsăud* a. 1803²²⁾ etc.

Numele *Năsăudului* se rostește cu accentul pe al doilea *ă* (*Năsă'ud*), nu cum îl accentuează greșit (pe *u*) cei ce nu sânt din partea locului. Ungurește i se zice *Naszod*, iar sâsește *Nassen-*

¹⁾ *Hurmuzaki*, I, 321.

²⁾ *Ibid.*, I², 669.

³⁾ *Rev. ist.*, XI, Nr. 7—9, p. 199 și doc. în facsimile.

⁴⁾ *Kramer*, o. c., p. 10—12.

⁵⁾ *Hurmuzaki*, XV, 792.

⁶⁾ *Ibid.*, XV, 875.

⁷⁾ *Ibid.*, XV, 878.

⁸⁾ *Ibid.*, XV, 940.

⁹⁾ *Ibid.*, XV, 982.

¹⁰⁾ *Ibid.*, XV, 1015.

¹¹⁾ *Ibid.*, XV, 1175.

¹²⁾ *Ibid.*, XV, 1380.

¹³⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

¹⁴⁾ V. Șotropa, *An. Inst. de Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

¹⁵⁾ Z. Pâclișanu, *Soc. de mâine*, a. IV, Nr. 13—14, p. 183, și *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

¹⁶⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 1, p. 38.

¹⁷⁾ Bunea, *Statistica - P. Aron*, p. 35.

¹⁸⁾ Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

¹⁹⁾ *Lipszky, Rep.*, II, s. v.

²⁰⁾ *Lenk*, o. c., III, 171.

²¹⁾ *Kramer*, o. c., p. 37, 38 și 41. — Urme de-ale militariei grănicerești în toponimia Năsăudului sânt: *Șvardă* < germ. *Warte* „*Besatzung*, *Schildwache*“; *Loagăr* < germ. *Lager* „*tabără*“; (*Pe Cisteț* < germ. *Schiesstätte* „*locul unde se făceau exercițiile de pușcat*“; *La ruini* „*locul unde se găsesec ruinile institutului militar ars în 1849*“.

²²⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 54.

draß, Nosndraß, Nâssendorf, Nuszendorf și *Nussdorf*¹⁾. Locuitorii *Năsăudului* se numesc *Năsăudeni*²⁾ și *Nosodeni*.

Originea numelui *Năsăudului* a fost explicată de mulți și în multe chipuri.

În *Dacia preistorică* de N. Densusianu, p. 681³⁾, găsim următorul pasaj interesant pentru originea numelui *Năsăudului*: „În Arabia vechile numiri topografice încă au în mare parte un caracter pelasg. Ptolemeu amintește aici orașele: Istriana, Satula; Rhadu (sat), Lugana, Carna, Sata, Domana, Baeba, Latha, Albana, Amara, Draga, Saraca, Deva, Dela, Lysa, Petra, Medana, Lydia, Suratha, Gavara, Aurana, Sora etc.⁴⁾. Iar la Pliniu mai aflăm și orașele: Thatice, Sandura, *Nasaudum* și Rhemnia“⁵⁾.

Fără a o spune, citând forma *Nasaudum*, e sigur că N. Densusianu se gândia la *Năsăudul* nostru, pe care-l consideră deci străvechiu și de origine pelasgă. În'rădăvăr însă nu este nici o legătură între cele două forme atât de asemănătoare. Potrivirea lor e datorită numai întâmplării. Un străvechiu *Nasaudum* ne-ar fi putut da în românește *Năsaud* sau *Năsad* (cu căderea lui *u* aton), nu *Năsăud*.

Printre *Năsăudeni* — fără a se ști autorul — circulă derivarea din sl. *na-sz-voda*, deci „spre“ + „în sus“ + „apă“. Cel ce a propus această etimologie a avut în vedere forma greșită atestată în a. 1264. Dar slav. *na-sz-voda* n'ar fi putut da nici odată *Năsăud* (cf. *Cerna-voda*; *Na Plosca* etc.).

G. Keintzel, *Archiv des Ver. für sieb. Landeskunde*, XXVI—1894, p. 195 fără a preciza radicalul (se pare însă că se gândește la ung. *asszú*, „uscat“, „sec“, de-aci *Asszíd*)¹⁾, crede că *n* de la începutul lui *Năsăud* este un *n* protetic neorganic ivit în gura populației săsești din regiunea Bistriței, de care se ținea *Năsăudul* din punct de vedere administrativ, după felul de rostire al acesteia. Impotriva acestei etimologii însă este de o parte vechimea formei cu *n* (a. 1264), de altă parte faptul că *Năsăudul* nu este tocmai „uscat“ sau „sec“, ceea ce o dovedește și împrejurarea că, alături

1) Formele săsești sânt datorite etimologiei populare, cf. säs. *Nqss, Noss* = *Nuss* „nucă“, iar *nâss* = *nass* „umed“.

2) A. 1691, *Hurmuzaki*, XV, 1436.

3) Cf. și prefața scrisă de Dr. C. I. Istrati, p. CIII.

4) *Ptolemaei* lib. VII. 7; V. 16 și 18. — N. A.

5) *Plinii* lib. VI. 35. 1. — N. A.

6) La D. Pais, *Az aszó elhomályosult összetételei*, în *Magyar Nyelv*, VIII, pp. 391—40, lipsește *Naszód*.

de *Nassen* ~, *Nossen* ~, *Nussdorf*, a fost posibilă și etimologia populară săsească *Nässendraf* (< *näss* = *nass* „umed“).

Unguresc crede *Năsăudul* și dl Iorga, cum apare din pozițiunea: „Der Name Agiud ist mit Năsăud, Șamșud, Aiud in Siehebürgen zu vergleichen, und der Ort ist unzweifelhaft magyarischen Ursprungs“¹⁾. Apropierea între aceste nume însă nu este potrivită. *D* din *Agiud* și *Aiud* îi aparține însăși radicalului, derivând din ung. *Egyed* < *Aegydius*. Cel dintâiu care a atras atenția asupra acestui lucru este tot dl Iorga, *Hurmuzaki*, XV, 19, unde după cuvintele „in oppido nostro *Egydhalma*“ (9 Aprilie 1433) pune nota „Pare a fi Agiudul“²⁾. *Aiudul* este același nume cu *gy* trecut în *ny* (cf. ung. *mogyoró* > *monyoró* „alună“ etc.)³⁾. *Șamșudul* derivă din numele de persoană unguresc *Samson* „Samson“ + suf. top. *-d*. În *Năsăud* nu putem recunoaște un astfel de nume de persoană.

G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 93, pornind din forma săsească *Nässendraf*, spune: „Zu slav. *noss(en)* „Ort mit vorspringendem Berg (wozu die Lage stimmt)“. Intr-adevăr derivarea din slavul *nosz* „nas“, întrebuițat în toponimie figurat, deci rar⁴⁾, + suf. *-ovz* ar fi posibilă numai prin intermediul unguresc, care a adaus și sufixul topic *-d*, căci numai în limba ungurească ar fi putut să se schimbe *o* din cuvântul slav în *a* (*o* deschis)⁵⁾, cum se găsește scris numele *Năsăudului* încă din cele dintâiu documente latino-ungurești. Firește, dacă și poziția geografică ar corespunde. Dar, cu toată bunăvoința, n'am găsit dealul care ar putea fi *nosz*-ul propus de dl Kisch.

1) *Geschichte des rumänischen Volkes*, vol. I, Gotha, 1905, p. 165. În traducerea doamnei Otilia Teodoru-Ionescu, vol. I, București, 1922, p. 21 („Numele Agiud se poate asemăna cu Năsăud, Șamșud, din Ardeal, și localitatea e fără îndoială de origine ungurească“), s'a uitat „Aiudul“, singurul cu care se poate compara într-adevăr Agiudul și cu care este identic la origine.

2) Cf. și I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV., XV. und XVI. Jahrhundert*, Gotha, 1911, p. 126, 165—6; S. Pușcariu, *Litteris*, p. 181—182; I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 267.

3) Cf. și *Sântejude* < ung. *Szentegyed* cu *e* medial păstrat și cu cel final adaus sub influența lui *jude*.

4) Fr. Miklosich *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen II*, p. 205, Nr. 375, îl găsește pe *nosz* în toponimie numai la Sârbi, iar în *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, p. 49, Nr. 215 mai citează formele pol. *Nosow*, *Nosóvci* etc. Cf. *Năsolea*, cascade în jud. Bacău.

5) Cf. slav. *obrokz*, *okno*, *bobz*, *bojnik*, *podz*, *ponosz*, *potokz*, *robz*, *svobóz*, *drobz*, *stogz* etc. > ung. *abrak*, *akna*, *bab*, *bajnok*, *pad*, *panasz*, *patak*, *rob*, *szabad*, *darab*, *asztag*, etc., ap. Balassa-Simonyi, o. c., I, p. 170.

Insumi am propus două posibilități de explicare pentru *Năsăud*¹⁾.

Socotind autentică forma documentară *Nazwod* din a. 1264, care ar putea să se cetească *Nazvod*, *Nasuod* ori *Nasovod*²⁾ și având în vedere și faptul că, alături de *Năsăud*, întâlnim pe *Săud*, ung. *Szód* (Bihar, pl. Beiuș), care ar putea fi elementul simplu care, precedat de slav. *na*, ne-ar fi dat compusul *Năsăud*, m'am gândit la o formă slavă *naszvodz* (< *na* + *szvodz*), și anume astfel:

»Elementul al doilea al acestui compus ar avea înțelesul de „boltitură“ și, împreună cu *na*, ar arată, din direcția izvorului Someșului, valea sau ținutul („terra“) care scoboară „spre cotitura“ în formă de „boltă“ a acestuia din dreptul Salvei, imediat din jos de *Năsăud*, ori — ce e mai puțin probabil — ar însemna o cunoscută procedură judecătorească la Slavi, așa numita „intertatio“ (< „in tertium deducere“), „înlăturarea acuzei de furt, crima cea mai obicinuită, prin trecerea acesteia asupra altcuiva“ (cf. germ. *schieben* și *schuben*).

Dintre limbile slave mai au cuvântul *svod* „intertatio“ limba ceahă, sârbo-croată și polonă³⁾. Acest element slavon se găsește și la baza ungurescului *szavaty*, *zvagy*, *zavat*. *Năsăudul* pare să fi fost totdeauna centrul ținutului cu scaunul de județ³⁾, iar prin deasa mergere *na sŭvodŭ* ar fi putut ușor să se fixeze această numire pentru însuși locul unde se făcea procedura³⁾.

Forma veche românească a elementului al doilea trebuie să fi fost *sŭ'vodŭ* (cf. *săvârși*, alături de *srârși*, *sfârși* < p. -sl. *sŭvrŭšiti*). *Nasă'vodŭ* s'a putut desvoltă apoi în **Năsă'vodŭ*, iar

¹⁾ *Anuarul Inst. Ist. naț.*, Cluj, II—1923, p. 256—257.

²⁾ Vezi O. Asbóth *Magyar Nyelvőr*, XXIX—1900, p. 163

³⁾ Vezi I. Melich, *Magyar Nyelvőr*, XVII—1898, pp. 289—295, 468—469; XXVIII—1899, p. 563; O. Asbóth, *Magyar Nyelvőr*, XXI—1900, pp. 65—72, 160—164.

³⁾ Numele *Năsăudului* a trecut deci asupra întregului ținut din cele mai vechi timpuri. La 1264 Ștefan, ducele Transilvaniei, dăruiește comitelui Hazos „țara *Năsăudului*“, „terram *Nazwod*“ (= „*Nazowd*“), v. *Hurmuzaki*, I, 321.

³⁾ Cf. pentru analogie numele satului *Sând* (ung. *Szind*, jud. Turda-Arieș, pl. Turda), care probabil trebuie derivat din p.-sl. *sŭndŭ* „judecătorie“, „judecată“. — Observ acum că *Sând*, ung. *Szind*, *Szend*, a fost derivat greșit de G. Weigand, *Balkan-Archiv*, I, p. 20, din ung. *szen* s. *szin* + *-d* „Kohlenort“, care are *-é* și *-i*, nu *-e* ca numele topic unguresc. Lipsa unei mine de cărbuni pentru a explica numirea nu poate fi înlocuită cu afirmația „unter Kohlen sind Holzkohlen gemeint“.

acesta, în urma trecerii lui *v* în *u* și a asimilării lui *o* în *u*, în *Năsă'und* > *Năsă'ud*...¹⁾

„Că *săvod*-ul juridic a trebuit să fie cunoscut la Români în timpurile vechi, dovedește și *sodăș*, *sodăș sodeaș*, *solduș*, 1. „chezaș“, 2. „copârtaș, răzeș“, care, deși venit, cum a indicat I. Bogdan²⁾, prin ungurescul *szovados* (*szvados*, *szavatos*, *szovatos*, a trebuit să se rapoarte la început la acel *săvod „intertiatio“, despre care a fost vorba mai sus“.

Evident, dacă s'ar accepta această etimologie, forma ung. *Naszód* n'ar putea fi considerată ca continuatoare a formei slave, ci ar redă în rostirea ungurească forma românească *Năsăud*.

Dar ori cât de ademenitoare se pare această explicație, nu mai pot crede în ea din pricina că mi-am format convingerea că *Nazwod* din a. 1264 nu este decât o greșală de scris sau de copiere în loc de *Nazowd*. Aceasta atât din pricina că greșelile de acest fel sânt foarte numeroase în documentele citate (cf. *Maklod* = *Makold* și *Chech* = *Thech* s. *Thelch* s. *Telch* a. 1440; *Byrches* = *Byches* a. 1533; *Nyemezö* = *Nyirmezö* a. 1552 etc.), cât și pentru că numai din forma *Nazowd* putem explica toate formele documentare ulterioare.

Pentru a explica această formă, cum am arătat și în *Anuarul Inst. de Ist. naț.*, Cluj, II, p. 256, trebuie să pornim de la slav. *nasovŭ* „implutură“ (cf. p.-sl. *nasovati* „implere“ rus., *nasovati* s. *nasovyvatŭ* „a băga, a vâri multe, a năpădi, a năvăli, a impinge“, bg. *sovam*, s. *sunti* „giessen“, *usov* „Lavine“ etc. < rad. *su-* > *suŋoti*, *sovati*, *suvati* „stossen“, „schieben“) ³⁾. „Implutura“, „ageturile“ le-ar fi putut aduce Valea Caselor care a pricinuit dezastrul din vara 1922 și multe altele mai înainte. Slavul *Nasovŭ* și românescul *Năsov născut din acesta ar fi dat ungurește **Naszó*⁴⁾, iar + suf. topic *-d* > *Naszód*. Din acesta, prin reprimire, s'a

1) Pentru trecerea lui *v* în *u*, cf. *căuaciu* < *covaciu* < p.-sl. *kovač*; *Chioar* < ung. *Kövár*; suf. *-ov*, *-ova* > *ua*; *Moldova* > *Moldua* etc., iar dintre numirile topice de pe Valea Rodnei cf. *I'lova* > *I'lua*, *Ilva*; *Salova* > *Salua*, *Salva*.

2) *Documente moldovenești în arhivul Brașovului*, p. 28, și *Documentele lui Ștefan-cel-Mare*, vol. II, p. 603.

3) Pentru compoziția și sensul cuvântului slav cf. v.-bg. *nasŭpŭ* (rom. *năsip*, *nisip*) < *na-* + *sŭpŭ*, *suti* „spargere“.

4) Pun asteriscul, deoarece forma de la a. 1619 o cred „lapsus calami“.

putut naște rom. *Năsă'ud* ¹⁾. Formele săsești (*Nässndraf*, *Nössndraf*, *Nässendorf*, *Nuszendorf* și *Nussdorf*) sânt născute prin etimologie populară: din *Nasov* > *Năsov + *-d* > *Naszód* > *Năsăud* în care *-ovü* și *-d* au fost considerate ca sufixe, iar radicalul *năs*, *nqs-* reconstruit astfel a fost compus cu *Dorf* „sat“ (cf. sâs *Mäkndraf* alături de slav. *Makovü* și ung. *Makod*) ²⁾.

Această explicație este cea mai probabilă și pentru faptul că se rapoartă la configurația de teren și la felul cum s'a născut aceasta, deci pune *Năsăudul* în categoria celor mai multe din numirile de origine slavă de pe Valea Someșului de sus.

Fie că etimologia aceasta, ori cea mai puțin probabilă propusă de dl Kisch, ar fi cea adevărată, *Năsăudul* trebuie să fi fost reprimit din ur: gurește, ca și *Rodna*, *Mocodul*, *Gilău* (< ung. *Gyalu*, iar acesta din forma românească *Dealul* < vbg. *dělŭ*) ³⁾, *Gelmar* s. *Gelmariu*, (< ung. *Gyalmár*, iar acesta din rom. *Dealul-mare*) ⁴⁾, *Sătmar* s. *Sătmariu* (< ung. *Szatmár*, iar acesta din rom. *Satunare*) ⁵⁾, *Chișilva* < ung. *Kis-Ilva* < rom. *Ilva-mică*, iar acesta

¹⁾ Pentru redarea fonetică în românește, cf. ung. *Iklod* > rom. *Iclod* și *Iclă'ud*; ung. *Jód* > rom. *Ie'ud* etc.

²⁾ Cele scrise despre *Năsăud* de dl Pavelea, o. c., p. 18, sânt atât de neștiințifice și confuz redactate, încât o rezumare a lor este cu neputință. Dl Pavelea crede că silabele *nă-*, *-să-* și *-ud* sânt cuvinte independente, iar cel din urmă are sensul de „sat“.

³⁾ Cf. O. Asbóth, *Szláv jövevény szavaink*, Budapest, 1907, pp. 9—11, și *Nyelvtudomány*, I³, Budapest, 1907, pp. 207—208; apoi V. Bogrea, *Dacoromania*, I, 219 și IV, 866.

⁴⁾ Cf. N. Drăganu, *Dacoromania*, IV, 133, n. 1, și S. Pușcariu, *ibid.*, p. 1349.

⁵⁾ Cf. N. Drăganu, *Dacoromania*, IV, 133, n. 1, și S. Pușcariu, *ibid.*, p. 1349. Această explicație a fost propusă mai întâiu de Ios. Zatkathy, „fibrăul“ din a. 1769 al Sătmarului (cf. *Szatmárnémeti szabad kir. város in Magyarország vármegyéi és városai*, Budapest, fără indicarea anului, pp. 161—162). Cum arată pendantul *Gelmar*, ea este mai bună și mai sigură decât oricare dintre celelalte etimologii propuse de învățații unguri, care din șovinism nu vreau să admită originea românească a *Sătmarului* (cf. monografia citată, pp. 161—162, unde se resping explicațiile: < evr. „inundație tristă“ s. „băutură amară“, < lat. *satum* „sămănătură“, < n. pers. al comitelui *Zothmar*, care poate fi ulterior și luat după posesiunea *Sătmarului*, pentru a se propune oland. *Zoutmarkt*, evident pornindu-se din forma ulterioară *Sătmar* > *Săcmar*, al cărei fonetism l-am explicat în legătură cu cele spuse despre *Rodna*, *Rogna*, *Rocna*). Nu e admisibilă nici etimologia pro-

v.-bg. *Ilova*, etc. ¹⁾).

Dintre munții și văile Rodnei tot așa a fost reprimat **Suhardul**, grupare de culmi și cătune (Bucovina, distr. Câmpulung), dim. **Suhardelul** s. **Suhardzelul**, părau, afluent pe dreapta Bistriței, munte ²⁾. *Suhardul* se găsește atestat în a. 1566 ³⁾, *Szohard* a. 1567 ⁴⁾, *Suhardă* a. 1592 ⁵⁾, *Sohard* a. 1593 ⁶⁾, *Suhardu* a. 1626 și 1638 ⁷⁾, *Suhard-* a. 1672 ⁸⁾, a. 1688 ⁹⁾, etc. Acest nume nu

pusă în vremea din urmă de dl Melich, *A honfoglaláskori Magyarország*, p. 70 (< bg. turc. *Satmar, pentru care trimite la n. pers. cum. *Satmáz* din cronica lui Nestor și la *Szatymaz* din com. Csongrád, formă pe care am aștepta-o și în locul *Szatmár*-ului, care redă pe *Satu-mare* al nostru).

¹⁾ M'am oprit la câteva exemple caracteristice care ne interesează pentru reprimirea formei în discuție (din v.-bg. în rom., din rom. în ung. și din ung. în rom.). Alte numeroase exemple dă dl S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, pp. 1346—1353, în legătură cu discuția celor mai vechi numiri de râuri ardelenesti. Rețin următorul pasaj care se rapoartă la numirea unei localități apropiate de ținutul de care ne ocupăm: „în Bucovina, stăpânirea de o sută și ceva de ani a Austriei a făcut ca vechiul *Vatra Dornei*, prefăcut în oficialul *Dorna Watra* să devină, chiar în gura multor Români, *Dornavatra*“ (p. 1348), și adaug că prin influența ungurească *Valea-Dornei* s'a schimbat în *Dornavelgi*, *Dornahelgi* s. *Dornahelgia* (< ung. *Dorna-völgy* s. *Dorna-völgye*). În sfârșit mai citez un sigur exemplu. Având în vedere formele documentare mai vechi (*Virsicza*, *Vershice* etc.), dl Melich, *A honfoglaláskori Magyarország*, p. 173, crede că *Vârșețul* (srb. *Vršac*, ung. *Versecz*, germ. *Werschitz*) „a avut ca formă originală pe *Vršica* ori *Vršice*“ (< srb. v. *vršak* „apex“, iar acesta < *vrh* „das oberste einer Sache, die Spitze, der Gipfel“) „Dintr'un astfel de nume de trei silabe s'a făcut în nemțește în mod normal *Werschitz* (cf. slav. *granica* > austr. bav. *Granitz* și de-aici ung. *gránic*, v. Melich, *Magyar Nyelv*, VI, 113; slov. v. *Kremnica*, *Sčavnica*, *Teplice* > germ. *Kremnitz*, *Schemnitz*, *Teplitz*; din germ. ung. *Körmöc*, *Selmec*, *Trencsén-Teplíc* etc.). Din germ. *Werschitz* s'a născut ung. *Versic > *Versec* (cf. v. ung. *igric* > *igrec*, *Selmec* etc.). Din ungurește sânt: germ. mai nou: *Werschetz*, rom. *Vârșeț*, srb. din sec. XIX *Vršac* și *Vrșac* (numire *Vrșac* de pe teritor sârbesc nu cunosc, dar pe teritor bulgar este *Vršec* < *Veršec*, scaldă s. baie spre Vest de la *Vrața*).“

²⁾ *Dict. geogr. al Bucovinei*, p. 213.

³⁾ *Hurmuzaki*, XV, 617.

⁴⁾ *Ibid.*, XV, 619.

⁵⁾ Al. Rosetti, o. c., p. 46.

⁶⁾ *Hurmuzaki*, XV, 718.

⁷⁾ *Ibid.*, XV, 1047, și *Codrul Cosminului*, II, Cernăuți, 1927, p. 441.

⁸⁾ *Ibid.*, XV, 1347.

⁹⁾ *Arhiva Someșand*, Nr. 1, p. 63.

poate fi despărțit de acel al cătunului *Suhar* ¹⁾, ung. *Szohár* al Abrudsatului. În Secuime și anume în regiunea Topliței, se găsește formele *Czohárd* și *Csuhárd* ²⁾. Dl S. Opreanu afirmă că pe teren a cules pentru acestea formele *Suhar* și *Suhärzel* ³⁾. *Suhar* se găsește în Dolj, iar *Suhărău* în Dorohoiu.

După părerea dlui G. Kisch ⁴⁾ *Suhardul* (săș. *Schuhartsberg*) ar deriva dintr'un nume de persoană, pentru care trimite la fr. *Suchard*, germ.-săs. *Schuhart* < mgs. *Schochwürchte*, *-wort*, „Schuhmacher“. Dar fonetismul numelor la care ne trimite dl Kisch, forma *Suhar* și extensiunea geografică a lui *Suhar*, *Suhard* și a derivatelor acestora, ne arată că etimologia propusă de dsa nu este cea adevărată. Forma săsească nu este decât o etimologie populară care a apropiat *Suhard*-ul românesc și unguresc de *Schuhart*-ul săsesc ⁵⁾.

Pentru cătunul *Suhar* dl G. Weigand, *Balkan-Archiv*, I—1925, p. 18, propune bg. *suhar* „Dürrholz“, iar dl I. Jordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 14 și 251, îl derivă pe *Suhărău* < rut. *suchorôv*, care, după Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 228, Nr. 542, ar fi < *suhz* „siccus“ + *rovz* „fovea. *Suhar* se mai găsește și în limbile cehă și rusă cu sensul de „gedörretes Obst, Zwieback“ ⁶⁾. Fiind un element comun al mai multor limbi slave, *suharü* pare a fi destul de vechiu. Toate numele citate derivă cu siguranță din acest slav *suharü* cu sensul de „pădure uscată“, „loc (deal munte) uscat“ ⁷⁾. Ungurii și administrația lor le-au adaus sufixul topic *-d*, modificându-le în același timp pe *s* inițial în *cz*

1) Cum îmi comunică dl Ștefan Pașca, aceasta este rostirea populară.

2) O. c. 158—159.

3) Ibid.

4) *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 119.

5) Și Sașii au obiceiul de a pune un *-t* la sfârșitul cuvintelor terminate în *-r*, cf. *Hattört* < ung. *határ* „hotar“; *Pokert* < rom. *păcură* etc. La adaugerea lui *-t* a putut contribui și influența vgs. și mgs. *Hart* „Wald“, „Bergwald“.

6) Miklosich, *Et. Wb. der slav. Sprachen*, p. 333

7) Observ că în regiunea Năsăudului este cunoscut cuvântul *suhar* (Zagra) și *sulhar* (Sângerz-Băi) cu sensul de „fag înalt, drept și subțire“. Acesta, cum arată sensul, nu poate avea nimic comun cu slav. *suhü* „siccus“, ci pare a fi mai curând un derivat din slav. *socha*, *χάπαξ*, *vallus'* (cf. și ceh. *sochor*, ap. Štrekelj, o. c., p. 488—494) ori din *sálhă*, *sálhă*, *silhă*, *sálhă* (Mold., Trans.), *řáhlá*, *řihlá* (Munt.), pe care A. Scriban, *Arhiva*, 1915, p. 256, și 1923, p. 284, și G. Weigand, *Balkan-Archiv*, I, 155, îl crede corespondent al ung.

și pe *-u-* în *-o-*. Formele românești cu *-d*, care este sufix topic unguresc ¹⁾, sânt deci reprimite din ungurește. După analogia lui *Suhard* s'ar putea ca și *Suhărău* să fie mai curând corespondentul unui *Suhar + *-ovă* decât al ruteanului *Suhorôvú*, explicat: < *suho-rôvú*.

Feldru.

În documentul dela 1440 acest sat este numit *Nyirmezö*, deci „Câmpul s. Lunca mestecenilor“ ²⁾. Acest lucru este înafară de orice îndoială pentru că, după cum arată cellalt document de la 1450 ³⁾, în hotarele „posesiunii *Nyrmezew*“ se găsește vaea „[*F*]ewldreu“, deci *Feldrișelul* care trece prin **Feldru** ⁴⁾. Forma *Nyermezö* din a. 1552 ⁵⁾ este un „lapsus calami“ în loc de *Nyirmezö*. În 1601 și 1602 *Feldrul* se numia săsește și **Birkenau** ⁶⁾, deci cu traducerea lui *Nyirmezö*. Dar această numire apare acum pentru cea din urmă dată în documentele care-mi stau la dispo-

szilfa „ulm“, iar *Kaľuźniacki*, o. c., p. 19 și *Tiktin*, *DRG.*, 1423, al latinescului *silva*, venit prin cancelariile medievale ungare (cf. și *metă* etc.). Împotriva etimologiei lui *Scriban* (care se gândește și la slav *suhli* „uscături, vreascuri“) și a lui *Weigand* este faptul că *szilfa* este un cuvânt compus, că nicăeri nu se întâlnește forma cu *-f* și în sfârșit că ung. *szilfa* însemnează „ulm“, nu „pădure deasă de brad“, „*Waldes-Dickicht*“. Pentru etimologia lui *Kaľuźniacki* și *Tiktin* vorbește sensul de „pădure“ al *sálhei*, forma *sehelbe* (Ilva-mare), *Valea-sálboasă* (ibid.), *sáhálbariu* „cel care arde cărbuni de lemne“ (Crăcești, Maramureș. ap. T. Papahagi, o. c., p. 231), precum și *sálhuiu* alături de *sálbatic* < lat *salvaticus* = *silvaticus*, *-a*, *-um*, cu același sens. Forma *selbá* este nouă (*Tiktin*, o. c., p. 1407). Cuvântul a intrat și în limbile slave; cf. rut. *syhta* **СИТА** „Bergwald, Hain“, relevat de *Kaľuźniacki*, și după *Żelechowski* II, 863, de V. Bogrea, *Dacoromania*, IV, 846, precum și rut. *sehelba* „ausgerodeter Waldstelle“, ap. *Kaľuźniacki*, l. c. În Slovacia găsim satele: *Sihelné*, *Sihla*, în Vaahia Moravică *Syhla*, cf. Mačurek, *Bul. Soc. Geogr. rom.*, XLII—1923, p. 68, și *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 88. Îl dă și *Miklosich*, *Et. Wb. der slav. Spr.* deci derivându-l greșit.

¹⁾ Etimologiile lui *Czirbusz*: *Czohard* < celt. *gos, cos* „pădure“ + art „munte“ ori slov. *suha* „torrens“ + celt. art „munte“ (*Erdély*, XVII—1908, p. 242) și *Szuhardel* < celt. *achardel* „păduris“, slov. *suhljad* „tufis uscat“, avar. *strehli* „fărămat“ (ibid., p. 144), sânt neserioase.

²⁾ *Hurmuzaki*, I², 669.

³⁾ *Rev. ist.*, l. c.; cf. și doc. în facsimile.

⁴⁾ Din această pricină nu se mai poate susține părerea dlui N. Jorga, *Doc. din arh. Bistriței*, I, p. V, după care *Nyirmezö* ar fi identic cu *Foiana*.

⁵⁾ *Kramer*, o. c., p. 11.

⁶⁾ *Hurmuzaki*, XV, 780 și 792.

ziție. În locul ei începuse să se întrebuinteze încă din sec. XVI *Feldru*: „de *Feldro*“ a. 1546¹⁾; „de *Fewldro*“ a. 1547²⁾; „ex parte *Feldro*“ a. 1547³⁾; „de *Feldra*“ a. 1549⁴⁾; *Fewldro*, *Fewldre[n]sis* a. 1549⁵⁾; *Feldrev* a. 1546⁶⁾; *Feoldrew* a. 1576, 1577⁷⁾; *Felczen (sie)* a. 1580⁸⁾; *Feldreu* a. 1604—1618⁹⁾; *Felder* a. 1635¹⁰⁾; *Feldrahanii* a. 1691¹¹⁾; *Földre* a. 1695¹²⁾, a. 1717¹³⁾

¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 456.

²⁾ *Ibid.*, XV, 457.

³⁾ *Ibid.*, XV, 460.

⁴⁾ *Ibid.*, XV, 474.

⁵⁾ *Ibid.*, XV, 475.

⁶⁾ Stoica Nicolaescu, l. c.; cf. și *Hurmuzaki*, XV, 722, n. 3.

⁷⁾ Kramer, o. c., p. 12.

⁸⁾ *Hurmuzaki*, XV, 681.

⁹⁾ Al. Rosetti, o. c., p. 77; dl N. Iorga, *Doc. Bistr.*, I, 24 și *Hurmuzaki*, XV, 807 a cetit greșit *Fendreu*.

¹⁰⁾ *Ibid.*, XV, 1009; asupra lui Toader dascalul din Feldru, pomenit la această dată, și a activității lui culturale și literare cf. V. Pârvan, *Un vechiu monument de limbă literară românească (1639—1668)*, în *Convorbiri Literare*, XXXVIII—1904, pp. 919—937. În legătură cu aceasta observ că, între Feldru și Ilva-mică, aproape de „gura *Rimetzii*“, s. „*Pe Rimetea*“ a existat o „mănăstire“ în care în sec. XVII și XVIII s'au scris și copiat numeroase cărți. Ea a dăinuit până în 24 Ianuarie 1768, când locuitorii din Feldru, adunați la porunca vicecolonelului Enzenberg, au hotărît mutarea ei în sat, deoarece, ca toate mănăstirile din păduri, ajunsese un cuib de hoți“ (cf. Z. Păclișanu, *Cultura creștină*, XIII—1919, Nr. 7—8, p. 158, și A. Bunea, *Episcopii petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici*, p. 350).

Cât privește forma „*Rimetzii*“, ea este, evident, pluralul lui *Remetea* (< ung. *remete*, iar acesta din it. *romito* < lat. *eremita* „pustnic, săhastru, călugăr“, Melich, *Magyar Nyelv*, II—1906, p. 55 (cf. *burete-bureți, știulete-știuleți* etc.), pe care-l întâlnim și în numele comunei *Rămeș (Rimet)*, ung. *Remete*, cu cătunele *Cheia-Rămeșului, Rămeș-sat* sau *Pleașa, Râpa-Rămeșului* sau *Mănăstirea* (dovadă că și aici a fost odinioară mănăstire; cf. de altfel Z. Păclișanu, l. c., p. 163 și A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici*, p. 317, 339—341) etc. din jud. Alba; *Remeși* din jud. Sătmar și *Lorău—Ponoară—Remeș* din jud. Bihor. Mult mai deasă este forma *Remetea* (Bihor, Ciuc, Sătmar, Târgul-Mureș, Timiș, Caraș-Severin); cf. și *Călugări* (Bihor), *Chiliiă-Călugărului* (Neamțu), *Călugăra* (Bacău, Dolj, Suceava), *Călugăreasa* (Dolj, Gorj); *Bărați* < ung. *barát* „călugăr“ (stradă în București), muntele *Bărat* (Câmpulung), *Bărăteaz* < ung. *Barátház* (Timiș) etc.

¹¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1439.

¹²⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

¹³⁾ V. Șotropa, *An. Inst. Ist. naf.*, Cluj III—1924/25, p. 268.

Feldreu a. 1723 ¹⁾; *Földru* a. 1733 ²⁾; *Földru* a. 1750 ³⁾; *Feldrö* a. 1746 ⁴⁾; *Földra* a. 1760—62 ⁵⁾; *Feldra* (ung. *Földra*, germ. *Felden* sic) a. 1808 ⁶⁾; *Földra*, *Feldra* a. 1839 ⁷⁾ etc. În cele dintâiu liste ale comunelor grănicerești se găsește scris: *Földre* a. 1762 și 1764, *Földra* a. 1766 ⁸⁾, etc. Românescul *Feldru* își are originea din săsescul *Feldraf* ⁹⁾, auzit de Români *Fe'ldrof* > *Feldruf > *Feldruh > *Feldru*, iar de Unguri *Feldraf* > *Feldrah > *Feldra*, *Földra*. Forma intermediară cu *h* se mai aude în numele *Feldrihanilor*, vechiu *Feldrahani*. Numai din această formă s'a putut naște și numele *Feldrișelului* (cf. cele spuse despre *Cubășel*). Lui *f* îi corespunde *v* și *u* din formele *Feldrev*, *Feldreu*.

Dacă în partea din urmă a săsescului *Feldraf* este evident *Dorf* „sat“, nu este tot atât de clară partea întâiu a acestui nume. G. Kisch crede *Feldraf*-ul din Valea Rodnei identic la origine cu *Felldorf*-ul (rom. *Filitelnic*, ung. *Fületelke*) din jud. Târnava-mică, a cărui parte întâiu ar fi numele topic moselan *Fell* (doc. *Velle*)¹⁰⁾. J. Wolf, ocupându-se de acest din urmă¹¹⁾, crede că în partea întâiu ar putea fi vorba de săs. *fël* „öde, ertraglos“; ori de „*Feld*“, al cărui *d* a fost asimilat la *l* antecedent (mai de grabă e vorba de haplogia lui *d*!); ne-am putea gândi la *Fëldendorf* = *Füll*-s. *Füllendorf*; în sfârșit la „der Mannesname *Fil*, *Fele*, *Fel*“.

În cazul că totuși ar trebui să plecăm de la *Felldorf* pentru a explica pe *Feldru*, ar trebui poate să înțelegem „[*Birken*]felldorf“ = „*Nyirmezö*“.

Compoziția cuvântului ne arată însă că mai curând am putea avea de a face în acesta cu un nume propriu de persoană.

Se mai poate da și altă explicație. Deși ar putea fi vorba și numai de o etimologie populară a diacului respectiv, iar compozi-

1) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

2) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

3) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 35.

4) *Arhiva Someșană*, Nr. 2, p. 28.

5) Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

6) Lipszky, *Rep.*, II, s. v.

7) Lenk, o. c., I, 374.

8) Kramer, o. c., p. 37, 38 și 41.

9) G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 37.

10) L. c. și *Vergl. Wb.* p. 72.

11) *Programm*-ul gimn. ev. lut. din Șebeșul-săsesc pe 1879, p. 36. Partea a doua din explicația: «Man mag wie bei Feldorf (s. d.) am moselfr. Analogien denken oder an volksetymologische Umbildung des rum. „Feldra“; din A. Schullerus, *Sieb.-s. Wb.*, II, 343, este cu totul greșită.

ția este hibridă, nu trebuie să uităm de următoarea notă din 24 August 1600, care ne aduce aminte de ung. *fel* „de s. din sus“: „Petro Bayerdorff pro equo veredario in *Zent Gergii* (= „Sângeorz“) et pro labore Rascianis facto in *Felseoderff* (= „Feldru“)“¹⁾. Dacă explicarea pe care ne-o sugerează această notă (*Fel-draf* = *Felseoderff* „satul din sus“) este cea adevărată, nu o simplă etimologie populară pentru *Fel-* care nu se mai înțelegea, trebuie să presupunem că la început satul avea două părți: partea din jos, acel *Nyirmező* s. *Birkenau*, care a dispărut, și partea din sus *Feldraf*-ul, care a înghițit cu timpul pe cel dintâiu.

Maier.

O scurtă istorie a **Maierului** ne-a dat părintele Buzilă. o. c., p. 2, n. 2. **Maierul** a fost la origine „mărieștea“ (= „rusticum praedium“, „moșie feudală“, „alodiu“) Rodnei.

În documente îl găsim astfel: *Maior* a. 1440²⁾; „in possessione *Maior*“ a. 1450³⁾; *Mayar* a. 1473⁴⁾; *Major* a. 1552, 1576, *Maior* a. 1577⁵⁾; *Maierū*, *Maireani* a. 1564⁶⁾; *Maior* a. 1569⁷⁾; *Maer* a. 1595⁸⁾; *Major* a. 1633—1643⁹⁾; *Maerul* a. 1650¹⁰⁾; „ein *Mejerhöfer*“ a. 1652¹¹⁾; *Mäereni* a. 1672¹²⁾; *Maerul* a. 1683¹³⁾ și 1687¹⁴⁾; *Majer* a. 1692¹⁵⁾; *Maer* a. 1694¹⁶⁾; *Májour* a. 1695¹⁷⁾; *Major* a. 1717¹⁸⁾; *Maer* a. 1723¹⁹⁾; *Maijer* a. 1733²⁰⁾; *Majer* a. 1750²¹⁾ și

¹⁾ N. Iorga, *Studii și doc.*, I—II, p. 26.

²⁾ *Hurmuzaki*, I², 669.

³⁾ *Rev. ist.*, I. c., și doc. în facsimile.

⁴⁾ *Hurmuzaki*, XV, 80—81.

⁵⁾ Kramer, o. c., p. 11—12.

⁶⁾ St. Nicolaescu, I. c., și *Hurmuzaki*, XV, 722—723, n. 3/9 și 13.

⁷⁾ *Hurmuzaki*, XV, 637.

⁸⁾ Al. Rosetti, o. c., p. 48.

⁹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1048.

¹⁰⁾ *Ibid.*, XV, 1175.

¹¹⁾ N. Iorga, *Studii și doc.*, I—II, p. 46; „*Majerheff und Forschedt*“ a. 1602, *Hurmuzaki*, XV, 792, se rapoartă la „mărieștea“ Bistriței.

¹²⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1350.

¹³⁾ *Ibid.*, XV, 1388.

¹⁴⁾ *Ibid.*, XV, 1409—10.

¹⁵⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1450.

¹⁶⁾ *Ibid.*, XV, 1457.

¹⁷⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

¹⁸⁾ V. Șotropa, *An. Inst. Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

¹⁹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1605.

²⁰⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

²¹⁾ Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 35.

1760—62¹⁾; *Major* 1762, 1764, 1766,²⁾; *Maerul* a. 1783³⁾; *Maerie* a. 1803⁴⁾; etc.

Ungurește *Maierul* se numește *Major* și *Májer*, iar săsește *Meier* (vechiu *Majer*) și *Mârhêf* (= „*Maierhof*“, în Cegan și Dumitrea)⁵⁾.

Deși în documentele latino-ungurești citate mai sus forma atestată mai întâiu este ung. *Major* și cu toate că și din acesta am putea explica forma românească (> *Maîăr*, prin asimilarea lui *ă* la *i* precedent > *Maier*; cf. ung. *bátor* > rom. *batâr*, *batâr*, ung. *vámos* > rom. *vameș* etc., alături de ung. *fodor* > rom. *fodor*, ung. *cscpor(t)* > rom. *ciopor*, *ciopor* etc.), totuși mai probabil este că numele *Maerului* ne-a venit din săs. vechiu *Majer* s. *Meier* (cf. și vechiul *Maerū* din Maramureș, ap. N. Iorga, *Studii și doc.*, XII¹, p. 237⁶⁾). Însuși ungurecul *major* este de origine germană⁷⁾.

Sângeorz (Sângeorzul s. Sângiorgiul-român, Sângeorz-Băi).

Sângeorzul este atestat în documente astfel: *Zentgyurgy* a. 1440⁸⁾; *Zenthergh* a. 1450⁹⁾; *Senthjerg* a. 1535¹⁰⁾; *Senthgeorgh*

¹⁾ Dr. V. Ciobanu, o. c., p. 692.

²⁾ Kramer, o. c., p. 37, 38 și 41.

³⁾ Bârlea, o. c., p. 132.

⁴⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 54.

⁵⁾ Lenk, o. c., III, 22 și G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 85.

⁶⁾ Spre N. dela Maieru se găsește muntele *Rabla*, numit evident după apelativul *rablă* „căzătură, ruptură“, „om și vită, mai ales cal slab și istovit“, „gloabă“, „mărtoagă“ (cf. *Iapa*, *Cobăla*, *Colun*, *Măgura Calului*; etc.), pe care în *Dacoromania*, IV, 768—774, l-am derivat din săs. *Räbel* „der beim Raufen zurückbleibende unscheinbare Hanf“ (altfel G. Pascu, *Revista critică*, I—1927, Nr. 2, pp. 140—141: < bg. *ra'bul* (= *ărbul*, *hă'rbel*) „hârb“; greșit I. Bărbulescu, *Arhiva*, XXXII—1925, Nr. 3 și 4, p. 257; < lat. *rabula* „advocat prost, gură-liv“, care ar fi trebuit să dea *raulă).

⁷⁾ Cf. V. Lumtzer—I. Melich, *Deutsche Ortsnamen und Lehnwörter*, Innsbruck, 1900, pp. 172—173.

⁸⁾ *Hurmuzaki*, I², 669.

⁹⁾ *Rev. ist.*, I. c., și doc. în facsimile.

¹⁰⁾ *Hurmuzaki*, XV, 369.

a. 1542¹⁾; *Sent-Jerg* a. 1547²⁾ *Sent-Jerg* a. 1551³⁾) *Zent Jörg* a. 1552, *Szentgyeorgy* a. 1576, *St. Georg* a. 1577⁴⁾; „Iwon Lehacz de *Zentgeorgy*“ a. 1559⁵⁾; *Simdzo[r]dzu*, *Simdzordzu Sâmgörzenilor* a. 1564⁶⁾; *Zentgeorgie* a. 1593⁷⁾; *Sângeordz* a. 1598⁸⁾; *Popa Thoder de Zentgeorgy* a. 1599⁹⁾; *Zenthgeorgi* a. 1600¹⁰⁾; *Zent Gergii* a. 1600¹⁾; *Sâmgördzu*, *Sâmgördzu*, *Sâmğördzu* inc. sec. XVII¹²⁾; *Zentgiorgenau* a. 1602¹³⁾; *Szent-Giorgi* a. 1636¹⁴⁾; „auf *Szent-Gyeorgyen*“ a. 1643¹⁵⁾; „auff *St. Györgyer* Hattert“ a. 1667¹⁶⁾; *Szent Gyorgy* a. 1695¹⁷⁾; *Szent Georg* a. 1717¹⁸⁾; *Singiordz* a. 1723¹⁹⁾; *Szent-György* a. 1733²⁰⁾; a. 1750²¹⁾; *Simborzŭ* (sic, = „Simğorzŭ“) a. 1750²²⁾; *Szent György* a. 1760—62²³⁾; *Sz. Gyorgy* a. 1762; *Sz. Jyörgy* (sic) a. 1764; *Szt György* a. 1766²⁴⁾; *Sângeorz* a. 1803²⁵⁾; ung. *Szent-György*, germ. *Sanct-Goergen*, rom. *Szin Giorrs* s. *Szin-Gyuru* a. 1808²⁶⁾; ung. *Oláh-Szent-György* s. *Szent-György*, rom. *Szint-Zsorsu* a. 1839²⁷⁾, etc.

In protocolul său de vizitație canonică din Dec. 1767 Rednic

¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 410.

²⁾ *Ibid.*, XV, 464—465.

³⁾ *Ibid.*, XV, 481.

⁴⁾ *Kramer*, o. c., p. 11—12.

⁵⁾ *Hurmuzaki*, XV, 546—547.

⁶⁾ *St. Nicolaescu*, l. c.; *Hurmuzaki*, XV, 722 n. 3/13.

⁷⁾ *Hurmuzaki*, XV, 721.

⁸⁾ *Ibid.*, XV, 741.

⁹⁾ *N. Iorga*, *Studii și doc.*, I—II, p. 15.

¹⁰⁾ *Ibid.*, f. 22.

¹¹⁾ *Ibid.* p. 26.

¹²⁾ *Al. Rosetti*, o. c., p. 54.

¹³⁾ *Hurmuzaki*, XV, 792.

¹⁴⁾ *Ibid.*, XV, 1020.

¹⁵⁾ *N. Iorga*, *Studii și doc.*, I—II, p. 43.

¹⁶⁾ *Ibid.*, p. 51.

¹⁷⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

¹⁸⁾ *V. Șotropa*, *An. Inst. Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

¹⁹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1605.

²⁰⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

²¹⁾ *Bunea*, *Statistica* — *P. Aron*, p. 35.

²²⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1605.

²³⁾ *Dr. V. Ciobanu*, l. c., p. 692.

²⁴⁾ *Kramer*, o. c., p. 37, 38 și 41.

²⁵⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 54.

²⁶⁾ *Lipszky*, *Rep.*, II, s. v.

²⁷⁾ *Lenk*, a. c. III, 218.

pomeneste o mănăstire în *Sângeorz*, care însă n'are nici un călugăr ¹⁾.

Oficial se numia *Sângeorzul* până la noua organizare administrativă *Sângeorgiul-român*, ung. *Oláh-Szentgyörgy*. Acum se numește *Sângeorz-Băi*. Sașii îi zic *Sânt-Jorich* s. *Sânt-Gergn* și *Gergnâ* (= „Georgenau“) ²⁾.

Din punct de vedere etimologic forma populară *Sângeorz* este o românizare (după numele vechiu al sărbătorii *Sângeorzului* < *Sanctus Georgius*, cf. S. Pușcariu, *EtWb.*, p. 145, Nr. 1598) a numelui dat de administrația streină ungaro-săsească), probabil sub influența călugărilor minoriți așezați în Rodna (cf. cele spuse despre *Cârțibav*). Biserica catolică ori unde a stăpânit și mai ales ori unde a colonizat, chiar și în Balcani, a dat nume de sfinți. ³⁾ Intr'adevăr numele *Sângeorzului* nostru este cu totul deosebit de al celorlalte nume vechi de sate de pe Valea Someșului de sus, date după aspectul terenului, poziția geografică, numiri de animale și plante ori numele întemeietorului satului. Și este atât de înrudit cu numele unor localități săsești (*Sankt-Georgen* — *Sângeorgiul-săsesc* — *Szász-Szent-György* jud. Năsăud; *Johannisdorf* — *Szász-szentiván* — *Sântioana-săsească*, jud. Târnava-mică, alături de care cf. satul românesc, fost săsesc, *Sântioana* — *Johannesdorf* — *Sajó-szent-Iván* din jud. Năsăud; *Jakobsdorf* — *Sân-Iacob* — *Szász-Szent-Jakab*; *Frauenkirch* s. *Treukirch* — *Sântă-Măria* — *Boldogfalva*; *Sankt-Gothard* — *Szent-Gothárd*, etc.) ori secuiești — (*Szent-György*; *Szent-Demeter*; *Szent-Lélek*; *Nagy-Boldog-Aszsony*; *Szent-Háromság*; *Nyárad-Szent-László*; *Kis-Szent-Lőrincz*; *Csik-Szent-Mihály*; *Dicső-Szent-Márton*; *Szent-Egyed* etc.), dintre care unele au putut fi date de Cavalerii Teutoni, „aceiași cari au dat Prusiei colonizate de ei „Marienburgurile“ sale“ și „cari se știe că au avut țara Bârsei și părțile vecine, și nu numai la Sud, spre Cumania noastră, care, de altminterlea, se prelungea și spre Moldova“ ⁴⁾, — altele de atotputernicul Convent al Abației din Cluj—Mănăstur, etc.

¹⁾ Z. Păclișanu, I. c., p. 165.

²⁾ G. Kisch, *Norsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 43.

³⁾ Cf. C. Jireček, *Das christliche Element in der topographischen Nomenclatur der Balkanländer*, Viena, 1897, p. 3 și urm.

⁴⁾ N. Iorga, *Acte românești din Ardeal privitoare în cea mai mare parte la legăturile Secuilor cu Moldova*, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, vol. 2, București, 1916, p. 183.

Partea de hotar a Sângeorzului numită *Başca*, pe care mi-o comunică dl E. Mărcuşiu (*başcă* este un singular refăcut din *başte*, singular şi plural în acelaşi timp, care, cum am arătat în legătură cu *Şanţ*-ul, ne-a venit din ung. *bástya*, cf. şi pol. *baszta* < it. *bastia*, v. *Dicţ. Acad.*, I, 511), ne arată că în timpul cât a stat castrul de la Rodna şi hotarul Sângeorzului, ca şi al *Vărării*, *Hordoului* etc., a intrat în sistemul de întărituri al acestuia.

Mititei († Mititel).

Numele acestui sat apare mai întâiu în jum. I a sec. XVI în legătură cu acel al *Mocodului* astfel: „Makod *mititel*“ „Mokodt *mititel* fl. 5 den 14“ a. 1547—52; la 1576 întâlnim mai întâiu forma de plural, iar la 1577 forma *Mittitew*¹⁾. Urmează apoi: **Mititei** a. 1691²⁾; *Mitité* a. 1695³⁾; *Mitite* a. 1717⁴⁾; *Mititei* a. 1723⁵⁾; *Mititej* a 1733⁶⁾ şi 1750⁷⁾; *Mititei* a. 1760—62⁸⁾ *Mitite* a. 1762 şi 1764 şi *Mititei* a. 1766⁹⁾; *Mitite*, *Mitit*, *Mititej* a. 1808¹⁰⁾; *Mititei* a. 1803¹¹⁾; *Mititei*, *Mittite*, *Mittityei* a. 1839¹²⁾ etc. În vremea din urmă Ungurii, pentru ca să-i dea aspect mai unguresc, îl boitezaseră *Mittye*. Saşii îl numesc *Klê Derfki* = „klein(es) Dörfchen“¹³⁾.

Documentele şi numirea săsească par a ne arăta că numele acestui sat ar fi fost un atribut al *Mocodului* de care se ţinea cătunul † *Mititel*, din punct de vedere administrativ. Totuşi s'ar putea ca acest sat să-şi fi luat numele şi de la descălecătorul sau întemeietorul său „mititel“ de statură. Indată ce locuitorii *Mititelului* s'au înmulţit, a început să se vorbească de *Mititei*. Numele de familie *Mititel* se mai găseşte astăzi în Salva vecină cu *Miti-*

1) Kramer, o. c., p. 10 -12.

2) *Hurmuzaki*, XV, 1436.

3) *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

4) V. Şotropa *An. Inst. Ist. naş.* Cluj, III, 1924/25, p. 268.

5) *Hurmuzaki* XV, 1605.

6) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 174.

7) Bunea, *Statistica P. Aron*, p. 26.

8) Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

9) Kramer, o. c., p. 37, 38 şi 41.

10) Lipszky, *Rep*, II, s. v.

11) *Arhiva Someşană*, Nr. 7, p. 54.

12) Lenk, III, 96.

13) G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 70.

teul, și în *Telciu*. *Mititei* este deci la origine apelativul *mititel*, întrebuintat și astăzi în limbă, care s'a dezvoltat prin asimilație din *mitutel* < *micutel* < *micut < *mic* < lat. *mīcus* -a, -um < gr. $\mu\acute{\iota}\chi\acute{o}\varsigma$ = $\mu\acute{\iota}\chi\rho\acute{o}\varsigma$ ¹⁾.

Runc.

De aceeași vârstă cu *Mititeiul* este *Runcul* pe care-l găsim astfel: *Ronck* a. 1547, *Runk* a. 1548, *Ronkh* a. 1552 *Runka* a. 1577 ¹⁾; *Runkfalva* a. 1642 ²⁾; *Runcu* a. 1642 ³⁾; „Iosipă ot sela *Runcŭ*“ a. 1674 ⁴⁾; „rure *Rung*“ a. 1689 ⁵⁾; *Runcanii* a. 1691 ⁶⁾; *Runk* a. 1695 ⁷⁾ și 1717 ⁸⁾; *Runcŭ* a. 1723 ⁹⁾; *Runkul* a. 1733 ¹⁰⁾, *Runk* 1750 ¹¹⁾, 1760—62 ¹²⁾, *Runcck* a. 1762 și 1764 și *Runk* a. 1766 ¹³⁾, 1808 ¹⁴⁾ etc. *Runcul* pare a se fi dezvoltat din *Salva*, căci e numit și *Runcul Salvei* ¹⁵⁾.

Asupra originii și întinderii *runcului* în toponimia românească ne-a lămurit G. Popovici în *Convorbiri Literare*, XXV—1891, pp. 705—716. „În nomenclatura topică... numirea *Runc* apare frapant de des“ ¹⁶⁾. În partea cea mai mare „denumirea n'a putut fi imprimată respectivelor puncte topice în valoarea de nume proprii. Ea cată să fi fost atribuită în funcțiune de apelativ“ ¹⁷⁾. *Runcul* derivă dintr'un m.-lat. *runcus*, iar acesta din lat. *runco*, -are „*jäten*“ ¹⁸⁾, deci este sinonim cu *arșiță* < *arsicia, -am;

¹⁾ Cf. S. Pușcariu, *EtWb.*, p. 92, Nr. 1067, și Candrea-Densusianu, *Dict. et. al l. rom. El. lat.*, p. 165, Nr. 1092.

²⁾ Kramer, o. c., p. 10—12.

³⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1039.

⁴⁾ *Ibid.*, XV, 1097.

⁵⁾ N. Iorga, *Studii și Doc.* XII ¹⁾, p. 137—138.

⁶⁾ *Hurmuzaki* XV, 1420.

⁷⁾ *Ibid.*, XV, 1437.

⁸⁾ *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 128.

⁹⁾ V. Șotropa, *An. Inst. Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

¹⁰⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1605.

¹¹⁾ *Transilvania*, XXIX—1898, p. 174.

¹²⁾ Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 36.

¹³⁾ Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

¹⁴⁾ Kramer, o. c., p. 37, 38 și 41.

¹⁵⁾ Lipszky *Rep.*, II, s. v.

¹⁶⁾ Cf. *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 90.

¹⁷⁾ P. 705.

¹⁸⁾ P. 706.

¹⁹⁾ P. 709. ș. u.

curătură, curăfitură < lat. *curare*; *laz* < slav. *lazъ, lăzuitură*¹⁾; *cârciu* pentru care cf. n.-slov., srb. *krč* „Rodenland“, *krčiti* „roden“²⁾; *seciu* < slav. *sěčъ* „Schlag, Holzschlag“³⁾; *tăietură* < *taiu* < lat. *talio, -are*; *șlog* < germ. *Shlag* etc., care pe încetul l-au scos din circulație.

Găureni.

Satul *Găureni* a trebuit să se întemeieze în cursul veacului XVII. Înainte de 1600 nu-l întâlnim. În documente se găsește astfel: *Geureny* a. 1695⁴⁾; *Gauren* a. 1717⁵⁾; *Găureni* a. 1723⁶⁾; *Gaurian* a. 1733⁷⁾; *Gaureny* a. 1750⁸⁾; *Gaureny* a. 1760—62⁹⁾; *Gauren* 1762 și 1764¹⁰⁾; *Găureni* a. 1766¹¹⁾, a. 1803¹²⁾, etc.

Un sat *Găureni* se mai găsește în jud. Alba, altul în distr. Suceava din Bucovina, iar al treilea în jud. Chișinău din Basarabia¹³⁾.

Găureni și-au luat numele de la locuitorii care au împopulat pe încetul partea de hotar numită, după aspectul ei geografic, *gaura* < lat. **cavula, -am* < *cavus, -a, -um*, cu trecerea lui *c* în *g*, cunoscută și din alte cuvinte (cf. *Gaura* în Sătmăr, *Gaura Fetei* în Mehedinți, *Găurile* în Gorj și Putna, *Găuricea* în Hunedoara; *Găvuri*, munte, în Câmpul lui Neag, Hațeg, cf. O. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, p. 64 și 67; *Găuriciul* în Bacău, Teleorman și Vâlcea etc.).

1) P. 715—716.

2) I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 12; cf. și p. 218.

3) Tiktin, *DRG.*, 1405, și O. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, p. 56; cunoscut și în hotarul Năsăudului.

4) *Korrespondenzblatt*, XXI—1695, p. 127.

5) V. Șotropa, *An. Inst. Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

6) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

7) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

8) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 36.

9) Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 692.

10) Kramer, o. c., p. 37 și 38.

11) Idem, *ibid.*, p. 41.

12) *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 54.

13) Cf. S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 79, și *Dict. geogr. al Bucovinei și Basarabiei*, s. v. — *Gaurovy* se găsește la Români din Moravia, cf. I. Mačurek, *Toponimia românească din Valahia Moravică*, în *Bul. Soc. Geogr.*, XLII—1923, p. 69 (cf. și *Arhiva Someșană*, Nr. 7—1927, p. 86).

Suplaiu (Plaiu).

De aceeași vechime cu *Găurenii* pare a fi **Suplaiul** sau **Plaiul**: *Supplaj* a. 1695¹⁾; *Szupplaj* a. 1717²⁾; *Plai* a. 1723³⁾; *Plajó* (sic) a. 1733⁴⁾; *Taj* (sic, = „Plai“) a. 1750⁵⁾; *Szuplás* sic, = „Suplai“ a. 1760—62⁶⁾; *Szupplai* a. 1762 și 1764⁷⁾; *Suplai* a. 1766⁸⁾, etc.

Ca și *Runcul*, *Gaura*, *Poiana*, *Măgura* etc., și *Plaiul*⁹⁾ sau *Suplaiul* (< *su* < lat. *sub* + *plaiu*) a trebuit să fie la început un apelativ care numia o parte de hotar a altui sat mai vechiu, probabil *Zagra*. Pe aceasta s'au făcut la început așezări de câmp menite să dea adăpost proprietarilor veniți din depărtare care petreceau timp mai îndelungat acolo cu lucrul câmpului și consumarea produselor acestuia. Din aceste așezări s'a dezvoltat cu timpul satul.

Apelativul *plaiu* „flanc d'une montagne“, „défilé“, „chemin étroit entre deux montagnes“, „région montagneuse“ (ar. *plaiu* „versant d'une montagne“) nu poate veni din slavul *planŭ* „eben“ (cf. ceh. *planj*, n.-slov. *planja* „Ebene“), cum crede Tiktin, *DRG.*, p. 1180, ci, cum dovedește Meyer-Lübke, *Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien*, I. Bd., Heidelberg, 1914, p. 9—10 și *REW.*, p. 492, Nr. 6564, din lat. *plagiūm*, care însuși derivă din grecescul *πλάγιον*, cf. veigl. *plui*, bellun. *piai* „Abhang“, ital. (s) *piaggia* (< fr. *plage*, catal. *platja*), prov. *playa* (> span. *playa*, portg. *praya*)¹⁰⁾. Din românește este srb. *plaj*, cu derivatul *plajari*¹¹⁾, și rut. *Plaj*¹²⁾.

1) *Korrespondenzblatt*, XXI—1898, p. 127.

2) V. Șotropa, *An. Inst. Ist. naț.*, Cluj, III—1924/25, p. 268.

3) *Hurmuzaki*, XV, 1605.

4) *Transilvania*, XXIX—1898, p. 173.

5) Bunea, *Statistica* — P. Aron, p. 36.

6) Dr. V. Ciobanu, I. c., p. 692.

7) Kramer, o. c., p. 37 și 38.

8) Idem, *ibid.*, p. 41.

9) Cf. *Plăiuș*, cătun al Apșei-de-mijloc Maramureș; apoi, foarte des, *Plaiu* ca parte de hotar în satele de munte, cf. dicționarele geografice românești citate s. v.

10) Am admis etimologia dată de Meyer-Lübke, căci din punctul de vedere al sensului ni se pare mai potrivită decât cea propusă de Candrea-Deususianu, *Dict. et. al l. rom. El. lat.*, p. 212, Nr. 1400: < *plagiū*, -um < *plaga* „bande de terre, étendue, contrée“.

11) P. Skok, *ZRPh.*, XLI, 152, 756; S. Pușcariu, *Studii istro-române*, II, 292.

12) Fr. Miklosich, *Wanderungen*, p. 11; Kažužniacki, o. c.; 18 și 51; S. Pușcariu, *ibid.*

Măgura.

Ca și *Poiana* și *Ilva-mare*, **Măgura** s'a format din *Maieru* în secolul XVIII. În „*Majestäts-Gesuch*“, p. 13, este numărată între cele șase comune formate în 1773. Evident însă aceasta se rapoartă numai la organizarea politică. Numeroși locuitori au trebuit să se așeze în hotarul *Măgurii* înainte de această dată.

Măgura este numită popular „*După Măgură*“ pentru că Măiereni, de câte ori mergeau ori veniau din acest loc înainte de a se forma noua comună, »ziceau că merg „după Măgură“ sau vin de „după Măgură“, înțelegând subț „Măgură“ dealul *Măgura Caseilor*, care zace între Maier și între comuna de azi *Măgură* ¹⁾.

La 1808 Lipszky, *Rep.*, II, s. v., o înregistrează „*Magura* aliis *Mogura*“, iar Lenk, III, 5, în 1839 dă formele *Magura*, *Mogura*, *Megura*, evident rostiri și grafii străine ale românescului *Măgură*.

Din punct de vedere etimologic numele acestui sat este născut din vechiul nostru apelativ *măgură* „deal înalt“, „munte“, pe care-l găsim destul de des în textele vechi și tot mai rar în cele mai nouă ²⁾.

Prin păstorii români a fost dus acest cuvânt până prin Galiția, Polonia și Moravia ³⁾, păstrându-se până astăzi ca nume de munte : rut. *Magu'ra*, ceh.-sl. *Magura* (nume de munte în Carpații Zipsului) ⁴⁾. Se găsește și în Serbia ⁵⁾.

Pentru *măgură* s'au propus următoarele etimogii : Cihac : < lat. *macula* = *maculum* „tache“, „pată“ ⁶⁾. Hasdeu : < alb. *ma'gulë* f. „λόφος, collis, cōteau“, înrudit cu slav. *mogila*

¹⁾ Buzilă, o. c., p. 1.

²⁾ Citate din astfel de texte am dat în *Dacoromania* I, 126 ; cf. și dim. *măguriță*, *măgurea*, plur. *-ele* Pentru întinderea lui *Măgură* în toponimia românească, cf. dicționarele geografice românești citate s. v.

³⁾ Kažužniacki, o. c., p. 23.

⁴⁾ J. Mačurek, *Toponomía românească din Valahia Moravică, Bul. Soc. Geogr.*, XLII—1923, p. 68 (cf. și *Arhiva Someșană* Nr. 7—1927, p. 85), citează formele : *Magurki*, *Magorka* (Galiția) ; *Malí Magura*, *Oravskú Magura* (Slovația, la stânga Tatrei de sus), *Spisška Magura* (Slovația, la dreapta Tatrei de sus), *Magurka* (Valahia Moravică) ; iar I. Melich, *A honfoglaláskori Magyarországnak*, p. 5 : *Magura* în com. Maramureș, Ung, Bereg, Sáros, Zips, Liptó, Turóc, Árva, Trencsén ; *Magurka* în com. Arva, Liptó, Zólyom.

⁵⁾ P. Skok, *ZRPh.*, XXXVIII, 533, și S. Pușcariu, *Studii istro-române*, II, 289.

⁶⁾ *Dicț. d'ét. daco-rom.*, I, 152.

„movilă“, span. *mogote* „montagne isolée“, v.port. *mogo* „piatră de hotar“, ambele acestea de proveniență nelatină ¹⁾. G. Meyer: < alb. *ma'gul'ε* „Hügel“, înrudit cu p.-sl. *mogyla* și *gomila* „tumulus“ (cf. bg., rus. *mogila*, pol. *mogila* și slov., s.-cr. *gomila* etc.), care prin rus. a trecut și în românește (*moghilă*, *movilă*, *mohilă*); fonetismul cuvântului albanez, deosebit de al celui slav, ne arată că amândouă trebuie să fi fost împrumutate dintr'o a treia limbă ²⁾. Berneker ³⁾ admite întocmai părerea lui G. Meyer, adăugând că din alb. derivă, afară de rom. *măgură*, și n. gr. *μαγούλα*, *μογούλα*, și respinge apropierea, cu paralele istorice neindestulitoare, făcută de Charpentier ⁴⁾ la av. *maga-m*, *maga* f. „Loch im Erdboden, Grube“, deoarece însemnarea fundamentală a cuvintelor despre care vorbim este în mod evident „Hügel, Steinhaufen“, nu „Grab, Grube“; nu admite nici împrumutul din celt. *mogo* „gross“, împotriva lui Șachmatov ⁵⁾. P. Papahagi: < lat. *măgulum* „das Maul“, „gena, bucca“; cf. ar. *dzeană* „colină“, „deal“ ⁶⁾. W. Meyer-Lübke nu aprobă această etimologie când tratează elementul romanic *magulum și constată că „Rum. *măgură* „Berg“ ... „gehört kaum hierher“ ⁷⁾. Tiktin se mărginește să scrie: »Vgl. alb. *ma'guljă*. Desselben Ursprunges scheint ksl. *mogyla* (rum. *movilă*, id.) u. n.-gr. *μάγουλον* „Wange“ zu sein« ⁸⁾. Având în vedere forma lui *măgură* și socotind că istoria lui trebuie să fie identică cu a lui *Tâmpă*, *Mal* etc. am susținut din parte-mi că acest cuvânt ar putea fi de „origine tracică ori ilirică ⁹⁾. H. Barič: prefixul *ma-* (< *mah) + indo-europ. *gū-lā „Wölbung“ > alb. străveche *magulε (păstrat numai în rom. *măgură*, cu *t* > *r* ca în *mazăre* etc) > *ma'gul'ε*; din tipul comun alb.-slav. *ma-gulă s'ar fi născut pe de o parte slav *mogyla > *gomyla*, pe de alta alb. *magulε (> rom. *măgură*) > *magul'ε* ¹⁰⁾.

¹⁾ *Cuv. d. bătr.*, I, p. 288.

²⁾ *EWA.*, p. 118—119.

³⁾ *SEW.*, I, p. 68—69.

⁴⁾ *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen*, XL, 467.

⁵⁾ *Archiv für slavische Philologie*, XXXIII, 91.

⁶⁾ *Notițe etimologice*, AAR., s. II, t. XXIX—1906/7 lit., pp. 233—235.

⁷⁾ *REW.*, p. 379.

⁸⁾ *DRG.*, p. 940.

⁹⁾ *Dacoromania*, I, 128.

¹⁰⁾ *Albaorumänische Studien*. I, Sarajevo, 1919, p. 51 ș. u.; Cf. Capidan, *Dacoromania*, I, 512.

St. Wędkiewicz, discutând formele inrudite ¹⁾, crede că românescul *măgură* trebuie să ne fi venit din alb. *magul'ε* ²⁾. După Capidan dr. *măgură*, ar. *măgûlă*, *măgûlă* „stă în strânsă legătură cu alb. *magul'ε* din care derivă“. „Greutățile ce se ivesc din cauza lui *-l- > r*, atunci când normal avem *-t- > r*, s'ar putea înlătură prin prezența în alb. a formei *sumbul'* (atestat la Cavallioti) alături de *ḡumbutε*... Formele aromâne cu *-l-* sânt din gr. μαρούλα, care, în ce privește accentul, ar fi putut influența și pe *măgûră* pentru *mă'gură* (< *măgul'ε*)“ ³⁾. În sfârșit C. Tagliavini, aducându-l în legătură cu o seamă de forme din limbile caucazice și fino-ugrice, care se pot reduce la tipul indo-european *m-h-r „Brust“ — „Berg“, îl derivă dintr'un iliric *magul, care ar fi corespondentul acestui tip indo-european și care este atestat prin sl. *mogyla*, alb. *magul'ε*, rum. *măgură* ⁴⁾.

Romuli, Strâmba.

Cum se afirmă în „*Majestäts-Gesuch*“, p. 13, tot la 1773 s'a format și comuna *Romuli* (ung. *Romuli* și *Romoly*) sau *Strâmba*. Chiar și dacă începutul așezării a fost ceva mai vechiu, e sigur că la această dată i s'a dat numele de *Romuli*, gen. lui *Romulus*, deci „a lui Romul“ ⁵⁾.

Strâmbă s'a numit după configurația terenului; cf. *Strâmba*, ung. *Sztrimba* (Hunedoara); *Strâmbul*, ung. *Horgospataka* (Someș) ⁶⁾; *Strâmba* (Buzău, Dolj, Gorj, Prahova, Roman, Romanai, Tecuciu, Tutova), *Strâmba de jos*, *Strâmba de sus* (Vlașca), *Strâmba de peste Jii* (Gorj), *Strâmba mare* (Vlașca), *Strâmbul* (Brăila, Constanța, Dâmbovița, Ialomița); precum și sinonimele *Criva* (Dolj, Mehedintzi, Neamțu, Romanai), *Crivăia* (Ialomița), *Crivăful* (Argeș,

¹⁾ *Revue Slavistique*, t. VII, p. 111 ș. u.;

²⁾ *Ibid.*, p. 126; cf. Capidan, *Dacoromania*, I, 520—521.

³⁾ *Dacoromania*, II, 537; cf. *măgûră* și în Maramureș ap. T. Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*, p. 35/59 și 225, probabil sub influența rostirii rutene.

⁴⁾ *Beiträge zur Etymologie und Semantik mit besonderer Berücksichtigung der kaukasischen Sprachen*. (Extras), pp. 1—6.

⁵⁾ Cf. G. B[arițiu], *Istoria regimentului al II românesc grănițer transilvan*, p. 11; Al. Odobescu, *Moșii și curcanii*, în *Opere complete* (ed. Minerva), vol. I, București, 1906, p. 302; N. Densusianu, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria (1784—1785)*, p. 115, nota I; M. Roska, o. c., p. 9.

⁶⁾ S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 168.

Dâmbovița, Prahova), *Cri'veștile* (Ilfov), *Cri'vina* (Buzău, Dolj, Mehedinți, Prahova, Tecuciu), *Criveanul* (Dolj) < slav. *krivъ* „obliquus“, *krivina* „curvatura“ etc. ¹⁾, la care mai putem adăuga: *Crivadia* (Hunedoara), *Crivei*, *Crivina* (Caraș-Severin), *Crivobara* (Timiș) ²⁾ etc. În județul Năsăud *Strâmba* se mai numește un afluent al Ilvei.

Până la 1808 *Romuli* s. *Strâmba* eră administrată împreună cu *Telciul*, cf. „*Teles cum Romoly*“ și „*Romoly cum Teles*“ ap. Lipszky, *Rep.*, II, s. v. Pentru Lenk, o. c., III, 107, *Romuli* este forma oficială, iar *Sztrimba* forma românească. Într'adevăr așa a rămas și mai târziu.

Strâmba a trebuit să se numească la început valea. Totuși *Valea Strâmbii* se pare că e numită astăzi, cum arată genitivul, după satul în apropierea căruia se varsă.

Adjectivul *strâmb*, -ă derivă din lat. v. *strambus*, -a, -um = clas. *strabus*, -a, -um „schief, krumm“ ³⁾.

Parva, Lunca Vinului.

Numirea *Parva* este de aceeași vârstă și născută între aceleași împrejurări ca și *Nepos* și *Romuli* ⁴⁾. Lipszky, *Rep.*, II, nu înregistrează acest sat la 1808. La Lenk, o. c., III, 261, îl găsim în formele „*Parva*“ și „*Lunca-Sinului*“, deci *Lunca-Vinului*.

Lunca-Vinului este numele mai vechiu al părții de hotar pe care s'a făcut așezarea și derivă din apelativele *luncă* < p.-sl. *lŕka* „Tal, Wiese, Wiesen-, Waldland“ și *vin* cu sensul de „borviz“, „borcut“.

Asupra întinderii *Luncii* ca nume de sat în românește cf. S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 105—106, și I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 116, 151, 155, 180, 211; iar în toponimia slavă Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p.

¹⁾ I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, p. 40; asupra slavului *krivъ* și a derivatelor lui în toponimie cf. Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 188—189, Nr. 270.

²⁾ S. Moldovan și N. Togan, o. c., p. 59.

³⁾ Cf. O. Densusianu, *Hist. l. roum.*, I, 126; S. Pușcariu, *Et Wb.*, p. 152, Nr. 1658; Tiktin, *DRG.*, 1516.

⁴⁾ Cf. „*Majestäts-Gesuch*“, p. 13; G. B[arițiu], o. c., p. 11; Al. Odobescu, o. c., p. 302; N. Densusianu, o. c., p. 115, nota 1; M. Roska, o. c., p. 9. În 1733 *Lunca Vinului* se ținea de *Rebra-mare* care avea o mănăstire în această parte; cf. Z. Paclișanu, l. c., p. 164.

193, Nr. 298. Despre *vin* „borviz, borecut“ am vorbit într'o notă anterioară (p. 68). Intr'adevăr în *Parva* se găsește „borecut“. Faptul că *Lunca-Vinului* n'are un nume ungurese corespunzător, cum are d. p. *Valea-Vinului* (ung. *Radna-Borberek*), ne face să credem că rom. *vin* cu sensul amintit, luat de la gustul acriu al apei minerale, care oamenilor simpli li s'a părut asemănător cu al vinului, este mai vechiu decât ung. *borviz* și *borkút* care pare să fi fost decalcat după cuvântul românesc.

Tradam (Treadam, Intreadam).

Tradamul, Treadamul s. Intreadamul (ung. *Entrádám*) este un mic sat ovreesc născut în vremea graniței, când nu eră iertat să se așeze Ovrei în satele grănicerești. Ei s'au așezat deci dincolo de Someș, ținându-se mai întâiu, cum se afirmă, de comuna Lușca, și făcând de acolo negoț, mai ales vânzând „vinars“ sau „holircă“ trecătorilor. *Tradamul* nu este atestat ca sat independent nici la Lipszky, *Rep.*, II (a. 1808), nici la Lenk, o. c. (a. 1839). În a. 1877 aveă 43 case cu 309 suflete ¹⁾. Când Ovrei din *Tradam* s'au putut așeză prin satele grănicerești, populația *Tradamului* în loc să crească, a scăzut. Astfel de pildă în 1888 aveă numai 40 case cu 269 suflete ²⁾.

Astăzi *Tradamul* este numit *Jidovița*, nume luat din romanul „Ion“ al lui L. Rebreanu.

Deoarece *Tradamul* este așezat „din jos de ridicătura de pământ“ și „stâncile“, pe care, sau „dealul“ lângă care s'a clădit mai târziu „hăitașul“, „iazal“ lui Bărduț, cred că el derivă din germ. *unter dem Damm*, rostit în jargon ovreesc și transformat prin etimologia populară (cf. *târtan* < *Untertan* ș. a.).

Dar, dacă s'ar putea dovedi că cel dintăiu Ovreu, care s'a așezat unde este astăzi *Tradamul*, s'a chemat *Adam*, ar putea fi derivat tot așa de bine și din *Întru* (< lat. *in tro*) compus cu acest nume de persoană ³⁾ (pentru posibilitatea unui nume biblic în împrejurări similare cf. *Becleanul* și *Ierusalimul* jidovesc de lângă

¹⁾ *A magyar korona országainak helységnévtára*, Budapest, 1877, col. 228.

²⁾ Idem, a. 1883, p. 308.

³⁾ Cf. *Adam*, munte în vecinătatea com. Pojorâta, distr. Câmpufung. (*Dicț. geogr. al Buc.*), p. 1, *Adam*, com. rurală, sat, mahala (jud. Tutova, Suceava, Dorohoi, Dolj), pădure (jud. Tutova), părau (jud. Dorohoi), mănăstire de călugărițe (jud. Tutova și Suceava), *Adămoaia* schit și sat (jud. Suceava), etc.. *Ma-rele Dicț., geogr., al Rom.*, I, p. 5.

acesta¹⁾ etc.), iar în acest caz ar fi un compus de felul numelor *Târlișua* < *Într'* + *Ilișua*²⁾, *Trâmpcele* < *Între* < *inter*) + *Ampoiele*³⁾, *Trapold* < *săs- zu* sau *in der Apold*⁴⁾, sau rom. *Într'-Apold*, etc. N'avem însă date pentru existența unui întemeietor cu numele *Adam*, care acum este puțin obișnuit la Ovrei. Deci etimologia cea dintâiu rămâne mai probabilă ca cea din urmă care, de altfel, este neexcepționabilă ca formă.

* * *

Cum se vede din cele expuse, toponimia Văii Rodnei, cercetată științific, cuprinde în sine întreagă istoria acestei văi.

Deși cele mai vechi numiri ale satelor din această vale sânt slave, populația cea mai veche și cea mai numeroasă care, covârșind cu numărul, a asimilat pe celelalte venite pestea ea, uneori ca stăpânitoare, a fost cea românească.

Pentru aceasta avem mai multe dovezi.

1. Este atestat în această regiune, înaintea tuturor numirilor de origine slavă și ungurească studiate mai sus, numele de origine latină al unui sat sau cătun românesc astăzi dispărut. Acesta este **Fata**. El se întâlnește atât singur, cât și împreună cu ale altor două sau trei „moșii“ (*praedium*), și ele dispărute acum, astfel; „*quasdam terras castris nostri de Doboka, Fatateleke videlicet Bachunateleke et Chegeteteke*“ a. 1243⁵⁾; *Bachanateleke, Fathateleke et Chegeteteke*“ a. 1366⁶⁾; *Fata, Fatayhigh* (*igy* = „fântână“, „Brunnen“), *Tukas* a. 1366⁷⁾; *possessio, villa Ffata* a. 1380⁸⁾; *Fatha, Ba-*

¹⁾ G. Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, p. 31, greșit: „< în *Tradam*“.

²⁾ Cf. *Întrilișua*, a. 1750, ap. Bunea, o. c., p. 34.

³⁾ Vezi Diaconovich, *Enciclopedia Română*, t. I. Sibiu, 1898, p. 153, și N. Drăganu, *Dacoromania*, I, 132; cf. și *Dealul-Tre-văile* ap. T. Papahagi, *Graul și folklorul Maramureșului*, p. 204; apoi *Între-văii și Între-vai*, parte de hotar în Zagra, etc.

⁴⁾ G. Kisch, *Eloschenes Magyarentum* etc., în *Prinos* lui Schullerus, p. 149; *Balkan-Archiv*, II, 108; cf. cum am mai amintit, n-pers. *Appold* (*Adelbald*) întrebuițat în forma *Apolda* în doc. și în Germania, ap. Feldmann, o. c., p. 115; apoi *Apoldul-mare* și *Apoldul-mic* s. *Apoldul-de-jos* și *Apoldul-de-sus* în jud. Sibiu.

⁵⁾ Zimmerman-Werner, o. c., I, 73.

⁶⁾ *Ibid.*, II, 19.

⁷⁾ *Ibid.*, II, 254, 255; Berger, o. c., Nr. 40.

⁸⁾ *Ibid.*, II, 514, 515, 516, 517, 518.

chana, Chege a. 1412¹⁾; Faata, Bachna, Chege a. 1414²⁾; Fats, Bachna, Czege³⁾; Fata, Bachna, Chege a. 1418⁴⁾; Fata, Kyszegew, Czygendorff, Pechefalwa a. 1429⁵⁾; Chegev, Fata, Bochona, Tevkes a. 1433⁶⁾; Chegev, Fata, Bachanya, Tevkes a. 1434⁷⁾; Fatha, Chegev, Bachanya, Teukes a. 1436⁸⁾; Fatha, Chege, Bachna a. 1443⁹⁾; Fatha, Chegev, Bochona, Thevkevs a. 1448¹⁰⁾; Chegev, Fatha, Boczona, Thevkes a. 1449¹¹⁾; Chegev, Boczona, Thevkevs, Fatha a. 1449¹²⁾; Chegev, Bochonya, Fata, Tewkes a. 1449¹³⁾; Czege, Boczonya, Fatha, Tewkes a. 1451¹⁴⁾; Chege, Bochonya, Fatha, Thewkes a. 1451¹⁵⁾; Chege, Bochina, Fatha, Tewkws a. 1452¹⁶⁾; Fatha, Botzina, Czege, Thekes a. 1486¹⁷⁾; Fatha, Botzina, Czege, Thekes a. 1514¹⁸⁾; Fatha, Bochnia (sic, = „Bochina“), Czegeo (sic, = „Czegev“), Tekes a. 1589¹⁹⁾.

Nu mă voi ocupa mai amănunțit de istoria acestui sat sau cătun, dispărut îndată după cumpărarea lui de Sași, întâmplată în 1449²⁰⁾, cum a dispărut probabil și alt *Fattendorf* care mai nămește acum o pădure între Copșa-mare și Iacobeni, jud. Târnava-mare (cf. A. Schullerus, *Siebenbürg. Sächs. Wb.*, II, p. 320), nici de tradițiile privitoare la el²¹⁾. Rețin numai ceea ce ne spune Keintzel

1) Zimmermann-Werner, o. c., III, 531; Berger, o. c., Nr. 56.

2) Ibid., III, 619; Berger, o. c., Nr. 65.

3) Ibid., III, 620; Berger, o. c., ibid.

4) Berger, o. c., Nr. 71.

5) Berger, o. c., Nr. 77.

6) Berger, o. c., Nr. 81 și 82.

7) Berger, o. c., Nr. 83 și 84.

8) Berger, o. c., Nr. 89.

9) Berger, o. c., Nr. 112.

10) Berger, o. c., Nr. 119 și 121.

11) Berger, o. c., Nr. 122 și 123.

12) Berger, o. c., Nr. 124.

13) Berger, o. c., Nr. 125.

14) Berger, o. c., Nr. 127 și 128.

15) Berger, o. c., Nr. 129.

16) Berger, o. c. Nr. 131.

17) Berger, o. c., Nr. 327.

18) Berger, o. c., Nr. 588.

19) *Korrespondenzblatt*, V—882, p. 87.

20) Se poate vedeă la J. Wolff, *Programm-ul gimnaziului din Șebeșul-săsesc pe 1879*, p. 34; Georg Keintzel, *Spuren ertroschenen Deuschtlums im nordöstlichen Siebenbürgen*, în *Korrespondenzblatt*, XIV—1891, p. 101, nota; *Fatateleke, Bachunateleke, Chegeteleke*, în *Korrespondenzblatt*, XVIII—1895, pp. 150—109; A. Schullerus, *Siebenbürg.-Sächs. Wb.*, II, pp. 319—320; I. Marțian, *Fata — tradiție și istorie* — în *Arhiva Someșană*, Nr. 4, p. 12—23.

21) Cf. Fr. Müller, *Siebenbürgische Sagen*, Kronnstadt, 1856, p. 237, și Wien und Hermannstadt, 1885, p. 281 ș. u.; I. Marțian, *ibid.*, pp. 13—14.

în privința localizării „praedium“-ului Fata, „das sich den Gemeinden Mettersdorf, Csepan und Treppen ausdehnte. Auch hier sich die jetzigen Flurbenennungen mit den urkundlichen Angaben über Grenzbegehung vom Jahre 1451. Nördlich von Mettersdorf, östlich von Csepan, liegt der Eichwald *Fatāwāc̄elt*, westlich von der ersten Gemeinde gegen Csepan hin der *Fatābēariχ*; an denselben schliesst sich der Wiesengrund *Fatndrōf*, die Weingartenhalde *Fatāfalt*, der Wald *Fatnēχn* und das Ackerland *oelt Fatāmoer*. Sogar einen *Fatābrān* (Brunnen) giebt es auf diesem Gebiete. Auf Treppener Gemarkung, anstossend an die Mettersdorfer, liegt ein Teil des *Fatābiariχ* und der Wiesengrund *Fatndrōēs*“¹⁾.

G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 36, și A. Schullerus, *Siebenbürg.-sächs. Wb.*, II, pp. 319—320, mai adaogă: *Fattnhättert* (Dumitrea) și *Fattnhî* „Fattenhöhe“ (Dumitrea).

Atât ce ne spune tradiția, care vorbește când de o singură „fată“, când de „două fete“ rămase în viață, după care s'ar fi numit cătunul, cât și forma cuvântului, ne trimit la rom. *fată* < lat. *feta*, -a m „fille“, căci germanul „Mädchen“ nu este decât traducerea cuvântului românesc *fată*²⁾.

J. Wolf, *Programm-ul gimn. din Sebeșul-săsesc pe 1878/79*, pp. 34—35, credeă că poate derivă numele acestui sat dispărut, împreună cu numele de persoană germ. *Fato*, din mgs. *vade vatten* „mit einem Zaun (Friedhag, Fade, Epfaden) umschliessenes Dorf“; cf. vgs. *fata*, mgs. *fate*, mgs. *fate* „dispositio, ordo“. Dar împotriva acestei derivări sânt, afară de tradiție, și numeroase alte fapte. Astfel mai întâiu radicalul propus de Wolf s'a păstrat în graiul Sașilor din regiunea Bistriței în forma *Fu^adn*³⁾, cu *-d-*, nu cu *-t-*. Apoi, cum apare din lucrarea lui Wolf, citată mai sus (*Die deutschen Ortsnamen in Siebenbürgen*, Sebeșul-săsesc, 1878—1881; cf. și G. Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, p. 34—35), numele de localități săsești compuse cu *-dorf*, care sânt cele mai dese și cele mai vechi, au în partea întâiu a lor aproape exclusiv un nume de persoană⁴⁾.

¹⁾ *Korrespondenzblatt*, XVIII—1895, p. 108.

²⁾ Cf. Wittstock, *Sagen und Lieder aus dem Nösnergebirge*, Bistrița, 1860, p. 28—29: „Der Hattert aber erhielt von dem walachischen Worte Fate (Mädchen) den Namen Fattenhatert“.

³⁾ A. Schullerus, *sieb.-sächs. Wb.*, II, 286.

⁴⁾ Cf. și G. Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, pp. 34—35, și A. Schullerus, *Nyelvtudomány*, I—1906, pp. 91—92.

Același lucru îl dovedește și prevederea cu suf. pos. -e a lui *telek* „praedium“ din forma ungurească *Fatateleke*¹⁾, care-i corespunde sășescului *Fatndref*.

Numele acestei persoane nu poate fi sășesc. Nici învățații sași nu mai cred în originea germană a lui. Iată ce ni se spune în A. Schullerus, *Siebenbürg.-sächs. Wb.*, II, pp. 319—320:

„Dieses Fata ist im Mühlb. Progr. 1879, S. 34 f. von J. Wolff mit dem P. N. Fato in Verbindung gebracht worden, ebenda hat Wolff geistreich versucht es mit got fatha ‚Zaun‘ zu erklären. Aber die Namen der anderen Prädien, die mit Fata immer zusammen genannt werden, tragen fremdartiges Gepräge, so dass es verwunderlich wäre, wenn nur dieser eine Name deutschen Ursprungs wäre. Bachuna und Chege (1243) sind schwerlich deutsche Namen, denn mit Szász-Czegő kann Chege kaum in Zusammenhang gebracht werden. Und *Zigndref* (Hattertteil in *Treppen*) kann lautgerecht aus Chege entstanden sein. Später erscheint neben diesen dreien noch ein viertes Prädium, das nicht minder fremden Ursprung verrät. «Nach dem ir hattert, so neben dem Times (Szamos) were und auf den stosse, Edelerdt were gewest zu alten Zeiten und diese vier dörfer Fatha, Bochnia, Czegeo und Tekes genant dagelegen» (1589, Kbl. 5,87). Danach ist es wahrscheinlich, dass auch Fatha kein deutscher Name ist, trotz des bair. Fattendorf. Es wäre recht wohl möglich, dass diese „dörfer“ ältere Siedlungen waren, die die Sachsen vorfanden, dass also gar nicht Deutsche sie gegründet und benannt haben, wenn sie schon 1243 (also kaum zwei Menschenalter nach der Einwanderung) an deutsche Grafen verschenkt wurden; es liesse sich sogar die Behauptung wagen, dass wir in der Tatsache der Schenkung eine Art Handhabe der Datierung der Einwanderung dieser beiden Gemeinden besitzen, die sich durch ihren Dialekt in wesentlichen Punkten von den Brüdern im Nösner Gau unterscheiden. — Wie freilich dieses fremde Fata, wird sich ebensowenig sagen lassen wie bei Bachuna und Chege“.

Dicționarul sășesc, firește, nu vrea să spună că *Fata* se poate explica perfect din limba română și că streinii de la care au primit-o Sașii și Ungurii nu pot fi decât Românii, populație mai veche decât ei.

Se știe adecă că o seamă de nume de înrudire mai apro-

¹⁾ Numeroase exemple de acest fel vezi la Szarvas-Simonyi, *MNy: Sz.*, III, 549, și la Szamota-Zolnai, *Oklsz.*, 973—976.

piată se întrebuintau la Români în timpurile vechi ca nume de persoană. Așa sânt de pildă *Bun, Fečor Bărbat* etc., nume de persoană românești întâlnite și în documentele sârbești și ragusane din sec. XIII—XIV¹⁾. Însuși românescul *Fata* îl întâlnim ca nume de femeie în a. 1290: în com. Ung. comitele Iacob Pányoki își ia o servitoare cu acest nume²⁾. Este vorba cu siguranță de o Româncă dintre „Vlahii” atestați în regiunea Haliciului, cum a arătat Thomaschek, *Zeitschrift für die österr. Gymnasien* pe 1876, pp. 342—346, și Kałuźniacki, o. c., p. 39, încă din a. 1167 prin următoarea mărturie a lui Nicetas Choniates:

„ἀλλ' ὅτε τοῦ δειμαίνειν ἀπειλεῖν Ἀνδρόνικος ὡς ἴδῃ τὰς χεῖρας τῶν διώκωντων λαθῶν καὶ τῶν τῆς Γαλιτζῆς ὀρίων λαβόμενος, πρὸς ἦν ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον ὄρηματο, τότε θηρευτῶν ἐμπίπτει ταῖς ἄρκουσι συλληφθεὶς γὰρ παρὰ Βιλλῶν, οἷς ἡ φήμη τὴν αὐτοῦ φθάσασα φυγὴν ὑφηγήσατο εἰς τοῦπίσω πρὸς βασιλέα πάλιν ἀπήγετο.“³⁾

Ajunse odată numiri de persoană, numirile de înrudire de acest fel au trecut ușor în toponimie. Astfel cum se vede din *Marele Dicț. geografic al României* și lucrarea citată a lui S. Moldovan și N. Togan, găsim: *Fata* (sat, deal, părau, jud. Olt), *Fetele-mari* (culme de munte, jud. Putna), *Fetelea* (lac, jud. Ialomița), *Fetița* (părau jud. Botoșani); *Dealul, Crucea, Izvorul, Lacul, Movila, Pietrile, Plainul, Poiana, Râpa Fetei*; *Măgura, Movila Feteilor (passim)*; *Fetești* (sate, păduri, părae etc., jud. Ialomița Iași, Putna); *Fecioara = Panaghia* (pisc de munte, jud. Neamțu)⁴⁾; *Copilul* (lac jud. Dolj), *Copiloniul* (deal jud. Mehedinți); *Movila-copilului* (jud. Buzău); *Bătrâna* (munte, jud. Năsăud; lac, deal, moșie, munte, pădure, *passim*), *Bătrânul* (deal, jud. Gorj), *Bătrâni* (jud. Prahova), *Bătrâoara* (vale, jud. Prahova), *Bătrânele* (deal, jud. Buzău), *Bă-*

¹⁾ Vezi S. Pușcariu, *Studii istroromâne*. II, p. 10, n. 1, apoi § 271, pp. 279, 281, 286.

²⁾ Cf. Fejer, *Codex diplomaticus*, V, 3, p. 503, și M. Wertner, *Magyar Nyelvőr*, XLV—1916, p. 303.

³⁾ Cf. și A. D. Xenopol, o. c., ed. I, vol. I, p. 561—562; ed. II, vol. II, p. 289.

⁴⁾ Cf. Marčo Fečor (sec. XIV, *Rječnik*, s. v.), azi numele *Fičor* (P. Skok, *ZRPh.*, XXXVIII—1914/15, 545), numele fam. *Fičorci*, rămase de la Români care locuiau odinioară în Serbia (S. Dragomir, *Vlahii și Mortahii*, Cluj, 1924, p. 102) și în special piscul *Fetina* din *Poljanica* și *Klisura* (S. Dragomir, *ibid.*, p. 103) și *Fetina Kuća* (*Rječnik*, s. v.), dim. istroromân din *fete* „fată”, citate de S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, § 271, p. 286.

rânești (jud. Roman, Botoșani), *Stâna-Bătrânului* (jud. Vlașca)¹⁾; *Baba* (deal, movilă, pădure, jud. Vâlcea); *Bărbatul* (deal, jud. Brăila), *Valea-Bărbatului* (jud. Buzău), *Bărbătescu* (jud. Ialomița), *Bărbătesca* (jud. Argeș), *Bărbătești* (*passim*)²⁾; *Bun* „bunic“: *Bun* a. 1300 (de mai multe ori)³⁾, *Bun* a. 1315 (iarăși de mai multe ori)⁴⁾, cu diftongarea cu *-i-* proprie Sașilor *Buyn* a. 1341,⁵⁾ formă care se poate ceti *Buin* și *Boin*, din care, considerată fiind de plural sășesc, pare a se fi reconstruit singularul românesc *Boiu* din *Boiul-mare*, jud. Târnava-mică (ung. *Bún*) și Someș (ung. *Nagybuny*), și poate tot așa și satele *Boiu* din jud. Hunedoara⁶⁾; apoi probabil *Buru*, numit și *Borău* (ung. *Borrév*), intru cât poate fi vorba mai curând de o formă rotacizată a lui *Bun* decât de slavul *borz* „Fichte“ > *Borov* > *Borău*⁷⁾; *Buna* (deal, jud. Vaslui), cf. *Bura* într'un document dela Huși a. 1546⁸⁾, *Părăul Bunei* (jud. Suceava); *Buni* (moșie moșnenească, pădure, jud. Buzău); poate *Buneni* și *Bunești*, pentru care cf. însă și *Bunca* < rad. slav *bun-* „ațăta“; *Omul* (pisc. jud. Prahova și Dâmbovița); *Balta Omului* (jud. Bacău); *Dealul Omului* (jud. Suceava); *Lacul-Femeilor* (jud. Dolj); *Nevesteasca* (sat, jud. Prahova); poate *Geamănul*, *Geamăna*, *Gemena*, *Grindul-Gemenei*, *Pădurea-Gemenei*, *Gemenele*, *Gemeni* cu formele vechi *Geamârz*, *Geamini*, *Jamiri*, *Jemereștii*, atestate prin deosebite documente.

Cel mai interesant și cel mai apropiat exemplu de acest fel

¹⁾ Cf. *Batrna* (părău), *Batrka* (linie ferată) la Valahii din Moravia (v. *Arhiva Someșană*, Nr. 7, p. 86).

²⁾ Nume de persoană cunoscut în Ardeal; cf. *Barbatović*, nume de familie sârbesc luat din românește (P. Skok, XXXVIII—1914/15, 551); *Barbat*, *Barbace*, *Barbatovac* (S. Dragomir, *ibid.*, p. 102); apoi *Barbatovci*, sat în circumscripția Toplica din Serbia, *Barbatov*, sat lângă Niș și satul dalmat. și din Isula Arbe *Barbato*, care ar putea fi de origine italiană (S. Pușcariu, o. c., II, § 271, p. 279).

³⁾ Zimmermann-Werner, o. c., I, 219—220.

⁴⁾ *Id.*, *ib.*, I, 313—314.

⁵⁾ *Id.*, *ib.*, I, 519.

⁶⁾ Cf. cele ce am scris în *Dacoromania*, III, 491.

⁷⁾ Cf. *Dacoromania*, IV, 1132. Exemple de nume de pers. și loc. vlăhe și sârbești de pe teritoriul serbo-croat, care pot fi interpretate ca derivând din rom. *bun*, ori din rad. slav *bun-* (< *buniti*) „a ațăta“, v. S. Dragomir, o. c., p. 99; P. Skok, *ZRPh.*, XXXVIII—1914/15, 551, și *Glasnik*, XXX, 307 și 311, și mai ales S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, § 271, p. 281. Rețin ca sigur ir. *Burul*.

⁸⁾ Transcris de Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoare*, XVIII, Iași, 1927, pp. 215—217; cf. și *Arhiva*, XXXIV—1927, Nr. 3—4, p. 201.

este fără îndoială numele muntelui **Casariul** (Borgo-Tiha, jud. Năsăud), rostit cu asimilație în loc de *Căsariul*. Apelativul, din care s'a născut acest nume, se mai întrebuintă încă în sec. XVII în Moldova vecină cu sensul de „casnic, căsătoriu, căsătorit“ (< *casă* < lat. *ca sa*, - a m): *Când să va pribegî un om căsariu în viața lui să-și dăruiască aruția sa fîmeii sale, sau fîmeaia bărbatului său, acest dar să va adevărî după moarte¹⁾*; sau : *De va fi neștine că sariu și va face silă vre unii fețe, dece nu poate să o ia, să-i fie muiare, atunce giudețul să-l si-lească să o îndzestreadze și să-l cearte, cumu-i va fi roia²⁾*.

Numele *Fata* fiind românesc, cătunul numit așa a trebuit să fie întemeiat de Români. Acest nume este important din două puncte de vedere.

Împreună cu forma istro-română *fată*, întâlnită la A. Glavina alături de obișnuitul *fețe*³⁾ (dacă *fată* la acesta nu este o ortografiare sau rostire dacoromână)⁴⁾ ne arată mai întâiu că fenomenul *ea > a* după labială se ivise în dialectul daco-român înaintea de sec. XIII. Până acum se știe numai că el este mai vechiu decât veacul XVI⁵⁾. Singurul din Pușcariu, pornind din formele nesigure ir. *fată*, *nevestă*, atestate la Glavina, și din ar. *vatăm*, care ar putea fi victimo, susține în timpul din urmă: „Se pare deci că această inovație datează din epoca străromână, dar ea nu s'a putut generaliză decât la Dacoromâni, pe când în celelalte dialecte s'a stins iară cu totul sau abia lăsând câteva urme, care nici ele nu sânt colective“⁶⁾.

Dat fiind acest fapt (cf. dr. *fată* alături de ar. *feată*, megl. *feță*, ir. *fețe*), numele cătunului *Fata* ne arată apoi că înteme-

¹⁾ G. Longinescu, *Legi vechi românești*, București, p. 94.

²⁾ Ibid., p. 204.

³⁾ S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, § 19, p. 76.

⁴⁾ Textele lui A. Glavina au și alte particularități dacoromânești, între ele chiar și pe *pre* la acuzativ, căci „...A. Glavina [e] singurul Istroromân care a trăit în tinerețe timp îndelungat între noi și a fost deci influențat de limba literară“, S. Pușcariu, *Dacoromania*, II, 566.

⁵⁾ „Comme l'a fait remarquer Tiktin, *Studien z. rum. Phil.*, 83, la diphtonge *ea* résultée de *e...ă* (*a*) apparaît déjà au XVI-e siècle réduite à *a* après une labiale : *masă* < *measă*“, O. Densusianu, *Hist. l. roum.*, II¹, p. 62 ; „Il est hors de doute que la diphtonge avait été monophthonguée en [*a*] dès avant le XVI-e siècle ; la question n'est pas controversée“, Al. Rosetti, *Recherches sur la Phonétique du Roumain au XVI-e siècle*, Paris, 1926, p. 67.

⁶⁾ *Studii istroromâne*, II, § 19, p. 76.

ietorii lui după toată probabilitatea n'au fost Români sud-dunăreni, cum ar dori susținătorii teoriei lui Rösler, ci Dacoromâni.

Cu privire la soarta locuitorilor cătunului *Fata*, după desființarea lui de către Sași, rețin din *Monografia comunei Zagra* de Macedon Maniu, tradiția păstrată în Zagra „din generațiune în generațiune“, după care acest sat n'ar fi fost așezat odinioară în valea unde se găsește astăzi ci „pe locul unde este comuna săsească numită *Târpiiu (Treppendorf)*“ și că „Zăgrienii mult timp după venirea Sașilor au lucrat pământ împreună cu aceștia la *Târpiiu*“, iar „Sașii au lucrat... la Zagra... partea de hotar numită *Vârtoape*“. Având în vedere vechimea Zăgrii dovedită mai sus, cele păstrate de această tradiție pot fi numai în parte adevărate: cătunul *Fata* a putut să se nască din Zagra ca și *Poenile* sau *Plaiul*; după cumpărarea cătunului de către Sași, locuitorii s'au întors în satul de baștină unde li s'a dat, în schimbul cătunului părăsit, partea de hotar numită „*Vârtoape*“¹⁾ pe care au putut s'o stăpânească un oarecare timp Sașii.

De origine latină pare a fi și numele cătunului dispărut *Bachuna*, *Bachana*, *Bachna*, *Peche*, *Bochona*, *Bachanya*, *Boczona*, *Bochonya*, *Boczonya*, *Bochina*, *Botzina*, pe care Keintzel îl locali-

¹⁾ Observ că și numele acestei părți de hotar (cf. și *Dealul Vârtoapelor* lângă Telciu) confirmă cele spuse despre vechimea Zăgrii. Forma cu *v* (*Vârtoapele* în jud. Gorj și Teleorman și *Vârtopul* în jud. Dolj și Muscel) este mai veche decât cea cu *h* (*Hârtoapele* în jud. Suceava, dar și în Muscel; *Valea Hârtoapei* în jud. Suceava; *Hârtopeasca* în jud. Buzău, *Hârtopelul* în jud. Neamțu; *Hârtopul* în jud. Botoșani, Dorohoiu, Fălciu, Neamțu, Suceava, Tulcea). *Vârtop* derivă adecă din *v.*-bg. vrūt-īpŭ „spelunca, hortus“ (Miklosich, *Die slav. Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 258, Nr. 748; *EtWb.*, p. 385—386; Tiktin, *DRG.*, p. 733; *Dict. Acad.*, II, p. 373; Iordan, *Rumänische Toponomastik*, II și III, p. 121 și 137—138); *hârtop*, *hârtoape* poate fi ruțeană (cf. rut. *vertep* „Höhle, Schlucht“ alături de *hortop* „ausgefahrenes Loch an der Strasse“, rus *vertpŭ*, *vertepŭ*, bg. vrŭtŭp, p. *vertep* ap. Miklosich, *Et. Wb.*, p. 385—386) ori românească mai nouă (cf. *vulpe* > *hulpe* etc.): „Man merkt schon, dass die älteren Formen, d. h. die mit *v*, der walachischen, die mit *h* aber der moldauischen Mundart eigen sind; diese Feststellung beweist, was wir auch sonst wissen, das der walachische Dialekt dem Altrumänischen näher steht als der moldauische. Die Formen mit *v* desselben Wortes finden sich ebenso als Ortsnamen auch bei den Meglenorumänen: *Vârtoapa*, *Vârtoapi* (s. P. Papahagi, *Meglenorum.* 184)“, Iordan, o. c., II și III, p. 121.

zează astfel: „Ungefähr in der Mitte zwischen den Dörfern Csepan, Treppen und Oláh-Németi lag das Gut B a c h u n a (*Bachna*, *Bochona*, *Boczona*; das urkundliche *ch* ist *tš* zu lesen). Auf diesem Gebiete liegen die Treppener Riede: *Bātšebirič*, *en Bātšn* (Ackerland), *Batš dual*, *Botšaln*, *Bātšewis*“¹⁾. G. Kisch scrie forma a doua *am Bātšch* și adaogă *Bātšchbrunn* (= „Batschenbrunnen“)²⁾.

Di Marțian spune că numele acestui cătun s'ar fi păstrat și în forma românească *Bacea*³⁾. Dar nu arată unde⁴⁾. Dacă este adevărat că există astăzi o formă românească *Bacea* pe unde se crede că a fost așezat cătunul despre care vorbim⁵⁾, aceasta trebuie să fie relativ nouă și dezvoltată din sâs. *Bātš*, al cărui *-ə* final s'a dezvoltat din *-ən* < *-una* s.*-ina*.

Formele documentare au toate pe *-n-* și ne trimit la un prototip cu *-u-*, putând fi redat de Unguri cu *-o-* și *-a-* (cf. *Rudna* > *Rodna* > *Radna* etc.), deci *Bučuna* s. *Bučina*. Acesta a putut lua prin administrația ungurească, care i-a adaus și pe *teleke*, forma *Bocsna*, *Bocsina* > *Bacsana* s. *Bacsanya* etc., iar aceasta să dea sâs. *Bātšchn* *Bātšch*.

Bučuna s. *Bučina* poate fi identificat cu rom. *bucină, † *buciu*, *bucin*, *bucium* < lat. *buccina* „chalumeau, trompe des bergers“, poate și „cucută“ (cf. *buciniș*), care a intrat în limba sârbă în forma *bučina*⁶⁾, iar în săsește în forma *buschin*⁷⁾, ori, mai curând, cu *bucium*, *buciumă*, *buciume* „tronc d'arbre, bûche; pied de vigne, souche, vigne“, a cărui etimologie nu o cunoaștem, dar e un cuvânt vechiu și a trebuit să aibă și forme cu *n* (cf. ar. *bucium*, *buciu*, *bucine* „buștean“; megl. *bucium* „buștean, butuc, aparatul cu care se trage lâna“)⁸⁾.

Bucium și derivatele lui sânt destul de dese în toponimie: *Bucium* (Alba, Făgăraș, Hunedoara), *Buciumi* (Bihar, Sătmar);

¹⁾ *Korrespondenzblatt*, XVIII—1895, p. 108.

²⁾ *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 13.

³⁾ *Arhiva Someșană*, Nr. 4, p. 15, n. 3.

⁴⁾ Cf. *Bacea*, ung. *Bácsfalva* în jud. Hunedoara.

⁵⁾ Di G. Kisch, pe care l-am întrebat personal, nu cunoaște această formă românească în hotarul Târpiului săsesc.

⁶⁾ Cf. Candrea-Densusianu, o. c., p. 28, Nr. 193; *Dicț. Acad.*, I, 668.

⁷⁾ G. Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, Bistrița, 1900, p. 27, și I. Brendörfer, *Román (oláh) elemek az erdélyi szász nyelvben*, Budapest, 1902, p. 60.

⁸⁾ Vezi *Dicț. Acad.*, I, 668—669.

Buciniș (Romanți, Suceava). Despre *Buciumeni* (Dâmbovița, Ialomița, Ilfov, Olt, Roman, Suceava, Tecuciu, Vlașca) dl Jordan ne spune că ne reamintesc pe *Bucium*, mare vornic al Țării de jos (1460—1488) ¹⁾. Un astfel de nume a putut să aibă și întemeietorul cătunului *Bucina* s. *Bučuna*.

Dar, împreună cu *Bucina* din Mehedinți, *Bucina* s. *Bučuna* noastră ar putea fi identificată și cu slav. *bučina* „făget“ < v.-bg. *buky* „fagus“. Slavul *bučina* s. *bučino* se găsește în Galiția, în Ceho-Slovacia, Serbia și Bulgaria (cf. și *Bucea* în Bihor < slav. *buče* etc.) ²⁾.

Despre *Chege*, *Czege*, *Czygendorff*, *Chegev* Keintzel ne spune: „Südlich von Bachuna, westlich von Treppen und gegen Süden begrenzt von den Gemeinden Alsó und Felső-Balásfalva (*Blu^azndraf*) dehnte sich die Besizung *Chege-Czigendorff* aus. Hier befinden sich die Treppener Riede: *Tsigäbäriř* an demselben der *Tsigäwirřert*, jetzt nicht mehr Weingarten, sondern Ackerland, ferner der *Tsigęgręnt* (in der Urkunde von 1415 falsch etymologisierend mit *K e c h k e w e l g* = *kecskevölgy* übersetzt), dann im Thal ein Wiesengrund *Tsigędręf*, ferner ein *Tsigäwält* und eine *Tsigęa* (Aue)“ ³⁾. Dl Kisch ne dă aceste nume puțin schimbate astfel: *Zigndraf* „Zigendorf“, *Zignâ* „Zigenau“, *Zigäbäriř* „Zigenberg“, *Zigęgręnt* „Zigengrund“, toate în hotarul *Tärpiului* ⁴⁾.

Keintzel vorbește de „etimologia falsă“ *Kecskevölgy* din pricina că Sașii întrebunțează în locul lui *Ziege* „capră“ pe *Gëss*, deci nu poate considera numele amintite ca derivate ale germanului *Ziege*. Evident el se gândește la o derivare din numele de pers. *Czege*, din care derivă și numele satului *Țaga* din jud. Someș. Dl Marțian afirmă că s'ar fi păstrat și pentru cătunul nostru forma *Țaga*, iarăși fără să ne spună unde ⁵⁾, iar dl Kisch, într'o comunicare verbală pe care mi-a făcut-o, nu știe de existența acestei forme în Tärpiu. Într'adevăr, cum arată deosebitele

¹⁾ *Rumänische Toponomastik*, p. 52, unde se citează Al. Papadopol-Calimah, *Scrisori despre Tecuciu*, în *Convorbiri Literare*, p. 371, 372.

²⁾ Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 149—150, Nr. 421; S. Dragomir, o. c., p. 103; S. Pușcariu, *Studii isto-române*, II, § 271, p. 280; G. Weigand, *Rumänen und Aromunen in Bulgarien*, p. 40; cf. și I. Jordan, o. c., p. 156—157.

³⁾ *Korrespondenzblatt*, VIII—1895, p. 108.

⁴⁾ *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 148.

⁵⁾ *Arkiva Someșană*, Nr. 4, p. 15, n. 3.

forme documentare și cele păstrate în gura Sașilor, numele acestui cătun dispărut nu trebuie apropiat numai de *Țaga* (n. *Czege*, jud. Someș), ci și de *Țigău* (*Szászcegő*, jud. Someș), pe care Gombocz-Melich, *MEtSz.*, 622—623 și 627, le derivă dintr'un mai vechiu *Cēge* < *Szēga* și *Szegő*, iar pe acestea din apelativul ung. *szeg*. Fără să-l pot identifica, cred însă că putem avea de a face mai curând cu un nume românesc de origine slavă începător cu *ț*- ori cu *s*-, pe care Sașii și Ungurii l-au schimbat, după obiceiul lor, în *t*¹⁾ (cf. rom. *sigă* „Art Gestein“, „Tuffstein“, „Kalktuff“, identic la origine cu srb., n.-slov. *siġa*, idem; ori v.-bg., rus. *sigū* „Art Fisch“, *Salmo lavaretus*).

În sfârșit în privința lui **Tukas**, **Tevkes**, *Thevkes*, *Thewkes*, *Tewkes*, *Tewkws*, *Thekes*, *Tekes*, care e mai nou, Keintzel ne dă următoarele lămuriri: „Der nordwestliche Grenzpunkt der Beszung *Tewkes*, die den Mettersdorfern zufiel, befand sich in der Nähe des grossen Szamos bei dem sogenannten „blauen Stein“ (in der Urkunde „kekew“ = kékkő) Auch gegenwärtig ist dieser im Volksmund noch immer *bl̄oštē* genannte Stein, an welchem die Mettersdorfer Gemarkung sich mit der von Rebrisorra und Prislop berührt, das äusserste nordwestliche Grenzzeichen des Mettersdorfer Hatterts. Von da an erstreckte sich das Gut *Thewkes* weiter südlich bis zum Praedium *Fathā*, das sich zwischen den Gemeinden Mettersdorf, Csepan und Treppen ausdehnte“²⁾.

Pentru fonetism cf. *Chiochiș*, *T'eut'iș* < *Kékes*, jud. Someș³⁾.

2. Cele mai vechi dintre numele slave ale satelor de pe Valea Someșului de sus, pe care le-am cercetat, trebuie să fie de aceeași vârstă și să ne fi venit pe aceeași cale pe care ne-a venit și cel al râului **Bistrița**, numit în cursul superior *Bistricioara*, unde are ca afluent pe stânga *Repedele* sau *Valea-repede*⁴⁾, de la care derivă cel al orașului *Bistrița* și al satului *Bistricioara*. Deri-

¹⁾ *Dacoromania*, IV, 136—137.

²⁾ *Korrespondenzblatt*, XVIII—1895, p. 108.

³⁾ Dl Marțian, pornind din forma cea dintâiu, nu din cele mai multe, cetește (probabil greșit) *Tucaș* și adaogă: „Situția lui în teren... până în prezent nu am putut să o fixăm“, *Arhiva Someșană*, Nr. 4, p. 16, n. 3.

⁴⁾ Rectific în acest chip afirmația, dlui S. Pușcariu din *Dacoromania*, IV, 1350: „Cazul râului *Bistrița*, care în cursul lui superior se numește și azi de localnici *Repedea*, ne dă un exemplu tipic de felul cum numirea nouă — de astădată traducerea celei autohtone — se substituie celei vechi, începând de la ses (unde cei noi veniți s'au așezat mai întâiu) și continuând spre munte (unde populația veche a fost mai puțin amestecată)“, întemeiată pe o reminiscență din-

varea românescului *Bistrița* (care poate fi reprimirea traducerii slavone a unui mai vechiu rom. *Repede*)¹⁾, din ung. *Beszterce*, cum o făcea mai înainte dl Melich²⁾, din săs. pop. *Büsterts*, *Bisterts*³⁾, ori chiar din săs. lit. *Bistritz*, nu este cu puțință din punct de vedere fonetic. Limba românească are grupa *-rț-* și o păstrează nemetatezată atât în cuvintele vechi, cât și în cele împrumutate, cf. *anțerț* < anno tertio, *tărțiu* < tertivus, -a, -um; *miertă*, *mirtă* < n.-slov. *merca* sau ung. *mérce*; *păstârnac* (*păstârnac*) < lat. *pastinaca* prin pol. rus. *pasternak*(*ü*) s. srb. *pastrnjak*; *feleherț* s. *feleheart* < ung. *felhércz*; *harț* < ung. *harcz*; *șterț* < germ. *Sterz*; *surț* (*șorț*) < germ. *Schurz* etc. Având în vedere și desvoltarea fonetică a vocalelor, din ung. *Beszterce* n'am putea avea decât rom. *Bestearță—*Băstearță ori *Besterță—*Băsterță, iar din săs. lit. *Bistritz* rom. *Bistriț (cf. *știgliț* < germ. *Stieglitz* alături de *sticlete*, *stiglete*, *stigleț* care n'e-a venit prin intermediar slav, v. Tiktin, *DRG.*, 1495). Dacă Românii de pe Valea Bistriței și a Someșului învecinat au *Bistrița* în această formă, o au pentru că au luat-o de-a-dreptul din slav. *bystrica* (sc. *rěka*) „(apă) repede“, cum au luat și *Bistrița* moldoveană și munteană, atât ca nume de apă, cât și de localitate (Bacău, Gorj, Mehedinți, Suceava, Vâlcea), precum și *Bistrețul* (Dolj, Romanaiți)⁴⁾. Am zis „din slav. *bystrica* (sc. *rěka*)“ fiindcă din punct de vedere formal *Bistrița* someșană nu este mai ruteană sau mai rusească decât cea munteană, cum crede acum în urmă dl Melich (*A honfoglaláskori Magyarországnak*, p. 165). A afirmă că este ruso-ruteană, deci slavă relativ nouă, numai pe motivul că se varsă în *Șieul* de origine ungurească (Melich, l. c.) este, cum am arătat, a susține tocmai contrarul faptelor istorice: *Șieul* < ung. *Sajó* este mai nou fiindcă este mai la șes. A fost impus de stăpânirea ungurească venită după cea slavă. Mai la munte s'a păstrat numirea slavă și cea românească

tr'un articol al dlui G. Kisch, care însă spune ceea ce afirm și eu pe urma celor constatate la fața locului: „Derselbe Bach [Schweis, ss. *Schivws* < ung. *sebes* = repede] führt in seinem Oberlaufe den Namen *Bistra* (bei Mühlbach), gerade so wie die *Bistritz* in ihrem Oberlaufe in einem Seitentale den Namen *Repede* (rum. *repede* < *rapidus* schnell) führt“ (*Korrespondenzblatt*, XI.VII—1924, p. 3).

¹⁾ Cf. nota anterioară.

²⁾ *Magyar Nyelv*, XIX—1923, pp. 97—98.

³⁾ Formele acestea le găsim la Kisch, *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, p. 3; Sașii numesc altfel *Bistrița* „*də grüss Bâch*“. cf. Kisch, *Nordsieb. Namenbuch*, p. 151 (Nachtrag).

⁴⁾ Cf. n.-sl. *Bistrica*; srb. *Bystrica*, *Bistrica*; cr. *Bistrac*; bulg. *Bistrica*;

fiindcă acolo puterea acestei stăpâniri, cel puțin în privința populației, a fost foarte redusă, dacă n'a lipsit cu totul.

La munte noi am păstrat forma nealterată, în vreme ce Ungurii au metatezat forma auzită de la noi, cum au metatezat și în altă parte aceeași formă auzită de la Slavi (cf. *Pozsony-Besztercze, Vág-Besztercze, Beszterceb. inya*)¹⁾. De asemenea au metatezat-o și Sașii după firea limbii lor (cf. ung. *egres* > săs. *âgorș*²⁾; rom. *patruzeci* > săs. *patorzeč*³⁾ etc.)

Zic „au metatezat forma auzită de la noi“, căci noi trebuie să o fi primit, înainte de întâlnirea cu Ungurii și Sașii. Altfel, mai târziu, ar fi trebuit să primim forma lor, nu pe cea ruteană, căci ei stăpâneau. O pricină că Ungurii și Sașii n'au putut să ne facă să înlocuim forma noastră mai veche cu cea alterată și mai nouă a lor (cum ne-au făcut să procedăm în privința Rodnei și a Someșului), ori cu un nume cu totul unguresc ca *Șebeș* s. *Săbiș* și *Homor* s. *Humor*, despre care am vorbit mai sus (cf. și *Șieu* < *sajó* „apă sărată“ și *Anieș* < *aranyos* „cu aur“) este fără îndoială, afară de faptul că *Bistrița* este într-o regiune muntoasă, unde pe Unguri, nu i-a atras nici „sarea“, nici „minele“, și împrejurarea că în Moldova învecinată, cu care ținutul Bistriței ardelenene avea strânse legături și în care influența administrației ardelenene era înlocuită cu cea slavă, mai era o apă și o localitate cu același nume.

De altfel documentele nu arată *Bistrița* nici mai veche, nici mai nouă decât d. p. *Rodna* și *Năsăudul*. Și *Bistrița* se întâlnește ca și acestea, mai întâiu în a. 1264 în forma coruptă *Bistische*⁴⁾. Urmează apoi în documentele latino-românești: *Byzturche* a. 1286—89⁵⁾; *Bezterce* a. 1287⁶⁾; *Byzturche* a. 1290 și 1291⁷⁾; *Bysterche* a. 1296—1313⁸⁾; *Bystercei* a. 1309⁹⁾; *Bysterce* a. 1309¹⁰⁾;

rut. *Bystryca, bystrec*; ceh. *Bystrice, Bystrec*; pol. *Bystrzyca*, etc., ap. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 150.

¹⁾ Cf. și Gombocz-Melich, *MEtSz.*, 383.

²⁾ G. Kisch, *Nösner Wörter und Wendungen*, p. 7.

³⁾ A. Bena, *Limba română la Sașii din Ardeal*, Cluj, 1925, p. 31.

⁴⁾ Zimmermann—Werner, o. c., I, 92.

⁵⁾ *Ibid.*, II, 149.

⁶⁾ *Ibid.*, I, 157.

⁷⁾ *Ibid.*, I, 167 și 171.

⁸⁾ *Ibid.*, I, 204.

⁹⁾ *Ibid.*, I, 239.

¹⁰⁾ *Ibid.*, I, 240.

Beatriza a. 1309¹⁾; *Beatrize* a. 1309²⁾; *Byzterce* a. 1310³⁾; *Bezterze* a. 1311⁴⁾; *Besterce* a. 1311⁵⁾; *Bezturche* a. 1330⁶⁾; *Byztricia* a. 1331⁷⁾, *Bystrice* a. 1331⁸⁾; *Bezterce* a. 1332⁹⁾; *Byztriciam* a. 1334¹⁰⁾; *Byztricia* a. 1337¹¹⁾ a. 1341¹²⁾ etc.; in documentele slavo-române; *ДО БЫСТРИЦУ* a. 1460¹³⁾; in documentele românești: *Bistriță* a. 1592¹⁴⁾; „cetăția *Bist[r]iței*“ a. 1595¹⁵⁾; *Bistriță*, *Bistriță* a. 1595¹⁶⁾ etc.

Pricina că forma românească nu se întâlnește mai curând, nu este pentru că ea nu există, cum ne lasă a înțelege Melich, ci pentru că n'au fost scrise mai înainte documente românește și de Români.

Ceeace ne dovedește *Bistrița*, întărește și *Iadul* (ung. *Iád*; säs. *Jaad*, *Jôt*, *Gôt*, *Gâot*), care nu derivă din gms. *Gaddo*, gmod *Gahde*, *Jäde*, cum crede Lumtzer-Melich, o. c., p. 39, ci cum a arătat G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 62 (cf. și *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, p. 8) și O. Asbóth, *Szláv jörevényszavaink*, Budapest, 1907, pp. 9—11, din rum. *iad* „Hölle“, iar acesta din v.-bg. (*j)adz*, idem, „eine für die Gründung dieser, einst in der Nähe des grossen Jaader Waldes liegenden Gemeinde charakteristische Bezeichnung“. Într'adevăr *Iadul* prezintă fonetismul caracteristic al cuvântului românesc *iad* de la cea dintâiu apariție a lui, în vreme ce cuvântul v.-bg. din care derivă cel românesc are de obicei forma *adz* (< gr. $\xi\delta\eta\varsigma$; cf. rus., rut., bg. *ad*) și

1) Ibid., I, 273.

2) Ibid., I, 274.

3) Ibid., I, 296.

4) Ibid., I, 299.

5) Ibid., I, 300.

6) Ibid., I, 438.

7) Ibid., I, 441.

8) Ibid., I, 446.

9) Ibid., I, 446.

10) Ibid., I, 460.

11) Ibid., I, 461.

12) Ibid., I, 510, 512.

13) I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, 1913, p. 274.

14) Al. Rosetti, *Lettres roumaines* etc., p. 45.

15) Ibid., p. 47, și *Hurmuzaki*, XV, 730.

16) Al Rosetti, *ibid.*, p. 49, și N. Iorga, *Rev. ist.* VI—1920, p. 5.

numai arare ori forma *jadz*¹⁾). Iată probele documentelor: *Jaad*, a. 1311, 1334 1337, 1341, 1412, 1414, 1481, 1524, 1548 etc.²⁾ *Jad*, *Yad* a. 1331, 1332, 1529, 1538, 1548, 1600 etc.³⁾; *Iod* a. 1524⁴⁾; „*Jadulj* ola nielven“ a. 1579⁵⁾; în documentele românești: *Iad* a. 1600⁶⁾, *Iaad* a. 1602—1617⁷⁾; *Ead* a. 1620—21 s. 1624—25 s. după 1638⁸⁾ etc.

Același fel de a privi configurația terenului și utilizarea lui pentru scopuri de apărare a dat naștere și numirii **Bărgăului**, a cărui vechime este mai puțin sigură: *Borgo* a. 1317⁹⁾; *Purgo* a. 1328¹⁰⁾; *villis utrisque Borgo* a. 1390¹¹⁾; *Borgo* a. 1380, 1530, 1566, 1569, 1600, 1606, 1620, 1622, 1635, 1643, 1666, 1674, 1690, 1693 etc.¹²⁾; „*Pro utroque Borgo*“ a. 1599¹³⁾; *Burgo ambo* a. 1547, 1550; *Burgo superior et inferior* a. 1548, *Burgo* a. 1552; *Reissen, Felsew Burgo* a. 1576, *Alsó Burgo, Felsew Burgo* a. 1577¹⁴⁾; *Burgo* a. 1543, 1548¹⁵⁾; *Burghau* a. 1561¹⁶⁾ *Borgho maiori* a. 1549¹⁷⁾;

¹⁾ Cf. Tiktin, *DRG.*, p. 746, și *Dict. Acad.*, II, 428, precum și dicționarele etimologice ale lui Miklosich și Berneker, s. v. După Melich, care și-a modificat părerea anterioară, numele *Iad*-ului (ung. *Jád*) a fost dat de o populație de origină bulgară (v. *Szláv jövevény szavaink*, I¹, Budapest, 1903, p. 5). Pentru vechimea lui cf. cele spuse despre *Zagra*. Populația slavă de pe lângă *Iad*, a fost, cum am arătat, ruso-ruteană.

²⁾ Zimmermann-Werner, o. c., I, 299, 460, 461, 486, 510, 511, 512, III 535, 536, 621 ș. u.; *Hurmuzaki*, XV, 113, 489; N. Iorga, *Stud. și doc.*, I—II, p. 2.

³⁾ Zimmermann-Werner, o. c., I, 442, 445, 456; *Hurmuzaki*, XV, 318, 336, 376, 422, 432, 763, 772.

⁴⁾ N. Iorga, *Stud. și doc.*, I—II, p. 2.

⁵⁾ *Hurmuzaki*, XV, 676.

⁶⁾ *Hurmuzaki*, XV, 763; Al. Rosetti, *Lettres roumaines* etc., p. 51.

⁷⁾ Al. Rosetti, *ibid.*, p. 72; cf. *Hurmuzaki*, XV, 800.

⁸⁾ Al. Rosetti, *ibid.*, p. 92; *Hurmuzaki*, XV, 889.

⁹⁾ Berger, o. c., Nr. 9.

¹⁰⁾ Zimmermann-Werner, o. c. I, 421.

¹¹⁾ *Ibid.*, II, 648.

¹²⁾ *Ibid.*, II, 603; *Hurmuzaki*, XV, 356, 613, 637, 830, 888, 929, 1007, 1104, 1330, 1356, 1431, 1453; N. Iorga, *Stud. și doc.*, I—II, p. 23.

¹³⁾ N. Iorga, *Studii și doc.*, I—II, p. 17.

¹⁴⁾ Kramer, o. c., p. 10—12.

¹⁵⁾ *Hurmuzaki*, XV, 431, 470.

¹⁶⁾ *Ibid.*, XV, 567.

¹⁷⁾ *Ibid.*, XV, 473.

Borgo man (sic) a. 1606 ¹⁾; *Birgou* a. 1699 ²⁾; *Bargo* a. 1592 ³⁾; *Bergheu* a. 1684 ⁴⁾; *Bergova* a. 1687 ⁵⁾; *Bârgău*, *Bărgău*, a. 1566, inc. sec. XVII, a. 1620, 1622, 1637—39, 1648, 1650, 1662—70, 1690, 1691, 1748 etc. ⁶⁾; *Bârgăul-de-jos* s. — *de-ġos* a. 1566, inc. sec. XVII ⁷⁾; *Bârgăul-cel-de-sus* a. 1638—43, *Bârgău-de-sus* a. 1767 (?) și 1794 ⁸⁾; *Prund* ⁹⁾ etc.

Cum vedem din înșirarea de mai sus, la început au fost numai două *Bârgae*: *Bârgăul-de-jos* și *Bârgăul-de-sus*. În cursul secolului XVIII apar și celelalte. Astfel în statistica de la 1760—62 găsim: „*Alsó Borgo*“ și „*Felső Borgo* cum filialibus, *Zsoszeny*, *Mislotszeny*, *Szuszzeny*, *Prund*, *Colibiza* et *Tiha*“¹⁰⁾. Lipszky, *Rep.*, II, s. v. are și el numai *Alsó Borgo*, *Felső Borgo* și „*Borgobrund* vel *Borgoprund*“. Dar la Lenk, o. c., II, 177—179, le găsim pe toate: *Borgo-Bistritza*, *Borgo-Mislotsény*, *Borgo-Morassény*, *Borgo-Prund*, *Borgo-Rusz* s. *Rusz-Borgo*, *Borgo-Szuszén* s. *Felső-Borgo*, *Borgo-Tiha*, *Borgo-Zsoszény* s. *Alsó-Borgo*.

Dintre documente, cel de la 1561 etimologizează *Bârgăul* ca *Burghau*. După G. Weigand *Bârgău* derivă din germ. **Burg-au*¹¹⁾. Dar această formă, care trebuia să ne vie prin intermediar săsesc, n'ar fi rămas nealterată la Sași și în urmare nici noi n'am fi auzit-o în această formă. Sașii în loc de *Burg* rostesc *Burich*, iar *Burgau trebuia să dea în graiul lor *Burjə (cf. rom. *Vinda* s. *Ghinda* din săs. *Wində* < *Windau*; săs. *Hirschə* < *Hirschau*, *Eidə* < *Eidau* etc.), dacă accentul ar fi fost pe elementul întâiu, și *Burichă (cf. *Grūsă* < *Grossau*, *Rusnă* < *Rosenau*, *Winjă* < *Wenigau*, *Gergonă* < *Georgenau*), dacă ar fi fost pe al doilea.¹²⁾ Ar trebui deci să avem românește *Burlă, *Burle ori *Buriha. Dar

¹⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1330.

²⁾ *Ibid.*, XV, 1421.

³⁾ *Ibid.*, XV, 711.

⁴⁾ *Ibid.*, XV, 1394.

⁵⁾ *Ibid.*, XV, 1411.

⁶⁾ *Hurmuzaki*, XV, 617; Al. Rosetti, *Lettres roumaines* etc., p. 56; *Hurmuzaki*, XV, 890, 927, 1042, 116, 1166, 1194, 1320, 1423, 1424, 1427, 1440; N. Iorga, *Stud. și doc.*, XIII², p. 137.

⁷⁾ *Hurmuzaki*, XV, 616; Al. Rosetti, *ibid.*, p. 62.

⁸⁾ *Hurmuzaki*, XV, 1053; N. Iorga, *Stud. și doc.*, XIII², 45 și 261.

⁹⁾ N. Iorga, *Studii și doc.*, XIII², p. 137.

¹⁰⁾ Dr. V. Ciobanu, l. c., p. 645.

¹¹⁾ Cf. G. Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 20 și 25.

¹²⁾ Cf. G. Kisch, *Zur Etymologie landeskirchlicher Ortsnamen*, în *Prinos Episcopului Fr. Teutsch*, p. 279.

chiar dacă am fi auzit numele în forma *Burg-au, e greu de admis că *a* tonic s'ar fi schimbat în *ă* și *o*. Pluralul *Bârgae* este ulterior (cf. *hârdău* < ung. *hordó*, > plur. *hârdae* etc.).

Di Kisch vede în *Bârgău* un german *Burg* „italienizat“ și trimite la *Borgo* din Alpii Italiei de Nord¹⁾. Dar nu poate să explice cum a ajuns această formă italianizată pe Valea Bistriței.

Intr'adevăr numele *Bârgăului* este de origine slavă. Avem o dovadă sigură pentru aceasta. Alături de mai noul *Bârgăuan*, pentru a numi locuitorii din *Bârgău* mai avem pe *Borgovan*, păstrat mai ales ca nume de familie, iar în acesta se recunoaște clar sufixul topic slav *-ov*. Deoarece cum ne arată și *Iadul* vecin, *Bârgaele* au fost așezate de la început într'o „înfundătură“, „văgăună“ între munți, din care poți ieși numai printr'o „trecătoare“, care trebuie „apărată“, trebuie să ne gândim la rad. slav. *burgъ, cu apofonie *borg-*, din care este verbul *bergъ*, *berkti* „hütten“, „bewahren“, „bewachen“, pentru care cf. got. *baigan*, vgs. *bergan*, germ. *bergen*, *borgen*, precum și ceh. *brh* „Höhle, Hütte, Zelt“²⁾. Forma cu *-ă*- și *-â*-, pe care cu siguranță o redau și *Purgo* = *Burgo*, *Burghau* (în săsește însă și *o* aton poate da *u*!), *Bergheu*, *Bergova*, *Bergeuo*, *Bargoy*, *Birgou*, pare a pleca de la forma fără apofonie *burg-*, *berg-*, cu toate că și *o* aton înainte de *-rg-* ar putea da *ă*, *â* (cf. ung. *hordí* > *hârdău*, *hârdău* etc.); păstrarea lui *-g-* netrecut în *-h-* și a lui *-v-* netrecut în *-ü-* par a ne dovedi de asemenea că numele *Bârgăului* ne-a venit cel mai târziu în secolul XII, în vreme ce forma cu *-e-* trecut în *-o-* (*Borgí* = *Borgov*) trebuie să fie de după această dată și, tocmai pentru păstrarea lui *-g-*, este mai curând o schimbare a formei românești făcută de Unguri decât dată de Rușii așezați în Valea-Bistriței (cf. cele spuse mai sus despre *Borgo-Rus* s. *Rușii-Bârgăului* etc.)³⁾.

¹⁾ Nordsiebenbürgisches Namenbuch, p. 20 și 25, și Zur Etymologie landeskirchlicher Ortsnamen, I. c., p. 279.

²⁾ Cf. Berneker, SEW., 73.

³⁾ Pentru vechimea apofoniei *e* > *o* în rus. rut. cf. W. Vondrak, Vergleichende slavische Grammatik, ed. II, pp. 65—69, și Margareta Ștefănescu, Arhiva, XXIX—1922, Nr. 3, p. 384. Forma ung. *Borgó* și säs. *Burgo* s'a putut desvoltă din rom. *Bârgău*, *Bârgău* în mod normal, cf. ung. *fortát* < rom. *fârlat*, *fârlat* (Șt. Damian, Adatok a magyar-román kölesönhatáshoz, Budapest, 1912, p. 22), ung. *tolhár* < rom. *tâlhar*, *tâlhar* (id. ib., p. 39), ung. *borbát* < rom. *bârlat* (Szinyeyi, Magyar Nyelvőr, XXII, p. 171) etc.; säs. *szwurner* < rom. *sfârnar*, säs. *szwurlin* < rom. *zvârlî*, säs. *vurfu* < rom. *vârf* (Bena, o. c., p. 20—21); säs. *purts* < rom. *pârț*, säs. *murlin* < rom. *mârț* (Brenndörfer, o. c., p. 43 și 63). säs. *Burzenland* (ung. *Barcza*) < rom. *Bârșa* etc.

Aceeași trebuie să fie explicarea pentru *Bărgău*, părau, afluent al păraului Boura, jud. Suceava; *Bărgău*, pisc de deal, jud. Suceava: *Bărgăoani* com. rur., jud. Neamțu. La 1479 există un sat *Bărgăoani*, scris și *Bregowany* și *Brucovanii*, pe apa Bârladului ¹⁾, iar la 1487 altul cu numele *Bărgăeni*, jud. Suceava ²⁾.

Dintre atributele deosebitelor *Bărgae*, merită să ne oprim la *Tiha* s. *Tihuța*, numită așa după apă (< rut. *ticha*, iar aceasta din p.-sl. *tihŭ* „tranquillus“, „lin“) ³⁾ prin contrast cu *Bistrița* și *Repedele* apropiat.

3. În Munții-Rodnei și ai Bărgăului găsim numeroase numiri de origine latină ori, dacă sânt compuse, cu determinante de origine latină: *La Alac* „la lac“ < *a* < lat. *a* d + *lac* < lat. *l a c u m* (cf. *amunte*, *avale* etc.), parte de hotar în Zagra, numită acum și *La tău*; *Arșița*, *Casariu*, *Cerbucul*, *Cetate* (Rodna-Anieș, Vărarea, Salva), *Cetățele* (Zagra), *Dealul-Galbămului*, *Gușatul*, *Muncelul*, *Vârful-Muncelului*, *Munceii-înșirați*, *Făgetul*, *Făgețel*, *Frăsiniș*, *Piciorul* și *Dosul-Mesteacănului*, *Paltin*, *Vârful-Paltinului*, *Păltiniș*, *Vârful-Plopilor*, *Plopiș*, *Dealul-Ulmului*; *Curățelul*, *Netedul*, *Pietrosul*, *Pietroasa*, *Pietriș*, *Valea-Pietrișului*, *Repedele*, *Valea-repede*, *Rotunda*, *Dealul-Rotund*, *Saca*, *Săcătura-Marcului*, *Vârful-Săcăturilor*, *Strâmtura*, *Strâmbu*, *Valea-Strâmbii*, *Valea-Selboasă*, *Runc*, *Bătrâna*, *Omul*, *Vârful-Omului*, *Tomnatic*: *Vârful-Căpățânii*, *Dealul-Iederii*, *Dealul-Surupatului*, *Piatra-Săului*, *Valea-Săului*, *Dealul-Vinului*, *Valea-Vinului*, *Lunca-Vinului*, *Runcul-Sângerilor*, *Runcul-Tunzărilor*, *Măgura-Calului*, *Măgura-Porcului*, *Măgura-neagră* etc.; *La-Crucii*, *Piciorul-negru*, *Piciorul-Țapulului* și *Caprei*, *Muntele-Corni*, *Muntele-Piept* etc.

Unele dintre acestea sânt așa de vechi că apelativele lor au dispărut de mult din limbă.

Așa este *Măgura Turzii* din hotarul comunii *Poiana* s. *Sân-Iosif* ⁴⁾. Numirea acestei înălțimi, ca și *Turda*, „pisc, pe creasta șirului de dealuri ce brăzdează în lung și lat com. Costești din jud. Vâlcea“ ⁵⁾, după orașul *Turda*, este exclusă. În ea trebuie să

¹⁾ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, 236—237; cf. și Ghi-bănescu, *Surele și izvoade*, I, p. 66: „niște sate pre Bârlad, anume Rușii și mai jos Buciumii și mai din sus de Ruși Bărgăoanii“.

²⁾ I. Bogdan, o. e., I, p. 294—295.

³⁾ Cf. Fr. Miklosich, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, p. 246, Nr. 677; Czirbusz, o. e., p. 145 și 148; Pavelea, o. e., p. 11.

⁴⁾ Cf. Buzilă, o. e., p. 270, 271, 273.

⁵⁾ *Marele Dicț. geogr. al Rom.*, V, 662.

avem de a face ori cu un dac corespunzător slavului *tvŕrdŭ* „hart“, ori cu o formă românească desvoltată din însuși cuvântul slav, cum voi arăta mai încolo; ori cu un străvechiu *turdă < lat. *turda* fem. lui *turd < *turdus*, -um „sturz“, care a putut să existe prin sec. XII—XIII în românește alături de forma cu *s-*, din pluralul căreia s'a reconstruit mai târziu singularul *sturz*, fem. *sturzoaie*, care au scos pe încetul din circulație atât pe *turd, cât și pe **turdă*¹⁾. Aceasta cu atât mai mult că numirile topice sânt, cum am văzut în cazul *Tăurei*, mai conservative în privința evoluțiunii fonetice, și apoi și celelalte nume topice date după animale din hotarul acestei comune au un caracter de vechime (cf. *Valea lui Gezune*, *Valea Gezunilor*, *Săcătura Guzului*, *Dosul Guzului*; *Izvorul Oii* etc.).

Imprăjurarea că numele *Turda* se găsește întrebuițat pentru cele două înălțimi amintite m'a făcut să cred (în *Dacoromania*, IV; 1133—1134) că explicarea dată mai sus este potrivită să arunce lumină și asupra numelui orașului **Turda** (ung. *Torda*, säs. *Thorenburg*) însuși, pentru care nu s'a putut da până acum o explicare acceptabilă.

O serie de etimologii propuse pentru a explica originea orașului *Turda* se pot ceti la Orbán Balázs, *Torda város és környéke*, Budapest, 1889, p. 88—89. Dintre ele merită să fie menționată a lui Vámbéry, care se gândia la tatarul *tor* „sare“, și cea susținută de Orbán însuși, anume că *Turda*, cum arată cronicile, ar putea fi numele unui comandant hun sau ungar care ar fi pătruns mai întâiu în Ardeal (cf. *Gyulafehérvár = Bălgradul lui Gyula, Alba-Iulaz, gyula*, fiind nume de demnitate, apoi de persoană și de voievozi ardeleni)²⁾. În sprijinul acestei păreri ar fi faptul că *Turda*, ung. *Torda*, și compuse cu *Torda* sânt cunoscute ca nume de persoană și topice și în alte regiuni (jud. Bihor, Torontal; *Tordaszentlászló* — *Săvăghisla*, jud. Turda-Arieș; *Torda-Vilma* — *Vima-mare*, jud. Someș, etc.). G. Kisch³⁾ și G. Weigand⁴⁾ (acest din urmă combă-

¹⁾ Pentru *s-* cf. it. *turdo*, mil. *dord*, gen. *turdu*, friul. *dorde*, fr. *tourde*, n.-prov., span., port., *tordo* și derivatele sic. *turduni* „Dummkopf“, it. *stordire*, log. *isturdire*, fr. *étourdir*, cat., span. *atordir*, portg. *atordar* „betäuben“, cat. *estordit* „flink“ ap. Meyer-Lübte, *REW.*, p. 685. Nr. 8999, care observă; „Das *s-* in rum. *sturz* stammt wohl von *STURNUS* 8339, das *-z* kann von Plural stammen oder von einer Weiterbildung *TURDEUS Pușcariu, Wb. 1665“.

²⁾ Firește *Gyula* este un atribut adaus ulterior și merită să precizeze cetatea prin indicarea noului ei stăpân.

³⁾ *Korrespondenzblatt*, XLVII—1924, pp. 37—38.

⁴⁾ *Balkan-Archiv*, I, p. 20

tând posibilitatea derivării din ung. *túr-* „wühlen, graben“) se gădese la slav. *tur* „Auerochs“ + *-da* < suf. top. ung. *-d*. Această explicare este ademenitoare din pricina că în apropierea *Turzii* se găsește apa și localitatea *Tur* (ung. *Túr*). Dar locativul ungu-*rese -d* nu ni s'a păstrat nici odată ca *-da* (nici chiar simplul *Apold*, despre originea căruia am vorbit într'o notă anterioară, după analogia derivatelor cu *-d* nu a păstrat formele *Apolda* și *Apoldia*, atestate de documentele mai vechi).

N. Densusianu, *Dacia preistorică*, pp. 697—698, a adus în legătură numele orașului *Turda* cu acel al *Turdetanilor*, trib pelasg, stabilit în părțile meridionale ale Hispaniei (mineri; cf. *Strabonis* lib. III. 2. 3. 8; 2. 9) și al *Turdulilor* (*Turduli veteres*) din Lusitania (*Plinii* lib. IV. 35. 1). Apropierea această este, evident, întâmplătoare.

Mai pe urmă a încercat o explicare a *Turzii* dl S. Pușcariu în *Dacoromania*, IV 1353: < dac. *turű* „zimbru“ ori lat. *turris* + dac. *dava* (cf. și Capidan, *ibid.* 1269), explicare socotită „plausibilă“ de dl N. Iorga în *Rev. ist.*, XIII—1927, Nrele 7—9, p. 319. Totuși o serie de motive pe care le înșir mai la vale, mă fac să nu renunț cu totul la explicarea dată mai sus, schițată mai întâiu în *Dacoromania*, IV, 1. c., cu toate că dl Iorga, *Rev. ist.*, XII—1927, Nrele 4—6, p. 196, o crede „absolut hasardată“.

Mai întâiu *Măgura Turzii* de la Poiana s. Sânt-Iosif și piscul *Turda* din jud. Vâlcea n'au putut fi nici odată „așezare“ = dac. „*dava*“. Amândouă pot fi numite ori după configurația terenului sau proprietățile solului cu un dac corespunzător vechiului bulg. *tvrdъ* „hart“, ori cu însuși cuvântul slav (+ suf. *-a*), care, împreună cu litv. *tvirtas* „fest“ și poate cu germanul *Quarz* „Hartstein“ și gr. *σάρδιον* „eine häufige Quarzart“, derivă dintr'un radical *tvrdō (cf. W. Vondrák, *Vergleichende slavische Grammatik*, vol. I, ed. 2, Göttingen. 1924, § 435, p. 504, unde se citează F. Sommer, *Indogermanische Forschungen*, XXXI, p. 373 ș. u.) și care în deosebire de *dvornic*, *vornic* < v.-bg. *dvornikъ*, *pridvor* < v.-bg. *privorъ*, *pridvorija* etc., a putut să se desvolte cam la fel cu *sută* < v.-bg. *sūto* (cf. *Tordomeszticz* în com. Nyitra; *Orbó* < v.-bg. *vrūba* „răchită“ + *-ov* etc.); ori după paserea *turdă; ori după un proprietar numit cu unul din aceste două nume (pentru posibilitatea întâiu cf. n. pers. bg. *Tvrūdo* < *tvurd* „fest, stark“, ap. Weigand, *XXVI-XXIX. Jahresbericht*, p. 153, ceh., srb. etc. *Tvrdislav*, *Tvrdoslav*, *Tvrdiš*, *Tvrdoš* etc. ap. Fr. Miklosich, *Die Bildung der slavischen Perso-*

nennamen, în *Denkschriften der Wiener Akademie, Phil.-hist. Klasse*, X—1860, p. 319, Nr. 396; n. top. ceh. *Terdin*, pol. *Twardowo*, srb. *Trdić, Trdići*, pol. *Twardowice*, srb. *Trdojevac, Trdemišti*, ceh--mor. *Trdonice, Trdoslav*, pol. *Twardostawice*, ap. Fr. Miklosich, *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, p. 64, Nr. 316; ceho-slov. *Tordomeszticz = Trdomeszticz*, com. Nyitra, *Turdossin*, com. Árva, în *Magyarország országnak helység-névtára*, Budapest 1888, pp. 690 și 692; cr. *Turda rieka* l. Belovar, *Tordinci*, com. Sirmiu, *ibid.*, pp 894 și 891; pentru a doua cf. *Sturz*, munte între Bucovina și Moldova, *Dict. geogr. al Buc.*, p. 209; *Zghiabul-Sturza*, părau, jud. Buzău; *Sturzeni*, sat, jud. Dâmbovița, *Marele Dict. geogr. al Rom.*, V, 482; n. pers. *Sturdza* etc).

Ori căre ar fi radicalul, trebuie să constatăm de la început că, după cum arată documentele, forma românească cu *-u-* este mai veche decât cea ungurească cu *-o-*, cu toate că și ung. *Torda* ar fi putut da rom. *Turdă* (cf. rom. *ciurdă* < ung. *csorda*, iar acesta din slav. *črěda, črda, čarda, čerda* etc., alături de rom. *circadă* venit din slavonește).

Intr'adevăr *Turda* ca nume de persoană este vechiu la noi. Un „*Thurda, Thurda* pecorarius vulgo Batsch, Botschyn“ întâlnim în a. 1538—40¹⁾. *Turdea* este răspândit și astăzi pe Valea Arieșului²⁾. Apoi derivatele ung. *Tordátfalva* (rom. *Turdătești, Turdeni*, jud. Odorhei), ung. *Tordas* și *Tordos* și rom. *Turdaș* (jud. Alba și Hunedoara), ung. *Tordas* (com. *Fehér*), rom. *Turdea* presupun și ele un apelativ simplu *turd sau *turdă (nu *tur + da*), care să caracterizeze regiunea sau să numească ceva de care aceasta era plină ca să poată fi numită *turdat. -ă (> ung. *Tordát*) = ung. *tordas*, din care avem pe rom. *Turdaș*, care însă poate fi explicat și ca diminutiv din *turd, cf. și ceh. *Trdiš, Trdoš*.

Numele de persoană *Turdea* pare a se raporta la **Turdă, Turdă* ca *Sturdza (Sturdzea)* la *sturz, sturzoaie*.

Nu amintesc declinarea *Turda*, gen. *Turzii* (cf. *Câmpia Turzii* alături de forma mai rară *Câmpia Turdei*), ca și în *ciurdă-ciurzii, urdă-urzii* și *urdei* etc., ca dovadă că *Turda* trebuie considerat decuânt simplu, căci un compus străvechiu cu vremea a putut să se simplifice.

Fără îndoială Ungurii la venirea lor au considerat și primit cuvântul ca simplu. O din forma germană *Thorenburg* (săș. *Tor-rämbrich*) ne arată că Sașii probabil au luat-o din ungurește: fie

¹⁾ *Quellen zur Geschichte Kronstadts*, vol. III, p. 57.

²⁾ Cf. N. Fensusanu, l. c.

că au analizat pe ung. *Torda* ca *Tor* + *-da*, în care elementul din urmă a fost confundat cu *-d* ungurese și considerat greșit ca sufix topic, fie că au pornit dintr'o formă *Tordenburg*, în care *-d-* a fost asimilat la *-r-* precedent (cf. *-rr-* în forma săsească), ei au apropiat partea întâiu a lui *Torda* prin etimologie populară de germ. *Thor* „poartă“, nu de *Thurm* s. *Thurn* „turn“, cum am așteptă în cazul unui compus analizabil ca *turris* + *dava*.

În urmare, repet *Turda* ori derivă din cuvântul simplu v.-bg. *tvŕrdŭ* sau corespondentul dac al acestuia¹⁾; ori, dacă e vorba să cuprindă un nume de animal, redă latinescul *turda* = *sturzoaie*, întrebuițat și el în toponimie cum am arătat mai sus; ori dintr'un nume de persoană numit cu unul din aceste două nume (pentru cazul din urmă cf. *Vrancea* etc.).

De ce adevărat ar trebui să preferăm „zimbrul“ „sturzului“ ?

Un alt nume topic vechiu este **Chicera**. O *Chiceră* s. *Chicere* (rostit *T'ičeră* s. *T'ičere*) se găsește în hotarul Năsăudului, alta în cel al Șanțului sau Rodnei-nouă, iar *Vârful Chicerii*, împreună cu a treia *Chiceră*, se găsește spre Nord de la Telciu.

Asupra întinderii *Chicerii* în toponimia românească se poate ceti ceea ce am scris în *Dacoromania*, I, pp. 117 ș. u.²⁾, unde am adus o în legătură cu alb. *ki'kel'e* și *k'ikəl'* „Spitzgipfel von Bergen, Bäumen und Gebäude“ și am considerat-o de origine ilirică. De aceeași părere a fost la început și dl Th. Capidan (*Dacoromania*, III, 151—152). Mai târziu (*Dacoromania*, IV, 340), pentru a putea explica arom. *čiceroan'e* (*čiceroană*) „pânză albă cu care Fărșerotele înfășură *čuparea*“, a abandonat această etimologie pentru a primi pe a dlui O. Densusianu, care derivă *Chicera* din slav. *kičer* (< *kič-*, *kik*) „vârf de munte“ (*Graiul din Țara Hașegului*, p. 58 și *Grai și suflet*, I, 160). Cuvântul se găsește în forma cu *-r* la Sârbi (*Rječnik*, IV, 943, și Densusianu, *Gr. Ț. H.*, 58), la Sloveni în forma *kikelj* „vârf, capăt“ (Densusianu, *Grai și suflet*, I, 160) la Bulgari (Th. Capidan, *Dacoromania*, III, 151—152), la Ruteni (*Želehovski*, I, 354; V. Bogrea, *Dacoromania*, IV, 798) și în Slovacia (I. Mačurek, o. c., în *Bul. Soc. Geogr. rom.*, XLII—1923, p. 67). Atât Mačurek, l. c., cât și D. Scheludko, *Balkan-Archiv*, II, 134—135, socot cuvântul slovac și rutean de origine românească. Philippide, *Originea Românilor*, p. 460, găsește

¹⁾ Să nu se uite fabricile de sticlă ale Turzii !

²⁾ O *Chiceră* este atestată mai întâiu la 1500, cf. rev. „*Ioan Neculce*“, III, p. 45, și V. Bogrea, *Dacoromania*, III, p. 460.

cuvântul românesc „obscur“. Oricare i-ar fi etimologia, cuvântul nostru este vechiu și nu mai este înțeles ca apelativ.

Dl G. Kisch citează forma **Tâmpe**, sâs. *Tâmpe*, evident pluralul lui *Tâmpă*, pe care o găsește lângă Arcalia, la „îngustarea văii Șieului“, și o identifică cu »gr. τέμπη „Einschnitt“ (Tal zwischen Olymp und Ossa) zu τέμπω = τέμνω [Wurzel τεμ] „schneide“¹⁾. Cred că acest *Tâmpe* nu se poate despărți de celelalte *Tâmpe* (Brașov, Maramureș, Bucovina, Meseș, Hunedoara, Gorj, Prahova).

De numele topic *Tâmpa* și de întinderea lui geografică m'am ocupat în *Dacoromania*, I, 109—117, și *Anuarul Inst. de Ist. naț.*, Cluj, II—1923, p. 259, nota I, unde l-am adus în legătură cu alb. *timp*, *timbi* m. „Fels“, calabr. *timpa* „Felsabsturz“, sic. *timpa* „Hügel“, mallor. catal. *timpes* „Bergabhänge“, valenc. *timpa*, *timba* „Bergabhang“, cu thesalicul *Τέμπη*, *Τέμπεα*, *Τέμπυρα* „Bergklause“ și *Τάπαι*, *Tabae*, idem, pe care dl Diculescu (p. 497) îl derivă dintr'un doric *τύμφα* = *τύμβος* „măgură“ atestat ca nume topic *Τύμψη* „munte din care izvorăște râul Ἄρταρος (Arta)“, la Strabo VII, 76 și îmi mențin și acum părerea fixată în locul citat din pricina că toate *Tâmpele* noastre se gășesc lângă pasuri, însemnează „povârniș“, „munte prăpăstios“ sau „râpos“, „clină“ sau „coastă stâncoasă“, „poartă“, iar prin extensiune „vârf“, „pisc“, nu însuș „muntele, măgura“ sau dealul. Sensul din urmă îl avem atestat în aromână. Astfel la scriitorul arom. Beza, care se întemeiază cu siguranță pe limba populară, cetim: „Udaea cu fața cătră tu-apresă era tu loc dișcl'is, di alăsa ocl'iuł s' pitrundă până diparte, diparte iu se-arădzima țerlu pri t â m p i l e a munților (T. Papanagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, p. 225/12). Însemnând „vârf“, „pisc“, evident, cum am arătat și în *Dacoromania* I, 111, este exclus să avem de a face cu adjectivul *tâmp* = „tâmpit“ < v.-bulg. *tapŭ*, cum mai crede dl A. Phillippide, *Originea Românilor* vol. I, p. 460. Forma aromânească ne mai arată că pentru *a* o putea explică trebue să pornim de la o formă cu *a*, nu su *i*, *î* sau *ë* (cf. pentru cele trei din urmă O. Densusianu, *Grai și suflet*, vol. I, p. 160; I. Iordan, *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, I—1925/26, p. 69), iar pentru acesta cf. tracul *Τάπαι*. *Tabae* probabil „tâmpe“, aric. *tapa* „drücken, einengen“ (Thomaschek, *Die alten Traker*, II, 2, p. 91; *Dacoromania*, I, 115), iden-

¹⁾ *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, p. 130; *Korrespondenzblatt*, XXIII - 1910, p. 29.

tificat de A. D. Xenopol, *Ist. Rom.* ed. II, t. III, pp. 281—293, și de G. Popovici, *Ist. Rom. bănățeni*, Lugoj 1904, p. 62, cu satul *Tapia* din apropierea Lugojului (jud. Caraș-Severin, pl. Timiș), care ar fi putut fi contaminat cu formele *-m-* (cf. și rom. *timpa*, *timba* + **tifa*, **tippa*, < abruz. *tembe* „Scholle”, ap. Meyer-Lübke, *REW.*, Nr. 8731 și 8739). Dl. Philippide. *Originea Românilor*, pp. 718—720, însă crede că trebuie să vedem în *Tapia* ung. *tip* < germ. *Etappe*, ceea ce rămâne de dovedit.

5. Valea Rodnei eră atât de românească, încât documentele o numesc nu numai *Vallis Rodna* s. *Vallis Rodnensis*, ci și *Valachorum Vallis Rodnensis* a. 1524¹⁾ sau numai *Vallis Volachalis* a. 1601 etc.²⁾.

Peste populația românească, a căreie vechime am dovedit-o în acest chip, s'au așezat mai întâiu Slavi, apoi coloniști unguri și sași veniți să lucreze băile Rodnei și să apere pasul, în sfârșit Ruteni și poate și Poloni, pripășiți pe-aici din pricini pe care de cele mai multe ori nu le cunoaștem. Populația românească i-a asimilat și pe Unguri. Sași, Ruteni și Poloni în cea mai mare parte, întocmai cum asimilase și populația slavă veche venită peste ea mai înainte. Inmulțindu-se și cucerind tot mai mult teren în cursul timpului, Românii someșeni au întemeiat așezări nouă.

¹⁾ N. Iorga, *Studii și doc.*, I—II, p. 2.

²⁾ *Ibid.*, p. 30, 31.

Cele mai vechi documente în care se găsesc numele satelor de pe Valea Somesului de sus.

A N E X E

1304. Pope Urban IV invita pe Stefan, regele Transilvaniei, să se alăture împotriva împăratului Rudolf al II-lea, pe care îl acuză că a luat în posesie împărăția Ungariei, deși a fost coroanată în Carlsburg. În 1308, Stefan a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al IV-lea. În 1311, Ladislav al IV-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al V-lea. În 1316, Ladislav al V-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al VI-lea. În 1328, Ladislav al VI-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al VII-lea. În 1342, Ladislav al VII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al VIII-lea. În 1352, Ladislav al VIII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al IX-lea. În 1382, Ladislav al IX-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al X-lea. În 1407, Ladislav al X-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XI-lea. În 1440, Ladislav al XI-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XII-lea. În 1457, Ladislav al XII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XIII-lea. În 1490, Ladislav al XIII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XIV-lea. În 1526, Ladislav al XIV-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XV-lea. În 1541, Ladislav al XV-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XVI-lea. În 1551, Ladislav al XVI-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XVII-lea. În 1562, Ladislav al XVII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XVIII-lea. În 1570, Ladislav al XVIII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XIX-lea. În 1586, Ladislav al XIX-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XX-lea. În 1606, Ladislav al XX-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXI-lea. În 1646, Ladislav al XXI-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXII-lea. În 1688, Ladislav al XXII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXIII-lea. În 1711, Ladislav al XXIII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXIV-lea. În 1740, Ladislav al XXIV-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXV-lea. În 1763, Ladislav al XXV-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXVI-lea. În 1790, Ladislav al XXVI-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXVII-lea. În 1806, Ladislav al XXVII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXVIII-lea. În 1830, Ladislav al XXVIII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXIX-lea. În 1848, Ladislav al XXIX-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXX-lea. În 1867, Ladislav al XXX-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXXI-lea. În 1890, Ladislav al XXXI-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXXII-lea. În 1918, Ladislav al XXXII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXXIII-lea. În 1945, Ladislav al XXXIII-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXXIV-lea. În 1989, Ladislav al XXXIV-lea a murit și a fost înlocuit de fiul său, Ladislav al XXXV-lea. În prezent, Ladislav al XXXV-lea este regele Transilvaniei.

Cele mai vechi documente în care se gă- sesc numele satelor de pe Valea Someșului de sus.

I.

1264. Papa Urban IV invită pe Ștefan, ducele Transilvaniei, ca să restituie reginei ținutul Bistriței și al Rodnei, pe cari le-au stăpânit încă din timpuri imemorabile toldeauna reginele Ungariei.

Urbanus episcopus . . . . carissimo in Christo filio Stephano regi primogenito carissimi in Christo filii nostri Belae illustris regis Ungariae salutem . . . . A tua sollicite debet excellentia devitari, quod iniustum et indecens esse dignoscitur et praecipue quod iniuriam seu offensam carissimae in Christo filiae nostrae Mariae illustris reginae Ungariae matris tuae continere videtur. Sane sicut carissimi in Christo filii nostri Belae illustris regis Ungariae patris tui et iam dictae reginae nuncius specialis pro ipsa nobis exposuit, tu non attendens, quod res inter alios acta alteri praeiudicare non debet, praetextu cuiusdam compositionis, quae isne ipsius reginae assensu inter te et regem eundem, patrem tuum, olim intervenisse dicitur, quasdam villas et terras, Bistiche, Rodona, Zolosim et Querali vulgariter nuncupatas, quas ipsa et ceterae reginae Ungariae, quae praecesserunt eandem, a tempore, cuius memoria non existit, tenuerunt pacifice et quiete, contra iustitiam occupasti et occupatas detines in eundem reginae praeiudicium et gravamen. Quare ipsa et rex praedictus per eundem nuncium instanter postulari fecerunt a nobis, ut praedictae reginae super hoc faceremus iustitiae plenitudinem exhiberi. Nos itaque considerantes attente, quod ex occupatione et detentione iniusta villarum et terrarum huiusmodi non modicum tuae famae deperit et saluti, maxime cum dictorum regis et reginae sublimitas, sicut audivimus, sit exinde turbata graviter et offensa, magnitudinem tuam rogandam attente duximus et monendam, quatenus provide considerans et diligenter attendens, quod cum regis aeterni benignitas iam terras et bona plurima

tuae subiecerit potestati, et de ipsius clementia spes firma geratur, quod personam suam adhuc multipliciter exaltabit, te ad materna iura vel ad quorumcumque bona fidelium, qui omnium de regno Ungariae propulsare teneris iniurias, non decet illicite aliquatenus inhiare, supra dictas terras et villas ei pro apostolicae sedis et nostra reverentia prompta liberalitate restituas, dictorumque regis et reginae placare animum necnon benedictionem ipsorum assiduam promereri per exhibitionem filialis reverentiae non postponas, ita quod tibi exinde gratiae divinae praemium et nostri favoris ac laudis humanae proveniat incrementum. Alioquin cum nos praedictae reginae, pro qua in suis iuribus confovenda praefati mansuetudo regis apud nos affectuosa fecit precamina interponi, non possimus in suo iure deesse, qui sumus omnibus in iustitia debitores, venerabilibus fratribus nostris...¹⁾ archiepiscopo Strigoniensi et...²⁾ episcopo Jauriensi damus nostris literis in mandatis, ut te ad restituendum praefatae reginae villas et terras easdem monitione praemissa per censuram ecclesiasticam, sicut iustum fuerit, appellatione remota compellant. Datum apud urbem Veterem, XVII. Kalendas Augusti, anno tertio.

Necomplet : Fejér, IV. 3, p. 216—217; Teutsch und Firnhaber, *Urkundenbuch*, I, p. 80; *Hurmuzaki*, I¹, p. 319—320.

Complet : Theiner, *Mon. Hung.*, I, p. 275; Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, p. 92—93, Nr. 106.

II.

1264. Ștefan, ducele Transilvaniei, dăruiește comitelui Hazos țara Năsăudului, ținut deșert și lipsit de locuitori.

Stephanus, Dei gratia, iunior rex Vngarie, Dux Transilvanus, Dominus Cumanorum, omnibus praesentes litteras conspecturis, salutem in Domino salvatore. Regia pietas singulorum merita tenetur inspicere oculo pietatis, et ipsos inuitare ad fidelitatis opera muneribus donativis, vt eorum exemplo alii ad obsequia perpetuae fidelitatis ardencius incitentur, et solercius famulentur. Proinde ad vniversorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod quum Hazos comes nobis et regno nostro a primeuis etatis sue temporibus in multis seu diversis articulis fideliter seruiverit et indefesse; personam suam, aut suorum for-

¹⁾ Philippus.

²⁾ Omodeus.

tune casibus exponere minime formidando. Nos in recompensationem servitorum eiusdem, quamquam pro modico reputemus, quod ad praesens agimus, respectu horum, que facere intendimus, eidem et suis heredibus heredumque successoribus terram Nazwod *), que, sicut per Both maiorem exercitus castris nostri de Wolko, quem ad reambulandam et inquirendam ipsam terram transmiseramus, intelleximus, fuit terra sine herede decedentium vexillum nostrum deferentium, vacuam tamen, et habitatoribus carentem cum omnibus vtilitatibus et pertinenciis, contulimus perpetuo et irrevocabiliter possidendam. Et ne in posterum processu temporis per quempiam possit vel debeat in irritum reuocari, presentes concessimus litteras, dupplicis nostri sigilli munimine roboratas. Datum per manus Magistri Benedicti, Prepositi Orodienensis, aule nostre Vice-Cancellarii. Anno Domini Millesimo Ducentesimo sexagesimo quarto.

Fejér, IV. 3. pag. 202—203. — Teutsch und Firnhaber, *Urkundenbuch*, I, pag. 81. — *Hurmuzaki*, I¹, pp. 321—322.

III.

1392. *Conventul mănăstirii din Mănăsturul-Clujului înștiințează pe Ladislau, vice-voevodul Ardealului, că Ștefan al lui Beche de Vilagusberk, apoi Ioan, fiul lui Mihail de Nemege, și Ladislau, fiul lui Geleth, și Ladislau, fiul lui Ladislau, Ioan, fiul lui Nicolae, Martin, fiul lui Andrei, și Anton, fiul lui Nicolae de Somkerek, au împărțit între ei posesiunile și apartenențele acestora din Somkerek (Șintereag), Vilagusberek (Vireag), Nemege-inferior și Nemege superior (Nimigea-de-jos și Nimigea-de-sus), Nemeth (Nimtiu), Prozlop (Prislop), Luchka (Lușca, Magasmorth (Mogoșmort), Kach (Cociu), Alsov- și Felsew-Brethe (Bretea-de-sus și Bretea-de-jos), Egrus (Agrieș), Vdvarhel (Odorheiu) și Chepan (Cepan) din Solnocul-interior.*

Conventus monasterii beate virginis de Clusmonostra memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod nos literas nobilis viri magistri Ladislai vicevayvodae Transilvani recepimus in hec verba.

Religiosis viris, conventui de Clusmonostra, amicis suis honorandis Ladislaus vicevayvoda Transilvanus amicitiam paratam cum honore. Dicitur nobis in persona Stephani filii Beche de Vilagusberk, quod ipse in dominica Septuagesima una cum fratribus suis, videlicet Ladislao filio Geleth et altero Ladislao filio Ladislai de Somkerek, ac Johanne filio Nicolai de eadem et

*) Scris greșit în loc de Nazowd.

Johanne filio Michaelis de Nemege, necnon Anthonio filio Nicolai et Martino filio Andree de dicta Somkerek, iuxta continentiam literarum vestrarum obligatarum novam divisionem celebrare vellet congruentem. Super quo vestram requirimus amicitiam presentibus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo presente Nicolaus filius Cosme de Zylagteu aut Lewstasius de eadem, vel Abraham de Petherhaza seu Stephanus Crispus de Gyrolth alias absentibus homo noster vicinis et commetaneis suis universis inibi legitime convocando ex presentibus accedendo a prefatis fratribus suis divisionem petat verbo nostro, qui si dederint, bene quidem, alioquin citet ipsos contra prefatum Stephanum filium Beche nostram in presentiam ad terminum competentem rationem non dationis ipsorum reddituros; et post hec diem et locum ipsius citationis cum nominibus citatorum, terminoque assignato nobis amabiliter rescribatis. Datum Torde, in octavis festi Epiphaniarum Domini anno eiusdem M. CCC nonagesimo secundo.

Nos enim iustis et legitimis petitionibus ipsius magistri Ladislai vicevayvode Transilvani annuentes una cum memorato Stephano crispo de Gyrolth homine eiusdem nostrum hominem, videlicet fratrem Anthonium presbyterum socium nostrum conventualem pro testimonio transmisimus fidedignum, qui demum exinde ad nos reversi nobis consona voce retulerunt eo modo per nos requisiti, quod ipsi in predicta dominica Septuagesima vicinis et commetaneis suis universis legitime convocatis pariter accedendo, inter prefatum Stephanum filium Beche de Vilagusbek ab una, item Johannem filium Michaelis de Nemege ac Ladislaum filium Gelethii et alterum Ladislaum filium Ladislai, Johannem filium Nicolai, Martinum filium Andree et Anthonium filium Nicolai nobilium de dicta Somkerek parte ab altera et coram ipsis in omnibus possessionibus dictorum nobilium *) de Somkerek, videlicet in dicta Somkerek, Vilagosberk, Nemege inferiori et Nemege superiori, Nemeth, Prozlop, Luchka, Magasmorth, Kach, Alsovbrethe, Egrus, Vduarhel, Felsewbrethe et Chepan vocatis **) in comitatu de Zonuk interiori existentibus habitis ***) talem divisionem usualem et irrevocabilem dicte partes procurassent inter se et celebrassent, quod omnes memoratas possessiones in tres dividissent partes rectas et equales, quarum

*) Sic, correct ar fi *nobiles*. N. A.

**) In original greşit *vocatarum*. N. A.

***) In original greşit *existentiam habitarum*. N. A.

trium partium una Stephano filio Beche evenisset, secunda pars vero Johanni filio Michaelis de Nemege cedisset, tertia pars enim Ladislao filio Geleth et altero Ladislao filio Ladislai et Johanni filio Nicolai cum aliis fratribus ipsorum patruelibus, quibuslibet partibus cum omnibus utilitatibus et pertinentiis universis pacifice et quiete possidenda, videlicet terris arabilibus, silvis, nemoribus, alpibus, aquis, piscinis, molendinis, pratis et fenetis cultis et incultis in omnibus possessionibus ipsorum habitis. Item Johannem filium Nicolai in domo et fundo curie sue in dicta Somkerek habito pacifice reliquissent, et ratione huiusmodi fundi curie tante longitudinis et latitudinis, sicut resideret predicta fundus seu domus Johannis, in dicta Somkerek duo loca sessionalia mensurando, unum Stephano filio Beche filii Geleth et alium Johanni filio Michaelis reliquissent, insuper fundum seu curiam Johannis filii Michaelis in Nemege eidem pacifice et quiete possidere relinquendo, similiter et Stephano filio Beche in Vilagusberek domum suam et curiam possidere dimittendo; insulam vero in Somkerek existentem habitam similiter in tres dividissent partes, superior Ladislao filio Ladislai cum suis fratribus condivisionalibus cedisset, inferior vero pars Stephano filio Beche devenisset, in medio autem Johanni filio Michaelis succedisset, quibuslibet partibus pacifice tenere et possidere cum utilitatibus. Insuper quilibet ipsorum in aquis ubilibet in possessionibus eorum decurrentibus molendinum novum edificandi et construendi liberam haberet facultatem, et hoc tali modo, quod clausuram ipsorum molendinorum alium molendinum antiquum et in antea constructum impedire vel torrentari non possit; hoc etiam declarato, quod quilibet ipsorum in omnibus possessionibus eorum in locis desertis, aut in campis vel in alio loco sessionali sessiones construere, iobagiones desuper descendendi et possessiones eorum augmentari, ubicunque necesse fieret facere liberam haberet facultatem, hoc non pretermissis, quod terras arabiles ac alia usibilia et utilia predictarum possessionum ipsorum in quolibet anno sortive inter se percipere, similiter et molendini lucra. Item literalia instrumenta ipsorum divisionabilia, si que habuissent in antea facto in premissis confecta, vana, cassa et friola, ac viribus caritura *), exhibitoribusque eorundem nocitura **) relinquendo, hoc similiter decla-

*) In original grešit *vanas, cassas et friolas, ac viribus carituras*.
N. A.

**) In original *nocituras*.

rato, quod molendina non in pristino, sed in novo loco edificare deberent, tali vinculo moderaminis inter partes in premissis imposito, quod si qua partium predictam divisionem in toto vel in parte infringere vel reiterare niteretur, tunc talis pars contra partem alteram ipsam divisionem sufferentem in centum marcis, indici vero in viginti marcis convincerentur eo facto; ad quod se partes predictae coram ipsis spontanea obligassent voluntate. In cuius rei testimonium perpetuamque firmitatem literas nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas partibus predictis duximus concedendas communi iustitia suadente. Datum duodecimo die termini prenotati, anno domini supra dicto.

Originalul pe pergament, cu un fragment de sigil atârând de o sfoară de mătase galbenă, 7759 (Arhiva Teleki).

Barabás Samu, *A római szent birodalmi gróf Széki Teleki család oklevéltára*, v. I (1206—1437), Budapest, 1895, pp. 235—237.

IV.

1440. *Conventul mănăstirii din Mănăsturul Clujului înștiințează că Elisabeta, regina Ungariei, i-a ordonat să introducă pe Mihai Jakch, comitele Secuilor, în posesiunea castrului părăsit de la Rodna și a satelor românești din dreapta Văii Someșului de sus, care se spune că în mare parte ar fi fost părăsite de locuitori.*

Conventus Monasterii beatae Mariae Virginis de Colosmonstra. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris, praesens scriptum inspecturis salutem in salutis largitore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos literas Serinissimae Principis et Dnae Dnae Elisabeth Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Reginae, Austriaeque et Stiriae Ducissae . . . . . omni cum reverentia recepimus in haec verba :

Elisabeth Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Regina, Austriaeque et Stiriae Ducissa, nec non Marchionissa Moraviae etc. fidelibus nostris Conventui ecclesiae de Clusmonstra, salutem, et gratiam. Cum nos pro fidelibus servitiis fidelis nostri sincere dilecti Magnifici Michaelis filii quondam Stephani Jacch de Kusal, alias Comitis Sicularum nostrorum, partim primum invictissimo Principi Dno Sigismundo Roma-

norum Imperatori, ac Hungariae etc. Regi genitori nostro charissimo, et tandem excellentissimo Principi Dno Alberto Regi, Dno, et marito nostro praedilecto felicitum recordationum, subsequenter etiam Matti nostrae locis debitis, et temporibus opportunis exhibitis, et impensis, Castrum desertum, sive locum Castri desolati Radna nuncupati, nec non possessiones, seu villas in majori parte, ut dicitur vacuas, et inhabitatoribus destitutas, similiter Radna(,) major¹⁾, Zenthgyurgh, Nyrmezeö, Felseöbrebe, Alsöbrebe, Chech²⁾, Nazod, Zalva, Zagra, et Maklod³⁾ vocatas, omnino in Comitatu Szolnok Interiorem partium nostrarum Transylvanarum habitas, et existentes, quae scilicet nunc apud manus antelati Michaelis Jacch, ac Petri filii Ladislai, et Georgii filiorum quondam Ioannis modo simili Jakch de praefata Kusal, fratris ipsius . . . . lis generationalium, et condivitionalium pro certa pecunarium summa a Regia Matte titulo pignoris existere perhibentur, simul cum omnibus suis utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet, quocumque nominis vocabulo vocitatis, praemissis sic, ut nostrae superius exposita sunt narrata Majestati stantibus, et se habentibus, annotatis Michaeli, Petro, ipsorumque haeredibus, et posteritatibus quoad directam medietatem dicti Castri, ac possessionum, et villarum, item praetactis Ladislao filio Georgii, et similiter suis haeredibus et posteritatibus quoad unam partem mediam ipsius alterius medie[ta]lis talismodi Castri, ac possessionum, et villarum, nec non supradictis alteri Ladislao, et Georgio filiis quondam Ioannis Jakch, et modo simili ipsorum haeredibus et posteritatibus universis quoad reliquam mediam partem ipsius alterius medietatis earum Castri et possessionum, ac villa-

¹⁾ Copiat greşit în loc de *Maior* = „Maer“. D-I N. Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei*, Partea I, p. V traduce pe „Radna major“ cu „Rodna-Mare“, dar probabil trebuie cetit „Radna, Major“ şi tradus „Rödna, Maier“, având de a face cu satul „Maieru“ (ung. *Major*) de lângă Rodna, adecă cu „mäeriştea“ Rodnei. Atributul Rodnei e „veche“, când e vorba să se deosebească de *Şanţ* din care s'a făcut *Rodna-nouă*. Greşită este şi cetirea Radna-major (= „Maer“) a dlui Motogna din *Articole şi documente*, Cluj, 1923, p. 18, cum vedeşte documentul dela 1450 unde *Radna* se întrebuintează deosebit de *Maior* (cf. Szabó Károly, *Az erdélyi muzeum eredeti okleveleinek kivonata*, Budapest, 1889, p. 64; Motogna, *Rev. ist.*, XI, Nr. 6, pp. 198—199).

²⁾ Copiat greşit în loc de *Thech* = „Telch“, „Telciu“.

³⁾ Copiat greşit în loc de *Makold* = „Makoud“, Makód“, „Mocod“.

rum, vigore aliarum literarum nostrarum exinde confectarum, ac certo modo in eisdem literis nostris specificato in perpetuum duximus conferendum, velimusque ipsos per nostrum, et vestrum homines legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Valentimus, vel Ioannes filii Petri, filii Iohannis de Kador, vel Antonius de Mikehaza, sive Nicolaus de Neume, sive Stephanus de Kecheth, seu Georgius de Kend neve Ioannes de Zenthivan, vel Nicolaus Gebarth de Zilkerek, aut Blasius de Cheren, seu Ladislaus de Keresztur seu Fabianus Macrai de Zenthgyieurgh, aliis absentibus, homo noster ad facies praetacti Castri, villarumque, et possessionum praenotatarum vicinis et commetaneis suis universis inibi legitime convocatis, et praesentibus accedendo, introducat praefatos Michaellem, Petrum, Ladislaum, ac alterum, Ladislaum, et Georgium in dominium ejusdem, ac ipsarum, statuatque idem, et ipsas eisdem praemissae nostrae donationis titulo, ut praemittitur, certo modo in eisdem aliis literis nostris contento perpetuo possidens, si non fuerit contradictum, contradictores vero, si qui fuerint, evocet eos contra praenotatos Michaellem, Petrum, Ladislaum, ac alterum Ladislaum, et Georgium in praesentiam Voyvodae partium nostrarum Transylvanorum ad terminum competentem, rationem contradictionis eorum reddituros. Et posthaec hujusmodi introductionis, et statutionis seriem cum contradictorum, et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui praemissae statutioni intererunt, nominibus et termino assignato eidem Wayvodae mori solito rescribatis. Datum Budae in festo beatae Agnetis virginis, et martiris A[nn]o Dni millesimo quadringentesimo quadragesimo. Nos itaque mandatis, et praeceptis ipsius Reginalis Majestatis in omnibus obedire cupientes, ut teneamur una cum memorato Valentino filio Petri filii Iohannis de Kador homine suo nostrum hominem videlicet religiosum virum fratrem Gasparem socium nostrum Conventualem ad praemissa peragenda nostro pro testimonio transmisimus fidedignum, qui demum exinde ad nos reversi, nobis uniformiter retulerunt, quod ipsi feria secunda proxima post festum beati Mathaei Apostoli novissime praeterita, ad facies praetacti Castri, villarumque, et possessionum praenotatarum vicinis, et commentaneis suis universis, videlicet Egregio Nicolao de Somkerek, pro quo providus

vir Ladislaus in Pozloph¹⁾ residens, ac Ioannes Farkas de Zazerma, pro quo Laurentius Eurdegh de eadem comparuisset. Item Nicolao, Iohanne dictis Clobos, et Andrea Ravo, ipsorum ac totius Comitatus²⁾ (sic!) possessionis, ac Demetrii³⁾ comparentibus, aliisque quam pluribus inibi legitime convocatis praesentibus accedens praefatos Michaellem, Petrum, Ladislaum, alterum Ladislaum, et Georgium in dominium ejusdem, ac ipsorum introduxisset, statuisset idem, ac ipsas eisdem praemissae donationis titulo, ut praemittitur, certo modo in eisdem aliis literis suis contento, perpetuo possidens: nullo penitus contradictore apparente, legitimis diebus, et horis in faciebus eorundem permanendo. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales pendentis, et authentici sigilli nostri appensione communitas duximus concedendas. Datum quintodecimo die diei introductionis, et statutionis praed[ic]tarum. Anno Dni supradicto.

Ex autographo Archivi Conventus K. Monostoriensis. XIII, 273.

Ios. Kemény, *Appendix Diplomatarii Transsylvanici*, a. 1421—1449, pp. 183—194 (Muzeul Ardelean, Bibl. Univ. din Cluj). — Un scurt extras în *Hurmuzaki*, I², 669, după *Transilvania*, 1873, p. 65.

V.

1450. *Conventul din Mănăsturul Clujului înștiințează pe regele Ladislau V că, după porunca judeului țării Ladislau de Palócz, a prețuit din ochi posesiunile din Rodna și pe celelalte care se țin de aceasta (Maier, Sângeorz, Răbra, Feldru, Năsăud, Telciu, Zagra, Salva și Mocod) ale lui Gheorghe Jakch de Kusaly și ale fratelui mort al acestuia Ladislau și le-a predat lui Nicolae de Kémer ca zălog cu dreptul de a fi răscumpărate; iar după aceea a prețuit din ochi posesiunile amintitilor Jakch din Kusaly (Coșeu), Erked (Archita), Görcsön (Gârceiu), Debren(d) (Dobrin), Kuczó s. Kucsó (Cuceu), Arany-mező (Băbeni), Mojgrad (Moi-grad), Popfalu (Popești), Berend (Berind), Nagykés, Széplak*

¹⁾ Hodie Pazmos. — Nota lui Kemény.

²⁾ i. e. Bistriciensis. — Nota lui Kemény.

³⁾ i. e. Nagy Demeter. — Nota lui Kemény.

(Săplac), Horváth, Aranyos-alja (Arieș), Sülelmed (Șilimeghiu), Bösháza (Biușa), Almás (Almaș), Belynes (Lazuri) etc., dar Gheorghe Jakch nu l-a lăsat să le ia în primire pentru Nicolae de Kemér, atât ce privește contrarii, cât și judele, iar căduva lui Gheorghe Jakch de Kusaly numai ce privește judele.

Originalul pe hârtie cu pecetea pe verso în colecție contelui Ios. Kemény (Muzeul Ardelean, Bibl. Universității din Cluj). Documentul a fost publicat în parte de dl V. Motogna în *Revista istorică*, XI-1925, Nrele 7—9, pp. 196—201.

Pentru motivele arătate pe pp. 3—4 reproduc aici documentul în facsimile.

[The page contains a dense manuscript in a Gothic script, written in two columns. The text is heavily obscured by numerous large, dark ink blotches and stains, particularly in the center and lower portions of the page. The legible portions of the text are written in a formal Gothic hand with some decorative initials. The right edge of the page shows the binding of the book.]

Indice.

- Adam 127
Adămoaia 127
Agăș 69
Agiud 69, 106
Agrieș 34
Agriș, Agrij,
Agriciu 44—45
Alba-Iulia 37—38, 146
Ambrifiu (Ambriciu) 34
Anieș 59—60, 140
Aninieș 59—60
Apa-Bichigiului 43
Apa-Corbului 18, 20
Apa-Telciului 18
Apold 128, 147
Aranieș, Arănieș,
Arenieș, Arinieș 59—60
Arcalia 39
Ardaloaia 53
Ardan 30
Ardeal 51, 52
Ardeial 52
Ardelei 53
Ardelučna 53
Ardeluța 53
Ardeoanul 52
Ardeoani 52
Ardeova 51, 53
Ardeu 53
Ardihat 53
Ardița 53
Ardud 58
Arduzâl 53
Ardželuša 53
Argelul 53
Argeș 70
Arpașteu 34
Arșița 145
Asău 69

Baba 133
Bacău 69

Bacea 136
Bălgrad 37, 146
Baltă 20—21
Balta-Omului 133
Barabușa 69
Bărâteaz 113
Bărați 113
Bărat 113
Bărbăteasca 133
Bărbătescu 133
Bărbătești 133
Bărbatul 133
Bărgăoani (Bregowany,
Brucovani) 145
Bărgău 145
Bărgăeni 145
Bărgău 142—145
Bărgăul-de-jos 142—143
Bărgăul-de-sus 142—143
Bârla (Bârlea) 42
Bârjabă 28
Bârzava 71
Basarabă 28
Bașca (Baștie) 61,
64, 119
Bâtca-Brănenilor 28
Bătrâna 132, 145
Bătrâni 132
Bătrânele 132
Bătrânești 132—133
Bătrânul 132
Bătrâna 132
Beclean 33
Beica 18
Belei-Plaiu 85
Beneș 26
Berheci 77
Besarabă 28
Beșa 38
Beșeneu 38
Beșenova-nouă 38,
Beșimbav, Beșimbac
13, 38

Beșinău 38
Beșineu 40, 66, 67
Bichigiu 43—46
Bileag 40
Bindereasa 61
Bistrița, 41, 72 73,
141
Blahurul 16
Bociu 17
Boiu 133
Boiul-mare 133
Borău 133
Boreut 67—68
Borgo-Bistrița 143
Borgo-Joseni 143
Borlea 42
Borleana 35
Borleasa 35, 42
Borlești 35,
Borgo-Mijloceni 143
Borgo-Murășeni 143
Borgo-Prund 143
Borgo-Rus 76, 79, 143
Borgo-Suseni 143
Borgo-Tiha 143
Botoaie 29
Botușul, Botușelul, Bo-
tușana, Botușenița 69
Bou 17
Boul 16
Bourul 17, 17—18
Bran 20
Branște 20
Breb 17
Breboiaia 17
Bretea 41
Brodnic (Borodnic,
Borotnic etc.) 20
Bruhoiaie 29
Bucea 137
Buceci (Bucegi) 77
Bucina (Bachuna, Ba-
chana, Bachna, Peche,

- Bochona, Bachanya,
 Boczon², Bochonya,
 Boczonya, Bochina,
 Botzina) 128—129,
 135—137
 Bucina 137
 Buciniş 137
 Bucium 136, 137
 Buciumi 136
 Buciumeni 137
 Bugşoaie 29
 Buhăiasca 29
 Bun 133
 Buna 133
 Buneni 133
 Buneşti 133
 Buni 133
 Buori 18
 Bura 133
 Burbuleni 86
 Bursucul 16
 Buru 133

 Caila 39
 Calea-Leşului 66
 Căliman 26—27
 Călimana 27
 Călimăneşti 27
 Călugăra 113
 Călugăreasa 113
 Călugări 113
 Capra 17
 Cârceada 18
 Cărlibach (Cărlibav
 Cărlibab, Cărlibaba) 15
 Cârstea 14—15
 Cârţa 14—15
 Cărtibav (Cărtibab,
 Cărtibaba) 14—15
 Casariu 134, 145
 Caşva 86
 Cepan 30, 96
 Cepari 30
 Cerb 17
 Cerbul 16
 Cerbucul 16, 145
 Cerna 71
 Cernăuţi 78
 Cerna-voda 45
 Cetate 145
 Cetăţele 145
 Chege, Czege, Czygen-
 dorff, Chegev 128—
 129, 137—138
 Cheia-Râmetului 113
 Chicera 149—150
 Chilia-Călugăru 113
 Chintelnic 40
 Chiochiş 138
 Chiraleş 42
 Chirpăr 15
 Chişa 79
 Chişilva 109
 Chişoros 75
 Chiuza 34
 Ciahläu 18, 69
 Cioară 17, 18
 Cistelec 7
 Ciutelec 7
 Coasta-băştii 61, 64
 Coasta-Nemţoaiei 96
 Cobăla (Cobela, Co-
 bila) 17
 Cobăşel 13—14
 Cociu 34
 Cocorul 17
 Colibiţa 143
 Colun 16
 Copălăul 92
 Copiloniul 132
 Copilul 132
 Corbeşti 18
 Corbi 18
 Corbul 17, 18, 20
 Cormaia, Cormăiţa
 79—80
 Corongiş 68
 Coruiu 17
 Coşbuc 50
 Coşna 79—80
 Crăciunul 28
 Crai 79
 Craia 79
 Craimăt 39, 56
 Cranimăt 39
 Craiova, Craiva 88
 Criş 70
 Crisbav 13
 Cristea 14—15
 Criţ 14
 Criva 125
 Crivadia 126
 Crivaia 125
 Criveţul 125
 Criveanul 126
 Crivei 126
 Criveţile 126
 Crivina 126
 Crivobara 126
 Crucea-Fetei 132
 Cubăşel 13—14
 Cubav 13—14
 Cuchiniş 38, 69
 Cucureasa 29
 Curăţelul 145
 Curtuiuş 34
 Cuzdrioara 34

 Dealul-Bancului 28
 Dealul-Beleii 85
 Dealul-Beşineului 66,
 67,
 Dealul-Borlei 35
 Dealul-Candrenilor 28
 Dealul-Caprii 17
 Dealul-Cucului 16
 Dealul-Dzâmbrolui 17
 Dealul-Fetei 132
 Dealul-Fruii 90
 Dealul-Galbănelui 145
 Dealul-Haitii 68
 Dealul-Iederii 145
 Dealul-lui-Ivan 28
 Dealul-Leahului 64
 Dealul-Leşunţului 62
 Dealul-Lupului 17
 Dealul-Luştii 94
 Dealul-mare 65
 Dosul-Mesteacănului
 145
 Dealul-Nemţoaiei 96
 Dealul-Omului 133
 Dealul-Ormului 28

- Dealul-robului 66
 Dealul-rotund 145
 Dealul-Stiborului 26
 Dealul-Surupatului 145
 Dealul-Ulmului 145
 Dealul-Ursului 16
 Dealul-Vârtoapelor 135
 Dealul-Vinului 68, 145
 Dealul-Vremeş 28
 Dealul-Zinului 68
 Deaş 31
 Dej, Dejul (Dejoiul, Dejani, Dejeşti) 31
 Demăcuşa 69
 Derla 31
 Dezmir 31
 Diug 34
 Dombhät 60
 Dorna 80
 Dornavatra 110
 Dornavelgi (Dornahelgi, s. Dornahelgia) 110
 Dosul-Guzului 146
 Dosul-Zimbroyaia 16
 Drăgoiasa 29
 Dumitrea, 30, 58
 Dumitreş 28
 Dumitriţa 30
- Făgetul 145
 Făgeţel 145
 Falcău 17
 Fărăuani 69
 Fărcaşa 69
 Fata 73 128—135, 132
 Faţa-Ursoii 17
 Fechetig 45
 Fecioara 132
 Feldrişel 14, 112
 Feldru (Birkenau, Nyirmezö) 112, 115
 Feredeş 69
 Fetele-mari 132
 Fetelea 132
- Fetiţa 132
 Feteşti 132
 Filitelnic 114
 Fluturica 16
 Foroşa (Foroja) 69
 Frăşiniş 145
 Friş (Friş) 41
 Frijoaia 41
- Gagi, Găgi 68
 Găina 17
 Găineasa 17
 Galiţa 18, 82
 Găvuri 121
 Gaura 121
 Gaura-Fetei 121
 Găureni 121
 Găuricea 121
 Găuriciul 121
 Găurile 121
 Geamăna 133
 Geamănul 133
 Geamărŭ 133
 Geamini 133
 Gelmar (Gelmaru) 109
 Gemena 133
 Gemenele 133
 Gemeni 133
 Geiţa (Gersa, Gherţa) 81
 Ghera 81
 Gherla 31
 Gherţa-mare,
 Gherţa-mică 81
 Ghergheleu 68
 Ghimbav 13
 Gilău 109
 Giumalău 69
 Golomba 17
 Goranul 86
 Gorăşti 86
 Gorniţa 86
 Gorjul 86
 Gorul 86
 Goţ 63—64
 Grindul-Gemenei 133
 Gruia 28
- Gruiu 28
 Gura-Haitii 68
 Gura-Rimetzii 113
 Gura-Ticoşului 17
 Guşatul 145
- Haliţa 18, 82
 Hangul 69
 Hârtoapele 135
 Hârtopul 135
 Haşu 69
 Heidendorf 38
 Hendorf 38
 Heniul 26
 Herciu 16
 Hereţ 17
 Hilge 69
 Hodiş 17
 Hodişa 17
 Hodişel 17
 Hodoş 17
 Hodoşa 17
 Hoghilag 17
 Holbav, Holbab 13
 Holduş 17
 Homor 41, 140
 Hora 86
 Horăicioara 86
 Horaiţa 86
 Hordou 49—54
 Horincea 86
 Humor (Homor) 41, 69, 140
 Husadişul 66
- Iad 76, 141-142
 Iapa 17
 Idecu 75, 77
 Ied 17
 Iedul 16
 Iedzunii 17
 Iernatic 57
 Ilba 90
 Ilfov 35
 Ilimbav (Ilembac, Ilembav) 13
 Ilişua 35, 77, 89
 Ilovul 90

- Ilvăț 90
 Iluța 90
 Ilva (Ilova, Ilua)
     89—91,
 Ilva-mare 89—90
 Ilva-mică 89—90
 Ineu (Inou, Ino, Inău)
     11—13, 83
 Inoc 12
 Inuc 21
 Isaccea 20
 Ivăneasa 29
 Izvorul-Fetei 132
 Izvorul Oii 16, 146
 Izvoru-Zinului 68

 Întreadam 127—128
 În-Poiană 97

 Jamiri 133
 Jemereștii 183

 La-Alac 145
 La-Borcut 67
 La-Crucii 145
 Lacul-Cepeneagului 38
 Lacul-Femeilor 133
 Lacul-Fetei 132
 La-halauă 67
 Lala 79
 Lapoș 69
 Larga 35, 41
 La-Șanțuri 65, 66
 La-tău 67, 115
 Lăunele 18
 Lăunul 18
 Leș (Leșu) 61—65
 Leșile 62
 Leșculeasa 62
 Lescovița 62
 Leahul 64
 Liscovăț 62
 Lopatna (Lopacna,
 Łopagna) 79
 Lorău-Ponoară-
 Remeș 113
 Lucăcia 29

 Lugoj (Logoj, Lugoș)
     31, 41, 43
 Lunca 41
 Lunca-Vinului 68,
     126—127, 145
 Lupoia 17
 Lupul 17
 Lușca 94
 Lușca-Cârștii 14, 94

 Măgura 123—125
 Măgura-Calului 16,
     145
 Măgura-Fetelor 132
 Măgura-neagră 65,
     145
 Măgura-Oii 17
 Măgura-Porcului 16,
     145
 Măgura-Turzii 145
 Maier 96, 115—116
 Mălancroag 39
 Mălăncrav 39
 Măluț 55
 Mănăstirea 113
 Măneci 77
 Măria-mare 29
 Măria-mică 29
 Mării 29
 Mărișel 28
 Melingrav 39
 Măriuț 30
 Meșcreac 39
 Miclăușa 69
 Miercurea 74
 Mihăiasa 29
 Mintiasa 56
 Mintiu 56
 Mintiul-Gherlei 56
 Mintiul-român 56
 Mireașa (Mirașia) 44
 Mireșul (Mirașul, Mi-
     reașul), Miragiul 44
 Miroslava 79
 Mititei (+ Mititel)
     119—120
 Mocod 102—103
 Moeșiu 77

 Mogoșeni 34
 Mogoșmort 34
 Monariu 40—41
 Movila-Copilului 132
 Movila-Fetei 132
 Movila-Fetelor 632
 Munceii-înșirați 145
 Muncelul 145
 Muntele-Corni 145
 Muntele-Gruii 28
 Muntele-Piept 145
 Muntele-Prislopului 95
 Munții-Sebeșului 41
 Mureș 70

 Năsăud 104—112
 Neagra 46
 Negreasa 29
 Negruleasa 29
 Negrulești 35
 Negrul 46
 Nepos 58, 88
 Netedul 145
 Nevesteasca 133
 Nimigea (din jos și
     din sus, săsească și
     românească, ungu-
     rească și româ-
     nească) 47—48
 Nimtiu 56
 Nireș 34
 Noa 12
 Nocerih 64
 Noiștat 12
 Nou 12
 Noul-român 12
 Noul-săsească 12
 Nușfalău 40

 Oraiug 57
 Odorheiu 34
 Ohabă 51
 Olisim 28
 Omul 133, 145
 Opcină 65
 Oprișa 29
 Oprișasca 29
 Orban 28

- Orheiu, 64, 69
 Orlat 57
 Orlea-sub-cetate 57
 Ordou 49—54
 Orosfaia 74
 Oroszi 74

 Padeş-rusca 76
 Pădurea-Gemenei 133
 Paltin 145
 Păltineasa 35
 Păltiniş 145
 Panaghia 132
 Părăul-Borcutului 67
 Părăul-Bucnarului 61
 Părăul-Husadişului 66
 Părăul-Leşilor 62
 Părăul-Stiborului 26
 Parva 68, 88, 126 —
     127
 Pătării 65
 Peceneaga 38
 Pecenicica (Pecenişca)
     38
 Pe-Mării 30
 Pe-Rimetea 113
 Perşa 79
 Piatra 35
 Piatra-Gliganului 17
 Piatra-Ineului 11
 Piatra-lui-Orban 28
 Piatra-Săului 145
 Picineaga 38
 Picinegul 38
 Piciorul-Calului 17
 Piciorul-Caprii 17, 145
 Piciorul-Mesteacănului
     145
 Piciorul-negru 145
 Piciorul-Oncului 28
 Piciorul-Ţapului 16,
     145
 Piciorul-Vulpiei 16
 Pişineaga 38
 Pietrile-Corbului 17
 Pietrile-Fetei 132
 Pietrile-Şoimului 17
 Pietriş 145

 Pietroasa 145
 Pietrosul 145
 Piscul-Leşilor 64
 Plaiu 122, 135
 Plaiul-Fetei 132
 Pleaşa 113
 Plopiş 145
 Poarta-Leşului 65, 67
 Poiana 96—98
 Poiana-Fetei 132
 Poiana-lui-Toader 28
 Poiana-rotundă 12
 Poiana-Rusca 76
 Poiana-Săvoaii 29
 Poieni (Poienile-Zăgrii)
     98—99
 Poeni 135
 Poleţi-Ilva 90
 Porcoaie 29
 Potoc 75,
 Pozmuş 41
 Prelucile-Gagii 68
 Prihodişte 80
 Prisacă 22
 Prisloapele 95
 Prislop 95
 Prislopaşul 95
 Prizlopu 95
 Prund 143
 Pusdra 69

 Rabla 116
 Radna 102
 Râmeţ (Râmeţi, Re-
     meţi, Rimeţi) 113
 Râmeţ-sat 113
 Ramna 102
 Râpa-Fetei 132
 Râpa-Râmeţului 113
 Răpedea-mare 41
 Răpedea-mică 41
 Rarău 18
 Raţa 17
 Ravna 102
 Rebra (Răbra) 91—93
 Rebra-mare 91—92
 Rebra-mică 91—92
 Rebricea 92

 Rebricioara 92
 Rebrişoara (Răbri-
     şoara) 91—92
 Rebrişorul (Răbri-
     şorul) 91
 Remetea 113
 Repedea 138
 Repedele 41, 72, 138,
     145
 Rodbav 13
 Rodna (Roena, Rogna)
     99—102
 Rodna-nouă 60—61
 Romna 102
 Romuli 125—126
 Rona 101
 Rotbav 13
 Rotunda 12, 145
 Ruda 100
 Rudabaia 100
 Rudăria 100
 Ruien 86
 Runc (Runcul-Salvei)
     120—121, 145
 Runcul-Sângerilor 145
 Runcul-Tunzărilor 145
 Rus 76
 Rusaia 79
 Rus-Borgo (Ruşii-
     Bărgăului) 143
 Rusca 76
 Ruseca-montană 76
 Rusehiţa 76
 Ruscior 40, 64, 76
 Rusciori 64, 75
 Ruşi 73—83, 76
 Ruşii-Bărgăului 76,
     79, 144
 Ruşii-Munţi 76
 Ruşor 76
 Rusova-nouă
 Rusova-veche 76
 Rusu-de-jos
 Rusu-de-sus 76

 Săbăuani 69
 Săbiş 40—41
 Săbişa 41

- Sacă 145
 Săcătura-Guzului 146
 Săcătura-Marcului 145
 Sălăgiu 44
 Sălăuța 87
 Sălăhă (Sălăhă, Silhă,
 Sălăuă) 111—112
 Salva (Salua) 87-89
 Sângeorz (Sângeorzul
 s. Sângiorgiul-român,
 Sângeorz-Băi) 116-119
 Săn-Iosif 96—98
 Sărățel 36—37
 Săsar 34
 Săsarm 34
 Sătmar (Satu-mare,
 Sătmariu, Săcmar, 56,
 109
 Săvăghisla 146
 Sebeș 41
 Sebeșel 41
 Sebeșul-de-jos
 Sebeșul-de-sus 41
 Sebișul (Săbișul)
 Săbgișul, Săbdgișul
 de-jos și de-sus 40
 Sebișul-de-jos 76
 Seciu 51
 Seini 57
 Seret 36—37, 76
 Seretel 36—37, 76, 79
 Sfântul 41
 Sibiu 73
 Slănic 78
 Soloanu 87
 Solnoc 78
 Soloneț 78
 Solovăstru 75
 Someș 70—71
 Soroca 18
 Soroceni 18
 Stăna-Bătrânului 133
 Stărci 17
 Stibor 26
 Straja 64
 Strâmba 39, 125—126,
 145
 Strâmbul 125
 Strâmtura 145
 Strechea 16
 Streiu 45—46, 73
 Strelța 46
 Sturz 17, 148
 Sturzeni 148
 Sub-Beșineu 66, 67
 Suceava 69
 Suhar 111
 Suhărău 111
 Suhard (Suhardel,
 Suhardzel) 110—112
 Suplaiu 122
 Șamșud 106
 Șandroaia 29
 Șandru 29, 69
 Șandrul-Mare 29
 Șanț 60—61, 64
 Șătrev (Șătref, Șătreg),
 67
 Șebeș 41
 Șebiș 41
 Șieu 35—36, 72, 139
 Șieu-Cristur 36
 Șieul-mare 36
 Șieul-mic 36
 Șieu-Măgheruș 39
 Șieu-Odorheiu 38
 Șieu-Sfântul 41
 Șieuț 35
 Șintereag 39
 Șirling 42
 Șoarec 17
 Șoim 18
 Șoimul 69
 Șoimuș 18
 Șolbog 67
 Șoldan 17
 Șomfău 40
 Știol 60
 Tâmpa 150--151
 Tarcăul 69
 Tărlișua 35, 89, 128
 Tărnaava 37, 73
 Tărnița-hoiturilor 61
 Tăul-Zimbrului 16
 Tăure 55
 Tăuri 55
 Telcea 15—16
 Telcișor 18
 Telciu 7—19, 83
 Telchiu 7
 Teliciul-de-sus 7
 Teolțiu 22
 Teșna (rece și impu-
 țită) 79
 Teșnița 79
 Teuțiș 138
 Tevkes, Thevkes
 Thewkes, Tewkes
 Tekws, Thekes
 Tekes, Tukas 129, 138
 Tigheci 77
 Tiha 143, 145
 Tihuța 145
 Timiș 70
 Tomnatic 57, 145
 Tonciu 30—31
 Tradam (Treadam)
 127—128
 Trâmpoele 128
 Trapold 128
 Trip 16
 Tur 18, 147
 Turda 145—149
 Turdaș 148
 Turdătești 148
 Turdeni 148
 Tăbles 27
 Tața 137, 138
 Tașul 16
 Tăhlă 111—112
 Tărățal 37
 Terețel 36—37
 Tibin 73
 Tibleș 27
 Tibleșel 27
 Tiblișiu 27
 Tigău 138
 Tihlă 111—112
 Uifalău 12
 Uric 51
 Uricani 51

- Urisiul-de-jos
 Urisiul-de-sus 75
 Urișor 22, 64
 Uriu 64
 Uriul-de-sus 22, 64
 Uroiul 64
 Ursoaia 17
 Ursoiul 17

 Văcarea 57
 Vălcan 18
 Vălcău 18
 Valea-Băilor 60
 Valea-Bărbatului 133
 Valea-Bărgăului 79
 Valea-Boului 17
 Valea-Boilor 13
 Valea-Borcutului 67
 Valea-Caprii 16
 Valea-Cârțibabii 14
 Valea-Cerbului
 Valea-Corbului 17,
 18, 20
 Valea-Coșna 79
 Valea-Demăcușii 69
 Valea-Fraii 90
 Valea-Dornei 110
 Valea-Gezunilor, 146
 Valea-Guzului 16
 Valea-Hărtoapei 135
 Valea-Iepeii 17
 Valea-Ineului 11, 13
 Valea-Ineuțului 11
 Valea-Ineuța s. Ineuții
 11, 13
 Valea-Leșului 67
 Valea-lui-Căliman 27
 Valea-lui-Gezune 146
 Valea-Pietrișului 145
 Valea-Popii 65
 Valea-Prihodului 80
 Valea-Purcărețului 66
 Valea-Raitii 65, 66

 Valea-rea 65
 Valea-repede 72, 138,
 145
 Valea-Rodnei (Vallis
 Rodna, Vallis Rod-
 nensis, Valachorum
 Vallis Rodnensis,
 Vallis Volachalis)
 151
 Valea-Săului 145
 Valea-Sălboasă 112, 145
 Valea-Strâmbii 126,
 145
 Valea-Strugarului 66
 Valea-Telcișor 18
 Valea-Telciului 18
 Valea-Ursoii 17
 Valea-Ursului 16
 Valea-Viezunilor 16
 Valea-Vinului 68, 127,
 145
 Valea-Zinului 68
 Valenigea 48
 Vâlfa 79
 Vama 69
 Varaiu 57
 Văratie 57
 Vărarea 57—59, 64
 Vârful-Beșineului 66
 Vârful-Beșineului 65,
 67
 Vârful-Căpățanii 145
 Vârful Caprei 17
 Vârful-Chicerii 148
 Vârful-Gâș ei 16
 Vârful-Muncelului 145
 Vârful-Omului 16, 145
 Vârful-Paltinului 145
 Vârful-Plopilor 145
 Vârful-Prelucii 79
 Vârful-Puzdrelor 68
 Vârful-Săcăturilor 145
 Vârful-Scredii 80

 Vârful-Staniște 80
 Vârful-Stărcului 16
 Vârful-Stegii (Șteviei) 79
 Vârful-Ursoii 17
 Varole 57
 Varoșa 67
 Vârșeț 110
 Vărtoape 135
 Vărtoapele 135
 Vârtop 135
 Vârtopul 135
 Vatra-Dornei 110
 Viezunii 17
 Vima-mare 146
 Vireag 34
 Voivodeasa 29
 Vorona 18, 20
 Voronca 18, 20
 Voroncova 18, 20
 Voroneț, 18, 20
 Voronovița 18, 20
 Vrancea, 18, 20
 Vrănești 18, 20
 Vremeș 28
 Vulcan 18
 Vulturul 17

 Zagăr 84
 Zagra († Zagor) 73,
 84—86, 135
 Zagorna 86
 Zahorancea 86
 Zahoreni 86
 Zahorna 86
 Zămbrița 16
 Zezunii 17
 Zgău 67
 Zghiabul-Sturza 148
 Zămbroaia 16
 Zimbroslov 17
 Zimbrul 16
 Zimbru 17

Addenda.

Se culesese și *Indicele* acestei lucrări când am primit G. Weigand, *Balkan-Archiv*, III, Leipzig, 1927, care cuprinde două lucrări de toponimie: *Die Ortsnamen des Seklergebietes in Siebenbürgen* de Otto Liebhart (pp. 1—96) și continuarea lucrării *Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenbürgens* de W. Scheiner (pp. 113—172), a cărei parte întâiu am utilizat-o în cursul lucrării. Deoarece unele din rezultatele acestor lucrări vin să confirme câteva explicări pe care le-am dat și eu în mod independent în studiul la sfârșitul căruia am ajuns, sânt nevoit să revin asupra lor, făcând câteva completări.

Astfel, vorbind de *Décsfalva*, jud. Odorheiu (p. 20, Nr. 96), Liebhart îl indentifică cu **Dejul** de care m'am ocupat și eu pe p. 31. Liebhart înșiră numeroase forme ungurești cu *-es* sau *es-*, rom. *-ciu* și *-ș* (cf. *Deciul* sau *Câmpul Deciului*, j. Mehedinți; *Deșiul*, părău, vale, jud. Gorj) și-l explică la fel cu mine, fără a da însă bibliografia explicărilor anterioare.

Pentru cătunul **Fiad** dintre *Telciu* și *Strâmba*, unde se găsește o fabrică de scânduri, trebuie să propun explicarea pe care o dă Liebhart (p. 26, Nr. 131) pentru *Fiatfalva* sau *Fiadfalva*, *Fyadfalva*, *Fiadhfalva* (C. Szabó și L. Szádeczky, *Székeley Oklevéltár*, Cluj, 1872—98, I 224, II 73, IV 38), *Fiad*, com. Szaboles (Csánki, I 514 etc.) *Fiáthkajtor*, com. Fejér: < n. pers. ung. *Fiad*, *Fyod* (Szamota-Zolnai, *OldSz.*, 245), *Fiát* (Csánki, I 181; II 79) și ung. *fiat* „abundantia, Reichlichkeit, Ergiebigkeit“ (?) (Szarvas-Simonyi, *MNytSz.*, I 847).

Pentru cele spuse (p. 68) despre **Gagi**, **Găgi** și **Prelucile Găgii**, în care atributul este, evident nume de persoană cf. și explicarea aproape la fel a lui Liebhart dată ungurescului *Gagy*, rom. *Gagiu* (j. Odorheiu), pp. 27—28.

Cu privire la *Golomba* < ung. *galamb* (p. 17), cf și Liebhart: *Galambod*, rom. *Golomba* < ung. *galamb* + *-od* (p. 28). Sufixul ung. *-od* deci ar fi fost înlocuit cu românescul *-a*.

Ca să explice ung. **Tordátfalva** și **Torda** (rom. **Turda**, germ. **Thorenburg**), pentru care adună formele documentare cele mai vechi, Liebhart (pp. 74—76, Nr. 420) propune răd. slav. *tvrd-* „hart, fest“, deci una din explicările pe care le-am propus.

și eu pe pp. 145—149. Dar în vreme ce eu mă gândiam la acest radical având în vedere terenul, compoziția și configurația acestuia, fiind vorba de două vârfuri de munți (*Turda*, j. Vâlcea, și *Măgura-Turzii*, j. Năsăud), ori posibilitatea numirii după proprietar, Liebhart se gândește la „întăritură“ (p. 74—75; cf. bg. *tvrzdina* „Befestigung, Festung“) ori la o numire după proprietar (p. 75—76). Dacă „întăritură“ ar fi posibilă în cazul orașului *Turda*¹⁾, ea nu este probabilă pe vârful unor munți care, dacă nu sânt numiți după ocupația și configurația terenului, trebuie să fie numiți după proprietarul numit „Tare“, „Stark, Kraftvoll, Fest“ (cf. afară de *Thurde*, *Thurda*, atestat în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, II 477, 488, și n. pers. *Torda*, ap. Karácsonyi, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, Budapest, 1901. vol. III¹, pp. 76, 141, 144, și *Tordas*, Csánki, II, 563, pe care le dă Liebhart, p. 75).

După Liebhart cuvântul slav a dat următoarele 4 reflexe ungurești dela care trebuie să pornim: „1. *Tord-*, 2. *Turd-*, 3. *Tard-*, 4. *Tárd-*, *Dárd*: cf. Csánki I 180 (Borsód): *Tardona* < *tvrzdinā* „Festung“; III 687 (Moston) *Tordamész*—*Turdamész* < *tvrdō* + *město* apropiat prin et. pop. de ung. *mész* „Kalk“; I 180 (Borsód): *Tard*, doc. *Thord*, *Toord*, *Thard*; p. 655 (Békés): *Torda* †; II 356 (Valkó): *Tard*, doc. 2 *Thord*, 2 *Tord*, *Thard*, *Tárd* *Tardh*, „astăzi (1894) *Tordincei*“; *Tardafalva*—*Tardosfalva* †, doc. *Torda*, 3 *Torda*-, *Thorda*-, *Tarda*-, *Thardafalva*, *Thordosfalva*; p. 530 (Baranya): *Tárda*-*Tarda*, doc. *Torda*, *Turida*, *Torda*, *Tharda*, *Tarda* astăzi „*Dárda*“; p. 531 *Torde*, doc. *Tordé*, *Thorde*; p. 650 (Somogy): *Tardas* †, doc. 2 *Tordas*, *Thordas*, *Thardas*; *Tard(i)*, doc. 2 *Tord*, *Thord*, 2 *Tard*, *Thard*, *Tardi*; III 117 (Zala): *Tordafalva* †; p. 632 (Sopron): *Tard* †, doc. *Tord*, *Tord*, *Thard*; p. 352 (Fejér): *Tard* †; p. 354 *Tordas*—*Tardas*; V 683 (Torda): *Torda*—*Torda Akna*, doc. 1075 *Turda*, *Turda* 1197, *Thorda*, 1268 *Torda*, apoi 20 *Torda*, 20 *Thorda*, *Turda* etc.; p. 741 *Tordafalva*; *Tordalak(a)* †; Sz. Okl., I 27 *Turdavár* = *Tordavar* actualul *Várfalva*, din j. Turda-Arieș, lângă care se ridică ruinile vechiului *Tordavár* (a. 1291)“ (p. 75).

1) „Torda, d. Thorenburg, rum. Turda geben also auch auf slav. *tvrzda* zurück, was geschichtlich auszerordentlich wertvoll ist, weil damit eindeutig bewiesen ist, dass vor Deutschen, Magyaren und Rumänen dort ehemem Slaven einen „festen Ort“ hatten, wie auch Bálgrad = Weisenburg beweist (s. Wgd. B. auch I S. 3). Thorenburg aus Tor(d)-emburg, durch volksetym. Annehmung an d. Tor.“ (p. 75).

Dar deși, cum am amintit, și ung. *Torda* ne-ar fi putut da în românește *Turda* (cf. ung. *csorda* > rom. *ciurdă* etc.), totuși continuu să cred că forma românească poate fi reflexul românesc direct al radicalului slav vechiu (cf. v.-bg. *szto* < *suto*), mai ales că și felul cum se termină *Tordát* din *Tordátfalva* ne trimite mai curând la o origine românească decât ungurească.

Forma cu *-u-*, care, cum arată documentele este cea mai veche și aproape exclusiv ardelenescă, dacă este din rad. v.-slav. *tvrd-*, pare să ne fi venit adecă în același chip ca și *Bălgradul*, *Târnava*, *Streiul*, *Bistrița*, etc., de care m'am ocupat în cursul lucrării. *Târdești*, sat (jud. Argeș) este mai nou decât *Turda* și derivă cu siguranță dintr'un nume de persoană.

În privința lui *Rușor* (p. 76) cf. Scheiner p. 114, Nr. 277, unde se dă pentru *Râușor* < *râu* + *-șor* „Kleiner Bach“ și forma *Rușor*; pentru *Rușcior* sau *Rușciori* (p. 75) cf. și Scheiner, p. 118—119, Nr. 204; pentru *Ruși* (ibid.), cf. și Scheiner, p. 119 Nr. 93; pentru *Miercurea* cf. și Scheiner, p. 119—120, Nr. 29.

Din documente se vede că „fluvius **Teltscha**“ de care m'am ocupat pe p. 15—16, nu poate fi despărțit de numele satului *Tilișca*, j. Sibiu (Scheiner, p. 147—148), pentru care Weigand (p. 148) trimite la srb., slov. *telička* „weibl. Kalb“, deci un derivat din acelaș radical din care am explicat și pe *Teltscha* și *Telciul* nostru

Pentru **Chicera** și D. Schleludko, *Balkan-Archiv*, III, 279, propune radicalul slav. la care se gândește Densusianu.

ERRATA.

Pag. 2 r. 20 jos	(sic),	îndreaptă în	(sic)
" 4 " 16 "	" turris lapidea	" "	" turris lapidea "
" 5 " 15-16 "	" „imaginație	" "	" „imaginație "
" 6 " 9 sus	universal	" "	" „universal. "
" 8 " 3 sus	sec. XVI,	" "	sec. XVI.
" 10 " 11 "	avem	" "	aveam
" 11 " 14 "	<i>Thelch</i>	" "	<i>The[l]ch</i>
" 11 " 19 "	înceace	" "	înceace ;
" 11 " 9 jos	<i>Mo(l)nar</i>	" "	<i>Mo[l]nar</i>
" 11 " 8 "	<i>mu(l)gibiles ... Mo(l)dau</i>	" "	<i>mu[l]gibiles...Mo[l]dau</i>
" 13 " 11 "	<i>Ilimbav</i>	" "	<i>Ghimbav</i>
" 14 " 11 "	Sfântei	" "	Sfinteii
" 15 " 9 "	întocmai	" "	întocmai ca
" 16 " 15 sus	ung. <i>güz</i>	" "	< ung <i>güz[ü]</i> .
" 19 după r. 4 sus adde: * *			
" 20 r. 18-19 jos	<i>vran-ik < bran-ik < vron-ik < bron-ik < brodnik</i> îndreaptă în <i>vran-ik > bran-ik > vron-ik > bron-ik</i> <i>> brodnik</i>		
" 24 înaintea r. 11 jos adde: 2)			
" 28 r. 6 jos	<i>Someșeană</i>	îndreaptă în	<i>Someșană</i>
" 33 " 8 "	<i>Bethen</i>	" "	<i>Bethlen</i>
" 34 " 17-18 sus	<i>Szészáma</i>	" "	<i>Szeszárma</i>
" 35 " 9 "	<i>palae- slov.- graeco- lat.</i>	" "	<i>palae- slov.- graeco- lat.</i>
" 36 " 7 sus	" „soln“	" "	" „solnz“
" 36 " 19 jos	Săsecul	" "	Săsescul
" 37 după r. 15 sus adde: 2).			
" 41 r. 9 sus	<i>lugas < Lugoș < Lugoj</i> îndreaptă în <i>lugas ></i> <i>Lugoș > Lugoj</i>		
" 42 " 4 "	<i>Chirales</i>	îndreaptă în	<i>Chirales</i>
" 42 " 22 "	Zweig	" "	" „Zweig
" 45 " 11 jos	<i>honfoglalási</i>	" "	<i>honfoglaláskori</i>
" 48 " 4-5 sus	săsească	" "	săsească sau nem- țească
" 49 " 11 jos	stfel	" "	astfel
" 50 " 16 sus	maternă	îndreaptă în	ruteană
" 51 " 20 jos	<i>OKI Sz.</i>	" "	<i>OKI Sz.</i>

Pag. 52	" 3	"	Cazar	" "	cazar
" 53	" 20	"	<i>Ardust</i>	" "	<i>Ardusat</i>
" 54	" 7	sus	ung,	" "	ung.
" 56	" 14	"	<i>Satu-Mare</i>	" "	<i>Satu-mare</i>
" 56	" 12	jos	II, p. 193.	" "	Ibid., II, p. 193.
" 57	r. 1	sus	Vărarea.	" "	Vărarea (Nepos).
" 57	" 18	"	întăiu	" "	întăiu
" 59	" 11	"	Arieșului	" "	Anieșului
" 62	" 21	jos	Benrneker	" "	Berneker
" 62	" 8	"	<i>Creafa-Leșile</i>	" "	<i>Creasta-Leșile</i>
" 64	" 7	sus	(cf. <i>Bârgău</i>),	" "	(cf. <i>Bârgău</i>).
" 64	" 19	jos	<i>Șanțul Bașca,</i>	" "	<i>Șanțul, Bașca,</i>
" 69	" 10	sus	multîn	" "	mult în
" 74	" 15	"	<i>Orosfaja</i>	" "	<i>Orosfaia</i>
" 74	" 12	jos	Молдавско	" "	Молдавско
" 76	" 16	sus	<i>Ruska</i>	" "	<i>Rusca</i>
" 76	" 17	"	<i>Padeș-ruska</i>	" "	<i>Padeș-rusca</i>
" 86	" 21	jos	Și g	" "	"Și "g
" 86	" 16	"	<i>Zaharancea</i>	" "	<i>Zahorancea</i>
" 92	" 6	"	<i>r(i)eberec ollis</i>	" "	<i>r(i)eber collis</i>
" 100	" 20	sus	adde: <i>Rudanam</i> a. 1241 (Rogerius, o. c., c. XX. ap. Schwandtner, l. c);		
" 105	" 15	jos	1)	" "	6)
" 107	rândurile respective îndreaptă notele, rămase ca în manuscris, în 1), 2), 3), 4), 5)				
" 107	r. 3	jos	<i>szen</i> îndreaptă în <i>szén</i>		
" 112	" 12	jos	după Miklosich, <i>Et. Wb. der slav. Spr.</i> adde: p. 133 s. v. <i>süch-</i> ,		
" 120	" 4 și 8	sus și 20 și 18	jos cea dintăiu notă 1), a cărei numerotare a rămas ca în manuscris, se va înlocui cu *)		
" 121	" 3	sus	<i>tăietură</i> îndreaptă în <i>tăietoare</i> s. <i>tăietoare</i>		
" 121	" 1	jos	<i>Arihva Someșană</i> îndreaptă în <i>Arhiva Someșană</i>		
" 124	" 18	"	puteă	" "	puteă
" 132	" 2	sus	<i>Fečor Bun</i>	" "	<i>Fečor, Bun</i>
" 132	" 14	jos	și 133 r. 1 de sus	<i>Bărânești</i> îndreaptă în <i>Bătrânești</i>	
" 136	" 18	sus	<i>Bâtschn Bâtschæ</i> îndreaptă în <i>Bâtschn > Bâtschæ</i> .		
" 137	" 14	"	<i>Chege- Czigendorff</i> " " <i>Chege-, Czigendorff</i>		
" 159	" 1	jos	adde: N. A.		
" 162	" 11-12	jos	quadragesimo îndreaptă în <i>quadragesimo</i>		
" 173	" 15	jos	cs-	" "	-cs-
" 174	" 12	"	(Torda)	" "	(Turda)